

76346

v

A-30434₁₁

IINA AASAMAA

KÄITUMISEST

Kolmas, parandatud ja täiendatud trükk

Kirjastus „Valgus“ • Tallinn 1970

39

A 05

Kunstiliselt kujundanud H. Valk

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

76346

6-1

93-70

Raamatu «Käitumisest» parandatud ja täiendatud trükk pakub lugejale kommunistlikul moraalil põhinevate käitumisnormide ja -reeglite rakendusi.

Raamatu kirjutamisel on kasutatud sotsialismimaade vastavat kirjandust, samuti varem ilmunud eestikeelseid kui ka kapitalistlike maade kaasaegseid ja vanemaid käitumisalaseid raamatuid, viimaseid kriitiliselt, kommunistliku moraaliga aspektist lähtudes.

Autor tugines raamatut kirjutades kogemustele, mis ta on saanud aastate jooksul käitumisküsimusi puudutavaid loenguid pidades, samuti kuulajate poolt esitatud küsimustele. Viimastest tingitult on teoses pööratud tähelepanu ka meie elus harva või üksnes paiguti esinevatele puudustele käitumises. Loodetavasti ei häiri lugejat piseksimuste vältimiseks antud käitumisreeglid, samuti ka mõned kombepeensused, mis ulatuslikumas ülevaates peavad siiski sisalduma.

Kriitilised märkused raamatu kohta palume saata kirjas-tuse «Valgus» teadusliku ja populaarteadusliku kirjan-duse toimetusele (Tallinn, Pärnu mnt. 10).

Autor

I. KÄITUMISKULTUUR JA INIMISIKSUS

Käitumiskultuur on inimühiskonna kultuuri lahutamatu koostisosa. Selle aluseks on ühiskonnas valitsev moraal, mille määravad eelkõige ühiskonna materiaalse elu tingimused. Moraal e. kõlblus, käitumispõhimõtted ja -normid (-reeglid) dikteerivad inimese suhtumise ning kohustused ühiskonna ja kaasinimeste vastu. Moraal on üks ühiskondliku teadvuse vorme. Ta kajastab inimeste ühiskondlikku olemist. Ajalugu näitab, et inimeste kõlbelised vaated muutuvad sõltuvalt muutustest ühiskondlikus elus, et «igavesi», muutumatuid kõlblusnorme pole olemas ja et kõlbeliste vaadete arengus peegeldub klassiühiskonna klassivõitlus.

Valitsevaks moraaliks on seal võimul oleva klassi moraal. Eelnevates ühiskondlikes formatsioonides oli igal klassil oma moraalimõiste ja sellele vastav käitumiskultuur. Ülikute käitumiskultuur põhines ekspuateeriva klassi moraalil, mille toeks ja kaitseks nad rakendasid ka religiooni.

Teoses «Põrgupõhja uus Vanapagan» iseloomustab A. H. Tammsaare kodanlikku moraalil Kaval-Antsu suu läbi: «See on siin ilmas ikka nõnda, et väiksem orjab suuremat, nõrgem tugevamat, rumalam targemat. See on jumalast nõnda seatud, ja kes astub selle vastu, see astub jumala vastu, aga kes astub jumala vastu, seda ootab hukatus.»¹ Esimese maailmasõja päevil kirjutatud artiklis «Sõda ja rahu» ütleb sama autor: «Me elame hammaste ja küünte ilmakorras, siin valitseb ainult jõud, mitte õigus, siin käsutab võim ja kapital.»

Mis on ekspuataatorlike klasside moraalikäskude aluseks?

¹ A. H. Tammsaare, «Põrgupõhja uus Vanapagan», ERK, 1954, lk. 69.

Kõige selgemat keelt kõnelevad sellest niisugused kõnekäänud, nagu «tugevale ja rikkale on kõik lubatud», «kui sina ei röövi teist, röövib tema sind», «raha ei haise», «inimene on inimesele hunt».

Kõrgem kiht deklareeris alati, et kultuur ühes oma koostisosa käitumiskultuuriga on ainult tema eesõigus, et ainuüksi tema on suuteline seda omandama ja edasi viima.

Marksistlik-leninlik õpetus kinnitab, et eelnenud ühiskondlike formatsioonide kultuuri pärijaks on proletariaat. V. I. Lenin rõhutas alati, et sotsialistliku ühiskonna tähtsaimaks ülesandeks on omandada kogu inimkonna kultuuri selle väärtuslik osa.

Käitumiskultuur on inimkonna kultuuri üheks elemendiks, sellepärast peame ka käitumiskultuurist omandama selle, mis on meie arusaamise järgi väärtuslik, seega meie sotsialistlikule ühiskonnale kohane.

Sotsialistlikus ühiskonnas, kus pole seisusi ja klasse, kus valitseb üheõiguslus, on ainult üks, ühiskonna kõigile liikmeile ühine käitumiskultuur. Selle käitumiskultuuri aluseks on kõrgeim moraal — kommunistlik moraal.

Kommunistliku moraali alged tekkisid juba kapitalistlikus ühiskonnas proletariaadi moraali näol. Kõnes Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil määratles V. I. Lenin kommunistliku moraali põhijooned. V. I. Lenin ütles: «Iga niisugust kõlblust, mis on võetud väljastpoolt inimlikku, väljastpoolt klassimõistet, meie eitame... Meie kõlblus tuleneb proletariaadi klassivõitluse huvidest... Me ütleme: kõlblus on see, mis aitab kaasa vana, eksploatatorliku ühiskonna purustamisele ja kogu tööraha ühinemisele proletariaadi ümber, kes loob uut, kommunistide ühiskonda. Kõlblus on selleks, et inimühiskond võiks tõusta kõrgemale, pääseda töö eksploateerimisest... Kommunistliku kõlbluse aluseks on võitlus kommunismi kindlustamise ja lõpuleviimise eest.»¹

NSV Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress võttis vastu suure programmi, mis on inimkonna ajaloos esimese kommunistliku ühiskonna loomise aluseks.

Sotsialism, mille paratamatust Marx ja Engels teaduslikult ette kuulutasid, sotsialism, mille ülesehitamise plaani kavandas Lenin, on Nõukogude Liidus saanud reaalseks tegekkuseks.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., ERK, 1955, lk. 260, 261 ja 263.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis on öeldud: «Hüljates ekspluataatorite klassimoraali, vastandavad kommunistid vana maailma pahelistele, egoistlikele vaadetele kommunistliku moraali — kõige õiglasema ja õilsama moraali, mis väljendab kogu töötava inimkonna huve ja ideaale. . . Kommunistlikus moraaalis sisalduvad põhilised üldinimlikud moraalinormid, mis rahvahulgas on aastatuhandete jooksul välja töötanud võitluses sotsiaalse ikke ja kõlbeliste pahede vastu.»¹

Kommunismiehitaja moraalikoodeksis on kätketud järgmised kõlbelised printsüübid:

ustavus kommunismile, armastus sotsialistliku kodumaa, sotsialismimaade vastu; kohusetruu töö ühiskonna hüvanguks: kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma; igaühe hoolitsus ühiskonna vara säilitamise ja suurendamise eest; suur ühiskondlik kohusetunne, sallimatus ühiskonna huvide rikkumise vastu; kollektiivsustunne ja üksteise seltsimehelik abistamine: üks kõigi eest ja kõik ühe eest; humanesed suhted inimeste vahel ja üksteisest lugupidamine: inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend; ausus ja siirus, kõlbeline puhtus, lihtsus ja tagasihoidlikkus isiklikus ja ühiskondlikus elus; üksteisest lugupidamine perekonnas, hoolitsus laste kasvatamise eest; sallimatus ebaõigluse, muidusöömise, ebaaususe ja karjerismi vastu; kõigi NSV Liidu rahvaste sõprus ja vendlus, leppimatu suhtumine rahvusliku ja rassilise vaenu avaldustesse; leppimatu suhtumine kommunismi vaenlastesse, rahu ja rahvaste vabaduse vaenlastesse; vennalik solidaarsus kõigi maade töötajatega, kõigi rahvastega. Iga ühiskonnaliige peab täitma meil kehtivaid käitumisnorme ja põhimõtteks olgu: austa ning arvesta ühiskonda ja kaaskodanikku ning käitu nii, nagu soovid, et sinuga käitutaks.

Mida on siis selleks vaja, et käituda vastavalt meie ühiskonnas kehtivale moraalile? See tähendab: omada kommunistlikke iseloomujooni, olla kindla kommunistliku moraaliga ja kultuurne.

Olla kultuurne. Kas see on liiga suur nõue? Kindlasti mitte, sest iga inimese loomulikuks vajaduseks ja püüdeks on süvendada ja laiendada oma teadmisi, aren-

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, ERK, 1963, lk. 110.

dada mõtlemisvõimet ja maitset ning rikastada oma tundemaailma.

Mida sügavam mõistuse ja tundemaailmaga on inimene, seda kergemini leiab ta tõetee, seda väärtuslikumad ning kaunimad on ta mõtted ja teod (käitumine), seda ilusam on ta ise. Äärmiselt vähenõudlikud ja ka vähem arenenud on need noored, kes ei taha sellest aru saada ja taotlevad ainult välist ilu, imetledes ilusat rõivastust, nukulikus ilus tardunud näojooni ja välist robotlikku viisakust.

«Inimeses peab olema kõik ilus: nägu, rõivastus, hing ja mõtted... Tihti näen ma üliilusat nägu ja niisugust rõivastust, et pea käib vaimustusest ringi, aga hing ja mõtted — mu jumal! Ilusas kestas peitub vahel nii must hing, et seda ei valgenda ükski mink.»¹ Nii kõneleb üks Tšehhovi kangelasi.

Inimese sisemaailm, tema vaim, mõistus ja tunded peegelduvad ta välimuses, silmades, näojoontes ning hoiakus ja käitumises. «Silmad on inimese hinge peegel», ütleb vanasõna. Rikka sisemaailmaga inimese silmad peegeldavad nii palju vaimu, et see teeb tähelepanematuks sama inimese näokujus või -joontes leiduvad iluvead. Inimese rikkale sisemaailmale vastab ka kõrge käitumiskultuur. Selline inimene käitub kõikjal viisakalt: nii omaste kui ka võõrastega, kodus, tööl ja igal pool mujal. Ta tunneb käitumisreegleid ning täidab neid.

KÄITUMISREEGLID MINEVIKUS JA OLEVIKUS

«Käitumisreeglid? Milleks need?» nii küsivad inimesed, kes suhtuvad ironiliselt neisse ja tembeldavad käitumisreegleid täitvaid inimesi kodanlike igandite kammitsais olevaiks. Nad väidavad, et kui inimene on küllalt haritud, kui tal on teadmisi poliitika, kirjanduse, muusika ja kunsti alal, kui ta tunneb põhjalikult oma eriala ja täidab laitmatult tööülesandeid, kui ta on seltsimehelik ja üldse oskab hinnata kaaskodanikke, siis on ju sellest küllalt. On see siis nii tähtis, kas inimene astub tuppa, kübar peas või ilma, kas ta ulatab käe esimesena või ootab, kuni see talle ulatatakse, ulatab selle kinnastatult või kinnastamata. Kas pole see ükskõik? Käitumisreeglisse ironiliselt suhtujale

¹ А. П. Чехов, Соч., т. XI, Москва, 1948, lk. 396.

peaks esitama analoogilise küsimuse: milleks neid liikluseeskirju? On ju täiesti küllaldane, kui rooli taga istub mees, kes tunneb põhjalikult sõidukit, kes on pealegi selt-simehelik, südamlik ja üldse oskab igati hinnata kaasini-mesi, ühesõnaga — tubli inimene.

Nagu liikluseeskirjad on liikluse aluseks, nii on käitumisreeglid ühiskondliku läbikäimise aluseks.

Kõik käitumisreeglid on tekkinud inimkonna ajaloo vältel vastavalt praktilisele vajadusele. Pole olemas mõttetut reeglit — reeglit, mille otstarvet ei saaks põhjendada. Reeglite otstarbekus olenes (ja oleneb praegugi) vaid küsimusest *qui bono, qui prodest?* — kellele kasuks, kellele kasulik? Inimkonna pikal arenguteel on enamik neist muutunud ja täiustunud, paljud on sootuks kadunud, osa aga säilib traditsiooniliselt muutmatul kujul juba aastasadu ja oletatavasti isegi aastatuhandeid.

Juba antiikkirjandusest võime lugeda noil aegadel valit-senud kommetest ja käitumisreeglitest. Skandinaavia «Eddas» jutustatakse näiteks üsna põhjalikult laua- ja joogikommetest. Tervisejoomise kohta antakse isegi üksik-asjalikke reegleid.

Esimesteks käitumisõpikuteks olid «Lauakombekus» ja 1204. a. hispaanlase Petrus Alphonsi koostatud «Disciplina Clericalis». Neile järgnesid käitumisreeglite raamatud õukondadele. Uuemal ajal ilmusid juba spetsiaalsed käitu-misreeglite raamatud, näiteks 1716. a. anti Hamburgis välja pika ja selgitava pealkirjaga raamat: «Komme viisa-kaks ja heaks vestluseks ning eluks, niisama hästi kõrgete, suursuguste isikutega, endasarnastega ja naisterahvastega ümberkäimiseks kui ka kuidas naisterahvas võiks meie vastu osavat käitumist üles näidata».

On olnud mitmeid ühiskondi ja seoses nendega ka erine-vaid inimestevahelisi suhtlemisvorme. Kõik need arvukad suhtlemisvormid, mis olid väljendatud käitumisreeglitena, peegeldasid omal viisil möödunud aegade ühiskondlikke kordi, maailmavaateid ja seisustevahesid. Viisakad kom-bed ja viisakusreeglid või teiste sõnadega heade manee-ride ja hea tooni eeskirjad on kirjutatud valitseva klassi jaoks — orjapidajaile, feodaalidele ja hiljem kodanlusele, mitte kunagi aga «alam-» e. «lihtrahvale». Lihtrahvas pidi teadma ja täitma vaid ühte ülikute poolt ettekirjutatud reeglit: palehigis teenitud leiva eest pead sa olema aland-lik ja tänulik oma isandale. Kõrgemasse seisusse kuuluvad

isikud olid viisakad ja peened vaid omasuguste seas. Viisakus unustati aga siis, kui suheldi «alamkihti» kuuluva inimesega, s. o. töötava inimesega rahva seast.

Inimesed on alati püüelnud ilu ja korra poole ning seepärast lõi lihtrahvas vastavalt oma kasinatele majanduslikele võimalustele ja tõekspidamistele omad ettekirjutamata, põlvest põlve edasikandunud kombed ning käitumisreeglid, nn. rahvakombed. Nendes väljenduvad ilusad harjumused, lihtsad ja loomulikud tavad olid töötavatele inimestele nende omavaheliseks läbikäimiseks piisavad. Head ja kaunid eluviisid on olnud alati inimeste sisemiseks vajaduseks, seepärast hakkas lihtinimenegi püüdlema parema, ilusama, nn. hea tooni poole. Ja alles töölis-talu-poegade riigis — meie sotsialismimaal — muutus esmakordselt maailma ajaloos tooniandvaks töötav inimene.

Käitumisreeglid kajastasid ja kajastavad alati tervishoiunõudeid. «Valdav enamuse käitumist korraldavaist kombeist on vahetult seotud psüühilise hügieeniga. Inimkonna tavadesse on nad juurdunud aegade jooksul omandatud kogemuste alusel, ilma teadliku sihipärase rakendusega. Kaasaegne inimene ei pruugi aga pimesi järgida mingeid prantsuse, hiina või muid kombekoodekseid, vaid ta peaks suutma teadlikult reguleerida oma suhtlemist kaaslastega, lähtudes esmajoonel psühhohügieeni nõuetest».¹ Tervishoiunõuetel põhineb suurem osa lauakommetest, kehakorrahoid, kehahoiak ja üldse enamik käitumisreegleid. Näiteks selle asemel, et tõsta mõne inimese pillatud taskurätt, juhitakse sellele kaotaja tähelepanu, sest puudutades võõrast taskurätti võime nakatuda mõnesse haigusesse või seda oma käega edasi anda. (Kuid vanakesele või inimestele, kellele kummardumine valmistab raskusi, ulatab noorem ja tervem inimene kindlasti ka pillatud taskuräti.) Viisakusreeglid keelavad meil toiminguis ja kõnes põhjendamatu käre, müra, lärmi tekitamist ning üldse iga-sugust kaasinimeste häirimist ja ärritamist. Viisakus nõuab meie toiminguis ja kõnes enesevalitsemist. Ka see on tervishoiunõue.

Juba 1883. aastal kirjutas akadeemik I. P. Pavlov, et kõrgem närvisüsteem juhib kogu organismi tegevust. Arstiteaduslikud uurimused on näidanud, et peaaajukoos toimuva erutus- ja pidurdusprotsessi tasakaaluhäired või-

¹ Vaimne tervis. Kirjastus «Valgus», Tallinn, 1966, lk. 270.

vad esile kutsuda mitmesuguseid haigusi. Arstiteadlased kinnitavad, et iga müra, kära ja lärmi, mida me isegi tähele ei pane, saadab ärrituslaine meie peaajust ja kogu kehast läbi. Aja jooksul jätavad need ärritused meie organismile jälgi, põhjustades haigestumisi, nagu neuroose, neurasteeniat, haavandtõbe, kõrgvererõhuhaigust jt.

«Luumurd pole sugugi raskem vigastus kui traumeeritud närvisüsteem,» kirjutab meditsiinikandidaat H. Jänes ja võrdleb jämedust, õelat solvavat sõna ning igasugust muud lugupidamatust inimese suhtes roostega, mis sööb inimeste närvisüsteemi.

Meie ühiskonna moraal näeb ette ühiskonnaliikmete vahel tõeliselt inimlikke vahekordi: võrdõiguslikkust, seltsimehelikkust, vastastikust lugupidamist ja hoolitsust kaasainimeste eest. Samad nõuded on ka käitumisreeglite aluseks.

Lugupidamise väljendamisel on vanemad inimesed nooremate ees eesõigustatud. Nii näiteks pakutakse istekohta alati eelkõige vanemale inimesele. Tervitamisel ja esitlemisel oodatakse kuni vanem ulatab käe jne. Vastavalt meie ühiskonna moraalile, austatakse meil naist kui ema, kui elu edasiviijat. Seepärast näevadki paljud käitumisreeglid ette, et mees kui füüsiliselt tugevam abistab naist, avaldab talle lugupidamist näiteks sellega, et tervitab põhiliselt esimesena, pakub talle istet ja ootab tervitamisel ning esitlemisel, nii nagu vanemagi inimese puhul, kuni naine talle käe ulatab jne. Ja lõpuks — kõik kasutusel olevad käitumisreeglid on tihedas seoses iluõistega.

Tuleb märkida, et meil täidetakse veel praegugi paljusid käitumisreegleid puht-traditsiooniliselt, kuigi nende praktiline väärtus on küsitav. Näiteks astub trepist üles minnes meesisik naisisiku¹ ees — nõue, mille dikteeris kunagi naiste maani ulatuv kleit ja küünlavalgus, sest mees kandis küünalt; ka oleks kleidisaba võinud kergesti jääda mehe jala alla. (Käesoleval ajal põhjendatakse seda küll vastupidi — tänapäeva liiga lühikese naisterõivastusega.) Seega osalt traditsioonist astub vahel tänapäevalgi mees trepist üles ees ja trepist laskumisel naise järel. Kahtlemata oleks õigem käituda igale konkreetsele olukorrale vastavalt, sest mõnikord, näiteks kitsal ja ebamugaval

¹ Edaspidi on lühiduse mõttes «meesisiku» asemel märgitud «mees», «naisisiku» asemel «naine» või «daam».

trepil, on mehel palju hõlpsam osutada naisele vajalikku abi komistamise puhul, kui ta astuks ka trepist üles naise järel. On trepp lai, võib vabalt astuda nii üles kui ka alla minnes kõrvuti.

Euroopa rahvail on kombeks ulatada tervituseks kätt. Tänapäeval tõlgendame seda traditsiooni lugupidamise avaldusena. Ometi ajendas seda kommet sootuks muu põhjus, nimelt rahumeelne häälestatus, rahusoovi kinnitus. Väljasirutatud ja avatud parem käsi pidi tõendama, et käes pole relva — kivi, nuga jm. Oli vastaspoolgi rahulikult meeletatud, järgnes spontaanne kätlemine — tervitamine. Idamaal väljendasid araablased sama mõtet käte ristamisega rinnal, turkmeenlased pistsid käed oma pikisse varrukaisse, hiinlased aga lasksid need kummardamisel külgedel rippuda jne.

Pea paljastaminegi tekkis rahusoovist ning alandlikkuse väljendusest, alistumisest. Komme sai alguse tandril kiivri peast võtmisest. (Idamail aga tähendas katmata pea ümberkaudsete suhtes lugupidamatust. Ainult tiibetlastel oli kombeks kergitada peakatet. Samaaegselt tõstsid nad vasaku käe justkui kuulatades kõrva juurde ja näitasid sealjuures keelt.)

Eurooplaste üks traditsioonilisi viisakusreegleid näeb ette, et matusetalitusel on mehed paljastatud peadega. Kuid kas on mõtet olla välise viisakuse kammitsas ka talvepakases, sügistuules või viimas? Vaevalt sooviks ükski inimene, et tema põrmu saatev sõber ennast ära külmetaks. Lahkunu saatmine ta viimsel teekonnal kalmistule, kalmu lilledega ehtimine ja leinamine — see juba ise näitab, et lahkunut austati.

Esimesele maailmasõjale järgnenud laastava gripiepidemia ajal tekkis Euroopas meedikute algatusel nn. tervitamiskombe lihtsustamise liit. Tallinna tänavailgi võis kohata erilist rinnamärki kandvaid isikuid, kes tervitasid kaabut kergitamata ja kätlemata.

Eri rahvastel on olnud ja on praegugi erinevaid, vahel isegi risti vastukäivaid viisakuse mõisteid ja selle väljendusvorme. Nõukogude Liidu paljurahvuselises pereski on väga erinevaid kombeid. Kaukaasias ja Kesk-Aasias on kombeks, et sööma asudes tõstab võõrustaja külalisele toitu oma käega (ettetõstmisriistu tarvitamata). Üldiselt süüakse seal nagu enamikus idamaades peamiselt sõrmedega, ilma kahvli ja noata.

Näiteks Gruusias on tavaks külaliste seast pidulaua vanem valida. Viimane täidab meie mõiste järgi peremehe kohustusi.

Erinevust kommetes põhjustavad ajaloolised ja kohalikud tingimused, rahva iseloom ja teised tegurid. Seepärast ei tohi me meelevaldselt sundida ühe rahva kombeid peale teisele rahvale. Pidades lugu rahvast, peame austama ka tema viisakuskombeid ja -reegleid, kuid muidugi sel tingimusel, kui need kombed ei alanda inimese väärikust. Näiteks on mõnel idamaa rahval veel tänapäevalgi igandlik tava, mis keelab naistel avalikku kohta, nagu sööklasse, teatrisse jne. ilmumise. Loomulik, et arenenuma kultuuriga rahvaste silmis on selline naise väärikust alandav komme hukkamõistetav.

Traditsioonid ei pea kunagi sammu kultuuri arenguga. Seepärast võivad mõnel kõrge kultuuriga rahval püsida veel üksikud iganenud kombed. Pole kahtlust, et aja jooksul need kaovad käitumisreeglitest, nagu on juhtunud juba nii mõnegi tavaga. Kuigi aeglaselt, arenevad ja muutuvad kombedki. Mida tihedam on suhtlemine rahvaste vahel, seda enam ühtlustuvad kombed.

Sellele vaatamata, et viisakus- e. käitumisreeglis esineb mõningaid erinevusi, isegi tinglikkust ja suhtelisust, on nende täitmine üldiselt vajalik, sest see vähendab arusaamatusi inimeste vahel ja teeb seega läbikäimise meeldivamaks. Meie ühiskonnas kasutusel olevad viisakusreeglid on kahte liiki. Esiteks, need, mida me peame tingimata täitma, sest nad on ühiskonnale kasulikud. Teiseks, käitumisreeglid, mida võime täita või täitmata jätta. Nende hulka kuuluvad aeguvad kombed, mis ei ole ühiskonnale kasulikud ega ka kahjulikud, nagu näiteks käesuudlus, mehe sammumine naisest vasakul, peakatte kergitamine jne., mille puhul võib igaüks toimida oma äranägemise, taktitunde ja maitse järgi.

Me elame uue ajastu koidikul, mineviku kriitilise ümberhindamise ajajärgul ja oleme täis loomingulist tegutsemisindu tuleviku — kommunismi nimel. Ja nagu me võtame kriitikaga üle eelnevate formatsioonide kultuuripärandi, nii peame üle võtma ka möödunud aegade käitumisreeglid: mitte mehaaniliselt, vaid kriitiliselt, põhjendatult. Sotsialistlikus riigis on inimeste vahel uued suhted ja need nõuavad vastavaid väljendusvorme ka uute käitumisreeglite näol.

Möödunud aegade suurnike tseremoniaalne etikett ja «kõrgemat seltskonda» järeleaimava väikekodanlase formaalne viisakus mõjub meile niisama naeruväärsena ja ebaloomulikuna nagu möödunud sajandite korsetti tõmmatud figuur. Poleks midagi ebamõistlikumat, kui teha viisakusreeglid mingiks dogmaks, millele peaks ohverdama isiklikud õilsad tunded, hea maitse, loomuliku mugavuse ja mõistliku, ei kedagi kahjustava heaolu. Meie ühiskonnale on kohane südamlikkusest ja heasoovlikkusest, s. o. seltsimehelikkusest tulenev viisakus. «On olemas südameviisakus, see on sugulane armastusele. Sellest kasvab välja mugavam välise käitumise viisakus» (J. W. Goethe «Maksiimid ja refleksid»). Niisugusest viisakusest ja reegleist, mis jäävad ainult etiketiks ning piirduvad peasjalikult heade maneeridega (õigemini maneeritsemisega), melle ei piisa. Seepärast pole kunagi vaja käitumisreegleid ükskordühena pähe tuupida, et siis neid hüpiknukulikult korrata. Käitumisreegleidki tuleb täita mõttekalt, olenevalt olukorrast, kohast ja ajast. Näiteks on tänaval tavaliselt ebaviisakas kedagi valjusti hüüda ja žestikuleerida, sest see häirib kaasinimesi. Ähvardab aga kedagi auto alla jäämine, on kõige valjem hüüe ja laiem viibe omal kohal. Üldiselt aga peavad käitumisreeglid meisse kasvama, ja mida varem, seda loomulikumalt ja endastmõistetavamalt me neid täidame. Sel põhjusel peab lapsele juba maast-madalast õpetama viisakust. Viisakusreeglite õppimiseks pole ükski laps kunagi liiga noor, nagu arvab vahel mõni lapsevanem. Põhiliselt oleneb viisakus ja käitumisoskus inimese üldisest arengutasemest. Inimese areng võib toimuda ka hümpeliselt — erinevatel isikutel erinevatel elujärkudel. Igal juhul peab viisakus ja käitumisreeglite täitmine põhinema loomulikkusel, mitte aga valehäbil ja teesklusel.

MÕNINGATEST ISELOOMUJOONTEST

Kirjutades käitumiskultuurist ei saa mööda minna iseloomu mõningatest omadustest, sest käitumise mitmesugused varjundid olenevad kõigepealt iseloomust, käitumisreeglid aga on peamiselt distsiplineerivaks teguriks. Seega mitte üksnes head kombes ei pea olema meie eesmärgiks,

vaid on olemas midagi kõrgemat ja üllamat, mille poole inimene peab püüdlema. See on — iseloomu õilistamine. Ükski ilus komme, ükski kunst, ükski rikkus ega võim ei suuda oma mõjult ja tähtsuselt võistelda kaunite iseloomuomadustega, mis põhinevad kommunistliku moraali printsiipidel.

POSITIIVSEID ISELOOMUJOONI

Taktitunne kujutab endast oskust käituda igas olukorras nii, et see mitte üksnes ei rahuldaks üldisi kommete ja kõlbluse reegleid, vaid ka reeglitel mittepõhinevaid peenimaid esteetilisi ja eetilisi nõudeid. Põhinedes südamlikkusel, eeldab taktitunne, et inimene saab aru, mis võib teisele valmistada ebameeldivust, muret, valu või rõõmu, et ta oskab mõista teise vajadusi ja elamusi. Taktitundeline inimene püüab vältida piinlikkust tekitavaid olukordi ja vähendada ebameeldivat mõju alammäärani, rõhutades seejuures meeldivat. Kui viisakusreeglid on mehaaniliselt õpitavad ja võivad muutuda heaks harjumuseks, siis takt nõuab enamast, nimelt mõtlemist ja kaalutlemist. Et toimida taktitundeliselt, tuleb nii mõnigi kord mõttes asetada ennast teise inimese seisukorda. Nii tabatakse enamasti õige käitumisviis.

Taktitunne nõuab, et inimene hoiduks võõraisse asjusse segamast seal, kus see ei ohusta ühiskonda, teda ennast või mõnda kaasinimest. Ka palumata nõuandmine, kui see võib riivata inimese enesetunnet, on taktitu, välja arvatud siis, kui see on ühiskonnale kasulik või kui seda õigustab õnnetuse võimalikkus või kedagi kahjustav olukord. Siis on nõuandmine isegi kohustuslik.

Kui kodanlikus ühiskonnas (lähtudes egoismist) peetakse taktitundeks teise taktitusest vaikides möödumist, siis meil, sotsialistlikus ühiskonnas, põhineb taktitunne seltsimehelikkuse printsiibil, millel pole midagi ühist väikekodanliku «leebusega» «inimlike nõrkuste» suhtes. Vastavalt meie ühiskonnas kehtivale moraalile peab inimene õiglaselt, kindlalt ja taktitundeliselt kritiseerima teise puudusi, vigu ja negatiivseid jooni, et viimane võiks ennast parandada.

Kriitika eesmärgiks on ühiskonnas esinevate väärnähtuste kõrvaldamine. Selle taotlemisel peab kriitika olema objektiivne — ainult nii saavutatakse eesmärk. Enne

kui hakata arvustama inimesi ja nende käitumist, tuleb ennast tunda. Sageli ei anna kritiseerija endale aru, et temalgi on samad või sellele sarnased puudused, mis tema poolt kritiseeritavalgi. Aidates teisel parandada vigu, ei tohi ka oma vigu parandamast unustada. Sageli kritiseeritakse teist inimest, asju või olukordi liiga kergekäeliselt, süvenemata kritiseeritavat nähtust esilekutsunud põhjustesse. Niisugusest kriitikast olukord ei parane, see võib puudusi üksnes suurendada. Õiglase kriitika nõudeks on küsimuse asjatundlikkus ning nähtuste ja põhjuste sügav analüüs. Objektivse otsustuse tegemisel aitab vahel seegi, kui seada kujutelmas teisi — nimelt positiivseid inimesi — kritiseeritava olukorda. Samal põhjusel asetatakse ennastki teise olukorda. Kritiseerija järgigu rahvatarkust: «Enne mõtle, siis ütle.» Kriitika peab olema objektivne — vastama kommunistliku moraali printsiibile. Vahel oleme sunnitud ja isegi kohustatud halvasti käituvat last, noorukit või täiskasvanutki korrale kutsuma. Väär oleks seda teha riidlevalt, karjuvalt, mõnitavalt või pilkavalt. Selline korralekutsumine mõjuks vastupidiselt. Isegi huligaanile tuleb läheneda taktitundeliselt, eriti veel sellele, kelles on tugevasti välja arenenud kangekaelsus ja iseseisvus. Puudusi, vigu ja eksimusi tuleb arvustada nii taktiküllaselt ja osavalt, et nende lahkamise silmapilgu ebaseadmisel näiksid eksinule väiksemad kui oma puuduste ja vigade tõttu kaasinimestele endast ebasoodsa mulje jätmine. Ka karistamine nõuab taktitunnet. Karistades õiglaselt, teole vastavalt, igasuguse kõhklemise ja liberaalitsemiseta, on samal ajal tarvis muutumatult säilitada lugupidamist karistatava inimväärikuse suhtes. Pärast karistamist on lubamatu ja taktitu inimesele tema süütegu alatasa meenutada.

Suhtlemises kaasinimestega väljutakse vahel taktiküllases käitumises ettenähtud distantsi piirest. Distantsi tolerantsi määrab suhtlevate poolte vahekord, vanus, ühiskondlik positsioon ja konkreetne olukord (ümbrus, miljö ja aeg). Väljumine distantsi tolerantsi alampiirist põhjustab familiaarsust. Väljumine ülempiirist aga — külma kaugust, mis jätab enamasti kõrgi mulje. Nii üks kui teine on taktitus.

Taktitunne, juhitud tunnetest ja mõistusest, väljendub nii tegudes kui sõnades. Taktitundeline inimene liigub ja käitub silmatorkamatult, kedagi häirimata ja kedagi ärrita-

mata. Oma üleolekut ja seltskondlikku positsiooni ei lase ta kellelgi tunda. Ta ei laiuta, ei tee ennast kusagil tähtsaks ega halise, vaid kohaneb igas kohas ja olukorras, arvestab igal pool kaasinimesi ning olukorda. Isegi oma rõivastust kohandab ta vastavalt ümbrusele ja olukorrale.

Taktitundeline inimene ei demonstreeri oma antipaatiat temale ebameeldivate inimeste puhul. Ta ei ilmuta aga ka kellegi vastu enesevalitsematut sümpaatiat, mis tekitab ümberkaudseile ja asjaosaliselegi piinlikkust. Taktitunne keelab kätele voli andmast, olgugi selle põhjuseks heatahtlikkus või õrnuski.

Uudishimu, mis võib kaasinimesi solvata, on taktitus. Näiteks on taktitu piiluda üle kirja kirjutaja või lugeja öla. Silmitsedes kellegi fotosid, ei sobi lugeda pühendusi nende tagaküljelt. Võõraste või tuttavate kõneluse, eriti veel summutatud häälel kõneldu salajane ja uudishimulik jälgimine on samavõrra taktitu ja ebaviisakas kui ukse taga, kõrv või silm vastu lukuauku, teiste jutu kuulamine ja tegevuse jälgimine. Ka kaaskodanike uudistav ja silmatorkav vaatlemine väljendab taktitust.

Nähes mõnda tuttavat piinlikus olukorras, teeseldakse mittemärkamist ega tuletata talle seda hiljemgi meelde, veel vähem sobib sellest jutustada teistele.

Inimese puudusi ja nõrkusi, mis pole üldsusele kahjulikud, ei tooda teiste ees päevavalgele.

Mitte üksnes taktitu, vaid toores oleks näiteks kogeletjat, kuulmishäiretega inimest, lonkurit jt. isegi tagaselja matkida ja välja naerda. Füüsiliste puudustega inimeste vastu ollakse eriti tähelepanelik, kannatlik ja kaastundlik. Kaastunnet peab juhendama taktitunne. Kehaliste vigadega inimestele, nagu paljudele haigetele, on enamikul juhtudel meeldivam, kui ei panda tähele nende füüsilisi puudusi.

Taktitunne sunnib vahel mõningaid mõisteid väljendama kaudselt, sest (eriti laste ja noorukite kuulates) ei saa alati mõnda asja või olukorda selle õige nimega nimetada.

Taktitunde väljendamise varjundeid on tohutult palju. Taktitunne on arendatav. Mida enam inimene head ja halba käitumist omavahel võrdleb, nende põhjusi analüüsib, seda enam süvendab ta endas taktitunnet.

T a g a s i h o i d l i k k u s. Taktitunne on seotud tagasihoidlikkusega. Olla tagasihoidlik, see tähendab suhtuda nõud-

likult ja kriitiliselt endasse, oma võimesse ja oma käitumisse, et mitte ennast üle hinnata. Akadeemik I. Pavlov ütles kirjas noortele: «Ärge kunagi arvake, et te juba kõike teate. Ning kui kõrgelt teid ka ei hinnataks, olgu teil alati mehisust endale öelda: «Ma olen mitteteadja.»»¹ Ja ometi võime kohata inimesi, eriti just noorte seas, kel puudub tagasihoidlikkus, kes hindavad ennast üle. Nii mõnigi noor laulja, kunstnik, poeet, nimekas tööeesrindlane või kõrgemale kohale edutatud töötaja kannab oma «andekuse» ainult enda isiklikule arvele ega mõista, kui palju ta võlgneb ühiskonnale, oma kollektiivile, oma otsestele ja kaudsetele õpetajatele ning paljudele, paljudetele teistele. Tagasihoidlik inimene teab, et tema isiklikud teened pole nii tähtsad kui kollektiivi edu. Ta ei rõhuta oma isikut, oma tõelisi või oletatavaid võimeid ega üleolekut teistest. Ta on teadlik, et ka teistel on voorusi, võimalik, et veel enam kui temal. Tagasihoidlik ei sunni kellelegi peale oma vaateid, arvamusi ja tahet, vaid otsib teed veenmiseks ja sel teel võitmiseks. Ta otsustab teiste vigade üle printsiipiaalselt ja samas inimese tundeid säästvalt, s. o. taktitundeliselt. Ta ei liialda ka kiitusega ja võtab seda ise edvistuseta vastu. Kui ta jääb ka siis iseendaks, kui õigustamata laitus teda puudutab, tuntakse sellest tagasihoidlikkuse tõelisust ja ehtsust.

Tagasihoidlikkust ei saa samastada ujedusega (häbelikkus, argus) — ülitagasihoidlikkusega. Ülitagasihoidlikul on kalduvus oma väärtusi ja saavutusi alahinnata. Suhtlemises ülitagasihoidlikuga tuleb talle näidata, et ta võimeid ja oskusi usaldatakse ning hinnatakse. Julgustav ja sõbralik sõna annab sellisele inimesele töös ning ettevõtmistes tuge ja jõudu. Tagasihoidlikkus on lahutamatu seotud loomulikkusega.

L o o m u l i k k u s — tähendab olla see, kes sa oled. Selleks on aga vaja ausust ja tõemeelt. Ei ole midagi labasemat kui silmakirjatsemine, eputamine ja teesklemine. Nooruses valitakse sageli endale eeskujuks, teatud mõttes ideaalkujuks keegi, kellele tahetakse meelsasti kõiges järele püüda, ükskõik kas see vanuse, välimuse, isikliku temperamendi ja ümbritseva olukorraga sobib või mitte. Näiteks võivad praegu keskealised inimesed jutustada,

¹ Е. В. Бабский, И. П. Павлов, Письмо к молодежи, Гос. изд. мед. лит., М. 1949, lk. 4.

kuidas ajal, mil maailma vallutas Greta Garbo kuulsus, võis Tallinnas kohata kümneid «Greta Garbosid». Need pseudogarbod matkisid piinliku täpsusega kuulsa filminäitleja välimust — kosmeetikat, soengut, rõivastust ja poose. Ehtides ennast võõraste sulgedega, kaotasid nad isikliku palge, loomulikkuse ja mõjusid naeruväärsete mannekeenidena. Ka tänapäeval võime kohata seitsmevõi kaheksateistkümnenaastasi «daamikesi», kes püüavad käituda ja näida oma east vanematena.

Laitmatu käitumisega inimene, nii noor kui ka vana, on loomulik ja lihtne suhtumises kaasinimestesse, kõnes, hoiakus ja välimuses.

Noored neiud, kes püüavad etendada daami, mõjuvad niisama koomiliselt kui täisealised naised, kelle püüdeks on mõjuda nooruslikult-naiivselt. Naiivsus tuleneb elukogemuste puudusest ja peamiselt noortele omasest siirusest. Naiivne on loomulik oma olekus, sest ta pole oma naiivsusest teadlik. Kes teadlikult rõhutab naiivsust, mõjub ebaloomulikult ja selle tõttu eemaletõukavalt.

Oma ideaali kopeerimises peab olema ettevaatlik, sest tavaliselt kõik eeskujuks võetu omadused, mis sobivad tema loomusega ja sulavad kokku loomulikuks tervikuks, sobivad väga harva jäljendaja loomuse ja välimusega. Olla mina ise, olla loomulik käitumises (ka rõivastuses) — selles peitub tõeline ilu, see ongi hea maitse.

«Armastus ja koerakutsikad sünnivad pimedatena,» ütleb rootsi vanasõna. Tihti soodustab noorte püüdu näida oma east vanemana, täiskasvanuna vanemate pime armastus oma laste vastu. Nad ei oska õigel ajal oma lapsi ohjeldada või juhendada või on seda kogu aeg valesti teinud. Näiteks viimasel ajal, nagu kurdavad koolide õpetajad, esineb juhtumeid, kus juba 7.—8. klassi õpilane, rääkimata vanematest klassidest, jätab koolipeole minemata, sest tal «polevat midagi selga panna», s. t. ta ei saanud selleks peoks uut kleiti.

Need vanemad, kes suurest armastusest oma laste iga soovi täidavad, on karistust väärt. Võib ju olla, et nad ise polegi tõusikud, kuid oma lastest kasvatavad nad sel viisil meie ühiskonnale sobimatuid olendeid — hepikuid ja lõnguseid. Nad annavad ise selleks tõuke, et noorte huvide keskpunktiks muutub kõik väline — rõivastus, soeng, seejärel tantsupõrand, kohvik, ebaloomulik peenutsemine, ilutsemine ja teesklemine.

Töö on kujundanud inimese ja ühiskonna. Seega inimese väärtuse kriteeriumiks on tema töö, ühiskonnale kasulik töö ja tegevus. Sotsialistlikus ühiskonnas on see endastmõistetav ja loomulik. Ei tohi unustada: mida kõrgem on inimese kultuur, seda loomulikum, lihtsam ja tagasihoidlikum on ta ise ning tema käitumine, suhtlemine kaas-inimestega.

V ä ä r i k u s. Tagasihoidlikkuse ja loomulikkusega peab alati käsikäes käima enesest lugupidamine, v ä ä r i k u s t u n n e, mis rajaneb oma isiksuse tõelise väärtuse tunnetamisel, teatud edul ühiskondlikult kasulikus töös, võitluses ühiste eesmärkide eest. Väärikutunne paneb inimese uskuma oma jõusse, ei lase tal tunda ennast tarbetuna, ülearusena. Isikliku väärkuse ja au tunne ei luba inimesel olla ebaaus, end alandada ega taluda solvamisi. Väärikas inimene ei solva ka teisi. Ta ei ole kunagi oma teos ega sõnas labane, ei joo ennast purju, ei räägi rõvedusi, ei vannu, kõnetoongi on tal rahulik ja tasakaalukas. Endast lugupidav inimene ei luba ka teisi enda juuresolekul labaselt käituda, nilbusi ja rõvedusi rääkida või enda peale karjuda. Ta ei anna kergemeelselt lubadusi, mida ei suuda täita. Ta teab, et kord antud sõna peab täitma. «Meest sõnast, härge sarvist,» ütlesid meie vanavaisadki. (Muidugi võib vahel meist olenemata olukord, nagu haigestumine, õnnetusjuhtum, äkiline ärasõit või kiireloomuline tööülesanne jm. põhjustada sõnamurdmist. Juhul kui inimene ei saa sellest õigeaegselt teatada, peab ta esimesel võimalusel vabandama.)

Väärikas inimene peab lugu usaldusest. Kollektiivi või üksikisiku usalduse ärakasutamine oma isiklikes huvides, mis mingil viisil kahjustab usaldajaid, on kuritarvitus, alatus.

Väärikus nõuab, et iga ühiskonnaliige peaks kalliks oma kodumaa ja rahva au kõrval ka oma kollektiivi au, kus ta elab ja töötab, olgu see perekond, kool, ühiselamu, tehas, kolhoos, asutus jne. Iga väarikat kollektiiviliiget peavad kurvastama kollektiivile halba varju heitvad teod. See pärast peab iga kollektiiviliige kõigi vääritude tegude vastu võitlema, et oma kollektiivi au kõrgel hoida.

Kõige parem profülaktika on sel puhul see, kui iga kollektiiviliige tõstab oma isiklikku väarikust, hoiab seda, oskab endast lugu pidada.

NEGATIIVSEID ISELOOMUJOONI

Kõige kardetavamaks umbrohuks, kõige eemaletõukavamateks iseloomujoonteks on egoism, kadedus ja pugemine. Egoisti, kadeda ja pugeja käitumist suunavad kas isiklikud või kitsa rühmituse (sageli perekondlikud) omakasupüüdlilikud huvid. Nii egoist, kade kui ka pugeja on kitsarinnaline, väiklase viletsa vaimuga inimene, kes on võimetu suurteks ja üllasteks tegudeks. «Väike vaim ei või midagi suurt luua. Väiklasest, tigidast, egoistlikust hingest ei või lõpuks ometi suurt ja heledat leeki tõusta...»¹

Hugo Raudsepp ütleb «Mikumärdis», et «kadestajal löikab nagu kreissaega hingest läbi, kui teistel hästi läheb». Selle asemel, et raisata oma energiat, aega ja tervist (sest ka kadedus sööb nagu rooste närvisüsteemi) kadestamiseks, tasuks kadestajal mõelda, kuidas jõudis kadedusalune nii «kadestamisväärse» olukorrani. Võib-olla samal ajal, kui kadestaja pingutamata oleskles, elas teine pingerikast ja loobumisrohket elu. Aga võib-olla saavutas teine oma eelised, mugavuse ja õnne ebaõiglaselt, vale ja pettusega teiste kulul. Sel juhul võib niisugust inimest vaid põlata.

Mis puutub pugejasse, siis see tüüp on ohtlik eeskätt vaid ennast ülehindavale ja edevale inimesele. Pugeja meelitused ja ülistused teevad sellisel inimesel tegelikus olukorras orienteerumise veelgi raskemaks. «Kiitus on rumalate lõks» ütleb vanasõna. Kui Karl Marxilt kunagi küsiti, milline iseloomujoon on talle kõige vastikum, vastas ta: pugemine.

Iseloom on otseses seoses käitumisega. Negatiivsed iseloomujooned põhjustavad negatiivset, ühiskonna ja lähimate kaasinimeste suhtes kahjulikku käitumist. Egoist, individualist, kadestaja, valetaja, pugeja, põhjendamatu umbusaldav, vankuva meelelaadiga, edev, kõrk, upsakas, jonnakas jt. negatiivsete iseloomujoontega inimene on ühiskonnale kahjulik mitte üksnes seepärast, et ta võib oma ümberkaudseid halvasti mõjutada, vaid selle tõttu, et ta pidurdab ühiskonna igasugust arengut, tõusu. Nõukogude inimese kohuseks on nii enda kui ka kaasinimeste iseloomudes esinevate negatiivsete joonte vastu võidelda ja positiivseid iseloomujooni arendada.

¹ Friedebert Tuglas. Marginaalia. Mõtteid ja meeleolusid. Kirjastus «Eesti Raamat», Tallinn, 1966, lk. 208.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis on püstitatud ülesanded, mida tuleb arvestada uue inimese kujundamisel. Nende ülesannete hulka kuuluvad:

teadusliku maailmavaate kujundamine: kasvatada sügavat usku kommunismi ideaalidesse, teadlikku suhtumist ühiskondlikku kohusesse, sotsialistlikku internatsionalismi ja patriotismi, ustavust kodumaale, valmisolekut kaitsta teda oma elu säästmata;

töökasvatus, töösse ja ühiskondlikku tootmisse kommunistliku suhtumise arendamine;

kommunistliku moraali printsiipide juurutamine, kommunistliku ühiselu reeglitest vabatahtliku kinnipidamise juurutamine;

proletaarse internatsionalismi ja sotsialistliku patriotismi arendamine;

inimisiksuse igakülgne ja harmooniline arendamine. Kommunismile ülemineku perioodil suurenevad võimalused selleks, et kasvatada uut inimest, kelles harmooniliselt ühinevad vaimne rikkus, moraalne puhtus ja kehaline täiuslikkus.

*Kommunistliku kasvatus*e, isiksuse igakülgse arendamise aluseks on loov töö. Töö on alati olnud ja saab olema inimeste olemasolu ja arenemise allikaks. Erinevates väljendustes, erinevates keeltes on kõigil rahvastel olemas õpetussõna: «Kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma.»

ENESEKASVATUS

Kindlaks teeks kauni iseloomu kujundamisel on enese kasvat u s, s. o. väärtuslike iseloomuomaduste teadlik arendamine endas. Akadeemik I. P. Pavlov rõhutas, et inimene on ainuke süsteem, mis on võimeline ennast ise ülimal määral reguleerima, ennast ise täiustama.

Enesekasvatus peab olema suunatud tahtest olla ühiskonnale kasulik, olla väarikas kollektiivi liige.

Kõlbeline enesekasvatus põhineb marksistlik-leninlikul ideoloogial. See annab inimesele kommunistliku ideelisuse ning sihikindluse, suunab teda õigesti suhtuma igasse ühiskondlikku nähtusesse, õigesti lahendama iga küsimust ning määrab ühiskondliku ja isikliku käitumisviisi. Enesekasvatusega paraneb kaasinimeste omavaheline suhtlemine, mis toob kasu nii üksikule kui ka ühiskonnale.

Enesekasvatus eeldab tugevat enesekriitikat ja julgust tunnistada oma eksimusi. Puuduste võitmiseta endas ja heade ning kaunite iseloomujoonte arendamiseta ei ole enesekasvatus mõeldav, sest ka inimese areng toimub võitluse teel. Arenemine — see on ju vastandite võitlus.

«Enda vastu üles astu
raskem kõigist võitlustest,
iseennast ära võita,
kaunim kõigist võitudest».¹

Kunstiteoses, olgu see kujutava kunsti, luule või muusika vallas, peab vorm vastama sisule, seda enam aga inimeses, looduse kõige täiuslikumas kunstiteoses, peab kaunis sisu leidma väljenduse sellele vastavas kaunis vormis. Väliste ilme kasvatamist peab alustama seesmise (vaimse) kultuuri kasvatamisega. Järelikult tuleb eelkõige kujundada kõrgeid vaimseid omadusi ning vastavalt neile muutub välinegi kauniks ja üllaks.

Meie ühiskonnas on enesearendamiseks tohutult avarad võimalused: tasuta koolid, õhtukoolid, statsionaarsed ja mittestatsionaarsed kõrgemad õppeasutused, kursused, kultuuriülikoolid, kunstiringid, raamatukogude ja lugemissaalide laialdane võrk, loengud, kunstinäitused, teater, kino, kontserdid, raadio, televisioon jne. Meil, Nõukogude Liidus, on kirjandus kättesaadav kõigile, sest seda ilmub suurtes tiraažides ja see on odavam kui kusagil mujal maailmas, seepärast on igaühel avarad võimalused teadmiste laiendamiseks, esteetiliste tunnete arendamiseks ja isikliku raamatukogu soetamiseks.

Enesekasvatamisel on hea käitumise ja maitse arendamiseks kasulik nii töö, igapäevastes eluaskeldustes kui ka puhkeajal tähele panna ümbrust, kaasinimeste vastastikust suhtlemist, käitumist ja välimust ning neid omavahel võrrelda. Tähelepaneliku ja võrdleva vaatluse põhjal võib kergesti vahet teha hea ja halva, kauni ja inetu, maitseka ja maitsetu, loomuliku ja ebaloomuliku vahel.

Viisakas käitumine ei tugine mitte üksikute käitumisreeglite papagoilikule pähetuupimisele, vaid just inimese õigele elutunnetusele, mis on kujunenud elukoolis.

¹ Anna Haava. Peotäis tõtt. Hermann trükk ja kulu. Jurjevis 1900, lk. 44.

Esteetiline kasvatus. Iseloomu ja kõlbeliste omaduste kujundamisel, hea käitumise ja maitse arendamisel etendab tähtsat osa esteetiline kasvatus. Esteetilise kasvatus all mõistame ilutunde kasvatamist, võimete arendamist tajuda, mõista ja tunda ilu ühiskondlikus elus, looduses ja kunstis. Esteetiline kasvatus on kommunismiehitajate igakülgse arendamise — kõlbelise, vaimse ja kehalise kasvatusel lahutamatu koostisosa.

Ajaloo vältel on esteetikas¹ olnud väga erisuguseid seisukohti. Dialektilise materialismi esteetikale eelnenud meetodid olid kas väärad või puudulikud ilu ja kunsti olemuse mõistmiseks.

Marksism-leninism õpetab, et inimese esteetiline tunnetus kui kõige hinnalisem vaimuomadus arenes järk-järgult ajaloolise arengu käigus ja ühiskondliku tootmistegevuse mõjul. Selle väljendamiseks, rikastamiseks ja arenemiseks on vaja kindlaid sotsiaalseid tingimusi.

Ilu mõiste tekkis aegamööda. Ja nagu kõik elus areneb ning muutub, nii alluvad ka ettekujutus ilusast ja esteetiline otsustusvõime muutustele. Tootmissuhete vormide muutumine ja sotsiaalsete süsteemide vahetumine kujundas ümber inimeste arusaamise ilust, nende esteetilise maitse² ning suhtumise ühte või teise kunstivormi. Igal ajajärgul, erinevatel rahvastel ja ühiskonnaklassidel oli oma ilu mõiste ja maitse. Nii näiteks oli talutareks teine iluideaal kui salongis, talumehel teine kui aadlikul. Talumehe meelest oli ilus tugev, tervisest punetav ja jämedate säärtega naine, kelle välimus rääkis juba ise töövõimest. Meiegi küladel valitses veel aastat 50—75 tagasi sama arusaamine naise ilust. Iluideaal sundis eesti neide ja noorikuid mitu paari sukki jalga tõmbama või isegi heinu sukasäärtesse toppima, et sääred näiksid tugevamadena.

Aadliku iluideaaliks oli aga habras, kahvatu, väikeste käte ja jalgadega olevus, kellest silmanähtavalt tungis esile «suursugune», s. o. jõudeelu elava inimese päritolu. Nii siis on ilu mõistel nagu kõlbluse mõistelgi ajalooline ja klassiiseloome.

¹ Esteetika on teadus, mis uurib kunsti suhet tegelikkusega ning ilu olemust kunstis ja elus.

² Edaspidi on mõiste «esteetiline maitse» lühiduse mõttes väljendatud sõnaga «maitse».

Ka üksikisiku maitse on arenev. See muutub aja jooksul. Objektiivsete, väliste põhjuste kõrval on muutuste tekkimisel mõõduandvad ka subjektiivsed, arenguastmelised ja psüühilised põhjused. Teaduslikud uurimused näitavad, et väikelapsele (tavaliselt kuni 6 eluaastani) avaldab kõige suuremat mõju erepunane värvus, mida ta peab kõige kaunimaks. Edaspidi hakkavad meeldima ka teised toonid ja lõpuks tekivad kas püsivad või vahelduvad lemmikvärvused.

Pikema aja jooksul kaotavad paljud kunagi kehtinud esteetilised väärtused oma aktuaalsuse. Ka nürinevad esteetilised tunnetused aja jooksul, sest isegi kõige kaunima pidev ja kauakestev nägemine või kuulmine minetab oma algse võlu.

Küllastuse tagajärjel otsitakse uut esteetilist naudingut. Kahtlemata, mida kunstipärasem ja sügavam on teos, seda kauakestvam ja suurem võim on tal meie tunnete ja mõistuse üle.

Tingituna eespool mainitud põhjustest, otsib ühiskond, samuti ka inivid, uusi iluideaale. Sellepärast tekkisidki kirjanduses, kujutavas kunstis ja teistes kunstiliikides erisugused stiilid ja voolud. Aegamööda kujunes ajajärgu mõõduandev stiil. Uue stiili tekkimine on alati olnud ühiskonnas valitsevate ideede muutumise tagajärjeks. Ent on ka surematuid kunstiteoseid, mis ei kaota kunagi oma kunstiväärtust ja esteetilist nauditavust. Sellisteks võivad olla ainult kunstiliselt täiuslikud teosed. Neis kunstiväärtustes tajume oma ajastu progressiivseid ideid ja hindame neid vastavalt sellele. Selleks aga, et osata nende väärtust hinnata ja tunda neist esteetilist naudingut, peame olema intellektuaalse arengu poolest vastaval tasemel.

Esteetika hõlmab kõiki inimelu avaldusi — kogu elu, mille õilistav printsiip ta ise ühtlasi ongi.

Inimese esteetiline hinnang tegelikkusele oleneb tema vaimse arengu tasemest, maailmavaatest, esteetilisest ja hariduslikust tasemest, kasvatuse tingimustest, iseloomust jm. Üldiselt võib öelda, et maitse määrab esteetilise naudingu suuruse.

Ühiskonna seisukohalt on maitsetu see, kelle esteetiline otsustusvõime on ühiskonnas valitseva maitse suhtes ekslik ja kes esteetilisi mõjusid taotleb valede vahenditega. Hea maitse püüdleb alati elutõe poole, kuna halb maitse

soodustab võltsi. Inimese hea või halb maitse väljendub väga mitmel kujul ja viisil: suhtumises elusse, töösse, käitumises kaasinimestega, harjumustes, kõnes, toonis, riietuses, suhtumises kunstidesse; avaldub selles, milliseid raamatuid, filme, etendusi ja muusikat ta eelistab; kuidas ta oma korterit sisustab, milliseid tarbeesemeid muretseb, kuidas oma vaba aega veedab, ja isegi selles, keda ta oma sõbraks valib.

Inimese maitse järgi võib otsustada ka tema maailmavaate, arenguastme ja kasvatuselise üle. Niisiis on needki omavahel seoses ning neid ei saa üksteisest eraldi vaadelda.

Esteetiliselt kasvatatud inimene tunnetab tõelist ilu nii kunstis kui ka elus (ühiskondlikus elus ja looduses) mitte ainult meeleliselt, s. o. meelte, vaid ka assotsiatiivselt, mõistuse abil — kogu olemusega. Talle on kõik ebaestetiiline orgaaniliselt sallimatu ning seepärast võitleb ta igal võimalikul juhul kõige inetu vastu.

Ühiskondliku elu ja looduse kõrval on esteetilise kasvatuselise vahenditeks kunstiliigid, nagu kirjandus, kujutav kunst (maal, skulptuur, graafika), muusika, teater, kino, tants, arhitektuur, tarbekunst jm. Uue inimese kujundamisel etendavad tähtsat osa **kirjandus ja kunst**. «Nõukogude kirjandus ja kunst, mis on tulvil optimismi ja elujaatavaid kommunistlikke ideid, etendavad suurt ideeliskasvatuslikku osa, arendavad nõukogude inimeses uue maailma ehitaja omadusi.»¹

Marksism-leninism õpetab, et kunstile on omased kolm funktsiooni, mis on omavahel lahutamatult seotud.

1. Kunst on elu tunnetamise vahend, mis peegeldab tegelikkust kunstilistes kujundites. 2. Kunst avaldab omakorda mõju elule, kasvatahes ja kujundades inimestes mõtteid ja tundeid. 3. Need kaks funktsiooni täidavad alles siis oma ülesande, kui kunstiteoses on kolmas, ilmtingimata vajalik osa, nimelt esteetiline, s. t. kui teos valmistab meile esteetilist naudingut, kui ta ergutab meie vaimu moraalseteks tegudeks. Maal, teater, värvifilm ja osa tarbekunsti kujundavad ka meie värvimeelt, seda populaarseimat esteetilise tunde vormi, nagu Marx viimast nimetab.

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, ERK, 1963, lk. 120.

Paljud varasema aja esteetid (klassitsistlikule esteetikale rajanejad) väitsid, et kunst peab peegeldama tegelikkusest ainult ilusat. Jälgides kunstipärandit, võime täheldada, et see pole kaugeltki nii. Kunstiteose sünniks annavad tõukejõu kõik eluavaldused. Seega tegeleb kunst kõigelega, mis on inimlik ja ühiskondlik ega peegelda mitte üksnes ilusat tegelikkuses, vaid ka inetut, halba ja isegi hirmsat, andes sellele vastava hinnangu. Kui kunstiteoses on emotsionaalne külg, s. t. kui ta on tundmuselamusel põhinev, kui ta sunnib meid elu tunnetama ning selle üle mõtisklema ja kui ta kujutab inetut kui meie olemasolu kahjustavat nähtust selle mõttega, et pahesid paljastada ning nende vastu võidelda, siis on ka inetu kujutamine kunstipärane ja mängib suurt osa inimese nii esteetilisel kui ka eetilisel kasvatamisel.

Kunstiajaloo käigust nähtub, et kunst sõltus alati oma ajastu maailmavaatest ja peegeldas seda. Olles sõltuv ajajärgu valitsevast klassist, väljendas ta kas sunnitult või sundimata peamiselt selle maitset. Ei tohi aga unustada, et igal ajajärgul oli reaktsioonilise, tagurliku kunsti kõrval ka progressiivne, edasiviiv kunst. Kunsti ei saa hinnata mõne absoluutse iluideaali seisukohalt, kuna absoluutse ilu mõistet ei ole ega saagi olla. Nii nagu ilusa mõiste muutub koos ajaga ja kajastab oma ajale vastavaid huve, teeb seda ka kunst. Tõeline kunstiteos püüdleb elutõe poole ega salga seda.

Esteetiline kasvatus hõlmab peale tajumuste, tundmuste ja otsustuste kasvatamise ka kunstilise loomingu ning ise-tegevuse oskuste ja vilumuste arendamist.

Juba antiikmaailma filosoofid Platon ja Aristoteles tunnistasid kunsti suurt kasvatuslikku tähtsust. Aristoteles leidis, et noori tuleb teadlikult kasvatada kunsti nautima ja et ideaalses ühiskonnas peaks iga inimene¹ tegelema kunstiga.

Meie ühiskonnas aga ongi selleni jõutud. Laialdane ise-tegevusringide võrk meie maal võimaldab igaühel oma huvide kohaselt võimeid arendada. Lenin rõhutas alati proletariaadi õigust kõrgele kunstile. Meie ühiskonnas pööratakse inimese kunstiliste võimete arendamisele suurt tähelepanu.

¹ Inimese all mõeldi tol ajal ülikut, orja ei peetud inimeseks.

Ka siis, kui tegeldakse mõne kunstialaga ainult asja-armastajana vabal ajal, on see vaimuarendav ja õilistav.

Inimese iseloomu kujundamisel ja käitumise suunamisel on suur osa kirjandusel. Maksim Gorki esitas kirjandusele nõude, et see peab aitama inimesi iseendid tundma õppida, tugevdama nende usku iseendasse, võitlema alatuse vastu inimestes, leidma nendes head, äratama häbitunnet, mehisust ja viha, ning seda kõike selleks, et inimesed muutuksid õilsaks ja tugevaks ning õpiksid elu ilutundega hingestama.

Ükski tegevus ei suuda vist sügavamalt ja tõhusamalt vaimu arendada kui väärtusliku teose lugemine. Hea teos aitab vabaneda eelarvamustest, seletab lugejale tema väärsesukohti ja aitab neist üle saada, laiendab väimset silmaringi, teritab mõistust ning süvendab tundeid, äratades ja kasvatades sellega inimeses häid iseloomujooni. Seepärast oleneb kõik sellest — mida me loeme.

Kirjandus, mis äratav inimeses madalaid instinkte, toorust, julmust, jõhkrust ja igasugust muud ebainimlikkust või mõjutab inimest kummardama egoismi ja kõike tagurlikku, on mitte ainult keelamise, vaid hävitamise väärt.

Tähtis on ka, kuidas lugeda. On inimesi, kes loevad vaid ajaviiteks ja otsivad ka tõsisest teosest kerget, nende keeles «põnevat» meelelahutust. Väärtuslikke teoseid peab lugema ruttamata, mõtlevalt, juurdlevalt ja ka võrdlevalt. Vahel võiks raamatu kõrvalegi panna, et loetu (isegi ühe lause) üle rahulikult järele mõelda. Parem lugeda ühte head teost ja seda analüüsida, kui sama ajaga «neelata» kümnest teosest vaid sündmuste käiku.

Hea teos suudab äratada kõrget ideelist meelsust ja õilsaid taotlusi enam kui kümnekond moraaliettekirjutust ja manitsust.

Selleks et ennast arendada, peame ilukirjanduse kõrval lugema ka poliitilist, populaarteaduslikku, kultuuriajaloolist jm. kirjandust. Puht-teaduslikku kirjandust valib muidugi igaüks oma eri- või huviala kohaselt.

Lõpuks peaks lisama mõne sõna ka võõrkeeles lugemise kohta. Kui ollakse suuteline lugema teoseid algkeeles, siis tuleb seda eelist võimalikult kasutada. Goethe tähendas, et tõlked rahuldavad harva, nad tekitavad vaid vastupandamatut igatsust originaali järele. Originaalkeeles lugemine on kahekordselt kasulik. Sel moel võib lugeja paremini

tungida nii kirjaniku kui ka selle rahva hingesse ja samas täiendada oma võorkeeleskust.

*

Kokku võttes kõike eelöeldut näeme, et inimese iseloom ja käitumine kujuneb kogu elu jooksul ja sõltub kõikidest ühiskondlikest mõjudest. Iseloomu kasvatamiseks ja käitumise parandamiseks on tohtu hulk mitmesuguseid vahendeid. Ei ole niisugust iseloomu, mida ei saaks ümber kasvatada, ei ole niisugust inimest, kes ei saaks oma käitumist parandada, muuta. Sotsialistlikus ühiskonnas on olemas kõik eeldused selleks, et kujundada endas kõige kaunimaid ja väärtuslikumaid iseloomujooni ning kõlbelsi omadusi. Eetiliselt ja esteetiliselt kasvatatud nõukogude inimene loob ilu oma ühiskondlikus tegevuses, igapäevases käitumises.

2. KEHAHOIAK

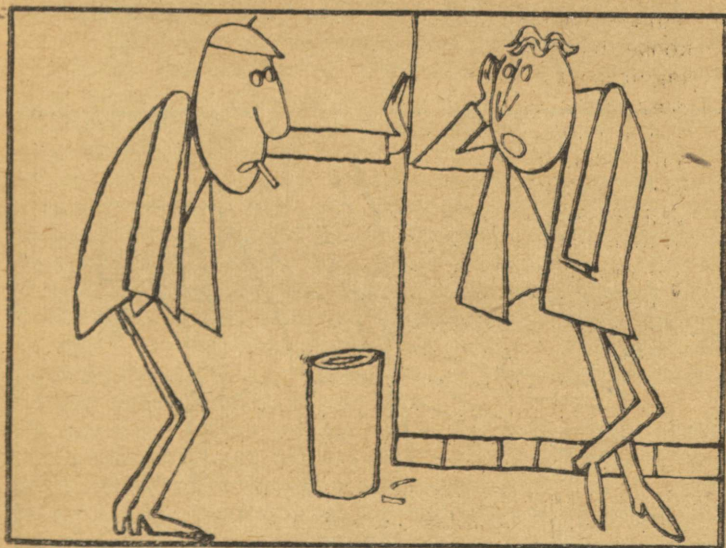
Kuidas keegi seisab, kõnnib, istub, käsi ja jalgu hoiab, sellest kõigest võime lugeda kaasinimestest lugupidamist või nende solvamist. Igas hoiakus peab väljenduma korrektsus, loomulik mugavus ja vastavus olukorrale. See, mis on lubatud üksi olles, ei ole sageli lubatud kaasinimeste juuresolekul.

Ka kõige ilusam ja hoolitsetum nägu, laitmatud keha-proportsioonid või kauneim ja maitsekaim rõivastus ei pääse mõjule, kui need ei ole kooskõlas hoiakuga. Ümborus, tegevus ja rõivastusliik tingivad vastavat hoiakut. Spordiväljakul vastavas rõivastuses neiu või noormees, kes seisab, jalad harkis, käed puusas või rinnal teineteisesse põimitult või vehib kätega, ei mõju kasvatamatult. Ka töö juures käsi puusas puhkav või töö iseloomust tingitult kätega «rääkiv» töötaja ei mõju kombetuna. Kui aga näha kedagi nii seismas või kätega vehkimas tänaval, koolis, teatris või mujal, jätab see kombetu inimese mulje. Kahjuks võib meil veel näha avalikes kohtades, teatris, tantsupeol jne. noori, kelle hoiakus ilmneb distsiplineerimatust, lodevust ja jämedust. Tihti kopeeritakse sobimatuid poose ka moežurnaali mannekeenidelt või joonistelt, arvestamata seejuures, et need poosid on sageli tinglikud: nende eesmärgiks on võimalikult soodsamalt näidata moesiluetti ja lõiget.

Ainult see hoiak on viisakas ja kaunis, milles on tunda sisemist distsipliini. Meeldivalt mõjub sirge rühiga, hästi treenitud kehaga inimene, kelle kõnnak, seisang ja liigutused on sujuvad ning ühtlasi mõõdukalt tarmukad. Lõtv ja loid kehahoiak, muutunud harjumuseks, tekitab pika-peale rühivigu, need aga põhjustavad siseelundite ebaloomulikku asendit.

Noor inimene, kes viibib endast vanema isiku (ka kodus vanemate) seltskonnas, peab oma hoiakus ja liigutustes olema n.-ö. pinguletõmmatum kui omavanuste seltsis. Sellega rõhutab ta oma lugupidamist vanema vastu. Seejuures ei tohi aga hoiak olla liialdatult kange ja puine, vaid loomulik, rahulik ning korrektne, mitte kunagi lohakas. Seisang olgu sirge, kuid mitte puine. Ei tohi seista nagu küsimärk: õlad longus, selg kükürus, jalad põlvedest kõverad ja pea rippus. Niisugune seisang on esiteks kopsudele ebatervislik, sest rinnakorv surutakse kokku. Teiseks jätab see inetult lodeva mulje. Tuleb hoiduda isegi kergelt kõverdatud seisangust. Ei sobi seljaga vastu seina toetuda, seegi annab tunnistust lodevusest, pealegi võib sein määrida riideid, higised käed aga seina. Keegi ei pane aga pahaks kergelt käe toetamist toolikorjule, trepi käsi- puule jne.

Kõnnak. Tuleb vältida lõnkuvat, lohisev-loidu, vaaruvat, liigselt ruttavat, tippivat ja tantsisklevat kõnnakut. Tungiva vajaduseta ei käida liiga kiiresti ega astuta trepil

Ei tohi seista nagu küsimärk.

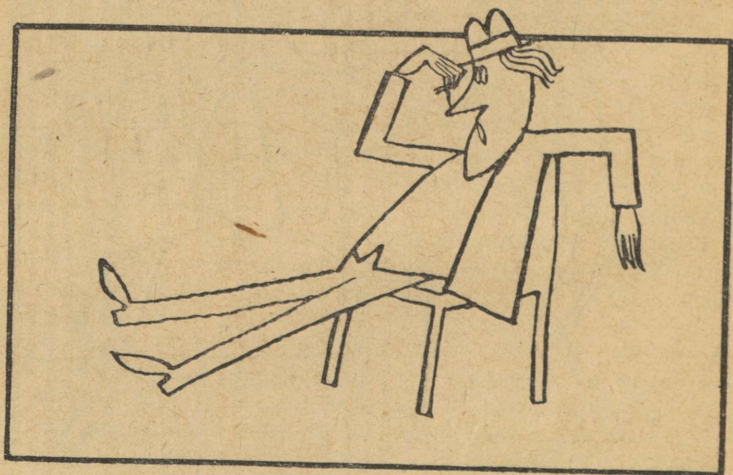
üle mitme astme korruga. Mehelik esinemine, jõuline samm, mehele omased laiad liigutused ei mõju hästi naise juures. Käte liialdatud lehvitamine ja õlgade keerutamine ei ole ilus mehe ega naise kõnnakus. Inetuna näib käimisel või seismisel õlgade vahele tõmmatud pea.

Ilus ja tervislik kõnnak on sirge hoiakuga, painduvate ja mõõdukate liigutustega. Käed liiguvad rütmiliselt samamudega. Neid ei tohi lasta lodevalt rippuda ega hõljutada. Jalapöiad on kõndimisel enam-vähem rööbiti, varbad pööratud vaid veidi väljapoole.

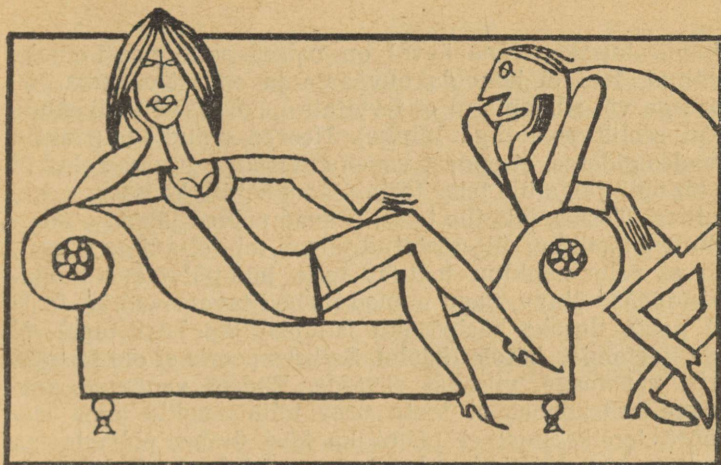
Naine käib kõrgetel kontsadel ja kitsas seelikus kergemalt kui madalais sportlikes jalanõudes ja sportlikus rõivastuses. Mõned neiud arvavad, et kui nad kannavad pikki pükse, siis võib käia lodevalt. Lodevus pole kunagi ilus.

Kahekesi kõrvuti käies peab oma samme võimalikult ühtlaseks seadma, eriti veel siis, kui kõnnitakse käe alt kinni hoides.

Kummardamisel on keha sirge, käed külgedel ja kannad koos. Väike kummardus on õieti sujuv pea langetamine. Sügavam kummardus algab samuti pea langetamisega, seejärel painutatakse keha ülaosa. Kummardust ei tehta järsku, vaid aeglaselt, sujuvalt ja rahulikult.

Toolil istutakse sirgelt ja vabalt.

Vaidlust tekitab küsimus, kas naisele sobib tõsta jalga üle teise.

Kummardatakse tervitamisel ja ruumi sisenemisel, esitlemisel, tänamisel ja palumisel, näiteks tantsule kutsel jm. Nooremad kummardavad vanemate inimeste ees sügavamalt, omaealiste ees kergemalt.

Istumispoos. Toolil istutakse sirgelt ja vabalt, mitte lohakalt ega küürus või hooletult seljakil. Ei sobi kiikuda, istuda serval ega põiki või kaksiratsa. Istumine ja püstitõusmine toimub käratult. Toole ei lükata, vaid, hoides toolikorjust, tõstetakse eemale. Kopsida jalaga vastu oma, veel enam aga vastu teise istuja tooli, on häiriv. Istudes ei vibutata jalgu. Samuti ei sobi ennast toolil alatasa nihutada. Sellise inimese kohta öeldakse: «istub nagu nõeltel». Istudes olgu põlved koos, jalad võimalikult ligistikku, võib ka ühte jalga hoida veidi teisest ees või pahklude kohal kergelt risti üle teise.

Tänapäeva moodne polstermööbel võimaldab väga mugavat hoiakut. Istudes sellel tuleb alati jälgida, et meie hoiak ei pakuks kaasinimestele ebaesteetilist pilti. Kui on ruumi ja istutakse moodsas mugavas tugitoolis või madalal pingil, siis võib jalga ka enda ette välja sirutada.

Vaidlust tekitab küsimus, kas sobib naisele tõsta jalga üle teise. Vanasti peeti sellist poosi naise juures kuulmatuks

ebaviisakuseks. Tänapäeval on naised selle poosi omaks võtnud. Kui ei kõnelda auväärse ja endast vanema inimesega või silmapilgul ei tervitata neid, siis võib nii istuda (kui seelik pole liiga lühike). Noored neid aga peaksid meeles pidama, et endast vanemate isikute juuresolekul ei sobi neil jalga üle teise tõsta. Sama kehtib ka noormeeste suhtes. Tõstes jala üle teise, peavad põlved jääma võimalikult ligistikku, ülestõstetud jalg ei tohi olla liiga kõrgel, nii et selle pahkluu toetuks teise jala põlvele ja kingatald oleks nähtav, nagu mõned mehed tavatsevad hoida.

Ei peeta ilusaks käsipõsakil istumist (ka laua taga) või pea toetamist kätele (käele). Sellises poosis ei ole teisega, eriti vanemaga, viisakas rääkida. Endast vanemate inimeste seltskonnas ei toeta noor küünarnukke oma ega võõra toolikorjule, ei põimi ka käsi ümber põlvede ega pane neid vaheliti rinnale, vaid nad lebavad rahulikult ja kergelt süles või laual. Kohmaka, karuliku mulje jätab mees, kes istub, jalad laiali ja käed põlvedel.

Viisakas inimene väldib teistele selga pöörast nii istudes, seistes kui ka eest möödudes. Seltskonnas püütakse olla kas näoga teiste poole, või kui teisiti ei saa, siis vähemalt küljega.

Noormehed ja neid tõusevad püsti, kui vanemad inimesed astuvad ruumi või lahkuvad sealt. Sama teevad ka mehed naiste ja nooremad vanemate inimeste puhul.

Käed. Mõned inimesed ei tea, mida oma kätega peale hakata. Kohmetult panevad nad neid kord kokku, kord haaravad millestki kinni, kord hõõruvad neid teineteise vastu ja on lõpuks õnnelikud, kui leiavad mingi eseme, kas laudlinaotsa, tiku või lihtsalt kõrvalesta, et seda näpida.

Tegevusetu käed hoitakse paigal. On halvaks harjumuseks, kui keegi näpib mõnda eset, trummeldab sõrmedega laual või toolil, mängib põialdega, nendega ringe tehes, naksutab sõrmi, sügab pead või kõrvatagust, masseerib käega põski või sõrmega ninaküüru, vaatleb silmatorkavalt oma sõrmeküüsi, hõõrub käsi vastamisi, ajab põidlad käeaugu juures vesti alla või topib nad püksitasku jne. Süües on käed kuni randmeni laual. Käsi ja küünarnukke painutatatakse selja taha ainult võimlemisel.

Tavaliselt kätega ei kõnelda, kuna mõtete väljendamiseks on meil küllaldaselt arenenud keel. Igapäevases elus võivad sõnu ja lauseid rõhutada vaid väikesed käeviiped.

Näiteks väljendeid «palun võtke istet», «palun saage tutvavaks», «tohib teile esitleda?» jne. võib saata väike žest. Lavakunstniku või oraatori juures aga on suuremgi žestikulatsioon loomulik ja omal kohal. Rääkimisel, sosistamisel või naermisel ei ole sünnis suud käega varjata. Rääkides ei patsutata õlale, ei võeta vestluskaaslasel kuuenööst, varrukast või hõlmast kinni, ei toksita näpuga rinda ega müksata teist küünarnukiga. Selleks et kohendada tuttava riidetust, näiteks kõrvaldada sellelt niit või juuksekarv, küsitakse luba.

Meil ei ole kombeks, vähemalt igapäevases elus, teise embamine ja suudlemine avalikkuses. Südamlikkust ja sõbralikkust soojust võib küllaldaselt väljendada soliidse käepigistuse ja silmadega.

Sõrmed on alati võimalikult koos. Väikese sõrme eemalhoidmine söömisel, tantsimisel, suitsetamisel jne. mõjub alati eputav-peenutsevalt, mitte aga peenelt, nagu mõned seda ekslikult arvavad.

Sõrme ärgu kasutatagu ka suunanäitajana, osutamiseks millelegi, veel vähem kellelegi.

Peahoiak on siis kaunis, kui pea istub kindlalt kaelal. Pead ei sobi õlgade vahele tõmmata, rippu lasta, edasi-tagasi pendeldada ega alatasa raputada. Sobimatu on päid kokku panna, et sosistada või naeru kihistada. Kui on vaja midagi teisele nelja silma all öelda, siis tehakse seda varjulises kohas, mitte aga kaasinimeste juuresolekul. Vastasel korral võib jääda mulje, et räägitakse juuresolijaist. Ei ole sünnis teha grimasse: nägu krimpsutada, kulme tõsta või kortsutada, silmi pööritada, pilgutada, pilutada või kõõritada, suud ja nina väänata jne. Pealegi ärgu unustagu «nägude» tegijad, et pidevad näomoonutamised jätavad inetuid kortse, mille tõttu nägu näib enneaegevalt vanana.

Vesteldes kellegagi, vaadatakse talle otsa, mitte aga maha või temast mööda. Pilkugi tuleb valitseda, sest silmade vaade võib väljendada niihästi viisakust kui ka häbematust, jultumust, pealetükkivust, väljakutsuvust, põlgust, upsakust, ironiat jne. Südamliku inimese silmist hoovab soojust ja heatahtlikkust, heatujulise pilgust loeme rõõmu, lõbusust või heatahtlikku huumorit jne. Mõned naised püüavad näida nooremamana naiivsete näoilmete tegemisega. Näiteks imetlust või imestust väljendavad nad lapsikult rumala näoga: kergitavad kulme, ajavad huuled torru või

suu pärani. Selline tehtud ilme on inetu ja ka läbipaistev. Miski ei kaunista nägu paremini kui loomulik ja meeldiv ilme.

Kõhitakse, aevastatakse ja nuusatakse nina käratult ja märkamatult ning tingimata taskurätikut kasutades. Tervishoiu seisukohast on need toimingud keelatud taskurätiku abita. Tänapäeval ei ole kombeks aevastamise järel «tervist» soovida (seda tehti vanasti, siis, kui nohus nähti katku ennet). Aevastamist pole raske ära hoida. Selleks tuleb silmade vahe kohal nina kahe sõrmega veidi kinni pigistada või paar korda üle nina selja ja -külgede silitada. Aevastust saab ka summutada, pidades hinge kinni ja surudes suu kokku. Välditagu ohkamist ja igavust väljendavat haigutamist. Haigutamist võib varjata, kui hingeõhk nina kaudu välja lasta, seejuures hoitagu suu kinni.

Naerda ei sobi rõkkavalt ja pärani avatud suuga, nii et igemed ja kõri paistavad. Rõkkav naer ei ole sünnis' samuti nagu iga lärmgi, mis kaasinimesi häirib. Taktitunne keelab ka salakavalalt, kihistavalt itsitada, sest see võib solvata juuresolijaid. Viisakas naer on mõõdukas. Ilusaim naer on südamlük naer.

3. KEELEKULTUUR JA VESTLUS

Ka kõige sisukam vestlus kaotab palju, kui vestleja keel on vägistatud žargoonist, löök- või vägisõnadest, kui hääldamisviis ja intonatsioon häirib kuulumismeelt. Sellepärast tuleb püüda kõnelda võimalikult selgelt, rahulikult ja mõõduka tooniga. Kõnelda ei sobi liiga tasa, et kuulaja peaks järjest paluma korrata, ega ka liiga valjusti, sest see oleks ebameeldiv kuulajale ja ärataks teiste tähelepanu. Liiga kiiret kõnet on raske jälgida, liiga aeglane kõne võib aga teha kuulaja kärsituks. Iga hääldatav sõna, silp ja häälik olgu selgekõlaline. Inetu ja edevuse poolest läbi-
paistev on kätteõpitud peenutsev kõne, kus näiteks püütakse kaashäälikuid hääldada võõrapäraselt või lohistatakse sõnu läbi nina jne.

Kõik kõnelemisvead, mis ei tulene orgaanilistest puudustest (vahel isegi viimased), lasevad ennast hoolsa harjutamisega parandada.

Mõjub häirivalt, kui keegi tarvitab rääkides korduvalt mõnda väljendit, nagu «teate», «kas tead», «muide», «eks ole» jne. Veel halvem, kui selleks sõnaks on vandesõna või mõni labane väljend. Ebaviisakas on väljendada oma reageerimist ürginimese kombel häälitsedes: «ahah», «möhöh», «ohoh», «eheh», «eh», «mäh» või «hm» jne. Et kaasvestlejat kuulatakse, sellest antakse talle märku sõnaga «jah».

Ei sobi tarvitada žargooni — rikutud keelt, väljamõeldud «uusi» nimetusi, mida ei esine kirjakeeles, näiteks klaveri asemel «kummut», neiu asemel «tipsi».

Pole mõtet püüda kõigest väest rääkida targalt, kasutades selleks keerulisi ja otsitud väljendeid. Mis puutub võõrsõnadesse, siis selles küsimuses ollakse kahesugusel seisukohal. Ühed eitavad nende tarvitamist, põhjendades sellega, et eesti keel on mõtete väljendamiseks küllalt rikas

Ei sobi tarvitada žargooni.

ja paindlik. Teised aga suhtuvad sellesse vabamalt. Võõrsõnu võib kasutada ainult siis, kui teatakse nende õiget tähendust ja hääldust. Vestluskaaslast võõrsõnaga kohmetusse viia või kimbatusse ajada ei ole ilus.

Teise kõnevigade üle ei naerda.

Kõnetoon. Keele leksikaalsed ja grammatilised vahendid ei määra veel täielikult kõne iseloomu, tähtis on ka toon, intonatsioon. Kõnetoonis avalduvad emotsionaalse ja tahtelise mõjuavalduse peened ja keerukad varjundid. Oli aeg, mil inimese esivanemad suhtlesid sõnadeta, tooni — hääle varjundite abil. Toon etendab artikuleeritud kõneski mõtete ja tunnete väljendamisel mõduandvat osa. Tooni varjunditerikkuse järgi võime isegi inimese meeleolu üle otsustada. Kõnetoon reedab teatud määral ka inimese iseloomujooni ja eelkõige näitab see, kellega on meil tegemist, kas hästikasvatatud või kasvatamata inimesega. Toon kõnes avaldub samuti nagu liigutused inimese hoiakus, tegudes. Üks ja sama sõna või lause võib mõjuda, vastavalt sellele, mis tooni me tarvitame, kas lugupidavalt, või vastupidi, kaasinimest solvavalt. Sageli pole solvavad mitte sõnad, vaid just toon. «Astuge edasi!!!» kuuldu selja taga karedas, jämedas ja käskivas toonis hüüe.

See toon paneb võpatama, tekitab otsekui füüsilist valu. Kui sageli lubab endale sellist kaasinimesi alandavat tooni mõni trammi- või autobussikonduktor, järjekorras selja taga seisev kaaskodanik või üldse mõni jäme inimene. Sõnadel «astuge edasi» on erineva intonatsiooni puhul mitmesugune mõju: neid võib mõista palvena, nõudena, nõuandena, hoiatusena.

Ükski töö ega ühiskondlik positsioon, ükski isiklikult läbielatud pahandus või halb tervislik seisundki ei anna õigust kõnetada kaasinimesi ebaviisakalt. Käskugi saab anda viisakas toonis — rahulikult, asjalikult, leebelt ja sealjuures kategooriliselt.

Igandina säilinud kõrgist, upsakast, iseteadvast, samuti kui ironilisest toonist loeme välja enese ülehindamist ja kaasinimeste alahindamist.

Meie ühiskonna moraal nõuab, et iga ühiskonnaliige kasutaks igal pool ja alati head kõnetooni — valitsetult loomulikku.

Kõnetlused. Meil tarvitatakse kahte kõnetlust: «teie» ja «sina». Inglismaal on aga ainult üks, Rumeenias oli isegi kolm kõnetlussõna. Rootsisis ei peeta küllalt viisakaks kõnetada võõraid, eriti vanemaid inimesi või ülemusi «teiega», vaid selle asemel tarvitatakse kolmandat isikut, näiteks «soovib doktor mind aidata?», «tohib preilit saata?» jne.

Meie viisakuskõnetluse nõue on küllaldaselt täidetud, kui ütleme näiteks «täna teid». Suurema lugupidamise väljenduseks peame sõnale «teie» lisama nime või tiitli, näiteks «seltsimees direktor, teid palutakse telefonile» või «palun, seltsimees Kask, teid oodatakse».

Kõnetlus «seltsimees» või isegi «lugupeetud seltsimees» on nimetu (anonüümne) ega väljenda küllaldast lugupidamist. Anonüümset kõnetlust võib kasutada vaid võõraste puhul, kui ei teata nime, näiteks kaupluses, rongis jne.

Viisakas on tarvitada perekonnanime ees alati «seltsimees». Seega: «seltsimees Kask, teile on telefon» või «seltsimees Saar rääkis seda». «Seltsimees» lisatakse ka siis, kui kõne all olev isik ei viibi juures. Lähedasema vahekorra puhul kasutatakse enamasti eesnime, mille ees ei tarvitata sõna «seltsimees». «Seltsimees» jäetakse ära ka siis, kui on juttu üldtuntud, väljapaistvatest, kuulsatest inimestest, näiteks «Gustav Ernesaks sõitis puhkusele» või «Šolohhovilt ilmus uus teos».

Kolmandat isikut ei sobi nimetada ainult asesõnaga. Näiteks mitte «ta teab», vaid «seltsimees Saar teab» või omasuguste (omavanuste) vahel: «Jaan teab», ka «Saar teab». Lapselt tuleb juba maast-madalast nõuda viisakat kõnetlust ja kõnet. Võõraste, samuti isa, ema ja isegi õe või venna kohta ei tohi lubada «ta» tarvitamist, vaid «ema palus öelda» (mitte aga «ta ütleb») või «jah, isa on kodus» (mitte aga «jah, ta on kodus»).

«Tast» kõlab veelgi jämedamalt, kui kasutada kõne all oleva isiku juuresolekul tema kohta üldistavaid nimisõnu «inimene», «mees», «naine», nagu näiteks «see inimene tahab teiega rääkida». Jäme on öelda: «See tuleb ka kaasa.» Kui ei teata inimese nime, öeldakse viisakalt: «See kodanik (see seltsimees) soovib rääkida teiega, sm. Kask!»

Vestlus omandab sõbralikuma, soojema ning viisakama värvingu, kui aeg-ajalt põimitakse sellesse kõnetlused. Näiteks: «Jah, see on nii, seltsimees Kask...», «seltsimees Kask, te ütlete...».

Rääkides abielupaari ühest poolest teisele (ka kolmandale isikule), ei öelda «teie mees» või «naine», vaid «teie abikaasa». Samuti nimetab ka üks abielupooltest oma teistpoolt mitte «minu mees» või «minu naine», vaid «minu abikaasa». Jämedalt, isegi solvavalt kõlavad nimetused, nagu «minu eit», «minu vanamoor», «minu vana» või «minu vanamees», laste kohta aga «jõmpsikad».

Mõnel noorel on saanud inetuks harjumuseks kõnetada võõraid sõnadega «papi», «mammi», «tädi», «onu», «muti», «vanaema», «vana». Sama labane on tuttavaidki tagaselja nii nimetada. Sageli tarvitata kõnetlusvorm «peremees» pole samuti soliidne. Leidub mehi, kes kõnetavad naisi omateada väga südamlilikult sõnadega «linnuke», «hiireke», «musike» jne. Selliseid «magusaid» sõnu võib kasutada vaid intiimselt ja sedagi vaid siis, kui kõnetatav neid sallib. Koosoleku juhatajana või lektorina kõnetatakse koosolijaid: «lugupeetud koosolijad», «lugupeetud kuulajad» või «lugupeetud seltsimehed».

Tiitlite tarvitamine seltskonnas on vajunud mineviku rüppe. Tiitleid ja aukraade kasutatakse meil ainult ametielus ja ametlikes kõnelustes. Tänapäeval kõnetatakse seltskonnas ainult erandjuhul kedagi tiitliga, näiteks kui kellelgi on akadeemiline kraad või professoritiitel ja see on muutunud justkui tema perekonnanime koostisosaks.

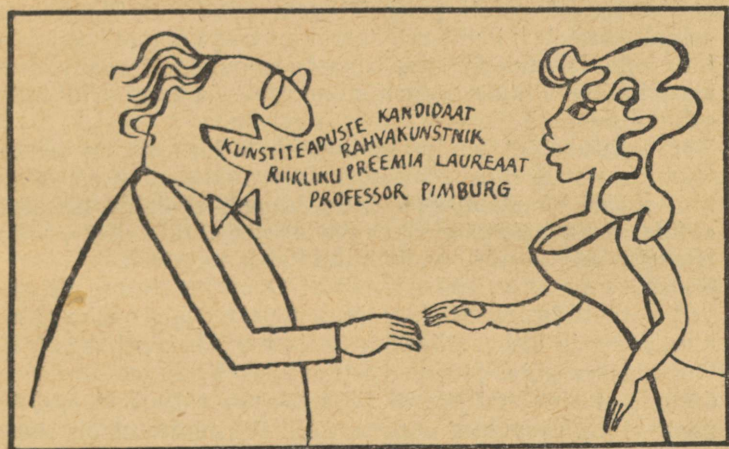
Tavaliselt palub aga tiitlit või aukraadi omav inimene seltskondlikus läbikäimises ise selle ära jätta.

On kellelgi mitu tiitlit, siis tarvitatakse kõnetamisel ainult ühte, ja nimelt kõrgemat. On endastmõistetav, et aukraadi või tiitli omanik ei püüa seda rõhutada, seepärast ei öelda enda esitlemisel: «teaduste doktor Mägi» või «professor Aulik», «direktor Kask» või «alampolkovnik Kuusk» jne. Samuti välditakse tiitleid kirja allkirjas.

Mida tähendab «sina», ja millal võib kedagi sinatada?

Kõnetlusvorm «sina» väljendab lähedasemaid suhteid sinatatavaga. «Sina» tähendab meil seltsimehelikkusest, sõprusest või armastusest tekkinud lugupidamist kellegi vastu. Lugupidamist väljendatakse aga alati teisest hoolimisega ja tähelepanelikkusega teise vastu. Seega ka «sina» puhul peab olema sisuliselt niisama viisakas (vahel ehk rohkemgi) kui üldise viisakusvormi «teie» puhul. Muidugi, sinatamisel langevad ära paljud tähtsusetud ja puhtvormilised tseremooniad. Tseremoonia on aga tavaliselt viisakuse väline külg.

«Sina» pole mingil juhul mõeldud teise alandamiseks. Need, kes riiu puhul lähevad raevukalt üle «teielt» «sinale», et vastast enda arvates võimalikult rohkem solvata,

On endastmõistetav, et aukraadi või tiitli omanik ei püüa seda rõhutada.

ei näita kaugeltki oma üleolekut ega alanda sinatamisega vastast, vaid hoopis «sina» mõistet.

Meil on tavaks, et perekonnaliikmed ja teised lähedased sugulased sinatavad omavahel. Sageli sinatavad ka ühte organisatsiooni, ühingusse jm. kuulujad. «Sina» näitab sel juhul ühtekuuluvust ja seltsimehelikku läbikäimist. Ka töökaaslased kasutavad sageli omavahel «sina»-vormi ja seegi rajaneb seltsimehelikkusel.

On loomulik, et lapsed sinatavad üksteist. Täiskasvanud ütlevad neile «sina» senikaua, kuni nad on jõudnud noorukiikka. Harilikult öeldakse võõrastele lastele «teie» alates nende 16. eluaastast, mil nad passi saamisega tunnistatakse vastutusvõimelisteks kodanikeks.

Kuidas tuleb aga kõnetada pärast aastaid kestnud lahusolekut oma endist lapsepõlvekaaslast, koolivenda või ka endist töökaaslast?

Sellises olukorras tuleb eelkõige toetuda oma tunnete. Kui juba tol ajal sidus mõlemaid vastastikune meeldivus, ühised huvid jne. ja kui nüüdki taaskohtumisel ilmnēs mõlemapoolne rõõm, siis tuleb ka «sina» iseenesest ja loomulikult huulile. Kui aga puudus juba varem isiklik kontakt ja selle tekkimiseks polnud õieti põhjustki, siis pole mingil juhul vale kõnetada oma endist kaaslast «teiega». Kui see tundub võõrana ja tekib vajadus üle minna «sinale», on seda alati palju kergem teha, kui üle minna «sinalt» «teiele». Kahtluse korral on kõige õigem see küsimus kohe lahendada, sest «sinast» loobumisele vaadatakse alati kui teadlikule tagasitõmbumisele ja isegi sihilikule solvamisele.

Võib juhtuda, et on ka ununenud, kuidas varem teineteist kõnetati. Sellest piinlikust olukorrast saadakse esialgu üle kaudse kõnetamisega. Selle asemel, et öelda näiteks: «Mida sa kavatsed (teie kavatsete) siis nüüd teha?», võib lausuda: «... ja mis on siis nüüd kavas teha?»

Sinasõpruse sõlmimine. On inimesi, kes sõlmivad kergelt ja kiiresti sinasõprust paljudega, on ka teisi, kinnisema ja ettevaatlikuma iseloomuga inimesi, kes teevad seda vaagides ja sinasõpru valides. Viimased on veendunud, et sinatamiseks ei piisa üksnes tutvusest, sellele peab viima proovitud sõprus. Sellistel inimestel on sinasõprus seesmiselt põhjendatud ja seetõttu võib see neile vaid erandjuhtudel pettumuse valmistada.

Üldiselt pole selle kohta reegleid, kunas ja millistel eel-

dustel sõlmida sinasõprust. See oleneb täielikult inimeste iseloomust ja võib-olla ka ümbrusest.

Hea toon näeb ainult ette, kuidas sõlmida sinasõprust. Siin on põhireegel: sinasõprust võib pakkuda vanem nooremale ja ülem alluvale. Mehe ja naise puhul on see reegel tinglik. Loaandmine sinatamiseks on naise eesõigus, mees aga võib «sina»-vormi paluda. «Sina» pakkumisega peab olema üsna ettevaatlik, sest selle tagasilükkamine on mõlemale, eriti aga pakkujale endale piinlik.

Noor inimene võib paluda lähedastelt vanematelt inimestelt enda sinatamist. Noor ise aga ütleb vanemale isikule endiselt «teie». Kui aga vanem lubab ennastki sinatada, siis tuleb noorel seda võtta kui suurimat usaldust ja vastavalt ka käituda: tema kõnetoonis kui ka lauseehituses peab väljenduma lugupidamine.

Paljudes maades on kombeks juua sinasõprust, kuid mitte igal pool ei kinnitata seda suudlusega. Kätehaakimise ja suudlemise komme on pärit saksa üliõpilaskorporatsioonidest. Tänapäeval on see pälvinud hukkamõistu isegi sakslaste juures. Sõpruse sõlmimisel peaks piisama tugevast käepigistusest.

V e s t l u s. Seltskondliku koosviibimise peavõluks ja elustavaks elemendiks on vestlus. See võib teatud mõttes kujuneda ka võitlusväljaks, kus arvamused, vaated, põhimõtted, väited ja vastuväited üles kerkivad.

Ühine vestlusaine oleneb paljudest asjaoludest: koosviibimise laadist, vestluskaaslaste kultuuritasemest ja ühistest huvidest. Loomulik, et mida arenenum on inimene, seda huvitavamaks vestluskaaslaseks ta osutub. Näiteks kui kas või kaksiki vaimselt arenenud inimest vastastikkülmõtteid vahetavad, võib nende keskustelu kujuneda tõeliseks naudinguks nii neile endile kui ka pealtkuulajaile. Vestlus peab olema sisukas. Tühine lobisemine, millest pole kasu ega rõõmu, ei õigusta aja kulutamist.

V e s t l u s e t e e m a (millest rääkida?). Seltskondlik vestlus on eelkõige meeldiv ajaviide. Vestlusaineks kujunevad vastavalt seltskonna tasemele üldiselt kõiki (antud seltskonnas) huvitavad küsimused ja sündmused. Omavahel vähe tuttavate erinevate huvialadega isikute vahel on soodsamateks keskustelu teemadeks film, teater, kontsert, kunstinäitus või mõne kunstitegelase külalissetendus, väga huvitavaks võib kujuneda loetud raamatu arutelu. Raa-

matus käsitletud probleemid annavad võimalikku tõuget uuteks ja huvitavateks mõteteks. Tavaliselt pakuvad laialdast huvi päevasündmused ja -uudised, näiteks poliitilised sündmused, teaduse saavutused, vastsed leiutised, äsja ilmunud kirjandus jne. Teemasid on vestluseks niisama rikkalikult nagu meid ümbritsevaid elunähtusi. Ainult teaduslikud küsimused kuuluvad kitsamasse ringkonda, sest need nõuavad spetsiaalseid ja sügavaid teadmisi, ning seepärast hoiduvad tavalistel, eriti suurematel seltskondlikel koosviibimistel neid puudutamast isegi vastavate küsimustega tegelevad inimesed.

Seltskondlik keskustelu lendab kiiresti ja märkamatuult ühelt temalt teisele ning pakub sel viisil kosutavat puhkust. Teaduslikud probleemid aga nõuavad pingerikast loogilist mõtlemist, mistõttu mõjuvad väsitavalt ka teadlastele, rääkimata vähem asjatundlikest kaaslastest. Seepärast peab seltskondliku keskustelu juhtija (näiteks võõrustaja) leidma sellised teemad, mis huvitaksid asjaosalisi ega väsitaks neid. Kui võõrustaja märkab, et keskustelu hakkab koosolijaile igavaks muutuma, viib ta jutu sobival ajal uuele temale. Sama teeb ta ka siis, kui jutt kipub muutuma ägedaks vaidluseks.

Kus millest ei räägita? Peab arvestama inimest, kellega vesteldakse, samuti ka kohta ja ümbrust, kus viibitakse, ning seal valitsevat meeleolu. Näiteks on ebasobiv hakata lojuva päikese nautijale rääkima sel silmapilgul oma tööplaanidest, tööplaanide arutajale aga oma möödunud lõbusast olegust.

Isiklikest südameasjadest või tülidest ei räägita ega hali-seta seltskonnas või kolmanda isiku juuresolekul, sest need võivad teistele piinlikkust valmistada, pealegi peetakse neid, kellel «süda on keelel», lobisejaiks. Salajasi ja usalduslikke teateid hoitakse ainult iseendale.

Seltskonnas (ja ka kahekesi vesteldes) ei räägita hirmu- ega õudusejutte, ülase välditakse kõike seda, mis kutsub esile raskeid mälestusi ja kurba meeleolu.

Haigetoas ei räägita surmajuhtumest, haigele ei öelda, kui halb ta välja näeb, vaid vastupidi — teda püütakse ergutada.

Reisil, eriti lennukis, ei jutustata vastavaist liiklusõnnetusist, seda võib teha ainult küünik, kellele teiste närvi- pinge valmistab toorest mõnu.

Söögilauas ei räägita asjust, mis võiksid rikkuda söögiisu

või -mõnu. Laualolevaid toite ei arvustata ega vaadelda halvustavalt. (Kodus valmistatud toitudele heakskiidu avaldamine teeb aga valmistajale rõõmu.)

Vesteldes ei uudishimutseta. Uudishimulikud inimesed, kes pärivad tühja-tähja ja kõige isikliku järele, mõjuvad ebameeldivalt. Pealetükkivalt või isegi kavala leebusega tungida teise inimese intiimasjusse on jäme ebaviisakus. Kaasinimese perekonnaelus ei urgitseta, ei tungita ka tema majanduslikesse küsimustesse ega maskeerita armastusväärsete fraaside taha oma uudishimu või kadedust. Tähelepanelik kõrvalseisjagi näeb sellise leebe maski taga inetut nägu.

Naiste vanust ei pärita. Paljudel naistel on kombeks varjata oma vanust. Oleks taktitu, kui keegi püüaks seda järeleandmatult n.-ö. välja pressida. Veel inetum oleks see, kui keegi seltskonnast hakkaks selle väikese nõrkuse üle nalja heitma.

Mõned leiavad, et seltskondlikul koosviibimisel ei sobi vestelda igapäevasest tööst. Koosviibimisel, kus enamus on võimeline asjatundlikult vestlema antud kutse- või tööalastest küsimustest ja kõik koosolijad tunnevad asja vastu huvi, võib mõttevahetus omas valdkonnas anda tulusaid näpunäiteid või tõuget uuteks ja vajalikeks probleemideks. Kahtlemata aga ei või erialane vestlus seltskonnas piirduda kahe-kolme inimese mõttevahetusega ega ka kujuneda mõne üksiku loenguks.

Kas sobib kõnelda kaasinimestest? Niikaua, kui kaasinimestest rääkimine sünnib korrektses vaimus, on kõik korras. Igaüks peab ise kõige paremini tundma, kus lõpeb aus ja puhtpsühholoogiline huvi kaasinimese vastu ning kus algab inetu keelepeks ja laim.

«Igas kohas tõtt — sõbra ja vaenlase vastu, see on ainuke, mis ma igaühelt kõigepealt nõuan, kellega ma sõbrustada tahan,» kirjutab Fr. R. Kreutzwald L. Koidulale (29. jaan. 1868. a.).

Laimamine võib olla aktiivne ja ka passiivne. Viimane väljendub vastaval kohal kasutatud sõnatus iroonilises muiges, õlakehitamises, tähendusrikkas pilgus või kahe-mõttelisuses jne. Selline «diplomaatlik tagasihoidlikkus» laimab tihti hullemini ja veenvamalt kui sõnadevool, millele tavaliselt ei omistatagi nii suurt kaalu. Seepärast ei ole passiivse laimaja salakavalus sugugi parem aktiivse laimaja õhinast.

Nali või anekdoot, mis on öeldud õigel kohal ja õigel ajal, võib mõjuda sädeleva pärlina. Selline pärl nõuab aga jutustajalt head maitset, vaimukust ja ettekandmise oskust. Anekdooti anekdoodi pärast jutustada või pühendada kogu õhtu naljadele ja anekdootidele ei tunnista seltskonna kõrget vestlustaset. Nalju ja anekdoote võib ainult siis rääkida, kui need on tõesti seda väärt — on teravmeelsed ja neis puudub labasus. Labasusi, ükskõik mis kujul, seltskonnas ei räägita. Võib juhtuda, et ka viisakasse seltskonda satub mõni, kes tuleb toime inetu loo jutustamisega. Sellisel puhul reageeritakse nii, nagu polekski seda kuulnud.

K o m p l i m e n t. Ausalt mõeldud, loomulikke ja liialdusteta komplimente kuulatakse meeeldi ning tänulikult. Liialdatud meelitused mõjuvad eemaletõukavalt ja võivad tunduda isegi solvamisenä või pilkamisenä. Komplimentide tegemine nõuab inimeselt taktitunnet. Vahel aga võib selle ütlemata jätmine mõjuda kohmakusena või isegi ebaviisakusena — näiteks, kui ei osata hinnata perenaise armastuse ja hoolega valmistatud toitu või teise tähelepanelikku abivalmidust.

K u i d a s v e s t e l d a ? Võõrustajana juhitakse vestlust märkamatuks, tõstetakse üles mõni kõiki huvitav teema, vestlust seostatakse, et see muutuks elavamaks, tõmmatakse tagasihoidlikud külalised vestlusse ja antakse kõigile võimalus mõtteid avaldada. Ise räägitakse vähe. Võõrustaja jälgib, et vestlus oleks sündsuse raames. Tekib mingi üleastumine sellest, on ta kohuseks asja tasakaalustada. On ebaviisakas vestelda teemal, millest mõni koosolija ei suuda osa võtta.

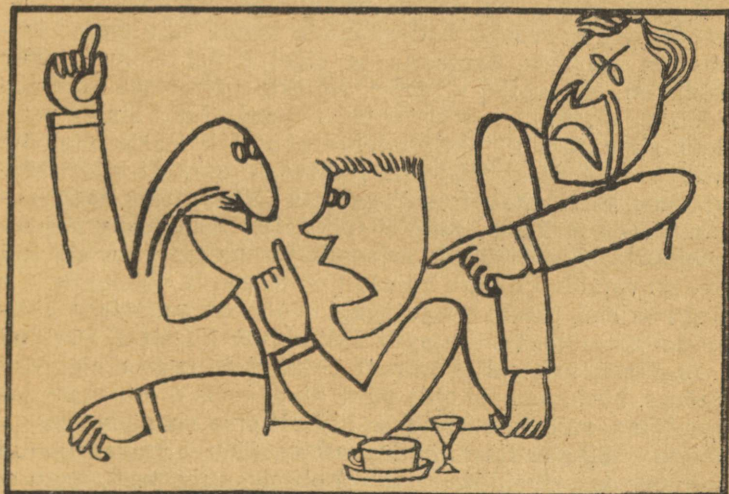
Taktitundeline ja hea vestluskaaslane arvestab kõiki juuresolijaid. Vesteldes pöördub ta kõigi poole võrdse tähelepanuga ega eelista üht või osa juuresolijaist, nagu vahel tehakse.

Iga vestlusest osavõtja peab oskama kuulata teisi, kuid ka kogu aeg vaikides istuda on ebaviisakas. Veel ebaviisakam oleks teiste juttu kärsitult katkestada. Igal inimesel peab jätkuma nii palju kannatust, et lasta teisel oma jutt või mõte lõpetada, olgugi et see on talle igav. Kui soovitakse midagi väga olulist vahele öelda, siis palutakse selleks luba, näiteks: «vabandage, kas ma tohin juurde lisada» või «andestage, et vahele segan, kuid kas tohin märkida, et...» jne. Ebaviisakas oleks vestlust katkestada

(või alustada) sõnadega «kuulge» või «pange tähele» jt. Viisakat vahelesegamist peab vestleja arvestama. Vestleja võib seepeale omakorda paluda luba kahe-kolme lause ütlemiseks, s. o. mõtte lõpetamiseks.

Vestlusest osavõtjal ei sobi olla hajameelne. Juhtub aga seesugune seltskonda ja kui talle esitatakse mõni küsimus, siis ei küsi ta ühesõnaliselt «mis?» või «kuidas?», vaid viisakalt: «vabandage, ma ei kuulnud täpselt» või «palun andestust, kas te ei kordaks küsimust?» jne. Igasugune järsk vastus ja küsimus kõlab ebaviisakalt. Mitmesõnaline vastus või küsimus mõjub korrektsemana, seepärast välditakse ühesõnalisi väljendeid «jah», «ei», «kuidas?» jne. Ebaviisakus on vastata küsijale lühidalt ja möödaminnes, talle isegi otsa vaatamata.

Ka kahekesi vesteldes peab oskama kuulata ja vaikida. Elus juhtub vahel, et tuleb vaikida seal, kus tunned, et sõnad võiksid kirgi lõkkele puhuda. Kui õiglasel inimesel pole muud väljapääsu, siis ta vaikib ega muutu teise arvamusorjaks. Ei sobi oma seisukohtade kaitsmiseks alustada ägedat vaidlust. Sellised vaidlused rikuvad seltskonna meeleolu. Seltskondlikus vestluses ei tohi kunagi minna

Sellised vaidlused rikuvad seltskonna meeleolu.

isiklikuks ja teravaks. Eriti peavad noored hoiduma vaidlemast vanemate inimestega. Isegi siis, kui vanem inimene on ajast maha jäänud ja tõesti vääril seisukohal ning noor pole suutnud teda rahulikus vestluses vastupidises veenda, on õigem viia vestlus teisele teemale, et vaidlust vältida. Muidugi ei käi see maailmavaatelistele küsimuste kohta, kuid ka siin saab üles näidata suurt takti.

Jutustamisoskus on igas seltskonnas teretulnud, kuid mitte igaühel pole selleks annet. Kui soovitakse vestlusega teisi köita ja oma seisukohtade vastu huvi äratada, siis peab silmas pidama järgnevaid nõudeid: väljenduda tuleb selgelt ja võimalikult lühidalt, mõtted olgu loogiliselt seotud, teiste veenmiseks peab oma teadmistes olema kindel, ägestumisest peab hoiduma, sest vägisi ei veena kedagi, välditagu nii oma kui teiste koosviibijate mõtete asjatut kordamist. Enda esiplaanile asetamine on alpus, sest tubli inimene ei räägi endast ise, vaid temast räägitakse. Isegi siis, kui teda selleks ajendatakse, viib ta sobival silmapilgul ja võimalikult kiiresti jutu teisale.

Noortel on kasulik meeles pidada, et nende eas oodatakse, kuni vanemad, auväärsemad isikud tõmbavad neid keskustelli. Samuti pole viisakas lõpetada noorel vestlust enne vanemat. Omakorda peaksid vanemad inimesed noortel võimaldama oma mõtete, vaimukuse ja meelelaadi väljendamist, enneaegu katkestamata nende jutulõnga. Vaimukus, huumor, fantaasia ja õigel kohal öeldud tabav sõna on vestlusele võrdsiks. Selliste võimetega inimene võib oma vaimusähvatustel lasta särada, kuid ainult senikaua, kuni ta neid taktitundeliselt kasutab. Hakkab ta oma vaimukuste varal teiste harjumusi ja nõrkusi naeruvääristama, siis näitab ta sellega oma jämedust ja kalki südant. Heasoovlik inimene ei juhi teiste tähelepanu kellegi puudustele, vaid räägib asjaosalisega nelja silma all, kui see on vajalik. Puudub inimesel naljasoon ja vaimukus, siis ärgu ta end parem pingutagugi. Võõraste sulgedega ehtimine on maitsetu: kusagilt loetud või kelleltki kuulnud vaimukusi, mõtteid ja tsitaate ei kasutata enda nimel. Kui mõnes küsimuses ei olda päris kindel, siis ei käituta asjatundjana, vaid tunnistatakse lihtsalt oma ebapädevust.

Mõne «kõiketeadja» võhiku suhtes jääb hästikasvatatud inimene tagasihoidlikuks ja rahulikuks ning teeb, nagu ei märkakski ta tolle rumalusi. On aga ilmtingimata vaja parandada, siis püütakse seda teha teist solvamata ja taga-

sihoidlikult, näiteks: «vabandage, kas see polnud nii...» või «palun, kas te ei eksinud?».

Eksimusi vestluses võib esineda ka kõige paremal asjatundjal. Need, kes teavad midagi paremini ja põhjalikumalt, ei tohiks sel puhul kasutada õpetavat tooni. Viisakusetu oleks jutustajat parandada jämedate lausetega, nagu «see pole tõsi», «sellest pole teil aimugi», «see on päevselge, sest saab iga lapski aru», «te ajate udujuttu» jne. Sama mõtet võib ju väljendada viisakalt, teist alandamata ja solvamata, näiteks: «andestage, kui ma vaidlen vastu, kuid mulle tundub, et see on nii...», «andestage, kuid ma ei saa olla teiega ühel arvamusel...» või «lubage, kuid minu arvamus on teistsugune...» jne.

Kaasvestleja kinnitusele ei vastata «võib ju olla», «väga võimalik», «endastmõistetav» ega «aga loomulikult», sest see jätab tõrjuva mulje. Paranduste pärast solvuda pole õige. Liialdatud tundlikkus häirib seltskonda. Seepärast ei sobi mingi ebaõnnestumise puhul teha haput nägu, parem on sellest õppust võtta.

Jutustab keegi kuulnud ja vananenud lugu (tavaliselt on vanematel inimestel kombeks seda teha), siis ei sobi jutustajat katkestada, vaid teda tuleb kannatlikult lõpuni kuulata. Teiselt poolt, kui keegi märkab, et tema jutt ei huvita seltskonda või kaaslast, tuleb jutustamine lõpetada.

Kui kogu seltskond kõneleb üht keelt, siis ei sobi mõnega, kes seda samuti valdab, võõrkeeles vestelda, eriti veel sel juhul, kui juuresolijad ei tunne antud võõrkeelt. On aga seltskonnas inimene, kes ei tunne kohalikku keelt, siis püütakse vestlust talle tõlkida. Niisama ebaviisakas nagu sihulik võõrkeele tarvitamine on eralduda seltskonnast teise nurka või teise laua taha, et moodustada omaette «klubi».

Seltskonnas ei sosistata, sest sedagi võetakse solvamisena. On kellelgi midagi tähtsat öelda nelja silma all, siis minnakse hetkeks kõrvalisse kohta, tehes seda märkamatuks.

Teise kõnelemise ajal ei sobi tegelda kõrvaliste asjadega, lugeda, vestelda naabriga, mängida mõne esemega, uurida lage ega vaadata unistavalt aknast välja. Selline käitumine solvab kõnelejat. Vestluspartneri vastu ollakse tähelepanelik, talle vaadatakse silma, aga mitte hajameelse

või eksleva pilguga temast mööda. Kaasvestleja silmi peab nägema, sest silmad räägivad paremini kui sõnad.

Vestlemisel välditakse näomoonutusi ja žestikuleerimist. Need, kes vehivad kätega, patsutavad, müksavad küünarnukiga või hoiavad varrukast kinni, mõjuvad häirivalt ja ärritavalt. Kui nähakse, et kellelgi on kiire, siis ei sunnita teda hõlmast kinnihoidmisega oma juttu kuulama. Kas sellega, kes on tööga seotud või viibib tundmatu isiku seltsis, võib ainult erandjuhtumil, kui selleks on väga oluline põhjus, juttu alustada.

Kui vestlejatega liitub uustulnuk, siis antakse talle keskustelust paarisõnaline ülevaade, et ta saaks vestlusse lülituda. Juurdetuliija tavaliselt ei päri kõneluse teemat. Teeb seda keegi, siis ei sobi vastata omakorda järsult: «ah niisama» või «ei midagi erilist». Ei soovita teda oma vestlusainesse pühendada, siis vastatakse lühidalt, kuid viisakalt: «vestlesime perekonnaasjust» või «tööküsimustest» jne. Taktitundeline inimene saab aru, et antud juhul pealtkuulajaid või vestlusest osavõtjaid ei soovita.

Kolmanda tuttava juuresolekul, kelle ees tahetakse midagi saladusse jätta, ei sobi kasutada salapäraseid või kahemõttelisi väljendusi, vaid vestlus tuleb lõpetada.

Viisakuseta on vestelda kauge vahemaa tagant, nagu ühest lauast teise, ühest koridori otsast teise, trepikoja alumiselt korruselt ülemisele ja vastupidi, üle tänava või aknast tänavale jne. Kuid ka liiga lähedale ei sobi astuda, nii et teise hingeõhku on tunda.

4. TERVITAMINE JA ESITLEMINE

Tervitamine on oma olemuselt sõbralikkuse ja lugupidamise avaldus. Tervitus on ka sissejuhatuseks päevale ja kõnelusele.

Kui oleme tähelepanelikud, võime märgata, kui tohutult mitmekülgseid tervituse väljendusviise esineb meie igapäevases elus. Tervitamismorme või -kombeid on maailmas üsna mitmeid, isegi nende tekkimises nähakse mitmeid põhjusi.

Tervitamine, mis on igapäevases inimeste omavahelises läbikäimises vist kõige enam levinud komme, nõuab suurt taktitunnet.

Kuidas tervitada? Kõigepealt — tervitatavale vaadatakse silma ning seda tehakse sõbralikul ja lahkelt ilmel, mitte väljakutsuva või kõrgi näoga.

Mees tervitab kerge kummardusega, naine sujuva peanoogutusega. Nooruk (ka neiu) kummardab sügavamalt vanemate, auväärsete inimeste ees.

Viisakale sõbralikule tervitusele vastatakse mitte vähem sõbralikult. Lähedast tuttavat ja head sõpra tervitatakse muidugi lähedasemalt, soojemalt kui vähem tuttavat, n.-ö. ainult «teretuttavat».

Tervitatakse sõnadega «tere», «tervist» või vastavalt päevaajale «tere hommikust», «terē õhtust», «head aega», «nägemiseni», «head õhtut», «head ööd» jne. Tervitus tuleb lausuda selgelt.

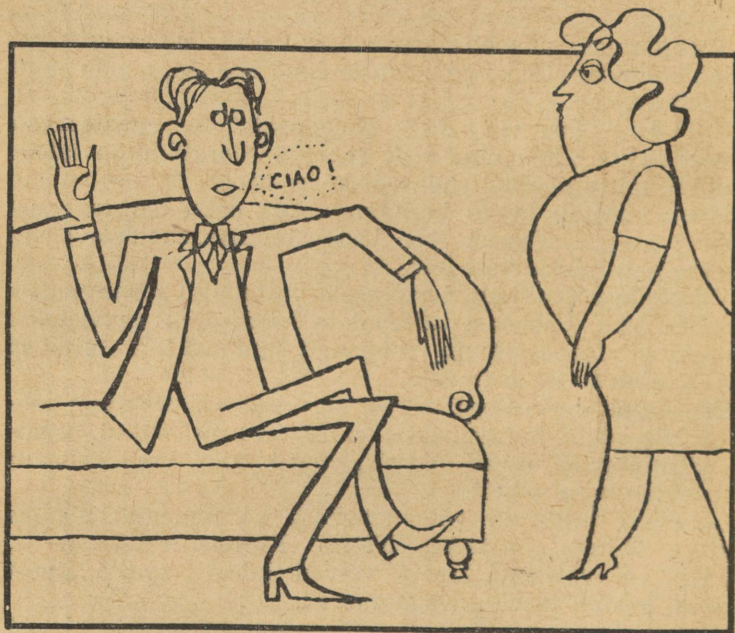
Lähedasi tuttavaid võib tervitada ka nimepidi, näiteks «tere õhtust, seltsimees Kokk». Familiaarselt «tervist, Jüri» või «hüvasti, Mari» võivad lubada endile ainult need, kes on tervitatavaga sõbrad.

Vaatamata mitmekülgsetele väljendusvõimalustele, ei tohi tervitus iialgi kujuneda lärmavaks ülemeelikuseks. Ka kõige paremale sõbrale ei sobi kätt või kaabut lehvitades

hüüda üle tänava: «Tervist, vanapoiss!» vms. Tervitamisel ei sobi kasutada žargooni või mingeid äraväänatud võõrkeelseid tervitusi, nagu «nägudeni», «moens», «adaa» jt. Harilikult tervitatakse vastutulijat mõni samm (tavaliselt 3—4 sammu) enne kõrvuti jõudmist. Suures tänavaliikluses määrab olukord tervitamise vahemaa.

Püstitõusmine tervitamisel. Noormehed tõusevad püsti, kui nad tervitavad mööduvaid nais- või märksa vanemaid meestuttavaid. Ka noor neiu kergitab end istmelt hulga vanema naisisiku või eaka mehe puhul. Ta jääb istuma endast vaid veidi vanema naise ja loomulikult ka meestuttava möödumisel. Neiu tervitab, nagu tavaliselt, peanoogutusega, vanemate ees aga kummardades.

Soliidsemas eas mees tervitab möödijat istudes ülakeha kummardusega. On tervitav naine või hulga vanem

Noormehed tõusevad püsti, kui nad tervitavad mööduvaid naistuttavaid.

mees, kergitab ta end pisut istmelt. Juurdetulija või ruumi astuja puhul tõuseb mees ja tervitab püsti seistes. Seltskondlikul koosviibimisel tõuseb ta iga äsja saabunud naise puhul püsti, kummardab vastutervituseks ja istub alles seejärel, kui seda on teinud daam. Samuti toimitakse ka eaka, auväärse mehe sisenemisel.

Kättpidi tervitamisel (nagu tutvustamiselgi) tõusevad mehed püsti erandeid tegemata ja vanusele vaatamata. Neiud ja noored naised tõusevad hulga vanemate daamide puhul tingimata püsti. Püstitõusmine on lugupidamise väljendus. Kui naine tõuseb ka omaealise puhul, rõhutab ta sellega vaid lugupidamist tema vastu.

Meeste ees naine üldiselt ei tõuse, välja arvatud vaid õige nooruke, kellel ei sobi auväärse eaka mehe ees istuma jääda. Ametialases läbikäimises tõuseb naine kui alluv ülema ees.

Neis paikades, kus püstitõusmine võib häirida ümberkaudseid, nagu teatri- või kinosaal, sõidukis, kohvikus (eriti nišis asuvas lauas) jne., ei tõuse ka mees püsti, vaid surub kätt kummarduse saatel.

Kes tervitab esimesena? Tervitamisreeglina on välja kujunenud, et noorem tervitab vanemat, mees naist, alluv ülemat ja laps muidugi täiskasvanut esimesena. Nooruke neiu jätab meeldiva mulje, kui ta tervitab esimesena endast palju vanemat meest ega jää ootama, et teda tervitatakse. Tulija tervitab esimesena kohalolijaid ja lahkuja jätab hüvasti mahajääjatega. Reegel juurdetulija ja lahkuja kohta kehtib ka naiste suhtes. Seega ruumi astuv või ruumist lahkuv naine tervitab esimesena ega oota mehe tervitust. Naine tervitab juurdetulijana oma abikaasat kõige viimasena. Juurdetulev mees tervitab oma abikaasat viimase naisisikuna, s. o. enne meeste tervitamist. Kui aga seltskonnas viibib mõni eriti eakas ja auväärne mees, siis jätab ta oma abikaasa kättpidi tervitamata ning alustab meeste tervitamist tollest meesisikust. Kui tervitatavate seas on keegi võõras, siis käteldakse ka temaga.

Külalisena tervitatakse kõigepealt perenaist, siis pere-meest, seejärel nais- ja meesisikuid. Külalisi võib tervitada ka istumise järjekorras, arvestamata vanust ja sugu. Üksikjuhtumel tuleb alati appi võtta taktitunne.

Tänaval või jalutusruumis tervitab tagant mööduja esimesena tuttavat, kui on jõudnud temani. Seda teeb ka naine. Soole ja vanusele vaatamata tervitatakse esimesena

seisjast möödudes. Sama kehtib ka ametialaselt kõrgemal-
olija suhtes. Seisja pöördub muidugi näoga tervitaja poole.
Vastata või tervitada üle öla on solvav.

Üksik mees tervitab alati esimesena oma meestuttavat, kui
viimasel on kaasas naine.

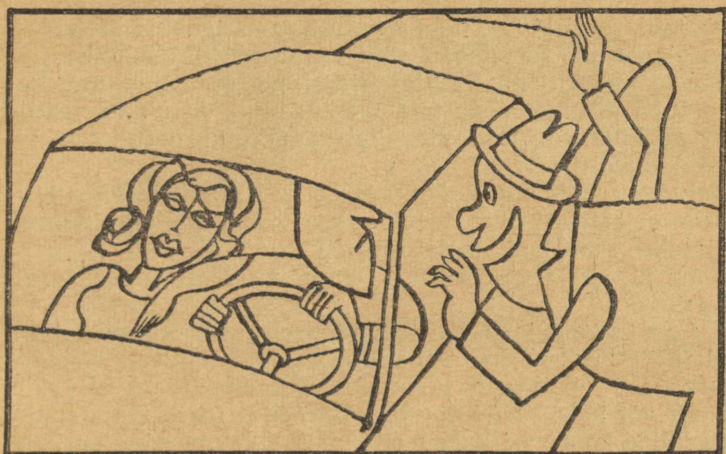
Vastu- ja kaasatervitamine. Kui tervitatakse
kaaslast, siis tuleb vastata koos, ehkki tervitaja pole isik-
lik tuttav. Kui kaaslane tervitab oma tuttavat, tervita-
takse samuti kaasa. Võõra puhul on kaasa- ja vastutervi-
tamine sõnatu, naisel ainult peanoogutus, mehel kum-
mardus või peapaljastamine. Naine võib ka loobuda
vastutervitamisest, kui kaaslase tervitaja on talle võõras.
Naine vastab võõra tervitusele vaid siis, kui tervitus oli
ilmselt mõeldud ka temale. Mees aga vastab alati, kui
tervitatakse tema nais- või meeskaaslast.

Juhul kui tervitab täiesti võõras isik, võetakse tervitus
viisakalt vastu ega anta märkugi teise eksitusest. Ebavii-
sakalt toimib see, kes võõra tervitusele kehitab õlgu, vah-
hel isegi grimassi saatel.

Kui märgatakse mõnda tuttavat liiga hilja, nii et ei jõuta
teda tervitada või vastata tervitusele, siis vabandatakse
järgneval kohtumisel. Kohates tuttavat mitu korda päevas,
peab alati tervitama, välja arvatud siis, kui kohatakse väga
lühikeste vaheaegade järel, näiteks jalutades pargis, ran-
nas, teatri jalutusruumis jne. On aga tuttav uute, eriti
veel tervitajale tuttavate isikute seltskonnas, tuleb teda
taas tervitada.

Pole ilus põhjuseta teeselda tuttava mittemärkamist, sel-
leks et pääseda tervitamiskohustusest. Vahel aga on juh-
tumeid, mis tingivad ka teesklust, ja nimelt siis, kui tuttav
on mingis piinlikus olukorras, millest võib järeldada, et
sel momendil ta meelsamini ei näitaks ennast tuttavaile.
Sel juhul teeskleb taktitundeline inimene mittemärkamist
ja väldib tervitamist. Teesklus ei tohi olla silmatorkav.
Hilisemal kohtumisel ei mainita seda.

Kus ja keda tervitada? Üldiselt tuleb reegliko-
haselt tervitada esitletud tuttavaid. Kuid tervitada võib ka
siis, kui ollakse teineteisega sagedases kokkupuutes,
näiteks käiakse alatasa ühte teed, puututakse sageli kokku
kaupluses või mõnes muus asutuses ja ollakse kõnetanud
teineteist. Vahel võib juhtuda, et ei teata päris kindlasti,
kas inimene on tuttav või mitte. Sel juhul pole
mingi eksitus tervitada ka võhivõõrast inimest. Meil keh-

Autosse sihilik sissevaatamine on ebaviisakas.

tib komme tervitada samas majas elunevaid inimesi ka siis, kui ei olda nendega otseselt tuttav.

Ametiasutuse trepil tervitatakse ainult tuttavaid.

Kui tänaval käies märgatakse mõnda tuttavat aknal või autos (majaaknasse või autosse sihilik sissevaatamine on ebaviisakas), siis tervitatakse teda. Valjusti hüüdmine, mis ärataks möödaminejate tähelepanu, on sobimatu.

Üle laia tänava, staadionil või suuremas saalis kaugemal asuvat tuttavat harilikult ei tervitata, sest see häirib kaaskodanikke ja tõmbab tervitatavale kui ka tervitajale asjatut tähelepanu. Üle kitsa tänava või lühema vahemaa korral teatris, staadionil jne. tervitatakse sõnatult, peanoogutusega.

Sisenemisel ruumi (kohvik, söökla) või sõidukisse tervitatakse tuttavaid sõnatult. Sama tehakse ka lahkumisel.

Puhkekodu, sanatooriumi, klubi söögisaali või üldruumi ilmumisel (välja arvatud väga suured söögisaalid) tervitatakse seesolijaid üldiselt peanoogutuse või kummardusega. Astudes paljude istujatega suurema laua juurde, tervitatakse laudkonda sõnaliselt, vastavalt päevaajale; lähemaid lauanaabreid tervitatakse istudes veel eraldi peanoogutusega või isegi kättpidi.

Kui istutakse kohvikus, sööklas jm. lauda, kus on juba

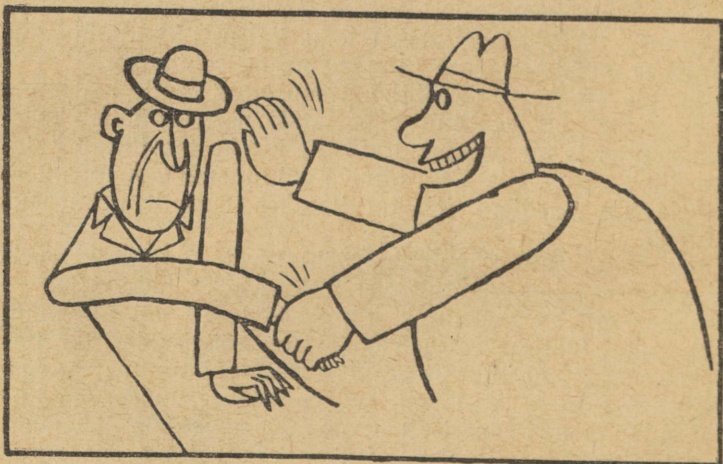
võõraid, tervitatakse neid sõnatult, sama tehakse ka lahkumisel. Istujad tervitavad alati vastu. Söökla, kohviku jne. alalise külastajana tervitatakse sisenedes teenistujat, kes on juba pikemat aega teid teenindanud. Astub teenistuja istuva külalise juurde, tervitab tema. (Juurdetulija tervitab kohalolijat.)

Astudes rongis kupeesse, kaugesõidu autobussi, mõne asutuse ooteruumi jne. tervitatakse kohalviibijaid. Samuti jäetakse sealt lahkumisel hüvasti.

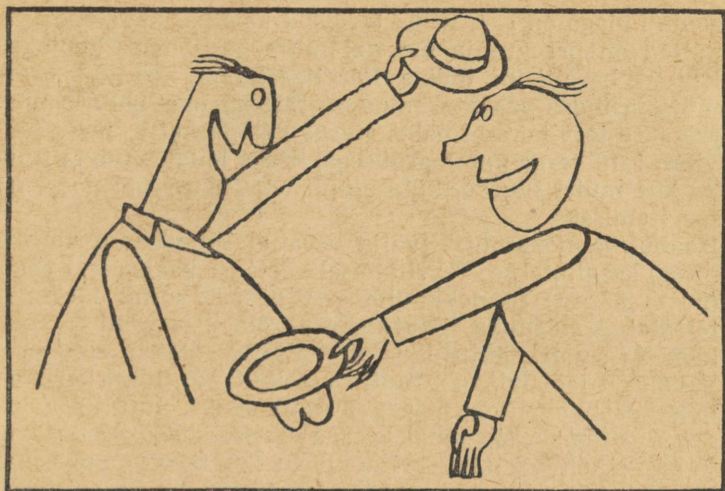
Enne kui pöörduda mõne küsimusega võõra poole, tervitatakse.

K ä e u l a t a m i n e. Nii tervitamisel kui ka tutvustamisel ulatab esimesena käe vanem nooremale, naine — mehele, õpetaja — õpilasele ja ametialases elus ülem alluvale. Neiu või noor naine ootab, kuni eakas mees ulatab talle käe. Kui kohtuvad kaks paari (näit. abielupaarid), suruvad kätt kõigepealt naised omavahel ja mehed omavahel, seejärel ulatavad naised käe meestele, kusjuures hoidutakse käte ristamisest.

Käepigistus on sõbralik, kunagi mitte nii tugev, et tekitaks valu. Liiga tugev ja kauakestev raputamine, samuti ka loid käepigistus pole kohane.

Käepigistus on sõbralik.

Peakatet tõstetakse mõõduka liigutusega.

Kättpidi tervitamisel (ka esitlemisel) tuleb käsi ulatada mitte üle laua, vaid selle kõrvalt.

Solvav on ulatatud käe vastu võtmata jätmine. Kui mingil põhjusel ei saa kätt anda, siis öeldakse seda ja vabandatakse viisakalt. On endastmõistetav, et epideemiatega ajal välditakse kätlemist.

Kinnastatud kätt ei ulatata neile, kellele tahetakse väljendada erilist lugupidamist, sest kinnastamata käe andmine on austuse tunnus.

Viisakusreegel näeb ette, et naine võib jätta kätte raskesti äravõetava (õhukesest nahast, kaproonist jne.) kinda.

Noor neiu ei ulata sellegipoolest endast hulga vanemale inimesele kinnastatud kätt. Ka vanem naine võtab eaka, auväärse isiku puhul kinda käest, eriti veel siis, kui too on paljakäsi. Mees tervitab kinnastamata käega. Kinnastatud käega võib ta tervitada vaid omasugust head sõpra ja noorukit.

Peakattest tervitamisest. Kunagi peeti ebaviisakaks väljuda kodust peakatteta. Mees pidi hoidma peakattet ja sinna juurde kuuluvaid kindaid vähemalt käes. Tänapäeval seda enam ei nõuta. Ja see on mõistlik, sest

sooja ilmaga on isegi väga tervislik käia paljapäi. Ka peakatted on praegusaja meestel mitmekesisemad, kantakse kaabut, baretti jm. mütsse. Barett, läkiläki, kootud spordimüts ja üldse peakate, mida on raskem taas pähe panna, jäetakse tervitamisel pähe. Niisuguses peakattes mees tervitab vaid kerge kummardusega, lisaks sellele võib ta tuua ka käe mütsi juurde, kuid ainult omasuguse või noorema tervitamiseks.

Kaabut ja nokkmütsi (välja arvatud sõjaväelase vormimüts) kergitatakse. Tervitamisel võetakse kaabu eest pealt (mitte äärest) ja nokkmüts eest nokast kinni. Peakatet tõstetakse mööduka liigutusega — öla kõrguseni ja rohkem öla suunas, mitte liiga ette, alla või üles.

Tavaliselt möödub vastutulija vasakult, sel juhul kergitatakse kaabut parema käega. Juhtub aga vastutulija mööduma paremalt, siis tehakse seda vasaku käega, sest kübar ja käsi ei tohi varjata tervitaja nägu. Kui tervitaja paremal käel kõnnib naine või auväärne vanem mees, kergitatakse peakatet vasaku käega, et mitte häirida oma kaaslast. Kandes rasket pakki, kasutatakse tervitamiseks vaba kätt. Kui mõlemad käed on koormatud, siis tervitatakse loomulikult vaid kummardusega.

Möödudes leinarongist võib mees paljastada pea puusärgi ja lähemate leinajate kohal. Sellega antakse viimset au lahkunule ja avaldatakse kaastunnet lahkunu omastele.

Tervitamine pea paljastamisega on iseenesest ilus traditsioon, ometi tekib küsimus: kas on mõtet teha seda ka siis, kui see võib tervist kahjustada (halva ilma ja põdura tervise puhul)? Formaalselt peetakse seda, kes puudutab kübarat, nii et see vaevalt peast kerkib, ebaviisakaks inimeseks. Kuid viisakust ja ebaviisakust ei määra tõeliselt see, kui kõrgele keegi oma kübara tõstab, vaid kogu inimese hoiak ja näoilme tervitamisel, millest võib lugeda kas sõbralikkust ja kaasinimesest lugupidamist või hoolimatust tema vastu. Viisakalt võib tervitada ka pead paljastamata.

Endastmõistetavalt võtab mees kinnises ruumis peakatte peast. Kaabut hoitakse käes, põhi väljapoole, s. t. ava enda poole. On siiski ruume, kus käitumisreeglid lubavad meestel olla kaetud peaga. Need on ametiasutuste trepikojad, koridorid, kaubamajad, postkontorid, jaamahooned jt.

ESITLEMINE

Esitlemine annab n.-ö. ametliku õiguse astuda läbikäimisse uue tuttavaga. Üldiselt on esitlemine — ükskõik kas see toimub ühise tuttava vahendusel või iseesitlemisena — vajalik siis, kui soovitakse luua kellegagi tutvussidemeid või nõuab seda taktitunne. Esitlemise ja tutvustamise üksikjuhud olenevad tutvustatavate vanusest, soost ja kohast.

Kus ja millal on esitlemine vajalik? Kõigepealt esitletakse või lastakse end esitleda alati siis, kui teatakse, et vastava isikuga tuleb edaspidigi kauem või sageli kokku puutuda. Asudes uude töökohta, tuleb end tingimata esitleda (või lasta esitleda) oma töökaaslastele. Suurema töötajate arvuga asutuses pole muidugi mõeldav, et ollakse tuttav kõigiga.

Ametialases elus, tööülesannete täitmisel mõnes teises asutuses esinetakse oma asutuse nimel, seepärast pole oma nime nimetamine alati oluline ja vajalikki.

Ka tänaval peetakse kinni esitlemisreegleist. Kiirel ja pealiskaudsel kohtumisel pole vaja oma saatjat tutvustada. Saatja astub sel juhul pisut eemale ja ootab kaaslast. Kui aga kõnelus kestab kauem, tuleb ootajagi sellesse kaasa tõmmata ja tutvustada võõraid omavahel. Ei soovita seda mingil põhjusel teha, siis tuleb kõnelus kiiresti lõpetada, et saatjat mitte oodata lasta.

Reisil (rongis, lennukis, laeval jne.) ei ole iseesitlemine kohustuslik, seal vestlevad omavahel võõradki. Esitlemine võib muutuda vajalikuks vaid siis, kui vestluses ilmnevad mitmed ühised puutepunktid, nagu tuttavad, huvid jne.

Ühiselamus, sanatooriumis, pubkekodus või mõnes muus sellises kohas, kus elatakse pikemat aega, tutvustab juurdetulijat tema naabritele kas ühine tuttav, asutuse töötaja või uustulnuk ise.

Peatudes kusagil, näiteks hotellis, laeval jm. lühemat aega, samuti nende söögisaalide ühislaudades, pole esitlemine kohustuslik. Siin piirduetakse vaid lauanaabrite ja vastasistuja tervitamisega, s. o. neile tehakse väike kummardus. Ka ühine söömine restoranis või mujal avalikus kohas ei kohusta end esitlema. Taas piirduetakse väikese kummardusega (naine — peanoogutusega) naabrite suunas ja istutakse lauda. Kui aga keegi astub omavahel tuttava laudkonna juurde, et seal kedagi tervitada, on tuttav ko-

hustatud juurdetulijat esitlema oma kaaslastele. Muidugi ei tee ta seda juhul, kui tõuseb ise lauast ja vestleb tulijaga veidi eemal. Pakutakse tulijale lauas istet ja on unustatud teda tutvustada, avaldab tulija ise soovi, et teda esitletakse teistele.

Külalisrohketel vastuvõttudel (näit. ametlikel bankettidel) on vastuvõtu korraldajail võimatu tutvustada kõiki võõraid üksteisega. Külalised tutvuvad siis ise vastastikku või rühmituvad juba varem tuttavatega. Üldiselt ei peetagi seal vajalikuks tutvumist kõigiga. Väikestel koosviibimistel aga esitletakse kõiki kohalolijaid üksteisele.

Üksikisikut esitletakse grupile, seltskonnale, sellepärast tuleb alati esitleda ka lektorit auditooriumile, uut õpetajat klassile, esinejat koosolekust osavõtjaile, nii nagu lavakunstnikkugi esitleb teadustaja teatri-(kontserdi-)külalastajatele. Lektorit esitleb harilikult loengu korraldaja, uut õpetajat — õppeasutuse direktor või klassijuhataja, esinejat koosolekul — koosoleku juhataja.

Kuidas esitleda? Tavaliselt on tutvustamiseks vaja vahendajat. Selleks on ühine tuttav, kes vajaduse korral tutvustab ise, omal algatusel. Kui ta seda ei tee, pöörduakse tema poole ja palutakse esitleda ennast teistele. Esitleja nimetab lahkelt (ka vastava väikese käeviipega) mõlema teineteisele tutvustatava nime, öeldes seda selgesti ja arusaadavalt. Põhireegliks on, et noorem esitletakse vanemale, meest naisele, alluvat ülemusele. Neiu ja noort naist esitletakse eakale mehele. Esitleja lausub enne noorema, siis vanema, enne mehe, siis naise, enne alluva, seejärel ülema nime.

Noort inimest esitletakse üldtuntud, auväärsele ja vanemale isikule tavaliselt küsivas vormis, näiteks «sm. professor, tohib teile esitleda üliõpilast sm. Palu?» või «sm. minister, lubate esitleda teile noort inseneri sm. Karedat?», kusjuures professori, ministri jne. nime ei öelda, oletades, et esitletav teab seda niikuinii.

Varem oli kombeks jätta nimetamata naise nimi, kui talle esitleti meest. Praegu tehakse seda vahel ainult sel juhul, kui esitletakse vanemale naisele noort inimest.

Meest esitletakse naisele harilikult järgmiste sõnadega: «Lubage, sm. Helimaa (naine), et esitlen teile sm. Kajarit (mees).»

Kas alati ja eranditult esitletakse meest naisele? Ei, mitte alati. Oma abikaasat esitleb mees meestuttavale (kui vii-

mane pole abikaasast hulga noorem): «Minu abikaasa — sm. Kajari (mees).» Tavaliselt nimetatakse oma lähemat sugulast enne, seejärel tuttavat.

Perekonnaliikmeid esitletakse harilikult liignime nimetamata, näiteks «minu abikaasa», «minu õde» või «minu vend». On aga esitlejal veel teisi õdesid-vendi, siis võib ta selguse mõttes lisada ka eesnime, seega «minu õde Eha» või «minu vend Toomas». Kannab perekonnaliige teist liignime, siis öeldakse kindlasti ka see. Näiteks sm. Kareda esitleb teist nime kandvat abikaasat: «minu abikaasa sm. Ehaloo — sm. Jaan Jalak» või näiteks «minu õde sm. Salu» või «minu vend sm. Kare» ja seejärel nimetatakse tuttavat. Vanemad esitlevad oma poega või tüdart lihtsalt: «Minu (meie) poeg (tütar).» Muidugi, kui tütrele või pojale on teine perekonnanimi, lisatakse see juurde.

Oma õde, venda, abikaasat, eriti aga isa ja ema ei esitleta neist hulga noorematele, vaid toimitakse põhireegli järgi, s. o. nooremat esitletakse vanemale. Näiteks kui tuleb tutvustada õde oma tuttavaga, kes on talt hulga noorem, öeldakse: «Sm. Jalar — minu õde (sm. Kose).»

Võõrustajana esitleb ja tutvustab külalisi üksteisele perenaine. Perenaise asemel võib seda teha ka peremees. Puudub momendil ka viimane, võtab selle kohustuse endale pererahva sugulane või lähedane sõber. On pererahvas unustanud kedagi tutvustada teistega, tuletab too seda neile meelde või palub vahendajaks lähemal oleva ühise tuttava. Äärmisel juhul esitleb ta end ise.

Kitsamas ringis, näiteks perekondlikul koosviibimisel, kasutatakse pidulikumalt ja tähtsamalt kõlava «tohin teile esitleda...» asemel vabamat vormi, nagu «tohib tutvustada» või «saage, palun, tuttavaks», seejärel järgnevad ettenähtud korras tutvustatavate nimed.

Saabub külla keegi oma tuttavaga (mis on lubatud vaid kokkuleppel pererahvaga), tuleb tuttavat esitleda kõigepealt perenaisele ja peremehele.

Külalisrohkel koosviibimisel, kus on juba moodustunud grupid, esitletakse uustulnukat ainult lähemal seisjaile ja jäetakse tutvustamine teistega tema enda hooleks.

Kui istutakse juba lauas ja saabub mõni hilinenud külaline, juhatab võõrustaja (kes tõuseb tema vastuvõtmiseks) ta lauda ja tutvustab vaid lauanaabritega (suure laudkonna puhul), et mitte segada kogu seltskonda.

Võtab külalisi vastu neiu või noormees, on ta kohustatud

neid oma vanematele esitlema. Seda tehakse siis, kui isa või ema astub korraks õhtu jooksul külaliste ringi.

Esitlemisel ja tutvustamisel on sageli, eriti külaliste vastuvõtul, otstarbekas lisada juurde mõni selgitav või esitletavaid iseloomustav lause, näiteks: «Sm. Veteväli on nagu teiegi, sm. Meri, suur teatrisõber.» Nii antakse äsja tutvunutele sissejuhatus vestluseks. Eriti vajavad sellist selgitust tagasihoidlikud ja sõnakehavad. Võõrustajad aga võivad ise seejärel rahulikult pöörduda uustulnukate või teiste külaliste poole.

I s e e s i t l e m i n e. Tutvuse sõlmimine vahendajata on sootuks raskem, sest see nõuab suurt taktitunnet. See, kes tutvuse sobitamise eesmärgil äkki, n.-ö. «asja ees, teist taga» kergitaks tänaval kaabut ja esitleks end, mõjuks niisama naeruväärselt ja taktitult nagu toogi, kes pakuks end saatjaks võõrale või kes, vaevu istunud kellegi kõrvale teatris, kohvikus, sõidukis jne., alustaks oma naabriga intiimset vestlust. Selline käitumine mõjub pealetükkivalt ja seepärast pole imestada, kui sellele vastatakse külmalt ning tõrjuvalt.

Kutseelus, sportimisel, ühistel laagripäevadel ja muudel koosviibimistel on tutvumiseks kergemaid võimalusi ja sageli isegi möödapääsmatuid olukordi. Kuid ka harvemal, isegi esmakordsel kohtumisel võib taktitundeline tutvuseotsija leida võimaluse enda esitlemiseks. On olemas laialdane skaala tähelepanuavaldusi, mis tasandavad selleks teed. Viisakas tähelepanuavaldus võib alata ukse avamisest, pillatud eseme tõstmisest ja ulatamisest või mõnest muust väikesest abistamisest. See võibki juhtida vestluse alustamiseni ja sealt edasi enda esitlemiseni.

Kohatakse näiteks kedagi mõne aja vältel sageli ühisel teel, sõidukis, kaupluses või mõnes asutuses jne. (võimalik, et ollakse juba vahetanud temaga paar tähtsusetut sõnagi), siis on tee enda esitlemiseks avatud. Sobival silmapilgul võib sellist inimest tervitadagi, valmistades nii pinda esitlemiseks. Kui vastatakse reserveeritult, tuleb tutvuseotsijal tagasi tõmbuda.

Kahekümnes sajand sammub kommete lihtsustamise suunas. Vanade kombeõpetuste järgi peeti ebaviisakaks juba sedagi, kui naine nimetas ise oma nime mehele, rääkimata sellest, et mõni «heast perekonnast» neiu võis tutvuda mehega kusagil avalikus kohas vahendaja kaasabit.

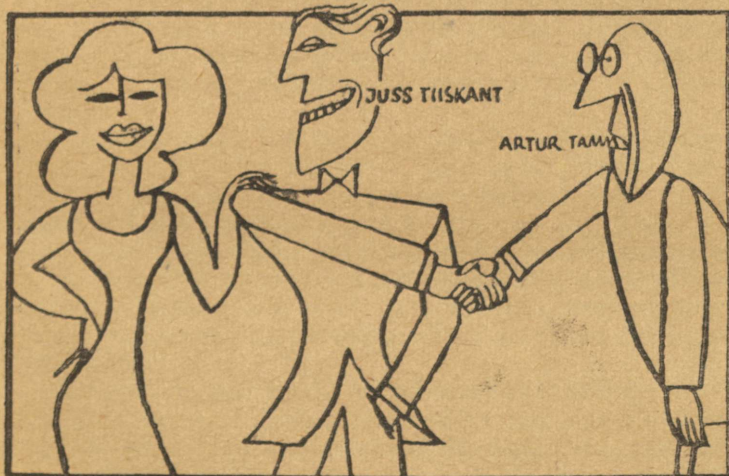
On kõigiti viisakas ja isegi nõutav, et naine nimetaks tut-

vumisel oma nime, eriti aga ametialases suhtlemises esitleks end ka mehele ega ootaks, nagu vanasti, et mees esitleks ennast temale. Iseesitlemisel öeldakse oma nimi selgesti, kuuldavalt ja lihtsalt: «kas tohin end esitleda, mu nimi on Kaarepere», «lubate — mu nimi on Kaarepere» või lihtsalt «lubate — Kaarepere» ja isegi ainult «Kaarepere».

Mees ütleb oma nime kummardades. Naine teeb seda kerge peanoogutusega. Esitlemisel ei öelda tavaliselt eesnime. Seda võib nimetada vaid selguse mõttes — kui esitlejal on väga levinud perekonnanimi. Ainult eesnimepidi esitlemine on puudulik, sest sellest võib lugeda soovi jääda siiski tundmatuks või siis lapsikust, teinekord aga ka familiaarsust. Väikesi lapsigi peab harjutama, et nad ütleksid eesnimega koos ka liignime.

Mehe seltskonnas viibivale naisele ei esitle mees ennast enne, kui on saanud tuttavaks naise kaaslasega.

Esitletavate käitumine. Esitlemisel vaadatakse teineteisele otsa, möödavaatamine on solvav. (Püstitõusmisest ja käeulatamisest lk. 54 ja 58; kummardamisest lk. 34.)

Esitlemisel vaadatakse teineteisele otsa.

Esitlemisel lausutud «väga rõõmustav» või «väga meeldiv» tundub sageli formaalsena. Veel vähem aga sobiks öelda «mulle on teist palju räägitud» või «olen teist juba varem kuulnud», sest neid ütlosti võib tõlgendada mitmet moodi. Need seavad inimesi, kellest on «räägitud» või «kuuldud», väga piinlikku seisukorda. Ka tummalt seista on piinlik, seepärast nõuab viisakus, et vahetataks vähemalt paar lausetki.

Kõnelust alustab alati vanem. Niisiis tuleb noorel, keda esitleti eakale inimesele, oodata, kuni teda kõnetatakse. Valmistab aga jutualguse leidmine raskusi, siis võib noorengi piinliku pausi vältimiseks õigel silmapilgul ja taktitundeliselt öelda midagi sobivat.

Esitletakse kedagi, kellega meelsamini poleks tutvunud, ei tohi seda lasta välja paista. Ka sel juhul tuleb täita viisakusnõudeid.

Võib juhtuda, et esitlemisel ei kuulnud õigesti teise nime või ei jäänud see kohe meelde. Mis sel puhul teha? Kui on võimalik, küsitakse nime märkamatuult mõnelt teiselt tuttavalt. Puudub selline võimalus, siis vabandatakse ja öeldakse otseselt: «Palun andestage, ma ei kuulnud õigesti teie nime!» Iga inimene ütleb veel kord oma nime ja teeb seda võimalikult arusaadavalt.

5. KÄITUMINE AMETIASUTUSTES JA MUUDES AVALIKES KOHTADES

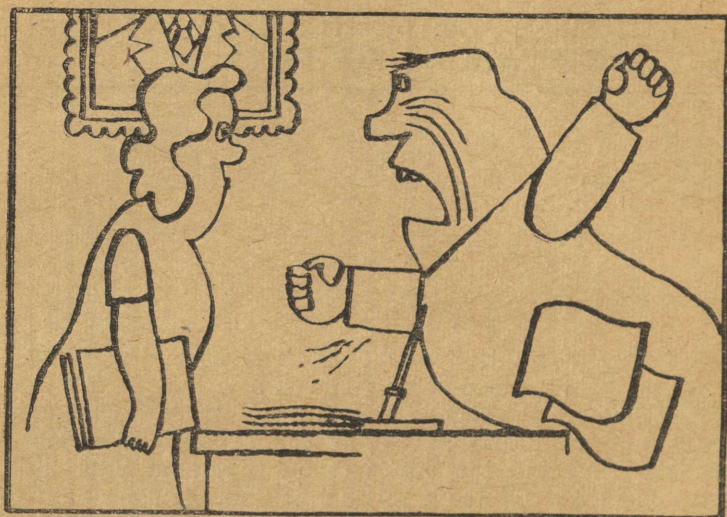
TÖÖKAASLASED OMAVAHEL

Tööl kehtivad põhiliselt samad suhtlemisnormid nagu igal muulgi elualal. Viisakus ja sündsus pole kaugeltki mitte formaalsus, mida sageli ekslikult peetakse vajalikuks ainult esinduslikkuse saavutamiseks seltskondlikus läbikäimises. Viisakust ja sündsust on tingimata vaja igas kutsetegevuses. Sündsus, seltsimehelikkus ja sõbralikkus, tähelepanelikkus ja vastutulelikkus, ühesõnaga, viisakus ongi üks kollektiivsustunde näitajaid. Viisakalt käituv töökaaslane on hea kollektiiviliige. Töömeeleolu tõuseb, töö läheb paremini, kõik ettetulevad raskused muutuvad kergemaks, kui meid ümbritsevad head kollektiiviliikmed, kui me oleme üksteise vastu siiralt viisakad. Selleks peaks igaüks meist olema oma töökaaslaste vastu alati aus, abivalmis, sõbralik, seltsimehelik, tähelepanelik ja vastutulelik.

Aus töötaja nagu aus ülemuski annab alati oma töökaaslase töö kohta õige hinnangu. Esineb töös vigu või puudusi, siis tuleb sõbralikult ja seltsimehelikult neile viidata. Seda tehakse taktitundeliselt. Töökaaslase tähelepanu juhitakse veale teiste märkamata. Kui vajatakse abi, siis tuleb seda anda võimalikult arusaadavalt ja ammendavalt. Seletusi antakse asjalikult ja rahulikult, kaaslast solvamata ja ennast esile tõstmata. Oma töö ja teadmistega ei uhkeldata.

Tööl nagu igal pool mujal käitutakse tasakaalukalt ja võimalikult vaikselt. Peab vältima kõike, mis häirib töökaaslast. Seepärast ei sobi karjuda, lärmata, vilistada, uksi paukudes kinni lüüa, vanduda, labaseid ja kahemõttelisi märkusi teha jne. Kõnetoon peab olema korrektne.

Nagu üldse elus, nii võivad ka tööl tekkida omavahelised arusaamatused. Kui keegi leiab, et teda on koheldud eba-

Tööl ei sobi karjuda.

õiglaselt, tuleb asja selgitada otsekoheselt ja tasakaalukalt. Ägestumine, enesevalitsuse kaotamine ei anna kunagi soovitud tulemusi, pealegi mõjub selline käitumine ka ägestunule endale rusuvalt.

Sugulased või sõbrad hoidugu tööalases läbikäimises silmatorkavalt kodusest toonist.

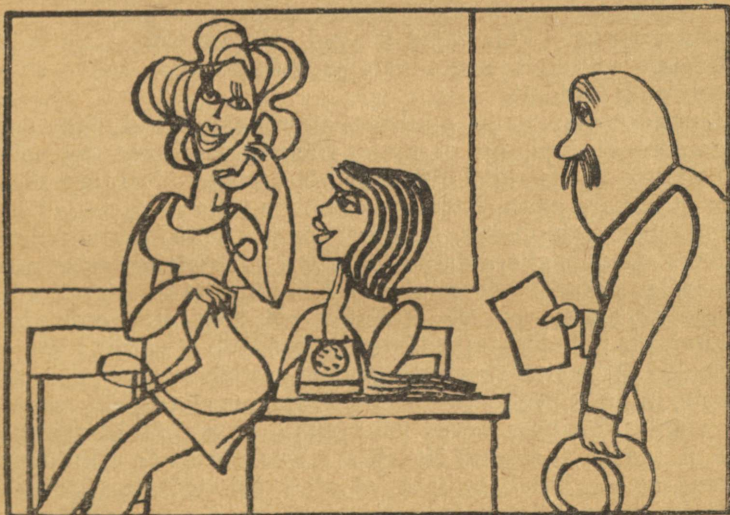
KÄITUMINE AMETIASUTUSTES

Kodaniku suhted ametiasutustega algavad sündimisest peale. Juba sünnitusmajas täidetakse kaart uue maailmakodaniku kohta käivate andmetega, edasi perekonnaseisumamet, majavalitsus jne. Koos inimese kasvamisega suureneb ametiasutuste hulk, millega ta astub läbikäimisesse. Siin on panga, postkontori, teatri, kino, sauna ja mitmesuguste teiste asutuste kassaluugid, barjäärid, letid, laudad. Ühel pool luuki, lauda või barjääri seisavad asutuse küllastajad, teisel pool — neid teenindavad kaaskodanikud, asutuse töötajad.

Asutuse töötajalt ootavad küllastajad asjalikkust (kuid mitte mingil juhul bürokraatiat!),

kiiret asjaajamist, tähelepanelikku ja vastutulelikku suhtumist ning korrektust, seda ka välimuses.

Vastutulelik töötaja annab asjalikult, rahulikult, selgelt ja lahkelt toonil (mitte valjult või nipsakalt) nõu, juhatab, selgitab, võtab vaevaks külastaja asjus helistada, järele pärida, seadusteraamatusse vaadata, kontrollida jne. Ta ei mõõda külastajat arvustava pilguga, ei tee tähtsat nägu ega mängi mingit «ülemust», vaid on tähelepanelik ja sõbralik igast soost, iga vanuse ja välimusega külastaja vastu. Kui juhtub, et tema poole pöördub halva kuulmisega vanake või inimene, kes ei oska lodusalt ja selgesti väljenduda, siis kuulab ta kannatlikult ja on alati valmis abistama. Töötaja vastutulelikkus ja tähelepanelikkus ühe vastu ei tohi aga kujuneda tähelepanematusseks teiste — enamiku vastu. Kui keegi külastajaist, arvestamata enda järel seisvaid kodanikke, raiskab pikkade seletuste ja arutlustega asjatult aega, siis võib töötaja, viidates järjekorrale, paluda teda väljendada ennast lühemalt.

Töötaja, kes peab erakõnesid sellal, kui laua taga ootab keegi, ei ole oma ülesannete kõrgusel.

Töötaja aga, kes kõigutamata rahus tegeleb oma asjadega või peab erakõnesid sellal, kui laua või barjääri taga ootab keegi, ei ole oma ülesannete kõrgusel. Ainult bürookraat võib lasta kodanikul kümneid kordi joosta ühest asutusest teise, toast tuppa jne. Tavaliselt ju ei tule ükski külastaja asjatult.

NLKP programmis on öeldud: «Töötaja ebaaususele, võimu kuritarvitamisele ja bürokratismile tuleb resoluutselt lõpp teha ja selles süüdiolijat karmilt karistada tema ametikohale vaatamata.»

Missuguseid nõudeid esitavad asutuse töötajad oma kaaskodanikele — külastajatele? Paljudes asutustes on teatud tähtpäevadel ja kellaaegadel külastajaid rohkem, mistõttu tekib töös suur pinge. Et vältida seda ja ühtlasi säästa nii enda kui ka teiste aega, peaksid need, kellel on võimalik, külastama asutusi väiksema tungi ajal. Näiteks võiks mitmesuguseid tähtajalisi makse õiendada, ajalehti-ajakirju tellida, suurteks pühadeks õnnitlustelegramme saata jne. mitte viimasel päeval, vaid veidi varem. Need, kes tulevad asutusse n.-ö. kahekümne neljandal tunnil, peaksid silmas pidama, et asutuse töötajalgi on oma normeeritud tööpäev ja õigus vabale ajale.

Ametiasutuste külastajad peavad suhtuma sealseisse töötajaisse viisakalt, arusaavalt ja esitama oma soove selgelt ning lühidalt.

Ametiasutusse nagu muussegi ruumi astudes ei lööda ust paukudes kinni, nii et maja võibseeb. Kui asutuses pole külaliste jaoks riidehoidu, siis võtab meeskülastaja vähemalt kübara peast. Kübara võib pähe jätta raudtee- ja lennujaamas, kauplustes, postkontoris jm. sellistes ruumides. Enne sisenemist eraldatud tööruumi koputatakse eelnevalt uksele, sisenedes tervitatakse. Kui külastaja näeb, et töötaja parajasti arvutab, kirjutab või loeb raha, ootab ta, kuni see toiming on möödas, ja pöördub alles siis töötaja poole. Enne oma soovide esitamist mõtleb ta veel kord järele, mida ta peaks küsima või õiendama. Vastavalt sellele on tal raha, pass, arved või muud dokumendid käepärast. Kui temast ei saadud õigesti aru, siis kordab ta rahulikult oma soovi. Tuleb taibata, et alati pole töötaja süüdi, ka enda antud seletus võis olla puudulik. Külastaja kasutab alati lahket tooni ega unusta kõige algelisemaid viisakusväljendeid «palun» ja «tänan». Ettenähtust «veidi enamale» — sõbralikule sõnale, lahkele naeratusele vastatakse

ka teiselt poolt luuki või barjääri sellesamaga. Asutuse töötajate ja külastajate käitumises peab väljenduma vastastikune lugupidamine.

Asutuse külastaja on mõningal määral eelistatumas olukorras kui töötaja, sest kui viimane juhtub tööeeskirju rikkuma (ebakorrektsus, jämedus jne.), siis võib külastaja nõuda kaebuste raamatut või pöörduda otseselt asutuse juhataja poole.

Lõpuks olgu veel meenutatud: külastades mõnda asutust, tehist jne. ja möödudes valvelauas või väravas istuvast töötajast, ärgu unustatagu neid seltsimehi tervitامast. Ja omakorda väravavaht või valvelauas istuja pidagu alati meeles, et nemad on kõige esimesed töötajad, keda kohtab külastaja selles asutuses. Nende käitumine jätab esimese mulje antud asutusest.

Käituda tuleb igal pool ja igäuhega hästi, nii asutuse töötajaga kui ka kaaskülastajatega. Tullakse asutusse, kus ootab juba inimesi, siis jäädakse seisma varem tulnute taha. Ka kõige pikema järjekorra või suurema tungi puhul ei trügita tihedalt teise ligi ega müksata teisi. Igasugused katsed järjekorrast mööda hiilida on häbiväärt. Need tuleb, nagu iga muugi ettetükkimine, kindlalt, kuid viisakalt tagasi tõrjuda. Kellelgi pole õigust ajada oma asju teiste aja arvel. Erandjuhtudel, näiteks raudtee-, autobussi- või lennujaama kassade juures, lastakse ette neid, kes ruttavad peatselt lahkuvale transpordivahendile. Ka algavale kinoseansile piletimuretseja lastakse ette. Kuid isegi siin, kus etteminek on loomulik, vabandatakse teiste järjekorras olijate ees. Kõiki neid (haigeid, vanakesi jt.), kellele järjekorras seismine valmistab füüsilisi raskusi, lastakse ette.

Isiklikest asjust, mille puhul ei soovita pealtkuulajaid, räägitakse tasasel häälel. Taktitundeline tagaseisja tõmbub veidi eemale ega kuula jutuaajamist. Vahel võib juhtuda, et eesolijal on õige pikk asjaajamine, järelseisjal aga minutiline. Juhul kui puudub järjekord, võib vabandades vahele segada ja paluda õiendada oma minutiline asi vahepeal. Loodetavasti ei keeldu sel puhul ükski inimene. Vastutuleku ja usalduse kurjasti ärakasutamine (minuti «pikaksvenitamine») kuulub pettuste valda. Kui keegi viidab pikkade arutluste, seletuste või koguni eraviisilise jutuga järjekorras olijate aega, siis võib nõuda selle kahekõne lõpetamist. Antud «taktitus» ühe või kahe vastu kujuneb

viisakuseks kümme-konna inimese suhtes. Selleks aga, et kellelgi poleks põhjust olla solvatud, on soovitatav nii endast kui ka teistest lugu pidada.

TELEFONI KASUTAMISEST

Meil on väga levinud komme vastata helistajale hüüdega «hallo!». «Hallo» on laen inglise keelest (*hallo(o)*, *hullo*), mis tähendab üllatushüüet, hüüet tähelepanu äratamiseks. Telefonikõne puhul on see ebaasjalik algus, sest iga helistaja peab ju esmajoonel teada saama, kas ta sattus soovitud isikule või mitte. Kes on siis see «hallo»?

Tänapäeva asjalikkus ja viisakus nõuab, et telefonikõne vastuvõtja ütleks kõigepealt nime või telefoninumbri: «232-30 kuuleb» või «siin Põiksaar» või «Põiksaar kuuleb». (Loomulikult oleks sobimatu öelda iseenda kohta, et «seltsimees Põiksaar kuuleb».) Võib öelda ka oma eesnime, näiteks «telefonil on Anu Põiksaar». Kui telefonikõne võtab vastu külaline, kes jäi momendiks üksi, siis ütleb ta: «Siin Põiksaare korter.»

Töökohas viibides öeldakse asutuse nimetus, näiteks «siin toiduainete kauplus «Gastronoom»» või «N. ministeeriumi raamatupidamine, kuuleb Tõlvik». Helistaja, saanud vastuse, peab otsekohe ütleva, kes räägib, s. o. oma nime. Kui ta helistab ametiasutuse nimel, siis ütleb ta selle nimetuse. Oleks üsna meeldiv kuulda ka tervitust, näiteks «tere, teid tulitab Põldpüü» või «tere hommikust, räägib Põldpüü» või «tere, siin ajalehe «Hääl» toimetuse» jne. Saanud vastuseks näiteks «232-30 kuuleb» või «siin täitevkomitee» või lihtsalt «halloogi», oleks ebasünnis küsida «kes seal on?», «kes on telefonil?» või «kes räägib?». Eelkõige öeldakse oma nimi ja seejärel alles küsitakse, kes räägib, ning tehakse seda viisakas vormis, nagu «palun, kellega ma räägin?» või «palun, kes on telefonil?». Kui helistaja unustas öelda nime, võib telefonikõne vastuvõtja seda küsida. Sel puhul ei sobi oma nime jätta ütlemata. Anonüümse helistaja puhul võib telefonitoru hargile panna.

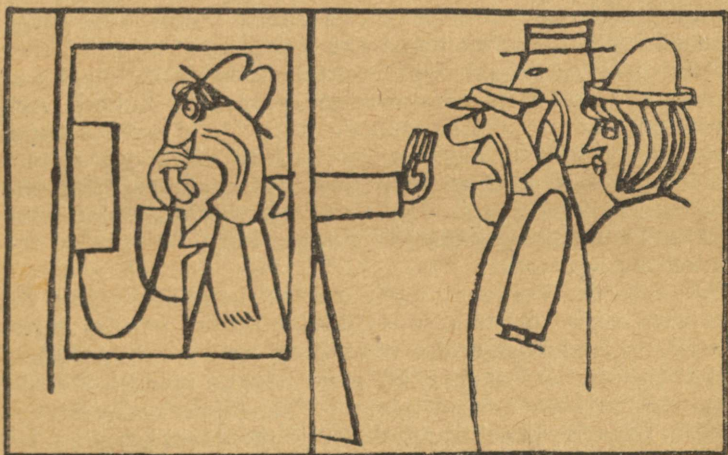
Kui ei soovita rääkida telefonikõne vastuvõtjaga, vaid kellegi teisega, siis lausutakse näiteks: «Tere, kas tohin paluda sm. Mändi.» Seepeale kõlab vastus: «tere, üks silmapilk, annan kohe telefonitoru üle» või «kohe, palun

oodake» või «kahjuks pole sm. Mänd praegu kohal. Kas ma võin midagi edasi öelda?» vms. Samas aga ei ole kohane esitada uudishimulikke küsimusi ja pärida pikalt-laialt helistamise põhjust. Iseasi, kui see on seotud tööga ja kui telefonikõne vastuvõtja võib küsitava asemel ise asja lahendada.

Ametitelefon ei ole mõeldud erakõnede pidamiseks. Sageli patustab selles osas nii mõnigi. Leidub üksikuid töötajaid, kes peavad erakõnesid isegi siis, kui nende tööülesannete täitmist ootab siinsamas kõrval hulk inimesi. Sellist töötajat võib ja isegi peab viisakalt ning kategooriliselt korrale kutsuma.

Helistamisel ametiasutusse või kasutades ametiasutuse telefoni ollakse võimalikult asjalik, et mitte raisata teise tööaega ega pidada telefoniliini asjatult kinni. Eriti tuleb seda silmas pidada seal, kus tööiseloos on väga kiire. Näiteks, saanud vastuseks «teated», küsitakse võimalikult lühidalt ja samas viisakalt vajalikke andmeid, nagu «palun Arvo Kose, Kiire tänav 2, telefoninumber».

Teiselt poolt peab asutuse töötajagi suhtuma tähelepanelikult teadete saajasse. Küsimusele ei vastata poolikult ega katkestata ühendust enne, kui küsija on saanud ammenda-

Automaattelefonil rääkimise kestus ei tohi ületada ettenähtud kasutusaega.

vad teated. Isegi siis, kui küsimus oli halvasti sõnastatud, veidi venitatud, mis tavaliselt juhtub vanakestel või neil, kes kasutavad harva telefoni, ei tohi olla kärsitu ja hoolimatu. Teateid antakse asjalikult, rahulikult toonil ja viisakalt.

Üldiselt piirduakse ametlikes telefonikõnedes vaid lühisõnaliste viisakusväljendustega, harilikult piisab sõnade «palun» ja «täna» lisamisest. Pikema telefonikõne algul tervitatakse ja lõpetamisel soovitakse head aega. Juhul kui oli valeühendus, ei sobi telefonitoru sõnalausumata hargile visata või, veelgi halvem, avaldada pahameelt. Tahtmatult väljakutsutu ees vabandatakse tülitamise pärast. Teiselt poolt ei sobi ekslikult väljakutsutul, ehkki teda tõsiselt tülitati, hüüda telefonitorusse ebaviisakusi või koguni jämedusi.

Automaattelefonil rääkimise kestus ei tohi ületada ettenähtud kasutamisaega. Automaattelefoni kasutamisel peetakse kinni järjekorrast. Kui kõne kestis veidi kauem, siis vabandatakse teiste ees. Juhul kui number ei vasta, astutakse välja ja lastakse helistada järgmisel. Seejärel võib veel kord ise proovida.

Kuigi telefon on tänapäeval suurepäraseks ja möödapääsmatuks sidevahendiks, ometi ei sobi seda kasutada igas olukorras ja igal ajal. Telefoneerimisel ei olda küll aja vabalt nii range kui näiteks küllastamise puhul, kuid siingi peab arvestama telefoniomaniku tegevust, et mitte häirida teda ebasobival ajal. Öösel ei telefoneerita kellelegi, kui seda ei tingi mingi erakorraline, vältimatu olukord. Auväärsele isikule või kaugemale tuttavale ei soovita õnne, ei tänata teda millegi eest, ei paluta külla ega esitata mõnda palvet telefoni teel. Seda võib teha vaid õige lähedase tuttava puhul. Igal pool, kus viisakus nõuab isiklikku ilmumist või käsitsi kirjutatud kirja, hoidutakse telefoni kasutamisest.

Paluda võõralt eraisikult telefoni teel teateid inimeste või asjade kohta on lubatud vaid häda korral, näiteks õnnetuse, äkilise haigestumise või millegi muu sellise puhul.

Kehtib viisakusreegel, et kõneluse kestuse määrab üldiselt väljakutsuja või vanem inimene. On väljakutsutaval väga kiire, siis võib ta taktitundeliselt põhjendades paluda kõne lõpetamist. Sel puhul peab väljakutsuja olema arusaaja ja mitte solvuma. Vahel solvutakse partneri sõnakehvusest. Sõnakehvus võib aga olla tingitud mitmest põhjusest. Näi-

teks võib rääkija läheduses olla soovimatuid pealtkuulajaid ja sellest pole võimalik isegi vestluspartnerile teada. Eksiarvamuse ärahoidmiseks on soovitatav kahtluse puhul seda küsida, sest vastasrääkija võib seepeale lühikese ja sealjuures pealtkuulajaile mitte midagi väljendava «jah»-ga vastata.

Kõnelda tuleb tavalise või õige pisut tugevama häälega. Telefonogrammide üleandmisel palutakse vastuvõtjat korrata üleskirjutatud teadet. Telefoni juures on otstarbekas hoida märkmikku.

Mõni sõna naabrite telefonist. On ilus komme olla heanaaberlikes suhetes, kuid sealjuures ei sobi majanaabrite vastutulelikkust kasutada nende telefoni järjekindlaks ekspluateerimiseks. Ainult üksikjuhtudel ja tungivatel põhjustel palutakse helistamiseks luba. Samuti on sobimatu anda kellelegi enda väljakutsumiseks naabri telefoninumbrit. Siingi palutakse naabrit ainult erakorraliseks juhuks luba.

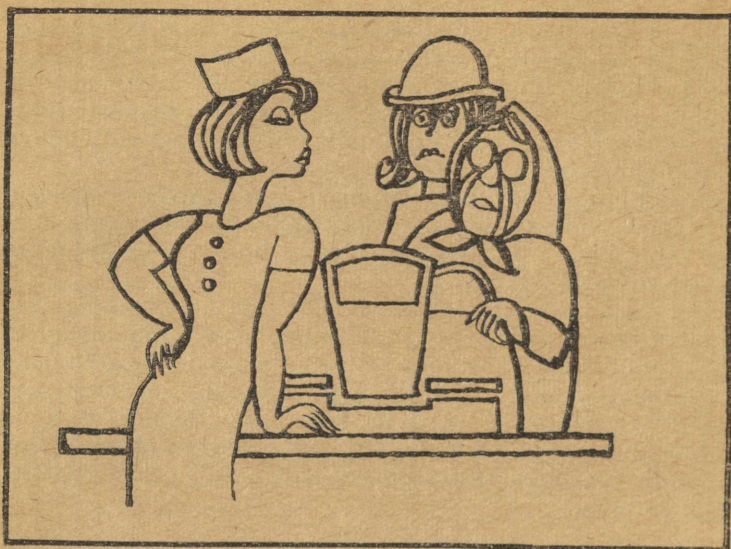
KÄITUMINE KAUPLUSTES

Enne kui siseneda kauplusse, lastakse väljuda sealt tulijal. Järgneb keegi, hoitakse uks veidi tagasi. Kauplusse astudes või sealt lahkudes tervitatakse. Tervitamine jäetakse ära kaubamajades ja üldse suurtes avalikes ruumides, kus sagib rohkesti inimesi ja kus üksikisik jääb tähelepanemata, samuti ka väiksemas kaupluses, kui see on tulvil ostjaist.

Kaupluses ei suitsetata. Koerte kaasavõtmine toiduainete kauplusse on keelatud, samuti on kategooriliselt keelatud toiduainete puudutamine.

Iga ostja, vaatamata soole, vanusele või ühiskondlikule positsioonile, on kohustatud kinni pidama järjekorrast. Ainult erandjuhul, kui kellelgi on tõesti möödapääsmatult kiire, võib ta paluda eesseisjatelt luba osta väljaspool järjekorda. Samuti on soovitatav sülelast kandvale ostjale anda eesõigus. Järjekorras püütakse seista nii, et mitte puudutada teist seisjat. Ei poeta ka teiste vahelt ega upitata end üle eesseisjate õlgade letil olevate asjade silmitsamiseks.

Müüjat, kes parajasti räägib teise ostjaga või arvutab, ei häirita küsimustega. Ostja peab ootama seni, kui müüja on

Nipsakas müüja.

vabanenud. Mida ja kui palju osta, see olgu varakult läbi mõeldud. Kui keegi hakkab kaalutlema leti ees, mida, kui palju, kas üldse osta, viidab ta sellega ostjate aega ja teeb kärsituks müüjagi. Halvasti käitub toogi, kes laseb midagi kaaluda või lahti löigata, siis aga otsustab järsku, et ei võtagi. Enne ostmist kontrollitagu ka kaasasolevat summat. Kes unustab kergesti, see peaks eelnevalt tegema ostude nimistu.

Müüjaid koheldakse viisakusnõuete kohaselt. Kõrk, nõudlik ja vali toon, samuti nagu üleolev hoiak näitab ainult inimese kasvatamatust. Soovid esitatakse asjalikult ja selgesti. Pakutavaid asju peab käsitsema ettevaatlikult, hoiduma neid kortsutamast või puudutamast määrdundu kätega. Kleitide passimisel olgu naised hoolikad oma huulevärviga, et mitte määrida eset.

Inetult toimib see, kes laseb laduda letile ikka uusi ja uusi asju või proovib neid selga ja siis lõpuks, midagi ostmata, ütleb: «ma tahtsin vaid vaadata, mis teil müügil on» või «ma tahtsin vaid vaadata, kuidas see mulle sobib». Loomulikult tuleb enne ostmist tutvuda kaubaga, kuid kui lei-

takse, et pakutu ei sobi, siis tänatakse ja vabandatakse tülitamise pärast. Mõnel on kombeks peale pikemat valimist ja ostmata jätmist oma piinlikkust varjata näidatud kauba halvustamisega. Selle asemel võiks öelda avameelselt ja lihtsalt, et puudub vastav summa, oleks tarvis vaadata veel teisteski kauplustes või ei oska veel otsustada, kas osta või mitte. Selline seletus oleks müüjalegi meeldivam kui põhjendamatu kauba halvustamine. Halvaks harjumuseks on jalutada ühest kauplusest teise lihtsalt niisama — vaatamise pärast. Kauplused on niigi ostjaist tulvil. Need uudishimulikud jalutajad-külastajad on suurimad müüjate ja ostjate häirijad.

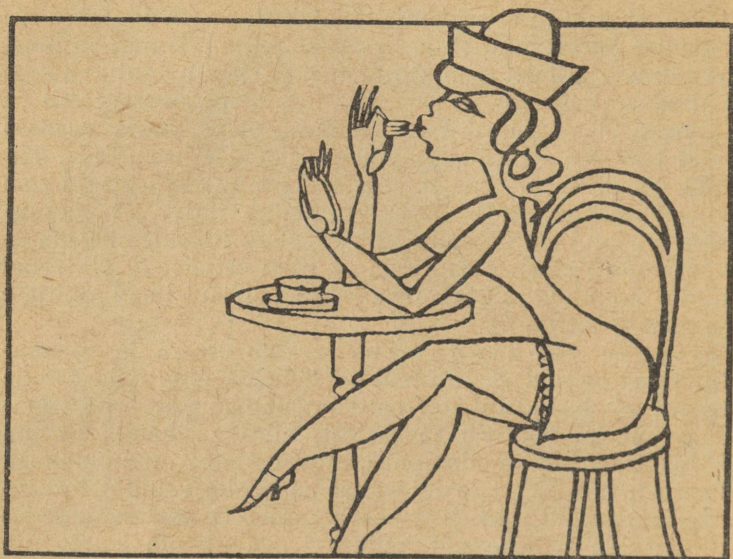
Ostjate teenindamine eeldab oskust ja väsimatut tahet ostjaid vastutulelikult kohelda ning neid ostude tegemisel abistada. Kutse-eetika nõuab kõigist — nii vanadest kui ka noortest ja lastest, nii tagasihoidlikest nn. «lihtsatest» kui ka silmapaistvatest ostjatest lugupidamist. Peetagu meeles, et laste (vahel ka täiskasvanute) teenindamine on ühtlasi nende kasvatamine. Ostjat teenindades ei vestelda samaaegselt kellegagi ega ulatata kaupa üle öla. Astub ostja müüja juurde, kui viimane loeb kassatšekke või on muus tegevuses, tuleb müüjal töö lõpetada. Äärmisel juhul ta vabandab ja palub silmapilgu oodata.

KOHVIKUS, SÖÖKLAS, RESTORANIS

Enamikus kohvikutes, sööklates ja restoranides on olemas riidehoid. Kui mees läheb naiskaaslasega ühte mainitud asutustest, siis abistab ta oma kaaslast mantli äravõtmisel ja selgapanemisel ega lase seda teha riidehoidjal. Vastasel korral näitaks ta kaaslase suhtes hoolimatust. Riidehoiunumber jääb mehe kätte.

Juukseid, nägu, kaelasidet või muud rõivastust korrastatakse esikus või tualetiruumis. (Vajaduse korral küsib igaüks ise selle asukohta. Mehe galantsus ületaks piirid, kui ta päriks naiskaaslase tarvis tualeti asukohta.) Saalis nagu igas koosviibimisruumis ei kammita juukseid, ei tarvitata kosmeetilisi vahendeid ega korrastata oma käsi ja rõivastust.

Sisenemine saali. Tuleb mees naiskaaslasega, siis astub viimane ainult välisuksest esimesena sisse, kuna saali sisenemisel ja saalis kõnnib mees naise ees, et leida kiiremini sobiv laud ja juhtida oma kaaslane takistama-

Saalis ei tarvitata kosmeetilisi vahendeid.

tult selleni. Enne kui suunduda lauda, küsib iga tähelepanelik mees, kas antud laud vastab kaaslase soovile või mitte.

Suuremas restoranis, kus on raske saada ülevaadet kogu saalist, pöörduetakse kelneri poole, kes siis juhatab kätte vaba laua. Kui lauda juhhib kelner, siis astub mees naiskaaslase järel.

Laudade vahel liigutakse käratult ja ettevaatlikult, istujaid häirimata ja riivamata. Juhtub, et riivatakse kedagi, siis palutakse vabandust. Laudadest möödumisel ei vaadelda uudistavalt inimesi ega laual olevaid toite. Kui pole ühtki vaba lauda, kuid on üksikuid vabu istekohti, astutakse sobiva laua juurde ja palutakse istumisluba: «vabandage, kas tohib istuda?» või «andestage, kas see koht on vaba?». Saanud eitava vastuse, vabandatakse ja eemalduetakse. Jaatava vastuse puhul tänatakse ja istutakse kerge kummardusega (peanoogutusega) lauda. Istujad vastavad tummale tervitusele peanoogutusega.

Muidugi on meeldivam istuda lauas võõra juuresolekuta, kuid põhjusega vaba koha kinnipidamine ei ole õigustatud. Seepärast ei ole meil kombeks ebasõbraliku vastuse

ja vaatega mõista anda, et uustulnuk on soovimatu sissetungija.

Lõuna ajal, millal on suurim tung sööklatesse ja kohvikutesse, ei sobi kohta kaua kinni pidada. Ollakse ise söönud, antakse võimalus süüa ka teistel. Teiselt poolt ei ole sünnis seista otse laua kõrval ja oodata, kuni sööja lõpetab ja vabastab koha. Vabanenud kohale ei joosta tormi. Muide, ka siin peab arvestama järjekorda.

Iseteenindussööklas peetakse järjekorrast rangelt kinni. Menüü järgi valitakse soovitud toidud, tasutakse nende eest kassasse ja liigutakse järjekorras toidu väljaandjate juurde. Tšekkide vastu saadud toidud viiakse kandikul vabale lauale. Asetanud toidud lauale, pannakse kandik kohe tagasi, sest teisedki vajavad seda. Kasutatud lauanõud koristab ära tavaliselt söökla töötaja.

Sisenedes saali, ei tervitata üldiselt. Nähakse tuttavat eemalt, tervitatakse teda sõnatult. Lauasistuja tervitab harilikult istudes. Ainult endast palju vanema ja naistuttava puhul kergitab mees ennast istmelt. Seisatab tuttav laua juures, tõuseb mees ja vestleb seistes. Ta istub alles seejärel, kui tuttav on lahkunud laua juurest või on võtnud istet tema lauas.

Laudaistumise kutses keeldutakse vaid mõjuval põhjusel, näiteks kui tuldi kellegi seltsis või oodatakse kedagi. On tuttav võõra saatel, tuleb võõrast tutvustada kogu laudkonnale veel enne laudaistumist. Kui ühine tuttav unustab selle, siis palub võõras ennast tutvustada. Nähes lauas istuvaid tuttavaid, ei sobi iga kord minna nende juurde, isegi siis, kui mujal pole kohta. Kuidas erinevatel puhkudel toimida, peab igaühele ütleva tema isiklik taktitunne. Kõik oleneb tutvuse lähedusest ja olukorrast. Laudaistumise sooviga ei pöörduta tavaliselt tuttava poole siis, kui tema kaaslaseks on keegi võõras. Iseasi, kui tuttav palub ise oma lauda. Sel puhul tutvustab ta ka võõraga. Ka vestluseks ei sobi seisatada tuttava juures, kui ta on võõra seltsis. Seda tehakse vaid tungival vajadusel ja selgi puhul vabandatakse segamise pärast.

L a u a s. Mugavamad kohad loovutatakse vanematele inimestele ja naistele. Mees tõstab tooli laua tagant välja ja nihutab selle oma naiskaaslase istumisel lauale lähemale. Alles seejärel, kui on istunud kõik naised, istuvad ka mehed.

Kui ollakse kahekesi (mees ja naine) väikeses lauas, siis istutakse vastamisi, suuremas lauas (ka seltskonnas) istub mees oma naiskaaslase vasakul käel, kas teisel pool laua nurka või kõrvuti, et abistada teda toitude võtmisel. Üksik valib endale väikese laua.

Kui naine lahkub lauast, siis nii tema lahkumisel kui ka tagasitulekul tõuseb mees püsti, tõstab jälle välja tooli ja nihutab selle naiskaaslase istumisel lauale lähemale. Ise istub alles seejärel, kui on istunud ta naiskaaslane. See püstitõusmise tseremoonia on mõeldav muidugi vaid seal, kus on selleks ruumi. Näiteks üksteise ligi olevates laudades või kohviku pehmetel niisiistmetel võib see viisakus muutada ebaviisakuseks teiste suhtes, kui tõusmine häirib teisi. Igal pool dikteerib olukord vastava käitumise.

Viisakas mees ulatab alati, enne kui valib ise, söögikaardi avatult samas lauas istuvale (ka võõrale) naisele või hulga vanemale mehele. Samuti toimib ka noor neiu vanema nais- ja eaka meesisiku puhul. Oma külalisele (nais- või meeskülalisele) ei ulatata söögi- või veinikaarti, vaid tehakse ettepanek süüa ja juua kas seda või teist. Külaline avaldab oma soovid võõrustajale. Võõrustaja tellib. Kui tuldi koos, kuid igaüks maksab eraldi, siis ulatab mees lahtilöödud kaardi oma kaaslasele. Oma valikust teatab naine meeskaaslasele ja viimane hoolitseb tellimise eest.

Kui söögi- või veinikaardil esineb tundmatuid toite ja jooke (võõramaiste nimedega), siis ärgu tellitagu neid liiga bravuurselt. Riskib keegi tellida tundmatut toitu, püüdku see ka ära süüa, hoolimata võimalikust pettumusest. Oleks õigem eelnevalt pärida tuttavalt, kelnerilt või ettekandjalt lähemat seletust.

On vaja söögikaarti küsida kõrvallauast, tõustakse püsti, astutakse laua juurde ja palutakse: «kas te lubate, palun, kaarti?» või «kas tohib võtta menüü?». Kaart ulatatakse sõnaga «palun». Tarbe korral palutakse ka soola, sinepit jn. Ka tooli võib paluda teisest lauast. Kõike seda teevad naiste seltskonnas olevad mehed või nooremad vanemate eest.

Lauas istutakse korralikult. Rahakott, kindad, taskurätt, kamm, puudritoos ja muud tualett-tarbed ei kuulu lauale.

Kohviku või söökla ajalehte ei kasutata pikemat aega, sest seal on ehk teisigi lehesoovijaid.

On ilus, kui mees teenindab oma naiskaaslast. Tõstab serveerimisnõu kaane, ulatab vaagnaid, pakub suhkrut, valab veini jne. Mees võib soovitud toidu tõsta isegi oma naiskaaslase taldrikule. Esinduslikes restoranides teenindab üksikut naist võimaluse piires kelner.

Nainegi võib hoolitseda oma meeskaaslase eest, kui nad on lähedased inimesed või väga head tuttavad. Nii näiteks tõstab ta toitu oma peigmehele, abikaasale, isale, sõbrale või vennale.

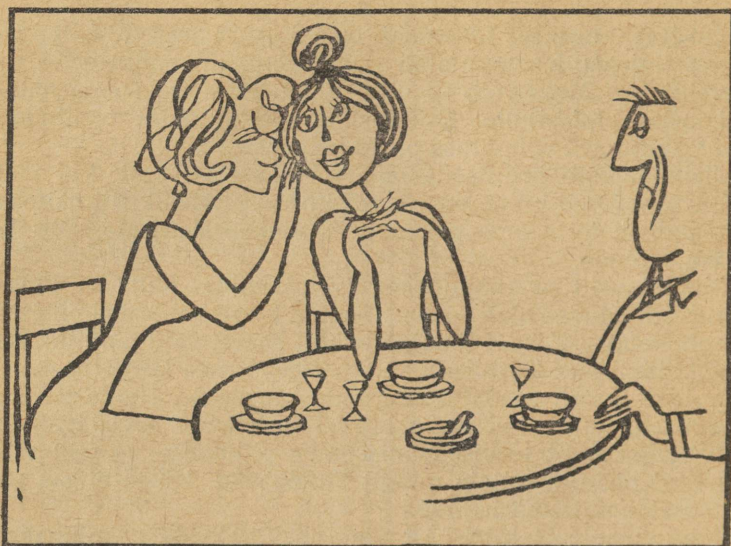
Karastavaid ja «vägijooke» (veini, viina, õlut, ka limonaadi) valavad alati mehed. Naised teevad seda vaid naiste seltskonnas. Klaase lüüakse kokku harva, vaid pidulikkuse rõhutamiseks. Tavaliselt tõstab mees klaasi kerge peanoojutuse saatel, vaadates otsa oma kaaslasele. Naine vastab samaga. Juhul kui mõni kõrvallauas istuv mees hakkab tülitama naist tervisejoomisega ja pilkudega, ei sobi viimasel pöörata sellele mingit tähelepanu. Kõige õigem on teeselda mittemärkamist.

Igasugustest taktitustest ja ebaviisakustest minnakse mööda taktitundeliselt, teiste tähelepanu äratamata ja võimalikult kiiremini. Liigselt alkoholi tarvitanu kompromiteerib eelkõige iseennast ja loomulikult ka oma kaaslasi. Satutakse piinlikku olukorda, kus mõni tahtejõuetu seltskonnast on jäänud purju, siis tuleb ta viia (või meelitada) koju nii ruttu ja tähelepanu äratamata kui võimalik. Purjusolek on inimese häbiväärsemaid seisundeid.

Avalikes kohtades kehtivad endastmõistetavalt samad lauakombed mis mujalgi, kodus ja perekonnas. Käitumisest lauas on juttu peatükis «Lauakombed».

Vestlus on summutatud, ruumi atmosfäärile vastav. Nagu kõikjal avalikkuses, ollakse siingi mõõdukas ja tagasihoidlik. Avalik koht pole sobiv liiga intiimseteks vestlusteks. Sosistada naabrile, varjates käega suud, ei ole kombekas. Tülidest ja sõnavahetustest, mis võivad vahel üles kerkida seal, kus tarvitatakse liigselt alkoholi, tuleb hoiduda. Endast lugupidav inimene ignoreerib tülitsejaid ja solvavaid sõnavahetusi.

On tarvis pöörduda mõne küsimusega tundmatu lauanaabri poole, siis vabandatakse: «vabandage, lubage küsida...» jne. Lauanaabrile, kellega satutakse kõnelusse, ei esitleta ennast, välja arvatud siis, kui jutt on kaldunud isiklikule pinnale ja kui tekib selleks vajadus (lähemalt esitlemisest lk. 61).

Sosistamine pole kombekas.

Kohtumisele kohvikusse, sööklasse või restorani tuleb mees enne naist, noorem enne vanemat ja küllakutsuja enne kui ta külalised. Mees võib oma naistuttava sisene misel tõusta lauast ja minna vastu, et juhtida ta lauda. Kui ta seda ei tee, siis tõuseb ta vähemalt lauast, kui tuttav (ka mees) astub laua juurde.

Kelneri ja ettekandja poole pöörduetakse viisakas vormis, mitte iialgi käskivas toonis, lisades igale soovile «palun». Neid ei kutsuta hallootades ega kõlistata vastu taldrikut või klaasi, vaid antakse peanoogutusega märku. Vähel tuleb muidugi pöörduda kelneri või ettekandja poole ka hüüdega, kuid seda tehakse siis, kui ta on lähedal ja selgi juhul mitte valjusti, kusjuures kõnetlusele lisatakse juurde sõna «seltsimees», «neiu» (vastavalt vanusele).

Kui tuleb vahetada lauda, siis ei joosta klaaside ja nõudega uude kohta, vaid palutakse kelnerit või ettekandjat need üle viia. Esineb puudusi serveerimises, toitudes või jookides, ei tehta sellest mingit tähelepanuäratavat skandaali, vaid palutakse vaikselt need kõrvaldada. Sööki- jookide kvaliteedi üle ei tõelda kelneri või ettekandjaga, sest nemad pole selles süüdi; nende ülesanne on vaid tuua

ja serveerida köögis valmistatut. On suuremaid vigu, siis teatatakse sellest ärijuhile või vastavasse trusti.

Kord, kui Bernard Shaw õhtustas ühes paremas restoranis, juhtus, et teenindav kelner tilgutas tema varrukale kastet. Näost lõkkele löönud kelner otse kangestus juhtunust. Samaaegselt, kui ta alustas vabanduse kogelemist, suundus sündmuskohale ärijuht. Shaw, nähes viimast, katkestas vabandust kogelevat kelnerit: «Aga mees, ärge käituge ometi nii silmatorkavalt. Näete, ma ju teen, nagu poleks midagi juhtunud.»

Kelner, ettekandja ulatab toidukaardi eelkõige naisele. On mees ja naine koos, siis mehele. Veinikaardi ulatab ta mehele. Daamide laudkonnas ulatab ta need vanimale (sama ka meeste seltskonnas).

Tähelepanelik kelner või ettekandja ei lase ennast kaua oodata ja kutsuda, vaid ta näeb ise, millal kellegi juurde minna. Restorani, kohviku või söökla personali kohuseks on teenindada kõiki külalisi soole, vanusele ja välimusele vaatamata ühesuguse tähelepanuga. Ka sagedaste külaliste suhtes ei olda familiaarne. Vahel võib restoranis kohata valesti käituvat kelnerit, kes teenindab silmatorkava vahega «suurt» ja «väikest» tellijat. Ükskõik mida ja kui palju keegi ka ei telliks, on kelner kohustatud serveerima hoolikalt ja viisakalt.

Serveerimisel välditakse igasugust müra, nagu kolistamist sööginõudega, uste paugutamist, valje hõikeid kööki jne. Ka köögis ei lärmata, riielda ega naerda rõkkavalt. (Serveerimisest peatükis «Lauakombed»

K e s t a s u b a r v e? Harilikult tasub igaüks ise oma arve. Külalistena kaasakutsutute eest tasub võõrustaja. Vanasti maksis ilmtingimata mees kõigil juhtudel (kohvik, lokaal, teater jne.) oma naiskaaslase eest. Tänapäeval on naised meestega üheõiguslikud ja teenivad ise ülalpidamist. Seega on täiesti loomulik, kui naine avaldab soovi tasuda enda eest ise. Sel puhul ei pea ükski mees kujutlema, et tema meheau on solvatud. Kui naine soovib ise enda eest tasuda ka siis, kui ta on meeskaaslase külaline, peab ta teatama sellest oma kaaslasele enne arve õiendamist, et mitte vaielda hiljem kelneri või ettekandja juuresolekul ega viita nende aega. Naine tasub enne, seejärel mees. Heas restoranis ulatab kelner arve taldrikul või vastaval kandikul. Sel puhul pannakse raha sellele. Arve kontrollimine ja raha ülelugemine ei ole mitte väik-

lus, nagu arvab mõni valehäbi põdeja, vaid kord. Eksituse puhul juhitakse sellele vaikselt kelneri tähelepanu. Loomulikult vabandab kelner ja tänab, kui seda tehti tähelepanu äratamata ja rahulikult. On tasuja ise eksinud, parandab ta esimesel võimalusel oma vea.

«Jootraha» andmine kuulub igandite hulka, kuid on siiski tugevasti juurdunud. Kapitalistlikes maades (samuti oli see kodanlikus Eestis) on elukutseid, kus jootraha moodustab töötaja ainsa sissetuleku või tähtsa osa sellest, näiteks hotelliteenijad, kelnerid, kohvikute ja sööklate ettekandjad, uksehoidjad, jooksupoisid jt. Eestis oli palju suurte kohvikute, restoranide ja hotellide omanikke, kes ei häbenenud võtta ettekandjailt, kelneritelt ja uksehoidjatelt iga kuu mõnikümmend krooni selle eest, et inimene võis töötada tema ettevõttes. Loomulik, et sellistes tingimustes töötajale pidi iga külastaja ilmtingimata andma lisatasu 10% arvest.

Tänapäeval saavad kõik nimetatud asutuste töötajad palka, seepärast ei ole meil jootraha, õigemini teenusraha andmine kombeks.

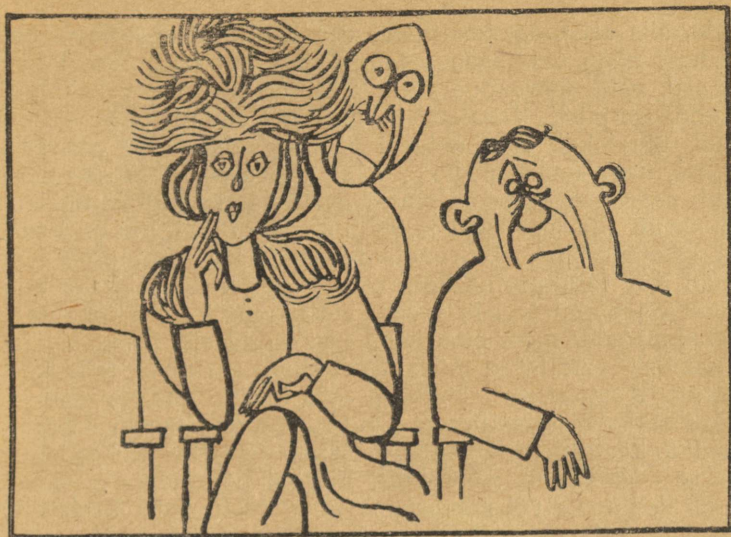
On lubamatu anda teenusraha isikliku kasu saamise eesmärgil, mille tagajärjel võiksid kannatada teised, näiteks, et saada midagi (kohta, toitu, mantlit riidehoiust jne.) väljaspool järjekorda. Sellisel juhul tuleb teenusrahasse suhtuda kui altkäemaksusse. Teenusraha antakse mingi eriuülesande eest, milleks selle täitja ei olnud kohustatud, näiteks kui uksehoidja kutsub takso jne.

Lahkumine. Soovi lahkuda avaldab harilikult naiskaaslane. Mees võib küll paluda teda veidi viivitada. Lauas istuvate tuttavate ja ka võõrastega jäetakse head tervist. Tuttavad mehed tõusevad seejuures püsti. Võõrad võivad jääda istuma, isegi siis, kui vesteldi üksteisega. Nad kummardavad vaid istuma jäädes.

Ettevõtte sulgemise ajaks peavad kõik külastajad lahkuma sealt õigeaegselt.

KINOS, LOENGUL, TEATRIS

Kinno ja loengule minnakse harilikus tänavarõivastuses (päevases). Kinokülastaja peab hoolitsema, et ta kübar ei segaks tagaistuva vaadet ekraanile. Endastmõistetavalt võtab mees kinos, nagu kõigis kinnistes ruumides, kübara peast. Kuid ka naine peab seda tegema, kui tal on suurem

Ka naine peab kübara ära võtma, kui see häirib tagaistujaid.

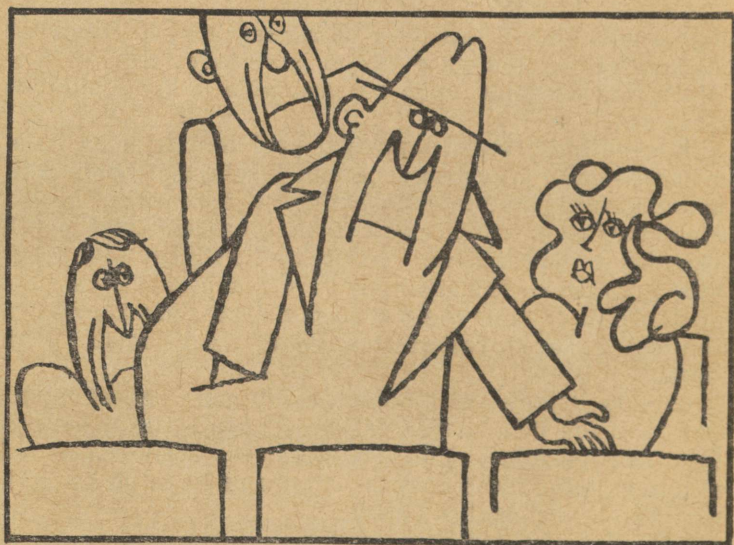
või kõrgem kübar ja kui see häirib tagaistujaid. Teatrisse või kontserdile ilmutakse varem, arvestades seda, et üleriie hoiuleandmine, enda korrastamine ja koha leidmine võtab aega.

Riidehoius aitab mees nagu igal pool mujalgi oma naiskaaslast mantli äravõtmisel ja annab selle riidehoidu. Riidehoiunumbri jätab ta enda kätte, sest äraminekul hoolitseb ta taas riiete toomise eest ja aitab naiskaaslasel mantli selga. Enne saali minekut heidetakse kontrolliv pilk peeglisse (soovitav tualetiruumis), et korrastada oma välimust. Taktitundeline mees ei seisa naiskaaslase kõrval ega silmitse tema korrastamistoimingut, vaid ootab veidi eemal.

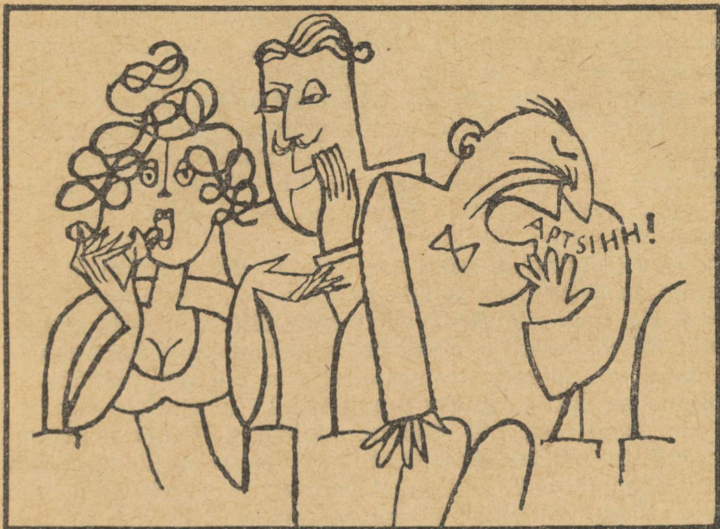
Teatri-, kontserdi- või kinosaaali astub mees ees, et rajada teed ja otsida üles kohad. Väljumisel aga astub naine ees. Kahe paariga tulles astub üks mees ees, järgnevad naised ja lõpuks teine mees. Samas järjestuses ka istutakse, s. t. naised on keskel, mehed äärtel.

I s t e k o h t. Kui teatakse, et kohad on rea keskel, siis ei oodata viimast märguannet, vaid võetakse varakult istet, et mitte häirida teisi külastajaid. Peab aga tülitama istu-

jaid, siis vabandatakse nende ees. Tülitatul ei kölba teha pahast nägu või jääda ootama, kuni talt palutakse läbi-pääsu, vaid, märganud tulijat, tõuseb ta kitsa vahekäigu puhul ise püsti. Viisakaid inimesi, kes ruumi tehes tõusevad, tänatakse. Istujatele ei pöörata selga, vaid möödutakse, nägu nende poole, s. o. selg lava poole. Mees möödub naise ees. Mees on oma naiskaaslasel abiks istumisel: ta surub alla tooliklapi ja istub alles seejärel, kui on istunud ta kaaslane. Mees istub tavaliselt naise vasakule käele, kuid kui vasakpoolne koht osutub paremaks, näiteks kui sealt on parem vaade lavale või ekraanile, siis loovutab tähelepanelik mees oma koha naiskaaslasemale. Istumisel ja tõusmisel välditakse müra. Tooliklapp surutakse alla käratult. Ka tõusmisel hoitakse seda käega kinni, et see ei plaksataks vastu seljatuge. On hoolimatus okupeerida mõlemad käetoed, sest naabergi tahab toetuda. Kohal istutakse võimalikult rahulikult. Ei sobi nõjatuda ees oleva tooli seljatoele või panna oma jalad vastu seda. Eesistuja tooli ei kõigutata. Uudistavalt ringivaatamine või saalis asjatult kõndimine häirib kaaskodanikke.

Istujale ei pöörata selga.

Ettekande ajal välditakse igasugust teisi häirivat tegevust.

Kavalehe või teatribinokli muretseb igaüks ise ega laena seda võõralt naabrilt. Teatribinokkel on mõeldud lava-tegevuse jälgimiseks, mitte saalisolijate uurimiseks. Istudes rõdul ei «dekoreerita» rõdubarjääri kava, teatrikoti või mõne muu esemega. Need hoitakse süles.

Võõrale kohale ei istuta, sest sellega võib tekitada väga ebameeldivat segadust, eriti kui kohaomanikud hilinevad.

Kui hilinetakse mingil põhjusel, siis minnakse ettekande ajal võimalikult vaikselt saali ja jäädakse ukse juurde seisma või istutakse käratult lähemale vabale nurgatoolile. (Teatris suunatakse hilinejad tavaliselt rõdule.)

Kui algab ettekanne, lõpetatakse igasugune keskustelu. Poolelijäänud juttu jätkatakse vaheajal. Ka avamängu ja muu sissejuhatuse ajal peab valitsema vaikus. Ettekannete (ka kinoseansi) ajal ei olda vestleja ega kommenteerija, vaid kuulaja ja vaataja. Isegi siis, kui ettekantav ei paku huvi, kohustab viisakus inimest istuma vaikselt. Sobival silmapilgul, eriti vaheajal, võib muidugi lahkuda saalist. Ettekande ajal välditakse igasugust teisi

häirivat tegevust. Krabistamine kompvekipaberite ja kavaga, söömine, rahakoti klõpsutamine, peaga edasi-tagasi pendeldamine jne. on ümberkaudseile niisama segav nagu sosistaminegi. Sõrmedega trummeldamine, jalaga taktilöömine või muusika kaasaümisemine, kuigi ümisetavad toonid võivad olla õigedki, ei räägi heast käitumisest.

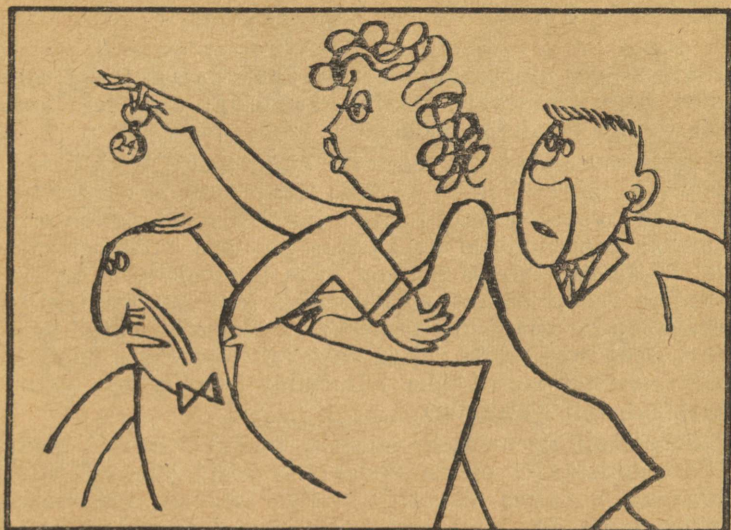
Inimene, kes kannatab tugeva nohu või köha all, peaks säästma teiste tervist ja rahu ning jääma sel korral eten-
duselt või kontserdilt ära.

Vahel võib näitlejal äpardus juhtuda. Oleks taktitu ja kasvatamatu reageerida sellele naeru või halvustava märkusega. Ka tundeliigutusi varjatakse, näiteks ei sobi nuuk-
suda või rõkkavalt naerda. Saata plaksutamist vaimustus-
hüüete või jalgade trampimisega ei ole meil kombeks. Aplaus on alati parimaks tunnustuseks lavastajale ja näit-
lejale, seepärast, kui ettekanne köitis, väljendatakse oma
heaskiitu plaksutamisega. Siiras aplaus on kõige parem
tänu. Sageli võib kuulda, et vaimustus pääseb valla liiga
vara. Nagu vestlemiselgi ootame ära vestluspartneri vii-
mased sõnad, nii ka siin ei sobi sisse murda viimastesse
helidesse. Sümfooniaid, mitmeosalisi kammermuusikapalu
ja laulutsükleid ei katkestata aplausiga. Seega tuleb kont-
serdil olla eriti tähelepanelik, et mitte hakata plaksutama
liiga vara.

Mõne solisti kontserdi lõpul nõutakse vahel järjest uusi
lisapalu. Ka siin peab olema mõõdukas. Tuleb arvestada,
et kunstnik võib olla väsinud ja iga lisapala nõuab talt
pingutust. Vaimustust ja lugupidamist võivad inimesed
väljendada oma lemmikule ju palju taktitundelisemalt,
näiteks kas või üheainsa lille saatmisega. Tõi keegi kaasa
oma lemmiknäitlejale või solistile lilli, annab ta need
koos õnnitluse või tervitusega teatriteenistuja kätte, kes
toimetab need lavale. Esinejat võib rahvas austada ka
üldise püstitõusmisega. Rütmis plaksutamine ei sobi klas-
sikalise kontserdi puhul.

Rahulolematust avaldab kasvatatud inimene vaikimisega
või lahkub tähelepanu äratamata saalist.

Vaheaegadel tavaliselt jalutatakse. Mõödudes ei silmitseta
arvustavalt ja silmatorkavalt teisi külastajaid. Kui mees
tuli teatrisse naiskaaslasega, siis ei sobi tal jätta oma kaas-
last pikemaks ajaks üksi, eriti veel selleks, et vaheajal
üles otsida mõnda teist tuttavat. Muidugi — ka naisel ei
sobi nii talitada.

Meeleheitliku kiirusega alustatud tormijooks riidehoiule.

Teatrietenduse või kontserdi eel peaks sööma. Juhtub, et nälg kipub võimust võtma, minnakse vaheajal puhvetisse. Jalutusruumis, samuti nagu saaliski, ei sobi süüa. On mees naiskaaslasega, siis hoolitseb ta kaaslase eest ka puhveti-ruumis, tuues puhvetist vajaliku.

Eesriie sulgub. Otse hämmastav, millist väledust näitavad mõned inimesed etenduse lõpul. Veetnud saalis kolm-neli meeltülendavat tundi, unustavad nad järsku kõik ja leiavad, et tuleb päästa ajast, mis päästa annab. Meeleheitliku kiirusega alustavad nad tormijooksu riidehoidu. Mis loeb see, et näitlejad on veel laval, peaasi et riided käes! Kui tuldi teatrisse või kontserdile, peab jätkuma nii palju aega, et ära oodata eesriide sulgumine. Muidugi, kui keegi peab ruttama viimasele autobussile või rongile, on ju kiirustamine vabandatav, kuid see ei pruugi siiski olla silmatorkav ja kärarikas tormamine. Kes ei pääse kiirustamisest, jäägu viimase vaheaja järel võimalikult taha väljapääsu juurde ning väljugu saalist vaikselt. Üleriided võetakse riidehoiust järjekorras, tõuklemata ja ette pugemata.

NÄITUSEL, MUUSEUMIS JA RAAMATUKOGUS

Näituse- või muuseumikülastaja jätab kaasasolevad esemed, nagu vihmavari, portfell, kandekott või pakk koos üleriietega tavaliselt riidehoidu.

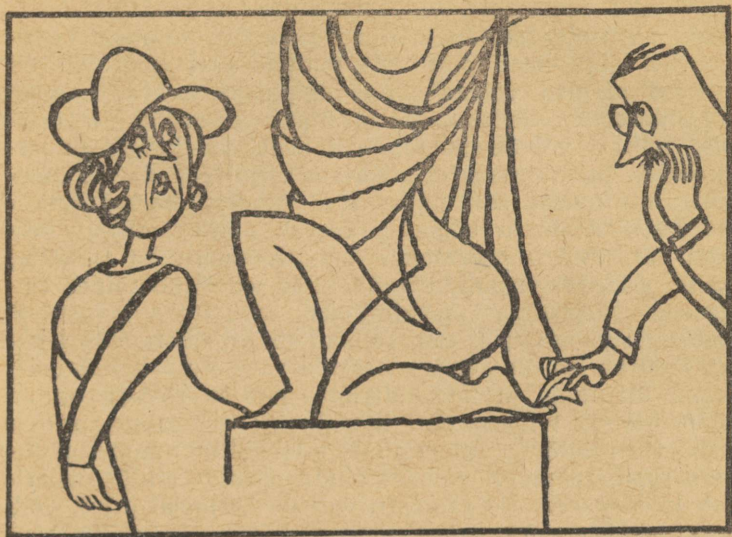
Kunstimuuseumide ja -näituste külastamisel peab arvestama, et inimesel jätkub erksat tähelepanu ja vastuvõtvõimet tavaliselt ainult paariks tunniks, seepärast on eriti suurtes muuseumides otstarbekas koostada kataloogi põhjal vaatamisplaan. Muuseumi kiire läbijooksmine on kasutu ja vahest mõttetugi: üksteisele kuhjunud muljed ja pealiskaudne vaatamine loovad ainult kaootilise pildi nähtust. Seepärast tuleks valida vastavalt huvile kas üksikud väljapaistvad teosed, ühe kunstniku looming või teatud osakond, millega tutvuda.

Näitusesaali sisenetakse vaikselt, teisi häirimata. Teose silmitsemiseks ei astuta eesoleva vaataja ette ega liiga lähedale, kuna see võiks teda häirida. Isegi siis, kui ollakse süvenenud mõne teose vaatamise, peab jätkuma nii palju tähelepanelikkust kaasvaatajate vastu, et mitte varjata oma koguga pikemaks ajaks teost nende eest. Teose juurest taganedes vaadatakse, et kedagi ei müksata. Juhtub selline äpardus, siis vabandatakse. Üldse hoidutagu iga-suguseist teisi häirivaist toiminguid, nagu valjusti kõneldamine, naermine, raskelt astumine, kõhimine, nuuskamine jne.

Eksponaatide puudutamine on keelatud.

Kui käiakse grupijuhi saatel, siis kuulatakse vaikides tema seletusi, ka sel juhul, kui need tunduvad igavana. Oleks ebaviisakas juhi ja kaaslaste vastu seletuste ajal mõne kaaslasega juttu ajada või veel enam — vahemärkusi hüüda. Kui on midagi küsida või öelda, siis kasutatakse selleks tekkinud pausi, et mitte katkestada seletusteandja mõttelõnga.

Kunsti kritiseerimisega tuleb olla ettevaatlik. Tavaliselt on haritud inimene kannatlik ja tagasihoidlik muljete avaldamisega. Seepärast, kui keegi puutub kokku mõne kunstiteosega, mille mõte ja ilu ei avane talle kohe, siis ärgu kiirustatagu põgusa vaatluse järel otsuse langetamisega ja eelkõige hoidutagu kohesest üleolevast suhtumisest teosesse ning kunstnikusse. Vaadeldavasse teosesse tuleb mõtlevalt ja juurdlevalt süveneda. Paljustki ei saada

Eksponaatide puudutamine on keelatud.

aru, kui seda vaadeldakse ajast, kohast ja tekkepõhjust lahtirebituna. Eelöeldu ei käi ebakunsti kohta.

Tõeline kunstinautija ei väljenda ka mõne üldtuntud teose puhul oma vaimustust ja imetlust teesklevalt eksalteeritud toonis ning lööksõnadega. Ebakohane on samuti edvistada «suurte teadmistega» kunstivallast. Muljeid vahetatakse kaaslastega vaikselt ja tagasihoidlikult. Sõnavõtjana arutelul aga peab seda tegema valjult, nii et kõik ruumisolijad asjahuvilised seda kuuleksid.

Kes soovib tõsiselt kunsti nautida ja õppida, see mingu kunstinäitusele või -muuseumi üksi, asjatundja või samahuvilise kaaslaste seltsis ning valigu selleks võimaluse korral aeg, millal on kõige vähem külastajaid.

Kunstimuuseumis ja -näitusel kantakse päevast rõivasust (lähemalt peatükis «Rõivastusest»).

R a a m a t u k o g u s käitatakse põhiliselt samuti nagu näitusel või loengul, s. o. välditakse kõike, mis võiks häirida kaasinimesi. Eriti tähtis on siin käitumine raamatuga, ükskõik kas seda laenutatakse lugemiseks kohapeal või väljaspool raamatukogu.

Kasutades raamatuid, ei tohi unustada, et neid tuleb hooldada nagu oma parimaid sõpru. Raamatu võtmisel ja lugemisel olgu käed piinlikult puhtad, sest isegi väliselt puhtad sõrmed võivad jätta higiplekke. Loetav raamat olgu ümbrises. Selleks võib kasutada kas erilisi plastmassist, nahast või õhemast papist kaasi või kerget paberümbrist. Lehitsemisel ei niisutata sõrmi ega sirvita lehekülgi nurkadest, sest nii tekivad kergesti inetud «eeslikõrvad». Raamatu lehekülg võetakse ettevaatlikult keskelt või ülalt ja pööratakse seda. Raamatu, ka brošüüri kaasi ei tohi tagurpidi käänata, kuna see rikub köidet. Lugemise järjekorra märkimiseks kasutatakse vastavat paela-järjehoidjat; ei tohi selleks otstarbeks murda leheküljenurka. Ei ole sünnis määrida raamatu lehekülgi või kaasi kirjutiste ja kritseldistega. Kui on midagi olulist märkida, siis tehakse seda kaustikusse, tähendades samas raamatu pealkirja, autori nime ja lehekülje numbri. (Isikliku raamatu puhul võib vajaliku märkida eraldi paberilehele ja panna see raamatu vahele, äärmisel juhul võib märkmeid teha ka otse raamatusse.) Oma nimi või pühendus kirjutatakse raamatu esimesele lehele või esikaane sisemisele poolele, viimasele kleebitakse ka eksliibris. Raamatust ei rebita välja lehti või pilte. Raamatuga halvasti ümberkäijaid võib õigustatult nimetada ebakultuurseiks. Raamatukogule või tuttavale kuuluvat raamatut hooldatakse samasuguse (õigemini veelgi suurema) tähelepanuga kui oma raamatut. On inimesi, kes sõbralt või tuttavalt laenuks saadud raamatu «unustavad» tagasi andmata. Millegipärast leiavad nad, et raamatulaen pole võlg. Tegelikult on aga raamatulaenuaja suurimaid võlausaldajaid, sest tõelisele raamatusõbrale on raamatu kaotamine mõõtmatult raskem kui mõne muu eseme või raha kaotamine. Seepärast, nii nagu iga korralik ja väarikas inimene tasub oma võla kokkulepitud tähtajal, nii peab ka raamatulaenaja tagastama oma võla (raamatu) õigeaegselt ja rikkumatuna.

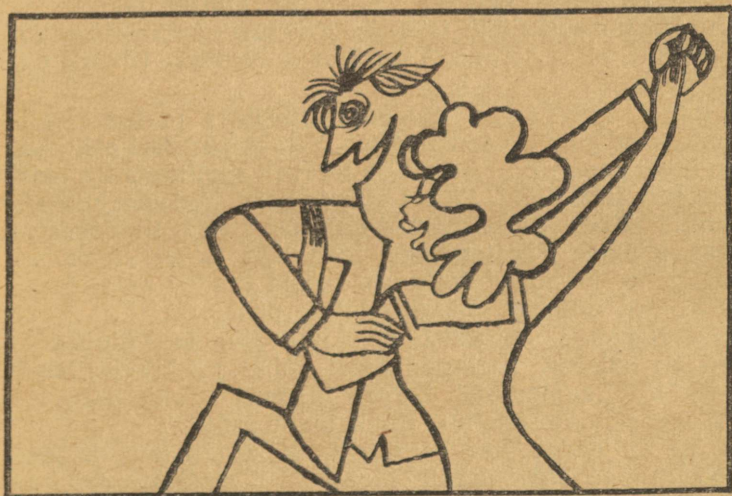
KÄITUMINE TANTSUPEOL

Tants on peaaegu niisama vana kui inimkond. Tänapäevalgi on seltskondlik tants, eriti noorte seas, populaarne. Seetõttu korraldataksegi meil tantsupidusid ja -kursusi kultuurimajades, klubides jm. Tants arendab ini-

mese liikumises painduvust ja nõtkust ning suurendab esinemiskindlust. Seepärast on õige tantsimisega (näit. rahvatantsuga) algust teha (nii tütar- kui ka poisslastel) juba lapseas. Varakult tantsimisega harjunud inimesed ei karda isegi siis, kui mõned aastad on vahele jäänud, alustada tantsimist uuesti. Need aga, eriti noormehed, kes pole kunagi teinud tantsuliigutusi, suhtuvad tantsimisse tavaliselt üsna aralt ja häbelikult. Paljud mittetantsijad on sunnitud koosviibimistel, peoõhtutel jne. tundma igavust. Igavusest ja tegevusetusest tõuklevadki nad peosaali ustel või puhvetite juures.

Et tantsida hästi ja soliidset, ei pea ilmtingimata oskama kõiki moeantse või teatud tantsu kõiki keerukaid samme. On täiesti küllaldane, kui õppida selgeks tantsu põhisammud. Tähtsaim on hoiak. Tantsides rahuliku enesestmõistetavusega, mõjuvad lihtsad sammud elegantsemana kui kunstlikud vigurid. Pealegi võivad viimased ebaõnnestuda, mille tõttu tantsija satub vaid piinlikku olukorda.

Tantsust lugupidaja teab, et peomõnu ei valmista niivõrd see, et tantsitakse, kui see, mida ja kuidas tantsitakse.

Tantsupeo inetuim nähtus on joobnud inimesed.

Tantsupeo inetuim väärnähtus on, kui seal tantsivad liigsest alkoholi tarvitamisest ebakindlalt jalul püsivad inimesed. Ühelgi mehel, kuita on liigselt tarvitanud alkoholi, ei ole sünnis paluda kedagi tantsima. Õigesti teeb naine, kui ta sellise mehe kutsele vastab eitavalt. Seda nõuabki viisakus.

Tantsupeole minek. Vanasti peeti sobimatuks, kui neiu läks rahvamajja, kasiinosse, klubisse jne. üksi, saatjata. Lõbustuskohas võis ta ennast näidata ainult oma vanemate, abielus sugulaste või sõprade ringis, kës võtsid enda peale vastutuse jälgida, kellega neiu tantsib ja kuidas käitub. Ainult perekondlikule peole võis ta ilmuda saatjata; kuid sinnagi kutsuti vanemaid inimesi, et noored ei jääks omapead.

Tänapäeval peetakse täiesti loomulikuks ja viisakaks, kui neiu läheb ka üksi kultuurimajja, klubisse jm.

Läheb neiu meessaatjaga tantsupeole, hoolitseb mees kogu aeg tema eest.

Jõudnud tantsusaali, ei sobi jääda ukse ette seisma, nagu tavatsevad teha paljud noormehed. Esiteks takistab tekkinud ummik läbipääsu, teiseks mõjuvad noormehed seal mingi ehmunud parvena. Ometi on kultuurimajade ja klubide tantsusaalides istekoha otsimine sundimatum kui kohvikus või restoranis. Tantsusaalis istutakse lihtsalt vabale kohale.

Kutse tantsule. Tantsule kutsutava partneri valimine sündigu silmatorkamatult. Sobiva partneri otsimisel on inetu kaua ringi vaadata ja teravalt silmitseda iga naist pealaest jalatallani. Ei ole sünnis naist tantsule kutsuda eemalt mingisuguste märkidega (käeviipega, peanõksatusega, silmade pöörimisega jne.). On selge, et endast lugupidav ja vähegi käitumisreegleid tundev naine jätab kõik need «kutsumismärgid» tähele panemata.

Tantsulepaluja, korrektse hoiaku ja välimusega (kuuenööbid on suletud, kaelaside õigel kohal jne.) mees, läheb naise ette, kummardab kergelt ja sõnab: «Tohin paluda?» Paluda võib ka sõnatult, ainult kummardades.

Naine väljendab oma nõusolekut sõbraliku ilme ja peanoogutusega. Armulikult üleolev või nipsakas grimass, mida lubab endale mõni halvasti kasvatatud neiu, on solvav. Pigem võiks too näitsik rahulikult ja tagasihoidlikult keelduda, kui venivald tõustes, õlgu kehitades ja varjamatu

mõttega «ma võin ju suuremeelne olla ja selle tantsu kee-
rutada ka sinusugusega, kuigi ootasin paremat partnerit»
teist solvata ning jätta endast halb mulje. Aga ka üleliia
rõhutatud rõõmuga ja vehklevate kätega üleskargamine
pole kohane. Tõustakse rahulikult ja korrektset.

Juhul kui naine on tantsu lubanud ära juba varem, tänab
ta lahkelt ning teatab näiteks: «täna, see tants on juba
ära lubatud», või «kahetsen, selle tantsu olen ära luba-
nud». Muide avalikel pidudel võib keeldumist võõrale
jätta põhjendamata, kuid ilusam oleks seda siiski teha.

Seepeale mees kummardab ja eemaldub. Kui ta soovib
tantsida ilmtingimata selle partneriga, siis tuleb ta teda
paluma teist korda. Teistkordse keeldumise järel peab ta
aru saama, et kutset pole mõtet enam korrata. Teiselt poolt
aga ei sobi keelduda erilise põhjusega kaks korda. Mehel
ei ole kohane keeldumise puhul angažeerida partner
sealtsamast — paremalt või vasakult. See reedaks tema
kohmetust ja ebakindlust. Pealegi võib palutul tekkida
mulje, et teda on kutsutud nüüd hädaabinõuna. Ekslikult
näevad mõned noormehed tantsust keeldumises sihilikku
solvamist, häbistava «korvi» saamist. Tegelikult ei tohi sel-
lest nii aru saada, sest tänapäeva neil on vabadus tant-
sida, kellega tahab. Juhul kui tantsupartneriks soovitud
naine keeldus ning kui mees ei soovi jätta seda tantsu
vahele, on kõige õigem valida uus partner saali teisest
otsast.

Veel mõni sõna näiliselt solvavatest eksitustest. Kui kõr-
valistuv naine pidas kutset endale määratuks ja tõusis
üles, ei sobi tantsulepalujal hakata selgitama: «Ei, ma ei
mõelnud teid, vaid teie naabrit.» Viisakas on tantsida see
tants püstitõusnuga. Sealjuures tuleb teda kohelda niisama
viisakalt nagu väljavalitutki.

Mis puutub lubatud tantsusse, siis seda peab tantsima
ainult sellega, kellele see lubati. Samuti oleks tantsule-
palujal andestamatu sellest mitte kinni pidada. Kui naine
on tulnud kellegi saatel peole (isa, ema, vend, sõber, tut-
tav jne.) ja viibib nende seltskonnas, siis kummardab
tantsulepaluja algul naise saatja ees ja võib küsida vana
traditsiooni kohaselt: «kas lubate, et tantsin teie daamiga
(tütrega)?» või lihtsalt «te lubate?», mille peale saatja
noogutab. Ükski viisakas inimene ei ütle «ei», ka mitte
kõige armukadedam abikaasa. Lõpuks on see naise otsus-
tada, kas ta soovib kutset vastu võtta või mitte. Ainult

sel juhul, kui naine on juba eelnevalt öelnud oma saatjale, et ta kavatseb selle tantsu vahele jätta, võib saatja teatada sellest, näiteks sõnadega: «mu kaaslane ei soovinud seda tantsu tantsida» või «mu kaaslane soovis selle tantsu vahele jätta». Kui kirjeldatud seletust ei olnud, siis järgnevalt pöörduv tantsulepaluja naise poole. Naine, kes ei soovi jätta oma kaaslast üksi, tänab ja keeldub. Avalikel tantsupidudel (ka restoranis, kohvikus jne.) võib naine pärast keeldumist siiski tantsida sama tantsu oma saatjaga, kellega ta peole tuli. Soovib ta aga juurdetulijaga tantsida, siis võtab ta, kui viimane on viisakalt palunud tema kaaslast, kutse vastu. Taktitundeline naine ei tõuse sealjuures oma kaaslasele tähelepanu pööramata, vaid noogutab talle.

Tantsupõrandal. Liikudes tantsupõranda poole, lasseb mees oma partneri enda ees minna või kui ruum lubab, astub vasakule (s. o. naise paremale käele) ja ulatab talle käsivarre. Naine toetub kergelt ta käsivarrele. Jõudnud tantsupõrandale, kummardab mees veel kord kergelt enne tantsu alustamist. Naine noogutab vastuseks.

Tantsijaterohkel põrandal tehakse eriti tagasihoidlikke

Ei ole ilus, kui neiu painutab ülakeha liiga kaugele tagasi.

samme. Tantsimisel on kehahoiak korrektne. Peab püüdma tantsida rahulikult ja kindlalt, kuid mitte kangelt ega puiselt, vaid sujuvate liigutustega. Tantsu juhib mees-partner.

Ei ole ilus, kui neiu painutab ülakeha liiga kaugele tagasi või, vastupidi, hoiab puusadest partnerist liiga eemale. Kui kleit on sügava seljadekolteega, siis peab mees kätt hoidma partneri küljel. Käsi ei tohi kunagi asetseada paljal seljal. Mees peab alati silmas pidama, et ta käsi ei kisuks partneri kleiti üles või viltu ega muljuks seda kortsu. Samuti tuleb vältida higiseid käsi, sest need rikuvad riidetust, eriti heledat. (Tugeva higistamise puhul on soovitatav vahetevahel käsi pesta või pühkida neid kõlmi veega niisutatud taskurätiga või vatiga. Väikese ja lameda (kolmekordse) kõlmi vee pudelikese jaoks leidub taskus alati ruumi.)

Naine ei hoia tantsu ajal midagi käes, välja arvatud taskurätik, kui see on talle vajalik. (Kleidi dekolteesse taskurätt ei sobi.)

Täiesti vaikides tantsida ei ole sündsusetu, kuid siiski oleks viisakam ja väljendaks tantsupartneri suhtes tähelepanelikkust, kui veidigi temaga vestelda. Vanade kommete kohaselt alustas mees esimesena vestlust. Tänapäeval ei tehta meil mingit vahet selles, kes peab esimesena alustama vestlust, kas mees või naine. Igaüks talitagu vastavalt oma iseloomule ja taktitundele.

Tantsu ajal meloodia kaasaümisemine või vilistamine ei ole kohane. (Seda võib teha vaid tantsides koduses ringis.) Kui põrgatakse vastu teist paari, siis tuleb vabandada. Seda teeb mees ka siis, kui tema partner riivas teist paari või astus kellegi jalale.

Mõned isekad paarid ei arvesta teisi tantsijaid. Kui selliseid peaks leiduma, võib neilt rahulikult toonil paluda viisakat käitumist. Kui partner hakkab tantsupõrandal sobimatult käituma, siis peaks naine tantsimise lõpetama ja paluma saata ennast kohale tagasi.

Näeb keegi tantsupõrandal oma sõpra või tuttavat, tervitatakse vastastikku peanoogutusega. Tuttavaga vestlusse astumine on taktitu esiteks oma partneri, teiseks tuttava partneri, kolmandaks kõigi tantsijate suhtes. Ka lühikese tantsupausi ajal hoolitakse ainult oma partnerist ega silmitseta uurivalt teisi tantsijaid. Mees plaksutab märgiks, et soovib edasi tantsida. Vana kombe kohaselt naine ei

plaksuta, vaid avaldab soovi edasitantsimiseks rahulikult oodates. Kuid sedagi võib vaadata kui igandit, sest naise väarikus ei kannata selle all sugugi, kui temagi plaksutab. Pealegi avaldatakse plaksutamiseга tänu orkestrile.

Teisi tantsijaid «ära plaksutada», s. o. partnerit vahetada, võib ainult tuttavate ringis või maskipeol. Avalikul peol või esindusballil see ei sobi, pealegi ei võtaks ükski taktitundeline partner seal plaksutamist vastu ega jätaks maha oma kaaslast.

Tantsu lõppedes juhib mees oma partneri kohale. Kui ruum lubab, võib ta pakkuda partnerile oma käsivart või teda kergelt toetada küünarnukist. Pole ruumi, siis astub naine ees ja mees järgneb talle sammu kaugusel. Tantsupõrandal alustatud vestluse võib mees lõpetada istet võtnud naise kõrval seistes. Muidugi, kui kõrval on vaba tool, siis palub naine meest istet võtta. Kui istet ei pakutud ja jutt on lõpetatud, kummardab mees ja eemaldub. Naine vastab sõbraliku peanoogutusega.

Kellega tantsida? Kui istutakse lauas, siis enne kui paluda kedagi tantsima teisest lauast, peab mees tantsima oma seltskonnas ja lauas istuvate naistega. Mees, kes on palunud naistuttava lõbustuskohta, võib tantsida mõne teisega ainult sel juhul, kui tema kaaslane läks tantsima kellegi teisega. Omalt poolt naine, kes on tulnud tuttava saatel, võib ainult erandjuhul tantsida võõraga (välja arvatud hea tuttavaga), ja sedagi vaid kokkuleppel oma saatjaga. Avalikel tantsupidudel pole kombeks, et mees esitleb ennast tantsule palutud naisele. Kui ta aga on korduvalt tantsinud sama naiseга, siis kolmanda või neljanda tantsu järel võib ta ennast esitleda. Naisel ei tarvitse öelda oma nime. Kui naine palub seejärel tantsupartneri oma lauda, siis peab too ennast esitlema ka naise kaaslastele või esitleb teda naine.

Käesuudlus. Mõnel pool on kombeks pärast tantsu suudelda naise kätt. See komme pole tänapäevane, pealegi hügieeni seisukohalt on käesuudlemine ebasoovitav.

On kujunenud tavaks, et peol mängitakse mõni tants, milal valivad naised. Naine palub tantsima eelkõige oma partneri või selle, kellega ta on sel õhtul juba tantsinud, või mõne hea tuttava. Mees on kohustatud naise kutse vastu võtma. Juhtub, et mees ei saa mingil mõjuval põhjusel seda teha (näiteks ei oska seda tantsu), siis palub ta naise olla mõneks minutiks oma külaline ja istet võtta

tema kõrval toolireas või tema laua juures. Mees ei anna mingil juhul «korvi».

Kinnisel tantsupeol. Kinniseks peoks nimetatakse eelkõige organisatsiooni, asutuse, klubi jt. korraldatud pidu, kuhu pääseb ainult isiklike kutsetega, või perekonnapidu. Kinnisel peol võtavad külalisi vastu peokorraldajad, nii nagu pererahvas perekondlikul peol. Sellisel peol ei kutsu mees tantsima talle võõraid naisi. Teeb seda mõni, siis ei pea ta solvuma, kui saab eitava vastuse. Kui mees soovib tantsida mõne naisega, keda ta ei tunne, siis peab ta eelnevalt laskma ühisel tuttavatel ennast esitleda. Sedagi ei loeta viisakaks, kui mees tantsib kogu õhtu ainult ühe ja sama naisega. Olgugi et ta eelistab ainult ühte, peab ta siiski täitma viisakusreegleid ja tantsima eelkõige oma mõlema lauanaabriga, siis oma lauas istuvate naistega ja seejärel ka teistest laudadest talle hästi tuttavate daamidega. Kui mees on tantsinud juba korduvalt mõne daamiga, siis võib ta paluda, et viimane esitleks teda oma kaaslastele või sugulastele.

Mees, kes on sunnitud tervislikel põhjustel loobuma tantsust, vihjab sellest oma lauanaabritele. Loomulikult peab ta seejärel olema järjekindel tantsust loobumises. Tantsib ta aga korra, on ta juba kohustatud kinni pidama kõigist eespool kirjeldatud tantsureegleist (s. o. kohustustantsudest).

Naine peab kinnistel pidudel (vastupidiselt avalikele) põhjendama tantsust keeldumist, näiteks: «tänan, kuid kahjuks olen selle tantsu juba ära lubanud» või «tänan, olen üsna väsinud, puhkaksin praegu meeleldi». Ta võib hüvituseks lubada järgmise tantsu või lihtsalt paluda enda kõrval istet võtta, et veidi vestelda. Peale kutse tagasitõrjumist ei sobi tal mingil juhul tantsida sama tantsu järgneva tantsulepalujaga. Kui naine viibib oma saatjaga või vestleb kellegagi, siis pöördub tantsulepaluja, nagu ikka sellisel juhul, eelnevalt kaaslase poole. Seejärel järgneb kummardus daamile.

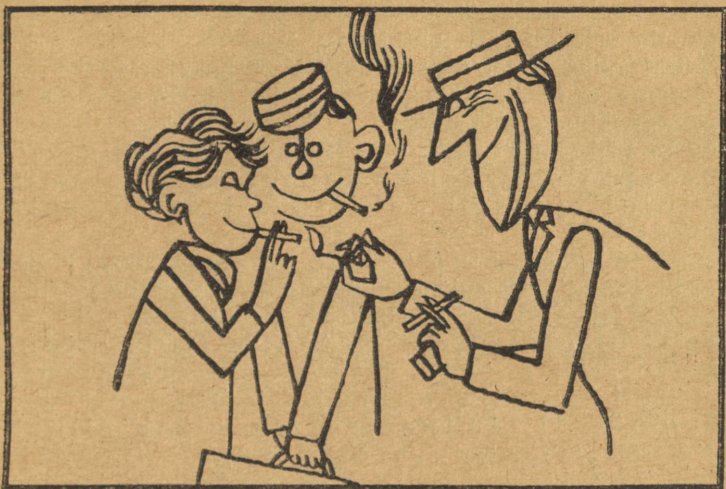
Kinnisel tantsupeol, olenemata sellest, kas tantsitakse orkestri, grammofoni või raadiomuusika saatel, oodatakse nii kaua, kuni pererahvas või peo põhjustaja (näit. juubilari) alustab esimest tantsu. Tantsu avab peoperemees. Ta palub selleks kõige vanema või lugupeetavama naiskõlalisel. Samal ajal viib tema abikaasa või üldse perenaise (naisjuubilari) naaber tantsima peoperenaise (naisjuubi-

lari). Peremees ja täiskasvanud pojad tantsivad peamiselt tantsukutsest vabaks jäänud naistega, sest nende kohuseks on hoolitseda kõigi külaliste heaolu eest. On kombeks, et nad tantsivad vähemalt kord iga tantsiva naiskülalisega. Meeskülalised omakorda on samuti kohustatud vähemalt üks kord tantsima majaperenaise ja ta tütardega. Hoolimatust ses suhtes loetakse eksimuseks. Koduseid tantsupidusid võib korraldada ka üsna nappide võimaluste juures, isegi siis, kui ruumid on väikesed. Mööbel tuleb veidi ümber paigutada, et see võtaks võimalikult vähe ruumi, muretseda häid grammofoniplaate, võimalikul juhul magnetofon, korraldada väike puhvet (külm laud) või pak-kuda kandikult teed, karastusjooke, pisivõileibu, kooke, küpsiseid, puuvilja jne. Pakutav olgu maitsev ja välimuselt kaunis. Tantsuõhtuks ei kaeta suurt lauda, sest pearõhk on siin tantsul. Meeldiv ja meeoleukas õhkkond oleneb nii võorustajaist kui ka külalistest. Kodune väike tantsu-pidu võib kesta keskööni.

K o j u s a a t m i n e. Pidude lõpp on lõppenud. Tavaliselt on viimase tantsu meespartner kohustatud naise koju saatma. Saanud selleks nõusoleku, muretsseb mees riidehoiust üleriided ja aitab kaaslasele mantli selga. Avanud välisukse, laseb ta esimesena väljuda naisel. Saatjaks pakkunu kohuseks on saata oma partner tema koduukseni. Kinnisel peol oleva mehe viisakuskohuseks on oma lauanaabri kojusaatmine, kui viimane on ilmunud peole ilma saatjata. Juhtub, et mõlema kodude vahelist maad on mitu kilomeetrit ja mees ei saa teatud põhjusel ette võtta nii pikka edasitagasi-jalutuskäiku, siis teeb arusaaja naine ettepaneku, et teda saadetak lähema takso-, autobussi-, trammipeatuseni või raudteejaama. Pole kuigi ilus, kui kojusaatmise kohustusest pääsenu ei läbe peatuses oodata sõiduki ette-sõitmist ja lahkub enne seda.

SUITSETAMISEST

Tänapäeval on kõigile teada, et suitsetamine on eba-tervislik, kuid siiski ei omata täielikku ettekujutust selle kahjulikkusest, sest organismile kahjustavalt toimiv mõju ilmneb alles pikema aja järel. Tubakataim sisaldab 0,5—5% nikotiini. Mürgisuse poolest võrdub nikotiin sinihap-pegaga. Näiteks üks tilk nikotiini tapab koera, 0,1 g puhast

Iga täiskasvanu kohus on selgitada noorukile suitsetamise kahjulikkust.

nikotiini surmab inimese. 20 paberossis on umbes selline kogus nikotiini. Et see kogus tungib aeglaselt inimorganismi, siis ei põhjusta ta surma, küll aga tekib krooniline organismi mürgistumine, mis lühendab eluiga.

Peale nikotiini eraldub suitsetamisel suur hulk teisi aineid, nagu püridiin, sinihape, süsihape, süsinikhapend (vingugaas), väävelvesinik, ammoniaak, lämmastik, eeterlikud õlid jne.; enamik neist mõjub äärmiselt kahjulikult inimese organismile, soodustades elundite haigestumist ja alandades töövõimet.

Arstiteaduslikud uurimused on näidanud, et iga suitsetatud pabeross või sigarett vähendab organismis C-vitamiini 25 milligrammi võrra, s. o. nii palju, nagu seda umbes sisaldab üks apelsin. C-vitamiini puudulikkus organismis viib häireteni südameveresoontes ja peaaug ning nõrgestab organismi vastupanu haigustele, soodustab viimaste teket ja arenemist. Suitsetamise kahjulikkusest on ilmunud piisavalt kirjandust.

Ehkki suitsetamist vaadeldakse kui teatud narkomaaniat, ei olene see siiski niivõrd narkootilisest harjumusest, kui

võrd harjumuslikust suitsetamistegevusest. Suitsetamisest loobumiseks on vaja tahtejõudu.

Suitsetamisest loobunut ei tohi teised hakata kuidagi mõjustama, et ta taas alustaks suitsetamist. On isegi ebaviisakas pakkuda talle suitsu.

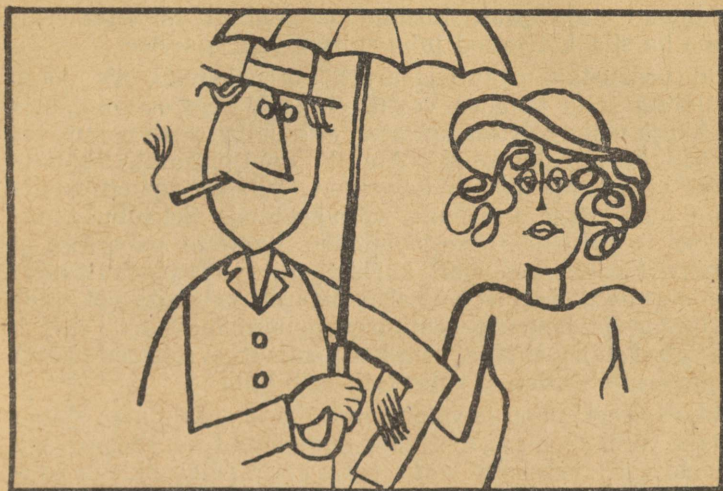
Iga täiskasvanu kohuseks on selgitada noorukile (vahel ka lapsele) suitsetamise kahjulikkust ja takistada teda suitsetamast.

Isegi tubakasuitsune õhk toimib inimese organismile pea-aegu samuti kui suitsetamine. Sellest ka otsene järeldus: ruumides, kus viibivad mittesuitsetajad, eriti veel lapsed, ei tohi mingil tingimusel suitsetada. Kasvavale organismile mõjub suitsetamine ja tubakasuitsuses ruumis viibimine iseäranis kahjulikult. Ka tööl peab suitsetamine olema keelatud neis ruumides, kus viibib kas või üks mittesuitsetaja. Teatrites ja enamikus kultuurimajades on suitsetamiseks ette nähtud eriruumid, rongis on selleks erivagunid, suurematel laevadel aga suitsetamissalong. Tantsusaalides ei suitsetata. Suurte vastuvõtude ja ballide ajal määratakse üks ruum suitsetamistoaks. Ainult restoranides, kus tantsitakse samas saalis, milles on lauadki, on suitsetamine lubatud. Endastmõistetavalt ei tantsita ega minda kedagi tantsule paluma, suits suus või käes.

Meil on kohvikuid, eriti sööklaid, kus suitsetamine on keelatud. Alustab keegi seal, samuti mittesuitsetajate vagunis või mujal, kus seda ei tehta, ekslikult suitsetamist ning sellele juhitakse tähelepanu, tuleb vabandada ja otsekohe suits kustutada.

Mingil tingimusel ei suitsetata haigetoas. Suitsetajagi peab vältima suitsetamist ruumis, kus ta magab.

Söögilauas ei alustata suitsetamist enne, kui kõik on lõpetanud söömise ja on saanud nõusolek perenaiselt või ümberkaudseilt. Ühisel nõusolekul võib suitsetada ka söökide vaheajal. Istudes ühes lauas võõrastega (sööklas, kohvikus, restoranis jne.), ei alustata suitsetamist siis, kui teised söövad. Serveeritakse aga naabrile toitu ajal, mil keegi suitsetab, siis ei pea ta suitsu otsekohe kustutama. Tavaliselt piirduetakse sel juhul vaid formaalse viisakusega, küsides edasisuitsetamiseks luba. Harilikult lubatakse seda. Suitsetaja püüab suitsu sööjast kõrvale juhtida.

Suitsetamine tänaval ei ole kohane.

Suitsetamine tänaval ei ole kohane. Eriti ei sobi seda teha käes, kuna nii võib suitsuga kogemata riivata möödujaid, rikkudes nende riideid või tehes muud kahju. Väljas võib suitsetada vaid kõrvalises kohas, kus ei häirita kaasini-mesi, näiteks puiestee või pargi pingil istudes. Naine ei suitseta kunagi tänaval.

Naise juuresolekul suitsetab mees vaid esimese loal. Mingil juhul ei paku ta siis naisele käevangu. Ei ole sobiv suitsetada isegi pargis jalutades, kui kõrval sammub nais-kaaslane või suitsetajast hulga vanem mees, eriti veel siis, kui viimane on mittersuitsetaja.

Ei ole kombeks rääkida, suits suus. Ka tervitamisel võetakse suits või piip suust.

Põleva paberossi, sigareti või piibuga ei astuta kunagi võõrasse korterisse. Ustki ei minda avama, suits suus või käes. Külalisena istet võttes ei kraamita taskust välja oma sigaretipakki ega panda seda enda ette lauale. Ilma loata ei alustata suitsetamist. Kui külastatav ei paku suitsu, siis võib mõne aja pärast paluda suitsetamiseks luba (ka ametlikul külaskäigul). On aga külastatav ise mittersuitsetaja ja kui tal pealegi on elamiseks vaid üks tuba, on õigem seal mitte suitsetada.

Piibusuitsetaja peab küsima perenaiselt suitsetamiseks luba ka siis, kui teised juba suitsetavad sigarette.

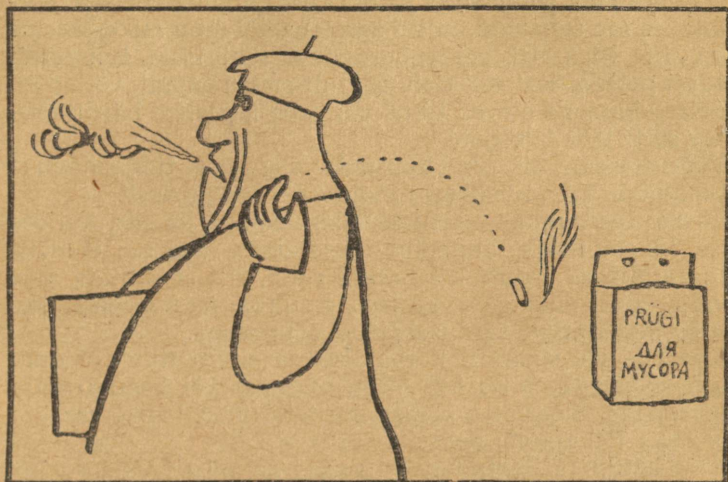
Kui võõrustaja pakub sigaretti või paberossi, siis võtab külaline selle tänades vastu, ei keeldu ega otsi omi, sest pakkuja võiks solvuda, arvates, et külaline peab pakutavat marki halvemaks omast. Ainult erandjuhtumil, kui näiteks võõrustaja pakub kangemat, külaline aga on harjunud õige nõrga tubakaga, võib keelduda. Sel juhul tänatakse ja põhjendatakse loobumist. Sigarette, paberosse ja sigareid pakutakse alati karbist, mitte aga üksikult näppude vahelt. Karbist võetakse sigaret, pabeross või sigar valimata ja hoitakse seejuures puudutamast teisi suitse. Pakutud suitsu ei silmitseta kaua, samuti ei sobi seda võtta tagavaraks, öeldes, et suitsetatakse hiljem.

Pakub keegi suitsu ja võtab samas ka ise, siis ulatab suitsu saaja tuld. Jõuab aga esimene enne läita tiku, siis on väga meeldivaks kombeks võtta tema käest põlev tikk ja pakkuda tuld esmalt temale ning alles seejärel läita oma sigaret. Seda on eriti soovitatav teha vanema isiku puhul, sest on sobimatu lasta ennast teenindada vanemal.

Enne tule pakkumist lastakse tikk korralikult põlema minna. Üldiselt kehtib reegel, et noorem pakub tuld vanemale, mees naisele. Pakkudes tuld nooremale, võib vanem eelnevalt läita oma sigareti ja ulatada seejärel põleva tiku nooremale. Noorem võtab põleva tiku kätte ja süütab oma suitsu.

Palub mõni mees naiselt tuld, siis ulatab too tikutoosi (või välgumihkli). Põleva tiku võtab tuld paluv mees naiselt enda kätte. Naine aga ei võta põlevat tikku isegi vanemalt mehelt (välja arvatud teiselt naiselt), vaid süütab sigareti mehe käes olevast tikust. Tuld ei ole kombeks pakkuda, sigaret (pabeross, sigar) suus. Mis puutub püstitõusmisse tule pakkumisel, siis tehakse seda vaid seal, kus see on võimalik, s. o. seal, kus see toiming ei häiri kaasiniimesi. Näiteks kohviku või restorani laua tagant alatasa üleshüppav mees mõjuks ümberolijaile kas häirivalt või koomiliselt.

Puuduvad suitsetajal tikud ja ta on sunnitud paluma tuld näiteks pargis, pöördub ta kaabut kergitades viisakalt palvega teise suitsetaja poole. Viimane, olles samuti viisakas, läidab tiku. Tuld paluja võtab põleva tiku tänades vastu. Kui aga tule pakkuja on noorem või kui puhub tugev tuul,

Tikke ja suitsuotsi ei visata kusagil maha.

siis süütab paluja suitsu teise käes olevast tikust. Pärast suitsu süütamist tänatakse.

Pakkuda tuld sigareti või paberossi otsast on solvav hoolimatus. See on vabandatav vaid siis, kui tikud puuduvad või kui ilm ei luba tikku läita. Kui suitsu süütamiseks pakutakse põlev suits, siis tuleb see võtta nii, et sõrmedega ei puudutataks suupoolset osa. Tagasi antakse see nii, et vastuvõtja ei põletaks oma sõrmi.

Tikke ja suitsuotsi ei visata kusagil maha. Tänaval pannakse need prügikasti. Erilist ettevaatust nõuab suitsetamine metsas. Hooletuse või vastutustundetuse läbi on tekkinud nii mõnigi metsatulekahju. Suitsuotsi ja tikke ei tohi enne ära visata, kui ollakse täielikult veendunud, et need on kustunud. Metsas tuleks kindluse mõttes torgata kustutatud suitsuots liiva või mulda. Kombekas inimene ei kustuta suitsu vastu mõnda tarbeeset: vastu pinki, laualjalga või muud mööblieset või vastu majaseina, planku jne.

Tuhka ei raputata põrandale, vaid tuhatoosi. Söögilauas ei sobi selleks otstarbeks kasutada sööginõusid. Kui puudub tuhatoos, palutakse see tuua või tuuakse ise vabalt laualt.

On vaja oma põlev suits panna silmapilguks kõrvale, asetatakse see tuhatoosi, mitte aga laua või muu mööblieseme servale. Sigaretti või paberossi ei sobi lasta tuhatoosis edasi põleda, sest see ajab asjatult suitsu ruumi, võib süüdata tuhatoosis olevad tikud või paberi, pealegi häirib tõusev suits lähedalolijaid.

Võõrustajana ei tohi unustada aeg-ajalt tühjendamast tuhatoosse. Täis tuhatoosid mõjuvad väga räpaselt.

Ei ole ilus puhuda suitsu kellelegi näkku, ka siis, kui see ise on suitsetaja. Suits juhatakse sinna, kus see ei häiri juuresolijaid. Satub tubakaraas suhu, siis ei sülitata seda välja, vaid lükatakse keelega huultele ja kõrvaldatakse sealt taskurätiga, äärmisel juhul näppudega.

Sigaretti- või sigariots kõrvaldatakse pitsist tiku või muu terava asjaga, mitte aga välja puhudes või koguni välja põrutades. Sigariotsa ei hammustata, vaid lõigatakse ära vastava lõikaja või noaga.

Äranäritud ja imetud paberossiots on niisama näotu kui mitut kanti muljutud paberossikest.

Sigarette või paberosse kantakse kaasas kas originaalpakendis või portsigaris. Neid ei sobi kanda lahtiselt taskus, veel vähem kuue rinnataskus.

6. KÄITUMINE TÄNAVAL, SÕIDUKIS, REISIL JA VABAS LOODUSES

KÄITUMINE TÄNAVAL

Enne kodust väljumist heitke pilk oma välimusele. Võib-olla peaks mantlit, ülikonda, kostüümi või kübarat veidi harjama? Ehk tuleb kingaharigi appi võtta, et pühkida tolmu kinganinadelt? Või on sukasäärtel poripritsmeid?

Kindad tõmmatakse kätte juba kodus, sest tänaval on sobimatu igasugune riietumine ja rõivastuse kohendamine. Kui juhtubki, et kingapael läheb lahti või on vaja selga panna vihmamantel, siis astutakse kõnniteelt kõrvale.

Õlgadele visatud kuub või mantel on meil ebaviisakuse tunnus, samuti nagu nähtaval püksitraksid. Palavaga võib kanda mantlit, jakki või kuube käel.

Tänaval peab kõigepealt täitma kõiki liikluseeskirju. Sellega välditakse õnnetusi. Statistiliste andmete järgi on enamik õnnetusjuhtumeid tekkinud jalakäijate hooletusest.

Peale liikluseeskirjade on tänavaliikluses vaja kinni pidada ka mitteametlikest liiklusreegleist, mis põhinevad viisakusnõudeil ja otstarbekusel.

Möödumine. Meil on parempoolne liiklus nagu suures osas maailmas (Taanis on aga vasakpoolne). Kus võimalik, välditagu vastuoolu käimist. Vastutulijaist möödutakse reeglilikohaselt paremalt, eesminejast — vasakult. Ka kõige rahvarohkemas kohas ei tõugelda ega vabastata endale käte ja küünarnukkide abil teed. Kui on vaja läbi minna rahvarohketest kohtadest, siis palutakse läbipääsu. Kui märgatakse, et keegi tahab mööduda, astutakse veidi kõrvale ega oodata, kuni seda palutakse. Kogu kõnniteed ei võeta enda alla, ei vehita kätega, vaid antakse igale vastutulijale ruumi.

Tänaval on eriline eesõigus invaliididel, väiksematel lastel, emadel koos lastega ja vanematel inimestel. Kuid eesõigustatugi arvestab kaaskodanikke ja püüab omalt poolt olla vastutulelik.

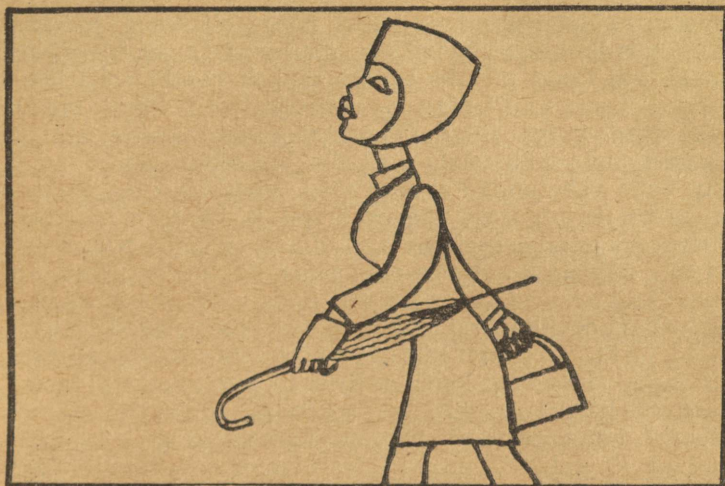
Kitsal ja halval teel tehakse paremalt möödumisel reeglist erand ja loovutatakse tee mugavam osa eesõigustatule (invaliidile, vanemale inimesele, väikesele lapsele, ka naisele). Vajaduse korral astub noorem või mees kõnniteelt kõrvale. Kitsastes vahe- ja ülekäikudes, samuti treppidel ja ustel oodatakse seni, kui eesõigustatu on möödunud. Kui möödumisel tuleb teha pööre, siis tehakse see võimalikult näoga, mitte seljaga teise poole. Astub vastutulija ekslikult samale poolele, siis seisatutakse, et teine saaks mööduda õigesti ja häirimatult. Vastasel korral võib tekkida liiklemist takistav edasi-tagasi tantsisklemine. Viimasel puhul vabandavad mõlemad teineteise ees.

Ei ole kombekas minna kahe kõrvutikäija vahelt läbi. Tänavanurgal või ristteel on sobimatu otse vastutulija eest mööda lipsata.

Pakki, kandekotti ja portfelli kantakse alati nii, et mitte riivata vastutulijat, seega paremas käes. Sel puhul käib pakki kandev mees naise paremal käel. Et mitte tülitada oma kaaslast, kantakse pakki või kannab naine rahakottigi väljaspoolses käes. Muide, mees tohib alati vabastada oma naiskaaslase või endast hulga vanema, eaka meeskaaslase kõigest koormavaist, eelkõige raskeist kandameist. Tavaliselt viisakas mees teebki seda, sealjuures vahet tegemata kas see on portfell, kandekott, naise mantel või lihtsalt köögiviljaga täidetud turukorv. Naise käekotti (ridiküll) aga ei sobi mehel kanda, seda kannab ainult naine.

Olgu tähendatud, et tuleb silmas pidada kandekottide ja portfelli metallosade korrasolekut, sest muidu võivad teravikud rebestada sukki ja rõivaid nii teistel kui ka endal.

Ka vihmavarju (või keppi) peab kandma hoolikalt. Vihmavari (kepp) olgu alati püstloodis. Naised võivad kanda vihmavarju aasapidi käerandmel, Ristloodis kantava vihmavarju või kepi terav ots võib muutuda väikeste laste silmadele hädaohtlikuks. Vihmavarju või keppi ei vibutata käes edasi-tagasi. Lahtist vihmavarju hoitakse pea kohal nii, et vesi ei tilguks kellegi peale. Olles kahekesi vihmavarju all, hoiab seda meeskaaslane või noorem

Vihmavarju ei vibutata käes edasi-tagasi.

(kui kaaslane pole tast hulga pikem). Seejuures tuleb hoolitseda, et kaaslane oleks vihma eest kaitstud. Teisest möödumisel tõstetakse vihmavari kõrgele või kallutatakse kõrvale. Märja vihmavarju hoitakse (eriti sõidukeis) täiesti kokkupandult, nii et see ei häiriks kaaskodanikke.

Mitme kesi kõrvuti käies tuleb arvestada kõnnitee laiust. Kitsamal kõnniteel ei sobi seepärast liikuda enam kui kahekesi kõrvuti, kolmas käigu veidi järel, eelmiste vahekojal. Tuleb kahele kitsamal kohal keegi vastu, siis jääb noorem vanemast või mees naisest veidi tahapoole, et lasta vastutulija takistamatult mööda. Käies üksteise taga, lastakse vanemad inimesed, lapsed ja naised ette.

Kõige mugavam koht kuulub vanemale või naisele. Mees kõnnib põhiliselt «ohtlikumal» poolel, s. o. sõidutee ääres. Läheb mees kahe naiskaaslasega, ühe noore ja teise märksa vanemaga, siis kõnnib vanem keskel. On aga naised ühevanused, siis võetakse mees keskele, sest nii on tal vajaduse korral mugavam abistada mõlemaid.

Kahekesi kõndimisel peeti vanasti parempoolset kohta n.-ö. aukohaks. (See «aukohaks» pidamine pärineb keskajast, millal tuli sageli oma või oma kaaslase au kaitsmiseks tarvitada relva. Vasakul küljel rippuva terariista

haaras rüütel paremasse kätte. Seega oli tema paremal käel kõndimine otstarbekam, ohutum.) Oleks ülepakkumine, kui keegi püüaks sellest «aukohareeglist» ka tänapäeval kramplikult ning demonstratiivselt kinni pidada igas kohas ja igal juhul. Omaaegsest viisakusest ettekirjutatud kohale võib asuda vaid siis, kui selleks on ruumi ja kui koha vahetamine ei sega teisi. Viisakuse piinlik tagajamine mõjub isegi naeruväärselt ja kaaslast häirivalt. Jalutades edasi-tagasi peetagu silmas, et überpööramiseel ei sobi näidata kaaslasele oma selga. Samuti on näotu, kui mees käib oma naiskaaslase ees. Seda võib teha mees vaid halval või ohtlikul teel, otsides paremat astumise kohta.

Käe alt kinnihoidmine on tänapäeva tänava-liikluses vananenud komme. Eriti rahvarohkeil ja kitsail tänavail häirib see teisi ja raskendab liiklemist. Ainult libedal kõnniteel võib noorem toetada kergelt küünarnukist või pakkuda oma käsivart vanemale, samuti mees naisele. On avaramad liiklemisvõimalused, näiteks jalutamisel pargis, võib naine toetuda meeskaaslase käsivarrele. Ei ole kohane «haakida» end mitmekesi pikaks reaks ja sulgeda seega kõnni- või pargitee, takistades teistel möödumist.

Kohtumised ja kõnetamised. Kokkulepitud kohtumisele tänaval tullakse, eriti veel halva ilmaga, minutilise täpsusega. Mis puutub üldtuntud «akadeemilisse vee-randisse», millega püüavad ennast vabandada distsiplineerimatud inimesed, siis see on tänapäeva elutempo poolt juba ammu igandite muuseumi tõrjutud. Igale poole, olgu see tööle, koosolekule, loengule, teatrissel, kontserdile, kohtumisele jne., tuleb ilmuda täpselt. See täpsuse reegel kehtib nii naiste kui ka meeste kohta. On sündsusetu lasta oodata, eriti vanemat inimest või naist. Ollakse sunnitud ootama kedagi tänaval, siis on parem jalutada pikkamööda edasi-tagasi kui seista pikemalt mõne ukse või vaateakna ees.

Kohanud tuttavat, ei sobi jääda kõnelema keset kõnniteed, vaid tuleb astuda kõrvalisse kohta, näiteks maja seinäärde, et võimalikult vähem takistada liiklust. Kui keegi kohtab endast märksa vanemat või mees naist ja soovib temaga kõnelda, siis ei peata ta teda, vaid palub luba saatmiseks. Üldiselt ei ole kuigi viisakas peatada vähetuttavat inimest või sõpragi (sõbratari), kui ta on võõra saatel. Seda tehakse vaid tungival vajadusel, kusjuures ei unustata

vabandamast. Kui noormees soovib kõnelda neiuga, siis võib ta tervitamise järel üsna pisut peatuda, andes sellega märku oma soovist. Ka kõige paremat tuttavat, kui tal on ilmselt kiire, pole sünnis peatada. Teiselt poolt ei sobi peatajat, eriti veel vanemat, järsult katkestada, vaid tuleb vabandades öelda, et kiirustatakse. Kõndides kaaslasega ja soovides vahetada paar sõna kohatava tuttavaga, palutakse kaaslaselt silmapilguks vabandust. Kaaslane, tervitanud kergelt kaasa, kõnnib kas edasi või jääb seisma veidi eemal. Mehel aga ei sobi oma naiskaaslast (ka nooremal endast hulga vanemat) jätta üksi. Soovides kõnelda tuttavaga, peab ta tutvustama teda oma kaaslasele.

Võõras kohas peab sageli pöörduma kaaskodanike poole, et küsida teed, mõnda asutust jm. Oleks inetu teha seda järgmiselt: «kuulge, teie, öelge, kus on...», «kuulge, kas te ei tea...». Niimoodi esitatud küsimus solvab inimesi. Lõpuks pole keegi kohustatud olema teejuhiks. Viisakas inimene ei unusta teise tülitamise puhul kunagi lisamast «vabandage» või «andestage», «palun» jne. Saanud vastuse, ei unustata ka lahkelt tänamast. Teejuhataja ütleb samuti sel puhul «palun», «võtke heaks», «pole tänu väärt» vm. Teiselt poolt, kui keegi palub juhatada teed, siis ei sobi osavõtmatult mööda rutata või vastata pahaselt: «Kust mina tean?» Kui tõesti ei teata, siis vastatakse viisakalt: «kahjuks ma ei tea» või «kahjuks ei saa ma teid aidata».

Muid viisakusnõudeid tänaval. Ka tänaval on kõigi (eriti noorte) inimeste kohuseks osutada vajalikku abi invaliidile, vanakesele, lapsele või nõrgale, haigele inimesele: näiteks aidata sõidutee ületamisel, sõidukisse sisenemisel või sealt väljumisel jne.

Tänaval viibijate üle ei heideta nalja ega arvustata teiste välimust ja riidetust valjult, žestide ja miimikaga. Head kasvatust ei näita see, kes pöörab ringi või jääb seisma, et silmitseda uurivalt või uudishimulikult kaaskodanikku. Uudistavalt ja uurivalt võib rõivastust vaadata vaid moedemonstratsioonil. Tänaval, üldse avalikkuses, vaadeldakse või imetletakse inimesi ja nende välimust ning kõike muud silmatorkamatult. Ka ei silmitseta härda kaastundega mõnda õnnetut, invaliidi. Pealetükkiv kaastunne ei tee olukorda paremaks, pigem ebamugavamaks. Näpuga ei osutata kellelegi ega millelegi. Uudishimutsemine pole kunagi ilus. Kui mõne vaateakna ette on kogunenud summ inimesi, siis pole kuigi viisakas pugeda nende sekka.

Tänaval käies ei sobi süüa.

Muide, vaateakna peegleid ei sobi kasutada enda korrastamiseks.

Korteriaknasse, samuti möödasõitvasse autosse sissevaatamine ei ole sünnis. Tänavalt ei sobi alustada pikka vestlust aknal oleva tuttavaga, piisab sellest, kui teda lahkelt tervitatakse. Samuti ei laulda, vilistata, naerda rõkkavalt, ei räägita valjusti ega tülitseta seal. Isegi koera ei sobi hüüda või vilistada liiga valjusti. Koeraomanik hoolitseb ka selle eest, et tema koer ei hauguks tänaval ega tülitaks kodanikke.

Mõned transistorraadiote omanikud pole veel märganud, et valjuhääldajad on tänavatelt juba ammu kõrvaldatud. Tänavaliikluses nagu igas muus kära- ja rahvarohkes ümbruses (rannas, staadionil jm.) pingutavad sisselülitatud transistorraadiod samuti inimeste närvisüsteemi ja on seepärast seal kohatud.

Tänaval käies ei sobi süüa. Ollakse näljane, astutakse sööklasse või kohvikusse, äärmisel juhul kõrvalisele puies-teele või parki. Jäätist, puuvilja ja maiustusi süüakse kusa-gil pargipingil või aias. Tänaval käies ei suitsetata. Sedagi tehakse kõrvalises kohas seistes või pingil istudes.

Tänav nagu iga avalik koht, sõidukid kaasa arvatud, pole üldine prügikast. Paberite, sõidupiletite, suitsuotste, tikude ja muu prahi tarvis on üles seatud vastavad prügikastid.

End korrastada tuleb kõrvalises kohas.

TRAMMIS, AUTOBUSSIS, RONGIS JA TAKSOS

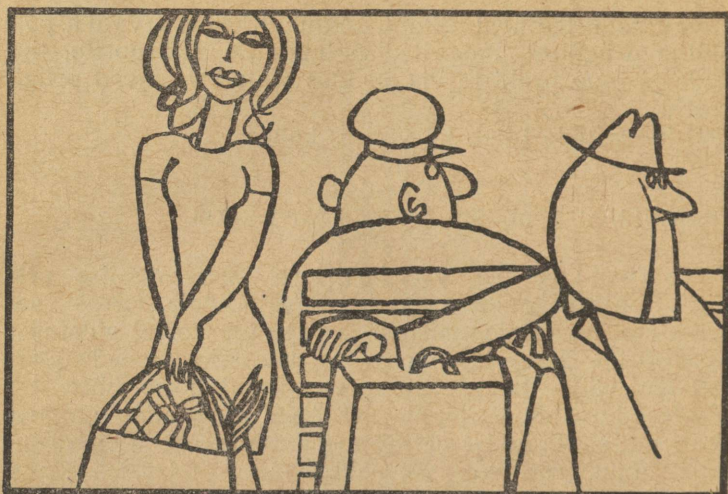
Sisenemine ja väljumine. Sisseastumise eesõigus liiklusvahendisse antakse invaliididele, lastele, vanematele inimestele, naistele ja vajaduse korral aidatakse sisseastujat. Mees laseb oma naiskaaslase siseneda enda ees. Kui välja- ja sisseastumiseks kasutatakse ühte ust, siis lastakse inimestel enne väljuda ning alles seejärel sisenetakse. Sõidukist väljub mees esimesena ja on väljumisel abiks oma nais- või eakale meeskaaslasele, samuti lapsele. Väljumisel nagu sisenemiselgi aidatakse vajaduse korral ka võõraid vanakesi või neid, kellest on ilmselt näha, et nad vajavad abi.

Järjekorra puhul peetakse sõidukisse astumisel sellest kinni.

Liikuvale sõidukile peale- või sellelt mahahüppamine on elukardetav ja seepärast rangelt keelatud. Samal põhjusel on keelatud ka trepil «rippumine». Liikuma hakanud sõidukile järelejooksja või trepil «rippuja» jätab endast halva mulje kaaskodanikele.

On tramm või autobuss üleliia täis, siis on õigem oodata järgmist. Tihti järgneb ühele või kahele koormatud sõidukile pooltühi sõiduk. Oleks vää hakata kokku hoidma viit minutit riskantses olukorras. Töölemineja võiks väljuda kodunt veidi varem ja sõita lahedamalt, kui et ülepeakaela kiirustades seada end ohtu ja ebamugavasse olukorda. Tõuklemised ja kiirustamised võivad inimese sageli viia sihtkoha asemel haiglasse.

Sõidukis ärgu jäädagu seisma ukse juurde, vaid astuta tagu ettepoole, et teha ruumi järgnevatele. Automaatkassast võib pileti lunastada edasitoimetatud raha eest ka kaasreisija. Eesukse juures püütagu seista nii, et võimalikult vähem takistataks väljujaid. Seisja hoiab kinni vastavast käepidemest. Ei ole kombeks toetuda kõrvalseisjale või hoida temast kinni. Üldse püütagu seista ja liikuda teisi riivamata.

Istudes ei laiutata.

Istudes ei laiutata. Vajaduse korral nihutatakse end tihedamalt üksteise ligi, et veelgi võimaldada mõnele istekohta. Pakke või kandekotte võib istmele asetada vaid siis, kui pole seisjaid ja ruumi on piisavalt. On aga ruumipuudus, võetakse need sülle, asetatakse pingi alla või üles võrku. Jalga ei tõsteta üle põlve ega sirutata ette välja. Üldse hoidutakse poosidest ja liigutustest, mis võiksid häirida kaas-sõitjaid.

Istekoht loovutatakse vanadele, nõrkadele, sülelast kandvatele inimestele, rasedatele, väikelastele ja vanematele inimestele. Seda on kohustatud tegema nii mehed kui ka naised, esmajärjekorras aga noored inimesed. Viisakas mees pakub kindlasti oma koha tuttavale naisele. Istekohta ei tarvitse pakkuda ilmtingimata alati, näiteks mõnele jõulisele, tugevale inimesele üksnes sellepärast, et ta on istujast vanem või naine. Istekoha loovutamise peab dikteerima olukord ja taktitunne. Koha pakkumisel öeldakse paar sõna või lihtsalt tõustakse püsti. Istekohta ei võeta vastu kui midagi endastmõistetavat, vaid tänatakse selle eest. Ka mees tänab, kui tema naiskaaslasele loovutati iste. On mees loovutanud koha mehega kaasas olevale naisele, siis kuulub hiljem vabanenud koht temale, mitte aga

naist saatvale mehele, muidugi sel juhul, kui viimane pole hulga vanem. Pakutud istekohast võib ka loobuda, näiteks siis, kui astutakse järgmises peatuses välja. Sel puhul tädatakse lahkelt ja öeldakse loobumise põhjus.

Mida ei sobi teha sõidukis? Trammis, autobussis ja linnalähedastes rongides ei sööda ega suitsetata. Sageli astuvad lapsed ja noored sõidukisse jäätisega. Esiteks on söömine seal ebahügieeniline, teiseks võib nii rikkuda kaasinimeste rõivaid. Kaassõitjaid ei häirita ka oma lumiste või märgade riiete raputamisega. Sõidupileteid ja muud prahti ei visata sõiduki põrandale.

Aevastamisel ja köhimisel ei levitata pisikuid, vaid kasutatakse taskurätti. Sõiduk pole enda korrastamise koht: ei sobi puhastada küüsi, kõrvu, torkida hambaid jne.

Lastega sõitjad peavad hoolitsema, et nende hoolealused ei määriks jalgadega kaassõitjate rõivaid ja istepinke.

Ajalehe lugemisel ei sobi seda lahti lüüa täies suuruses. Iga ajalehte saab lugeda kokkumurtult. Kõrval- või vastasistuja ajalehe või raamatu kaasalugemine häirib lugejat. Kaassõitjaid ei silmitseta teravalt ja silmatorkavalt.

Ka valjult vestlemine ja rõkkav naer segab inimesi. Sõidukeis välditakse perekondlikke ja tööalaseid intiimseid vestlusi. Teiste vestluste pealtkuulamine ei ole kombekas.

Pileti ostmiseks püütagu varuda võimalikult paras raha. See on eriti vajalik konduktorita sõidukis, kus on üles seatud automaadid — iseteeninduskassad, kuid ka teisel puhul on see nii konduktorile kui ka sõitjale endale mugavam.

Kui sõidukaaslane ostis mõlema jaoks piletid, siis võetakse pilet tänades vastu ega alustata piletiraha pärast pikka vaidlust. On piletiraha käepärast, võib pakkuda seda kaaslasele. Keeldub ta vastu võtmast, lõpetatakse kohe sellekohane jutt. Teiselt poolt võib kaaslane võtta puiklemata vastu pakutud sõidupileti raha. Sõidavad koos naine ja mees, siis on mõlema isiklik asi, kes kellele ostab pileti. Kui naine soovib osta ise endale pileti, ei sobi mehel sellele vastu vaielda. Sõidupiletit ei muljuta ega rullita, sest kontrolli puhul peab see olema korras ja käepärast.

Konduktorit ja kontrolöri kõnetatakse viisakalt: «seltsimees konduktor», «seltsimees kontrolör». Arusaamatuste puhul ei ärrituta ega satuta vaidlusse. Kui konduktor või kontrolör käitus ebaviisakalt ja ebaõigelt, võib vajaduse

korral pöörduda vastavasse asutusse, märkides eelnevalt üles konduktori rinnamärgi numbri.

Sõidukeis austatakse seal kehtivat korda, mille täitmist konduktor ja kontrolör on kohustatud nõudma.

Konduktor ja kontrolör ei tohi endale lubada jämedat, üleolevat või käskivat tooni. Konduktor peab teadma, et ta on eelkõige sõitjate teenistuses, mitte vastupidi. Nõudmisigi esitatakse töötaja väarikusega — rahulikult ja tasakaalukalt.

Taksos ja eraautos. Sõitjana ei jagata taksojuhile õpetusi ega sunnita lisama kiirust. Kui on kiire, öeldakse seda autosse-astumisel, muu eest hoolitseb autojuht juba ise. Vastupidi aga, paluda muuta kiirus mõõdukaks, on lubatud. Pealegi ei tohi autojuht kunagi ületada lubatud kiirust.

Autosse sisenemisel avab mees autoukse ja laseb oma naiskaaslasel või endast vanemal mehel astuda ees. Sõites taksos kahekesi, istutakse taha. Sõidavad kaks nooremat naist ja üks mees, siis istuvad naised taga, mees aga ees.

Üldiselt maksab reegel, et parem, mugavam koht loovutatakse vanemale mehele või daamile. Avarama välja-vaate ning mugavama sisenemise ja väljumise poolest loetakse eesmist, s. o. juhi kõrval olevat kohta paremaks.

Juhib autoomanik, siis istub kaaslane ta kõrval. On autoomanikul kaks külalist, istub üks neist kindlasti tema kõrvale, sest peetakse ebaviisakaks, kui omanik peab istuma üksinda ees.

Autost astub mees välja ees ja abistab väljumisel oma naiskaaslast (või eakat meeskaaslast), saates teda majaukseni. Oleks ebaviisakas jääda istuma autosse ja lasta väljuda oma külalisel üksi.

Kui naine sõidab meeskaaslase saatel teatrisse, külla või mõnda lõbustuskohta, siis ei sobi tal jätta oma kaaslast üksi ja joosta ees minema, vaid tuleb oodata, kuni kaaslane on õiendanud arve.

KÄITUMINE REISIL

Igasugune reis viib inimese tema igapäevasest elurütmist ja harjumustest enam-vähem kõrvale. Öeldakse, et reismisekski olevat vaja võimeid. Kui nii, siis peituvad viimased kohanemisoskuses, kaasreisijate suhtes taktitunde oma-

mises ning hea meeoleolu säilitamises. Oleks mõttetu närvi-
kulu lasta igasugustel tühistel asjaoludel rikkuda oma
meeleolu ja ebamugavuste üle alalõpmata nuriseda. Pea-
legi mõjuks see halvasti kaasreisijatele. Huumor aitab nii
mõnestki ebameeldivusest kergesti üle. Reisimisel peab
oma erinõuded maha suruma. Muidugi, sel juhul, kui mõni
asi annab ennast tõesti parandada ja olukorda saab muuta
mugavamaks, tehakse seda mõistlikult, asjalikult ja
rahulikult.

Reisi ebamugavuste üle alatasa nürisejas tuntakse sageli
ära peenutseja, tõusik, kes püüab näidata, nagu oleks ta
oma igapäevases elus harjunud kes teab missuguse muga-
vuse või koguni luksusega.

Ettevalmistused reisiks tehakse olenevalt reisi
iseloomust ja selle kestusest.

Tähtsaimaks reisi ettevalmistuseks on, eriti kaugema siht-
koha puhul, tutvumine sealsete olude, kliima, tavade, vaa-
tamisväärsustega jne. Kõiki vajalikke andmeid saab vast-
tavast kirjandusest: reisijuhtidest, entsüklopeediast, geo-
graafia õpikutest, reisikirjeldustest; suurt abi võivad selles
osutada seal varem viibinud tuttavad. Mida suuremaid
teadmisi omatakse antud geograafilise koha suhtes, seda
huvitavamaks kujuneb sealviibimine (ka orienteerumine
muutub kergemaks), seda kiiremini avardub silmaring ja
seda sügavamalt tunnetatakse antud maa ja selle elanike
omapära.

Reisi sihtkoha looduslikest tingimustest ja osalt sealsetest
tavadest oleneb ka sobiva rõivastuse valik. Loomulikult
valitakse rõivastus vastavalt reisi eesmärgile. Näiteks mä-
gedesse sõitja peab kohapeal rõivastuma teisiti kui see, kes
tahab tutvuda mõne linna kultuurieluga; turist aga, kes
rändab ühest kohast teise, peab rõivastuma erinevalt mõ-
nest paiksest, näiteks puhkekodus või sanatooriumis vii-
bijast.

Pole midagi tülikamat kui reisida suure pagasiga. See-
pärast kaalutagu põhjalikult iga üksiku eseme puhul, kas
seda tingimata vajatakse. Rõivastus valitagu praktiline ja
kombinatsioone võimaldav, kusjuures see olgu isikupärane
ja elegantne. Ei tohi unustada, et eriti jalanõud peavad
olema n.-ö. sisse kantud, vastasel korral rikuvad vaevatud
jalad ja selle tagajärjel väsinud keha kogu reisimismõnu.
(Reisil kantava rõivastuse kohta vt. ptk. «Rõivastusest».)
Enne pakkimist on väga otstarbekas koostada kaasavõeta-

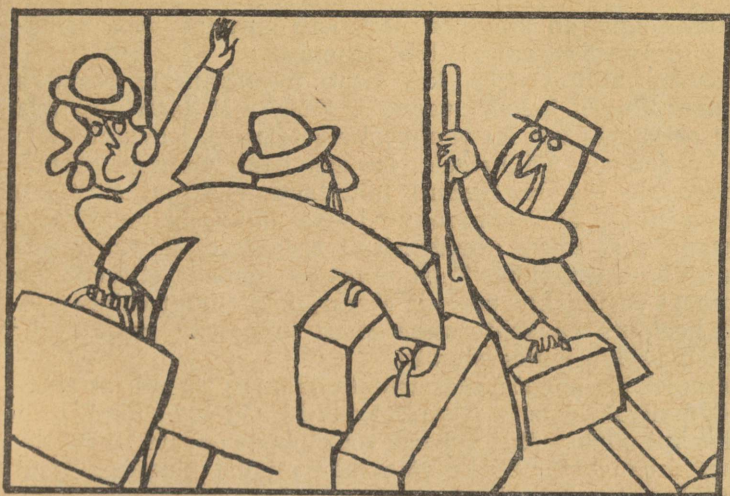
vate rõivaste ja esemete nimistu, mis sunnib asja läbi mõtlema ja kindlustab kõige vajaliku kaasavõtmise.

Pikemaajaliseks sõiduks vajatakse muidugi enam esemeid. Mugavuse mõttes ei tohiks kohvrite arv isiku kohta siiski ületada kahte. Suuremasse kohvrisse pakitakse alles sihtkohas tarvisminevad esemed, käsikohvrisse või kandekotti aga need, mida läheb vaja sõidu ajal, nagu näiteks tualetitarbed, magamisriided, lugemismaterjal, toidupakk jne. Ka söidupiletid, vajalikud paberid jms. pannakse käepärast, et neid poleks vaja otsida kusagilt kohvripõhjust, tõsta kohvrit üles-alla, kraamida sealt asju välja ja häirida sellega kaasreisijaid. Raskemad esemed ja vähemkortsuvad riided pakitakse kohvri või kandekoti põhja. Pakkida tuleb ruumi säästvalt, et vältida lisapakke ja -pakikesi.

Tänapäeval on liiklusteede ja -vahendite osas suur valikuvõimalus. Millise neist me ka ei valiks, peame igal pool vastuvaidlematult alluma sõidumäärustele. Need on ju loodud reisijate mugavuse ja julgeoleku tagamiseks. Näiteks on keelatud sõiduki ukse lahtitegemine sõidu ajal, rongi või autobussi aknast väljakumardumine jne., sest kõik need toimingud ja olukorrad ohustavad reisijat. Sõidumääruste rikkujaid karistatakse rahatrahviga. Sealjuures ametnikule vastu hakata on mitte üksnes ebaviisakas, vaid ka asjatu. Hästikasvatatud inimene ei valmista asjatut tüli kohuseid täitvale ametnikule, vaid kohtleb teda nagu kõiki kaasreisijaidki viisakalt. Kui vajatakse sõidu ajal täpsemaid teateid näiteks sihtkohta saabumise aja, ümberistumise jne. kohta, siis palutakse seda reisiliinil töötaja (konduktori, rongiülema, stjuuardi jne.) käest, sest kaasreisija võib kergesti eksida. Jaamas pöörduetakse muidugi vastava ametniku poole.

R o n g i s. Juhul kui peab sõitma suure pagasiga, siis sõidu hõlbustamiseks ei tassita endaga kaasa kogukaid ja raskeid kohvreid või pakke. Nende tarvis on pagasivagun. Pealegi ei tohi vagunisse võetava pagasi kaal ühe isiku kohta ületada 36 kg.

Vagunisse sisenemisel ja kohtade leidmisel abistab mees oma naiskaaslast, noorem aga vanemat. Kes trügib vagunisse ja kõnnib selle vahekäikudes teistele teed andmata, selles nähakse kaaslasti mitteametavat inimest. Ka reisijad, kes on juba leidnud oma kohad, ja nende saatjad ei tohiks rongi seisuajal viibida vahekäikudes. Paraku leidub veel inimesi, kes sel viisil takistavad (eriti kupeeritud

Kes trügib vagunisse teistele teed andmata, selles nähakse ...

vaguneis) pealetulijate liikumist. Kui möödudes riivatakse kogemata kedagi, siis vabandatakse otsekohe. Kupeesse astuja tervitab oma kaasreisijaid. Mees võtab peakatte ära ja sõidab katmata peaga. Ülerõivad ja pakid asetatakse nii, et need ei segaks kaasreisijaid. Pakkide ülestõstmisel ja allavõtmisel pakuvad nooremad vanematele, mehed naistele abi.

Istekohtad. Kui kõigile reisijaile ei jätku istekohti, püütagu istuda võimalikult koomale, et võimaldada veel mõnele, eriti vanemale inimesele, istekohta. Pikematel sõitudel peab iga terve ja elujõuline inimene omama nii palju vastutulelikkust, et lubada kellelgi teisel vahetevahel jalgu puhata. Pakkudes istekohta ajutiseks kasutamiseks, võib arusaamatuse vältimiseks öelda näiteks nii: «palun, loovutan oma koha järgmise jaamani» või «palun, istuge seni, kuni tulen suitsetamast tagasi» või «palun, istume vaheldumisi». Endastmõistetavalt tänab koha saaja lahket pakkujat ega kuritarvita viimase vastutulekut. Ainult tänamatu inimene «unustab» koha tagastamata. Unustavad elementaarse viisakuse needki (hiljem tulnutest nooremad ja tugevamad), kes ekslikult arvavad, et

istumisõigus on ainuüksi neil, kel õnnestus tulla sõidukisse teistest varem või lähtejaamast.

Hästikasvatatud noor, kes istub nurgas (seda peetakse mugavaimaks kohaks vagunis, kuna seal saab nõjatuda nii seljatoele kui ka aknapoolsele seinale), loovutab selle koha raugale või haigele, ise aga istub viimase vähem mugavale kohale. Samuti talitatakse siis, kui istutakse akna juures, kuid ei tunta huvi maastiku vastu, mõni kaasreisija aga, sõites esmakordselt seda teed, tahaks meelasti ümbrust näha. Teisi arvestav inimene ei asetu ka kunagi vaguniakna ette nii, et varjab täielikult väljavaate. Ei keelduta ka kohta vahetamast inimesega, kes ei talu seljaga sõidusuunas istumist.

Istmetel ei laiutata ega sirutata jalgu välja nii, et jalad nõud riivaksid teise jalgu või riideid. On aga ruumi, eriti siis, kui ollakse üksi kupees, võib lubada endale ka suuremat mugavust, näiteks võib panna jalad pingilegi, kuid muidugi tingimusel, et ei määrata ega kriimustata istet. Selleks laotatakse jalge alla kas paber või midagi muud.

Harilikus, platskaardita vagunis pingile pikaliheitnu on ööselgi kohustatud juurdetulijaile otsekohe kohta andma. Sel puhul ei tohi segamise pärast avaldada mingil viisil oma pahameelt, ei sõna ega pilguga. Teiselt poolt ei sobi juurdetulijal järsult nõuda koha vabastamist, vaid seda palutakse viisakalt.

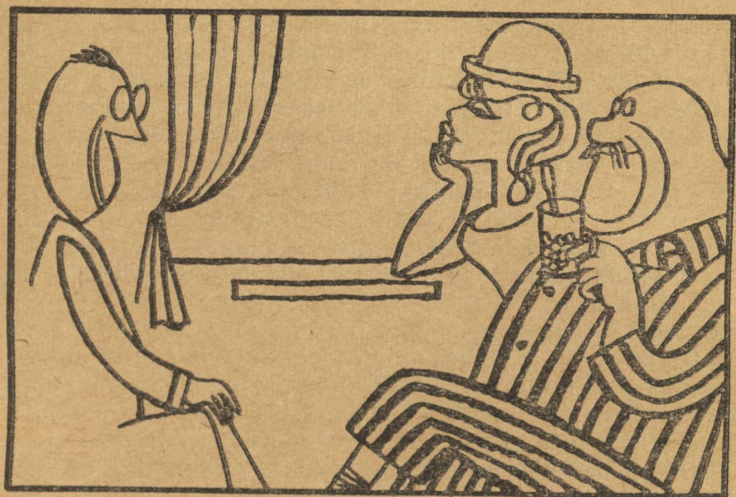
Väsinuna või unisena ei vajuta naabri õlale või sülle. Nurgasistuja võib peita pea oma rippuva mantli voldistikku.

M a g a m i s v a g u n i s kuulub alumine pink ühele isikule vaid öösel, päeval jagab ta seda ülemise koha omanikuga.

Viisakas mees loovutab alumise koha naisele. Samuti toimib noorem inimene eaka suhtes. Ka noor neiu ei keeldu andmast alumist kohta raugale või eakale mehele, kellel on ilmselt raske üles ronida.

Seni kui kaasreisija rõivastub, ollakse kupeest väljas. Omakorda see, kes on juba asemel, keerab enese teise rõivastumise ajal näoga seina poole, et mitte häirida rõivastajat.

Kupees ei istuta ja vaguni vahekäikudes ei jalutata ööriietuses — pidžaamas, öösärgis või muidu puudulikult rietatuna. Tualetiruumi minekuks paneb mees pidžaamale korraliku kittelkuue, naine öösärgile kittelkleidi (see peab katma öösärgi). Need võivad olla üsna odavast materjalist,

Kupees ei istuta ööriietuses.

näiteks flanellist, naistel sitsist. Hommikumantli puudumisel võib kasutada tänavamantlit.

Tugevasti higistavad inimesed peavad hoolitsema, et nad ei muudaks oma kaasreisijate olemist-hingamist võimatuks. Meie kaugsõidurongide korralikud tualetiruumid võimaldavad hädavajalikkude pesemist.

Ebaviisakaid reisijaid kohtame sageli noorte seas, kes reisides hulgakesi koos käituvad väga lärmakalt. Müriseva naeru ja kisa saatel mängivad nad poole ööni kaarte, laulavad, rändavad ühest kohast teise, paugutavad uksi, ronivad pinkidel, muutes vaguni mingiks treeninguruumiks, avavad kaasreisijate nõusolekuta sõiduki mõlemapoolsed aknad jne. Hästikasvatatud noor teab, et igasugune kaasreisijate häirimine ja eriti öise rahu rikkumine on ebaviisakas. Isegi laulda tohib vaid tervenisti ühele seltskonnale reserveeritud vagunis, autobussis ja üldse igas muus ainult selle grupi päralt olevas sõiduvahendis.

Akna avamiseks palutakse lähemalt naabreilt nõusolek. Tõmbetuule vältimiseks on tavaliselt lubatud avada aknaid vaid ühelt poolt.

Söömine reisivagunis. Vagunisse nagu igasse muussegi sõidukisse ei võeta kaasa teravalt lõhnavaid toi-

duaineid, sest võib juhtuda, et mõni kaasreisija ei suuda nende lõhna taluda, näiteks küüslaugu, sibula, teatud liiki juustu jne. lõhna. Söömisel ei kraamita kogu oma toidumoonu pingile. Süüakse nii, et see ei häiriks mingil moel kaasreisijate esteetilisi tundeid ja mugavust. Kõige otstarbekam ja meeldivam on kasutada valmistatud võileibu, mis on korralikult pakitud puhtasse valgesse paberisse. Ebameeldiv on näha sööjat, kes hammustab ühest käest vorsti või lihatükki, teisest leiba. Teiselt poolt, kuidas keegi ka ei sööks, kaunilt või inetult, ei ole viisakas seda toimingut jälgida.

Oletades, et ka naaber soovib süüa, kuid tal endal pole midagi kaasas ja lähemal ajal puudub võimalus mõnes peatuskohas toitu muretseda, võib talle pakkuda oma tagavarast. Seda tehakse taktitundeliselt. Pakutav peab olema isuäratav ja laitmatu välimusega. Endastmõistetavalt ei pakuta jooki klaasist, millest äsja joodi ise. Kui naaber tänades keeldub, pole pakkujal solvumiseks põhjust, kuid teistkordset pakkumist välditakse.

Toidujäänuseid, pakkimispaberit jm. ei jäeta lauale ega lükata pingi nurka või istme alla, vaid viiakse vaguni prügikasti, või kui see puudub, siis pannakse need tagasi oma kotti. Loopida need aknast või uksest välja on näotu, sest nii risustatakse raudteeäärne maa-ala.

Restoranvagus on üsna mõnus istuda pärast söökigi õlleklaasi või kohvitassi taga, vestelda või vaadelda laia akna taga mööduvat maastikku, kuid ometi ei tohi mugavuse tõttu unustada kaasreisijaid, kes sooviksid ehk ka süüa. Nii mõnuleda võib vaid siis, kui on ruumi ja pole süüasoovijaid. Muus osas käitutakse siin nagu tavaliselt restoranis, sööklas või kohvikus.

Suitsetamine on lubatud vaid vastavais erivaguneis ning enamasti ka restoranvagusis. Kupees võib suitsetada vaid siis, kui kõik kupeekaaslased on suitsetajad. Lapsed reisil. Laste ja nende saatjate vastu ollakse igati vastutulelik. Ehkki väikesed reisijad on sageli väga tülikad kaasreisijaile, tuleb täiskasvanuil jääda rahulikuks. Omakorda laste vanemad või saatjad peavad igal juhul jälgima, et nende lapsed oma nutuga või muu käitumisega ei segaks kaasreisijaid.

Keskustelu sõidul. Kauakestva sõidu ja tegevusetuse tõttu astutakse kergesti keskustellu kaasreisijatega. Taktitundeline inimene ei ole kunagi keskustelu alusta-

misega ja ka vestluses pealetükkiv. Kui nähakse, et kaasreisija soovib meelsamini olla omaette, siis tõmbutakse kohe tagasi. Oleks aga ka taktitu kaasreisija kõnetusele reageerida jäiselt ja tagasitõrjuvalt. Muutub keegi liiga jutukaks, siis peab teist solvamata leidma tee soovimatust vestlusest pääsemiseks. Kõige parem vahend selleks on raamatu või ajalehe lugemine. Lugejat ei sobi küsimustega tülitada. On kellelgi ajakiri või -leht, mida ta ise ei loe, kuid oletab, et kaasreisija sooviks seda lugeda, võib talle seda pakkuda. Samuti võib lugemisest huvitatu paluda naabrilt vaba ajakirja või -lehte.

Reisil võib vestelda kõigest erapooletust. Isiklikest või koguni intiimasjust tavaliselt ei kõnelda. Tuttavate lähemast elust ei jutustata kellelegi, sest võib juhtuda, et mõni kaasreisija tunneb kõnealuseid, mille tõttu võib tekkida piinlik olukord. Ka võõrkeele abiks võtmine ei kindlusta alati saladust. Sõidul pole tarvis võhivõõrale inimesele seletada oma reisisihti, kavatsusi ja eriti veel rahaasju, sest kõikjal võib leiduda ebaausaid inimesi, kes teiste usaldust ja kogenematust kurjasti kasutavad. Ametiasju tuleb hoida ranges saladuses ka reisi ajal.

Sihtkohta saabumisel jäetakse kaasreisijatega hüvasti. Neist, kellega meeldivalt vesteldi, võib lahkuda ka käesurumisega. Edasisõitjaile soovitakse tavaliselt head reisi. Reisil, vaatamata selle kestusele ja kaasreisijate vahel tekkinud vestlusele, end tavaliselt ei esitleta. Esitletakse vaid siis, kui jutlemisel ilmnes rohkeid isiklike puutepunkte ja ühiseid huve ning tekkis soov olla ka edaspidi tuttav. Sel puhul võib end esitleda juba sõidu kestel või enne lahkumist.

Vagunist (ka autobussist) väljub mees või nooruk esimesena, et väljumisel abistada naist või vanemat kaaslast.

Autobussis käitutakse põhiliselt samuti kui rongiski.

Lennukis on käitumine kohandatud selle liiklusvahendi iseärasustele. Käitumises kaasreisijate ja lennuki personali suhtes kehtivad aga üldiselt samad nõuded mis rongiski.

Lennujaama peavad reisijad ilmuma sedavõrd enne lennuki stardiaega, et jõuda täita vajalikud formaalsused, vajaduse korral lasta kaaluda pagas ja see ära anda.

Lennukisse asumisel jälgitagu lennujaamas antavaid korraldusi. Igal reisijal on lennukis oma kindel istekoht.

Läheb kellelgi süda pahaks, siis kasutab ta vastavat kotti,

mis on tavaliselt pandud iga istme juurde. Kotti ei peideta seejärel istme alla, vaid antakse stjuardessi kätte, kui ta tuleb neid korjama.

L a e v a l. Suur laev, eriti ookeanilaev, on nagu omaette riik, kus ainuvalitsejaks on kapten, kelle käskudele alistuvad kõik laeval olijad. Reisija tohib kaptenisillale minna ainult kapteni kutsel. On kapteniga kokkupuuteid, esitletakse end või lastakse end esitleda. Taktitundeline reisija ei tülita kaptenit küsimustega, mida suudab lahendada reisijaid teenindav personal. Viimaseidki ei häirita asjatult iga tühja-tähja pärast. Teenindava personali vastu ollakse nagu tavaliselt viisakas, mitte-familiaarne ega kõrk.

Elu ja käitumine suurel reisilaeval sarnaneb hotellieluga, ainult et laeval puutuvad inimesed veel sagedamini kokku, umbes nagu puhkekodus. Mida luksuslikum on laev, seda suuremaid nõudmisi esitab see rõivastusegi suhtes.

Reisijate omavahelises käitumises kehtivad samad reeglid mis hotellis või puhkekoduski.

On loomulik, et ka laevatekil abistab viisakas mees naiskaaslast: muretseb tooli, loovutab talle oma koha, kui see on vajalik, pakub astumise hõlbustamiseks käsivart, kui laev õõtsub jne.

HOTELLIS, PUHKEKODUS, SANATOORIUMIS

Suurtes linnades on mitmesuguseid hotelle — luksuslikke ja üsna tagasihoidlikke. Millise keegi valib, oleneb tema ainelistest võimalustest ja tihti eelkõige sellest, kuhu saab koha. Saabunud kuhugi võõrasse linna, on soovitatav paluda juhatust teadete büroost, jaama miilitsalt või mõnelt teiselt ametiisikult, mitte aga tundmatult eraisikult. Kuurortides näiteks abistab reisijat majutamisel kuurordibüroo, andes vastava aadressi.

Saabunud võõrastemajja, pöördutakse administraatori poole. Välismaal on enamikus hotellides külalisraamatud, kuhu iga saabuja kirjutab oma nime.

Meil teeb vajalikud sissekanded hotelliraamatusse administraator. Kui formaalsused on täidetud, juhatatakse külaline tuppa.

Külaline kohtleb hotelli, puhkekodu ja sanatooriumi teenijaskonda viisakusnõuete kohaselt ega väsita neid ülearuste soovidega. Inimesed, kellel on alatasa millegi üle nuriseda, kellele pole miski küllalt hea, kes käsutavad ja

mängivad tähtsat persooni, on kõigile tülikad. Esineb min-geid puudusi, siis ei kritiseerita tagaselja ega nuriseta, vaid öeldakse juhatajale või vastavale isikule, kellest oleneb antud puuduse kõrvaldamine. Külaline hoiab toa võimalikult puhta ja korras. Ta asjad ei vedele pilla-palla. Voodisse või diivanile ei heida ta jalanõudes ega tõsta jalgu toolile, lauale jne. Kohvrite või muude asjadega ei kriimustata toole, laudu või põrandat. Pesukauss hoitakse puhas. Puudub toas kinga- või riidehari, pudeliavaja või mõni muu vajalik ese, küsitakse see administraatorilt või korruse korrapidajalt. Põrandavaibad pole mõeldud kusa-gil kingade puhastamiseks, samuti pole mööbliservad pudelite avajad. Piinlik on, et meie võorastemajade külas-tajate seas leidub ebakorrektsed inimesi, kes rikuvad võo-rastemajade sisustust. Muide, ärgu viimased imestagu, kui nad järgmisel korral ei leia selles võorastemajas isegi üheks ööks ruumi. Nende nimed jäävad aastateks meelde.

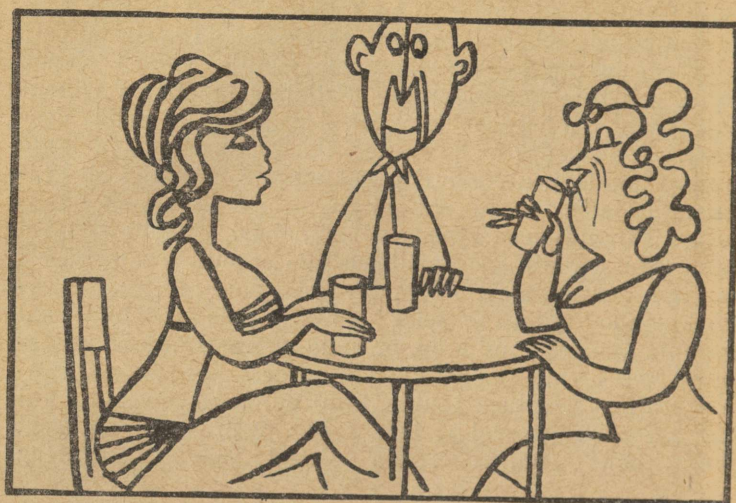
Lev Tolstoi ütleb, et «kasutades mõnda eset, pea meeles, et see on inimese töö vili ja et seda raisates, rikkudes või hävitades, hävitad sa tööd, raiskad inimese elu».

Korralik inimene väldib kõike, mis võib kuidagi toa sisus-tust rikkuda.

Korda armastav inimene on harjunud oma magamisaset ise katma. Ka võõras kohas ei paugutata uksi, ei kolistata ega lärmata, ei vilistata, ega laulda toas või koridoris. Hilis-õhtul, varasel hommikutunnil, sanatooriumides ja puhke-kodudes aga ka lõunauinakutuñnil ollakse eriti vaikne, et mitte mingil viisil häirida kaasinimesi. Toaski räägitakse tasasel häälel, sest vaheseinad, eriti suvemajades, on ena-masti õhukesed.

Elades kahekesi toas, tuleb ka kaaslast arvestada. Sa-geli väljutakse või tullakse tuppa teise magamise ajal. Peenetundeline kaaslane väldib siis laearmatuuri sisselüli-tämist ja toimetab võimalikult vaikselt sumeda öölambi valgusel või isegi pimedas. Ka sel võõral, kes elab hotellis pikemat aega, pole rohkem õigusi kui teistel, kes peatu-vad vaid ühe öö.

Puhkekodus ja sanatooriumis, kus elatakse mõned nädalad väiksema või suurema kollektiiviga koos, tuleb ennast kohandada kindla ühise päevarütmiga. Kohe saabumise ja esimeste formaalsuste täitmise järel tutvutakse üldise kodukorraga ja allutakse sellele vastuvaidlematult.

Ei sobi süüa supelkostüümis.

Söögilauda ilmutakse täpselt ja korralikus rõivastuses. Ei sobi süüa supel- või päevituskostüümis ega ka negližees või pidžaamas.

Hotelli restoranis süüakse hommikueinet ja lõunat päevas rõivastuses. Silmapaistvates suurtes hotellides kannavad mehed õhtustamisel tumedat ülikonda või isegi õhturõivastust, naised rõivastuvad vastavalt oma meespartnerile.

Oma lähemaid naabreid, kellega ollakse pikemat aega tihedas kokkupuutes, näiteks söögilauas, tervitatakse ka väljaspool hotelli (puhkekodu, sanatooriumi), ehkki ei olda ametlikult tuttavad.

Väljudes hotellist, puhkekodust või sanatooriumist, ei võeta toavõtit kaasa, vaid antakse see vastava isiku (koristaja, korrapidaja, administraatori jne.) kätte.

Raha ja väärtasju ei jäeta tuppa, vaid viiakse hoiule seifi, mis on olemas igas suuremas hotellis, sanatooriumis ja puhkekodus. Kui hotellis, eriti veel puhkekodus või sanatooriumis viibimine oli kõigiti meeldiv, siis ei unustata tänamast ka teenindavat personali. Tänatakse kas isiklikult või kirjalikult vastavas kiituste-kaebusteraamatus.

KÄITUMINE TURISMIREISIL

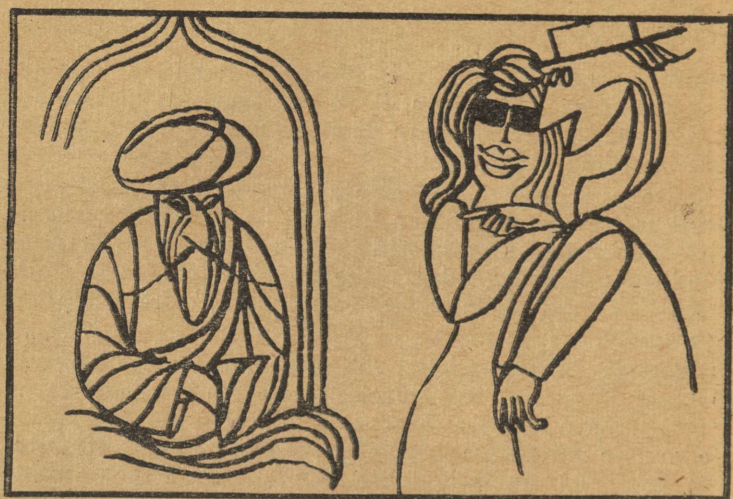
Ammuks see oli, kui Jules Verne hämmastas lugejaid kõrgelennulise fantaasiaga. Peeti suursaavutuseks rännata 80 päevaga ümber maakera. Kontinendid tundusid asuvat üksteisest tohutult kaugel.

Nüüdisaja inimesed, olenemata tegevusalast, sooritavad sageli mitte üksnes lühemaid, vaid ka pikemaid turismireise. Turismile kui vaimseid ja füüsilisi võimeid arendavale tegevusele ning rahvusvaheliste sidemete tihendamist soodustavale tegurile pööratakse meil järjest suuremat tähelepanu.

Nõukogude Liidus on hästi väljaarendatud turismibaaside võrk. Muidugi võib turismireise ette võtta ka oma algatusel, sõltumatult turismibaasist, kuid kahtlemata on turistile endale mugavam kasutada turismibaaside teenuseid, eriti veel siis, kui sõidetakse mõnda kohta esmakordselt. Kasutades turismituusikut, ollakse vaba kõigist reisil ette-tulevatest raskustest: majutamisprobleemist, sööгимuredest, alalisest sõidupiletite hankimisest jne., samuti tul-lakse välja tavaliselt väiksemate kuludega kui omal käel sõites. Viimasel puhul võib alatine mure reisi tehnilise läbiviimise pärast rikkuda üsna palju loodetud mõ-nust. Teisest küljest, turismibaasi teenuste kasutamine kohustab iga turisti alluma turismibaasides kehtivale korrale.

Vennasvabariigis või välismaal on iga turist oma maa esin-daja, seega vastutav oma rahva hea nime eest võõrsil. Turistide järgi otsustatakse ka selle riigi üle, kust nad pärit on. Seepärast peab turist ennast näitama kõige pa-remast küljest.

Et võõrastel maadel on sageli sootuks teised kombed, siis peab enne reisi tutvuma antud maa tavadega, et mitte sattuda ebameeldivasse situatsiooni. Kohaliku rahva rah-vustunde võimaliku solvamise vältimiseks tuleb nii mõ-nigi kord teatud määral alistuda ka sealseile kombeile. Ei ole ilus kritiseerida ja naeruvääristada võõraid tavasid. Kõigest võõrast ja harjumatust tuleb püüda aru saada. Kuigi uus ja võõrapärane võib nii mõnigi kord hämmas-tada, ometi katsutagu oma imestust varjata, kui ei soovita endast jätta taktitu inimese muljet. Teeselda ükskõiksust oleks samuti kohatu. Turistina, nagu igas muuski olukor-

Et ole ilus naeruväärastada võõraid tavasid.

ras, on tarvis möödutunnet. Üldiselt käitutakse võõrsil külalisena.

Tunnustust avaldatakse seal, kus see on vajalik. Muidugi ei kalduta kiitmisel lipitseva ülistamiseni. Kui juhtubki, et mõni asi on kodumaal halvem, ei sobi seda võõrsil konstateerida: see oleks niisama hea kui oma perekonnale toomine võõra ette. Inimene, kellel on veidigi uhkust ja väarikustunnet, ei tee seda. Teiselt poolt, kui võõrsil miski ei meeldi, siis ei hakata seda valjusti ja pealetükkivalt kritiseerima, pealegi ei ole arukas teha üksikute muljete põhjal ühe või teise maa ja rahva kohta üldistavaid otsuseid.

Reisijate gruppi saadab tavaliselt turistide juht (giid). Ajal, mil giid annab ümbruse, muuseumi- või näituseeksponaatide või millegi muu kohta seletusi, kuulatakse teda vaikselt ja rahulikult. Soovib keegi oma naabriga mõnel puhul mõtteid vahetada, astutakse vaikselt kõrvale, et kõnelusega mitte segada teisi. Tekib mingi küsimus, esitatakse see siis, kui giid teeb pikema pausi või kui ta on lõpetanud selgitamise.

Tänapäeval kuulub turisti varustusse ka foto- või filmiaparaat. Aparaadiga jäädvustatakse huvipakkuvat ümb-

rust, ajaloolisi jm. vaatamisväärsusi, mida on lubatud pildistada, ja ka oma reisikaaslasi. Soovides pildistada kedagi selle maa elanikest üksikult, palutakse luba.

On näotu, kui turisti juures ilmneb lõtvus — väljakutsuvalt sundimatu käitumine. Pole sugugi meeldiv kohata väga lärmakalt käituvat turistide gruppi, kes taotleb oma rahvuskeelse valju kõne, kõlava naeru ja vabade žestidega üldise tähelepanu äratamist.

Turistki jääb igal pool tagasihoidlikuks ja viisakaks. Ka mõtete väljendamisel ollakse tagasihoidlik. On teada juhtumeid, kus ettevaatamatud turistid, arvates, et nende keelt ei tunta, on lohakate väljenduste tõttu sattunud väga piinlikku olukorda. Oma kodukohast kõige kaugemaski paigas võib kohata kaasmaalasi või isikuid, kes tunnevad turisti emakeelt.

MATKAMINE JA SUHTUMINE LOODUSESSE

On vana tõde, et hea meeoleolu, töötahe ja -võime olenevad kõigepealt tervisest. Tervis aga sõltub suurel määral õigest puhkusest, tervislikust puhkeaja veetmisest, s. o. võimalikult rohkest viibimisest vabas looduses. Eriti peaksid linlased igal puhkepäeval sooritama vastavalt aastaajale kas pikemaid või lühemaid jalutuskäike, suusaretki, matku jne. Matkamisel kasutatakse tänapäeval ka mitmesuguseid sõiduvahendeid. Autoga ringikihutamine ei kosuta aga kedagi, rääkimata füüsiliste võimete arendamisest. Kaasajalgi on tervislikumaks, kaunimaks ja elamusrikkamaks ürgne rändamisviis — jalgsi matkamine. Seepärast, kui kasutataksegi mootorsõidukeid, on soovitatav peatuspaikades teha ka jalgsirännakuid.

Jalgsi matkamine nõuab enam kui ükski teine reis kohast riietust ja kaasavõetavate esemete hoolikat valikut. Matkariietus olgu kerge, lihtne ja vastupidav. Viimast nõuet peavad rahuldama eriti jalatsid. Liiga raske paun on väsitav ja röövib matkamõnu, seepärast võetakse kaasa vaid see, milleta läbi ei saa. Kogu grupile kuuluv varustus, nagu telgid, esmaabivahendid, kaart, kompass, sporditarbed jm. jaotatakse kandmiseks omavahel.

Telgi püstitamiseks valitakse sobiv paik. Telki ei ole sünnis püstitada kohta, kus see häiriks lähedalolijaid, ja ka vaatamisväärsuse vahetus läheduses. Viimane käib ka looduslikult kauni, sagedasti külastatava paiga kohta. Telgi

püstitamisest võtavad osa kõik matkagrupi liikmed — noormehed ja neiud.

Peab teadma, et lõkke tegemine pole kõikjal lubatud ega kohane. Lõket ei süüdata tuleohtlikus metsas, samuti puude läheduses. Enne laagripaigast lahkumist kaetakse kustunud tulelõke mulla ja mätastega. See on vajalik tuleohtu vältimiseks, samuti riivavad mustendavad tuleasemed valusalt silma, olles inetuks kontrastiks metsaroheluses.

Nii peatuspaigas kui ka rännakul ei sobi liialt lärmitseda. Ei maksa ka lilli noppida, selleks et neid mõne hetke pärast minema visata. Matkatagu rahulikult ja naudides. Üksildastes kohtades on soovitatav tervitada vastutulijaid ka siis, kui neid ei tunta. Samuti vastatagu viisakalt maainimeste ja laste tervitusile, kuna niihästi meil kui mujalgi peetakse maal heaks kombeks tervitada iga võõrast.

Matkata ei tarvitse tingimata suure grupiga, seda võib teha ka kahekesi või isegi üksikult. Matkates aga suuremas grupis, pole kombeks teistest eralduda.

Üldiselt on matkamisel nii mõnigi tavaline käitumisreegel sobimatu. Mees- ja naiskaaslased käituvad seltsimehelikult ja vabamalt, kuid kõigiti korrektselt. Neiud peavad ise oma seljakotti kandma, kuigi noormehed püüavad võtta endale raskemad asjad.

Ka seenel, marjul, kalal ja jahil käimist võib võtta kui teatud liiki matkamist. Niisuguste meelelahutuste puhul tähelepanu keskendamine teatud objektidele ei väsita, vaid rahustab närvikava ja õpetab samaaegselt hindama looduse ilu.

Täiskasvanuil on nende suuremate kogemuste tõttu rohkem silma ilusa nägemiseks looduses. Perekondlikel väljasõitudel ning jalutuskäikudel on vaja laste tähelepanu suunata kõigele vaatamisväärsele ja ilusale. Lastele tuleb arusaadavas laadis selgitada, et loodus on arenenud väga pika aja vältel, et looduse iga osis — pinnas, veed, taime- ja loomariik — kõik on tihedas seoses ja üksteisest sõltuvad. Inimene, kes arenes looduse rüpes, on ise samuti loodusega lahutamatult seotud. Inimkond on oma eksisteerimise kestel kasutanud looduse ande: on saanud talt toitu, riietust, tervist ja esteetilist naudingut. Seepärast tulebki loodust armastada ja hoida.

Ja ometi leidub isegi tänapäeval inimesi, kes suhtuvad loodusesse hoolimatult või pillavalt.

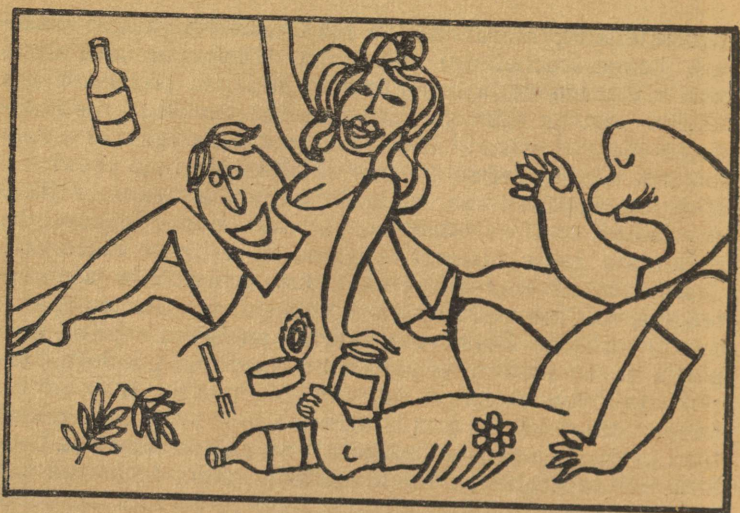
Kommunistlik moraal nõuab aga ühiskonna varasse säästvat, heaperemehelikku suhtumist. Ühiskonna vara algab oma eluaseme nelja seinaga vahelt ja lõpeb põlislaane iga üksiku puu ja taimega. Enesestmõistetavusega me hooldame maja, korterit, sest kasutame seda iga päev. Aga loodust, näiteks metsa, kas me ei vaja sedagi iga päev?

Mets on meie rikkus, meie ilmastiku ja maa veerežiimi regulaator, nn. «veehoidla», ja meie linnade «kopsud», rääkimata tema otsesest rahvamajanduslikust väärtusest. Oleme uhked oma rohketele põlistele parkidele ja puistesedele, mis muudavad meie kodumaa maastiku omapäraselt maaliliseks. Sõjajärgseil aastail on Eestis rajatud uusi parke ja iluaedu ning palistatud maanteid puudega. Iluarmastaja vaatleb sirguvaid puid rõõmuga ja tänab mõttes nende istutajaid. Iga puu istutamine ja kasvatamine nõuab tööd ja hoolt, loodusesõbra kätt. Siin aga on üheainsa hooletu või kuritahtliku käeliigutusega puu vigastatud või koguni tapetud. Nähes rikutud koorega või murtud puud, tundub tõelisele loodusesõbrale, nagu oleks marrastatud ja haavatud teda, loodusesõpra ennastki.

On taunitav, et mõned matkajad tunnevad tarvidust jääd-

Üheainsa hooletu või kuritahtliku käeliigutusega on puu vigastatud või koguni tapetud.

Maastikku ei tohi reostada toidujäätmete ja prahiga.

vustada oma «ajaloolist» külaskäiku. Nad lõikavad või uuristavad ehitiste või koobaste seintesse, pinkidesse, puudesse jne. nimesid, aastaarve jm. Näiteks Helme kuulsate koobaste üks vaheseinu ongi juba selle tagajärjel varisenud.

Silmade ette kerkib müstilise Tori põrgu täiskritseldatud paljand või maalilise Ahja jõe ürgorus asuv Taevaskoda. Eriti Taevaskoja, selle loodusetempli ilu imetledes ei suuda ükski enam-vähem arenenud inimene alla suruda viha ja põlgust selliste kritseldajate vastu.

Tavalisse maastikkugi peab suhtuma lugupidavalt. Seda ei tohi reostada toidujäätmete, paberitükkide, munakoorte, lõhutud pudelite ega muu prahiga. Tuleb hoida puhtana kaevud ja allikad. Enne peatuspaigast lahkumist peab vaatama, kas ei ole jäänud vedelema mõni tühi konservikarp, sigareti- või paberossiots. Kui igal nädalalõpul peatuks selles paigas mõni grupp ja jätaks endast kuigi palju prahti maha, siis muutuks kaunis kohake peatselt tundmatuseni. Jäätmed kaevatakse maasse. Rannas, iseäranis liivasel rannal, ei peideta prahti liivasse. Juhuslikult purunenud pudeli kildude matmine rannaliivasse on aga juba kuritegu.

Looduse risustajaist veelgi madalamal arenemisastmel on looduse rüüstajad. Näib, nagu sunniks mõnd inimest otse- kui hävitamiskirg murdma sületäiekaupa puuoksi, isegi noorte puude latvu! Missugune troostitu pilt jääb laastatud kasest, rüüsteretke üleelanud sarapuusalust või hiljutisest kaunist samblavaibast, mille ahnitsejast seeneline on hoolimatult üles rebinud.

Korralik seeneline lõikab seene ära noaga, jättes juure maa sisse, sest nii talitades jätab ta terveks seeneniidistiku ja seega võimaluse uute seente kasvamiseks. Sipelgapesade rüüstajad, nii noored kui ka täiskasvanud, ei anna endale aru, et metssipelgad on ülikasulikud putukad, kes hävitavad ohtlikke putukkahjureid. Metssipelgad on meil võetud riikliku kaitse alla.

Eestis leidub väärtuslikke ja haruldasi loodus- ning ajaloolisi mälestusmärke: üleeuroopaliselt tuntud nn. Vilsandi linnuriik Vaika kaljusaarestikul, liigirohke linnustikuga rahvusvahelise tähtsusega Matsalu Riiklik Looduskaitseala, Kaali meteoriidikraatrid, rändrahnud ja kivikülvid, maalilised orud, mäed ja järved, jõed ja joad, merest kõrguvad pangad ja kaldad, mitmed karrid ja koopad, meie esivanemate rasket minevikku tunnistavad ordulossid, kindluste müürid, vallid ja mõisahooned ning Kalevipojast pajatavad künnivaod, mäed, rahnud, järved ja lingukivid ning tema võimsad sängid.

Kõiki neid objekte külastavad igal aastal tuhanded inimesed, kelle käitumisest oleneb suurel määral, missugusena säilib nende kohtade looduslik ilme.

Viimased sõjad on hävitanud palju loodus- ja ajaloolisi mälestusmärke. Osa neist suudeti taastada, osa hävis lõplikult. Seda suurem kohustus on meil kõigil hoida säilinud mälestusmärke, kasvatada austust nende vastu, nii et ükski käsi ei tõuseks enam neid kergemeelselt lõhkuma.

Iga kodaniku suhtumine loodusesse ja kultuuriajaloolistesse objektidesse olgu heaperemehelik ning hoolitsev. Täiskasvanute vastutusrikkaks ülesandeks on isikliku eeskujuga süvendada noorsoos loodusearmastust, ilumeelt ja kultuursust. Loodusesse peame suhtuma suurima vastutustundega, sest oleme kohustatud seda mitte ainult säilitama, vaid ka pärandama oma järglastele.

Loodus — see on olnud ja jääb meie vaimujõudude kasvatajaks ja inspireerijaks, meie esteetiliste tunnete emaks.

7. KÜLASTUSED

*Külaline valmistab alati rõõmu:
kui ta tuleb ja . . . kui ta läheb.
(Portugali vanasõna.)*

Igaühel meist on vaja suhelda kaasinimestega, olgu siis ametlikus korras või mitteametlikult, sellepärast on vaja tunda külastamiskombeid. Tuleb teada, kuidas, millal ja keda külla kutsuda, sedasama peab teadma ka teisi külastades. Seltskondlik läbikäimine algab mitmel põhjusel toimuvate lühiajaliste külaskäikudega, mida nimetatakse viisitideks. Ka seltskondlikuks läbikäimiseks on aegade jooksul kujunenud välja kindlad reeglid. Alljärgnevalt käsitletavatest reeglitest (välja on jäetud puhtformaalsed ja üksikasjalised) võivad nii mõnedki näida üsna tseremoniaalsena. Igaühele jääb aga võimalus kasutada antud reegleist vaid neid, mis olukorrale kõige rohkem vastavad.

Visiitide aeg ja kestus. Lühiajalisi eraviisilisi külastusi tehakse peamiselt õhtupoolikul ja puhkepäevadel peale kl. 12. Mingil juhul ei minda visiidile lõuna ajal. Suurtel pühadel, nagu oktoobripühad, uusaasta jne., ei tehta visiiti võõrastele ega vähem tuttavatele. Neil päevil võib külastada vaid sõpru, kellest juba teatakse, et nad tunnevad külastuse üle heameelt.

Pühade-eelsetel päevadel, samuti laupäeval ei ole sobiv teha visiiti, sest siis on pererahvas seotud pühade ettevalmistus- ja majapidamistöödega. Visiidi kestus oleneb selle iseloomust, külastatava hõivatusest ja külastaja taktitundest. Kõige lühema külastuse (visiidi) kestus on 10—15 minutit. Aega peab arvestama umbkaudselt, tunde järgi, sest sobimatu on vaadata kella. Sellest võib järeldada, et külaline kiirustab ja külastus oli vaid muuseas.

Visiit on viisakuse, lugupidamise väljendus külastatavale. Vanasti järgnes sellele tingimata vastuviit. Tänapäeval jäävad viisakus- ja vastuviidid üldiselt järjest

harvemaks. Seepärast ei tule seda võtta solvanguna, kui külastatav ei tee vastuvisiiti, pealegi külastajast hulga vanem inimene või ametiisik ei olegi selleks kohustatud. Vastuvisiidiga ei viivitata üle kolme nädala, seda ei tehta aga ka enne nädala möödumist. Kui polnud võimalust visiiti vastu võtta, avaldatakse selle üle kahetsust esimesel kohtumisel või vastuvisiidil. Tavaliselt ei vasta üksik naine üksiku mehe esitlusvisiidile vastuvisiidiga, vaid võib selle asemel saata küllakutse enda juures korraldata-vale koosviibimisele.

Esitlusvisiidi mõtteks on tutvustada külastatavale ennast või oma lähedast inimest ja luua külastatavaga nn. seltskondlik kontakt. Esitlus- ja vastuvisiidist võivad kujuneda sõpruskülastused. Nii kaua aga, kui see on vormiline viisakusväljendus ega teata veel, kas külastataval on soovi lähemaks läbikäimiseks, peab esitlusvisiit olema lühiajaline, mitte enam kui veerandtunniline.

Asudes elama või ka tööle uude, eriti just väikesesse kohta, näiteks alevisse või külasse, tehakse visiit neile, kellega tuleb edaspidi kas ametlikult või seltskondlikult läbi käia.

Kas teha visiit koju või töö juurde, seda peab ette ütleva olukord ja taktitunne. Kui oletatakse, et külastatavaga tuleb edaspidi ka eraviisiliselt läbi käia, külastatakse teda kodus. Esitlusvisiidid on eriti kombeks sõjaväelastel. Kui kaks ühes ja samas polgus teenivat ohvitseri ei tunne teineteise abikaasasid, siis teeb noorem oma abikaasaga vanemale ohvitserile ja tema abikaasale esitlusvisiidi. Nii toimivad ka ühe asutuse töötajad, kui nad soovivad luua perekondadevahelist läbikäimist. Äsjaabiellunud teevad esitlusvisiite mõlemapoolsetele sugulastele, sõpradele ja tuttavatele perekondadele.

Noormees, kellel on kavatsus abielluda, peab varem või hiljem tegema esitlusvisiidi oma väljavalitu vanemate juurde, kui ta neid juba varem ei tunne. Sel puhul lepitakse aja suhtes kokku ja noormees, kaasas tulevase ämma jaoks lillekimp, ilmub määratud ajaks kohale. Arvatavasti pakutakse talle tass kohvi või klaas veini. Ehkki selline visiit võib kesta eespool mainitust kauem, ometi ei tohi noormees visiidiaega, õigemini neiu vanemate aega, kurnitarvitada. Noormees kasutab lahkumiseks jutus tekkinud pausi, et tõusta ja öelda kerge kummarduse saatel: «Kas tohib lahkuda?» Ta ootab, kuni ulatatakse käsi hüvasti-

jätuks. Kui vanemad ei tule teda ukseni saatma, teeb seda kindlasti noormehe väljavalitu.

Mis puutub neiusse, siis loomulikult ei lähe ta noormehe vanemate juurde esitlusvisiidile üksi, vaid viimase saatel. Muide, esimene kohtumine ja tutvumine noormehe või neiu vanematega võib sündida ka väljaspool kodu, näiteks ühisel teatrikülastusel või jalutuskäigul. Selline õhkkond on igatahes nii mõnelegi vähem pingutatav.

Lahkumis- ja tagasijõdmisvisiit. Lahkudes pikemaks ajaks või alaliseks kohast, kus kauemat aega on elatud, tehakse visiit lähematele tuttavatele, et teatada neile oma lahkumisest. Lahkumisvisiidile ei vastata, vaid minnakse ärasõidu ajaks (jaama, lennuväljale jm.) saatma. Naasmise järel külastatakse jälle tuttavaid, et teatada neile oma tagasitulekust.

Õnnitusvisiit tehakse mõne tähtsa sündmuse korral, näiteks abiellumise, lapse sünni, sünnipäeva, uue aasta puhul jne. Uue aasta õnnitusvisiiti on sobivam teha kuu esimesel poolel, mitte aga paaril esimesel päeval. On saanud tavaks viia õnnitletavale lilli või kingitus.

Visiit haigele. On keegi lähemaist tuttavaist haigestunud, külastatakse teda, et väljendada oma osavõttu ja ergutada haiget. Haiget külastatakse vaid siis, kui seda lubab ravirežiim.

On vana tõde, et hea psüühiline seisund soodustab tihti paranemist. Peaaegu iga haige, kellest ta lähemad tutavad ja töökaaslased ei hooli, tunneb ennast mahajäetuna ja õnnetuna. Selline psüühiline seisund süvendab haige niigi rasket seisukorda. Seepärast peaksid lähemate omaste kõrval ka ettevõtte või asutuse töötajad — ametiühinguorganisatsioon igal juhul — ümbritsema suurima tähelepanuga iga haiget töökaaslast ja kollektiivi liiget. See muidugi ei tähenda, et iga kaastöötaja peaks haiget külastama. Liiga suur tähelepanu mõjuks vastupidiselt — väsitavalt. Piisab sellest, kui haige töökaaslased valivad endi keskel mõne esindaja, kes teeb visiidi kõigi nimel. Muide, enamasti valitaksegi ametiühinguorganisatsioonides vastavad sotsiaaldelegaadid. Kui haige seisund ei luba külastamist, siis päritakse vähemalt tema seisukorra üle ja palutakse teda tervitada. Haige külastamise aja määrab tema ravirežiim. Kui haigus lubab, siis viiakse (või saadetakse) haigele kas puuvilja või maiustusi, ka lilli. Valitakse lõhnatud lilled, kuna lõhn võib haiget ärritada. Põtililled ei ole selleks

kohased ega lubatudki, sest nad võivad mulla kaudu infektsiooni edasi anda. Haige juures külas olles peab kõneaine leidmisel ilmutama äärmist taktitunnet. Tuleb vältida vestlust, mis võiks haiget kuidagi erutada, teha ta rahutuks ja kurvaks. Jutt püütagu juhtida asjadele, mis rõõmstavad ja ergutavad haiget. Haiged tavatsevad kirjeldada oma haiguse käiku ja valusid. Taktitundeline külastaja kuulab seda tähelepanelikult ja osavõtlikult. Rahuliku ja veenva käitumisega, milles pole kahtluse varjunditki haige tervise taastumise suhtes, rahustatakse haiget kõige paremini. Võib juhtuda, et mõni haige kahtleb teda raviva arsti ravimeetodi tervendavas mõjus ja isegi arsti teadmistes. Oleks väär jagada haigega tema kahtlusi. Haiget raviva arsti autoriteeti ei tohi kunagi alla viia, sest see halvendab haige psüühilist seisundit ja seoses sellega ka tervist. Külustus peab olema lühiajaline, et mitte väsitada haiget. Haige voodiservale istumine on sanitaareeskirjadega vastuolus. Kui juhtub, et külustuse ajal astub sisse kas arst või õde, siis eemaldutakse.

Tervenenult on haige kohus tänada külastajat temale osutatud tähelepanu eest.

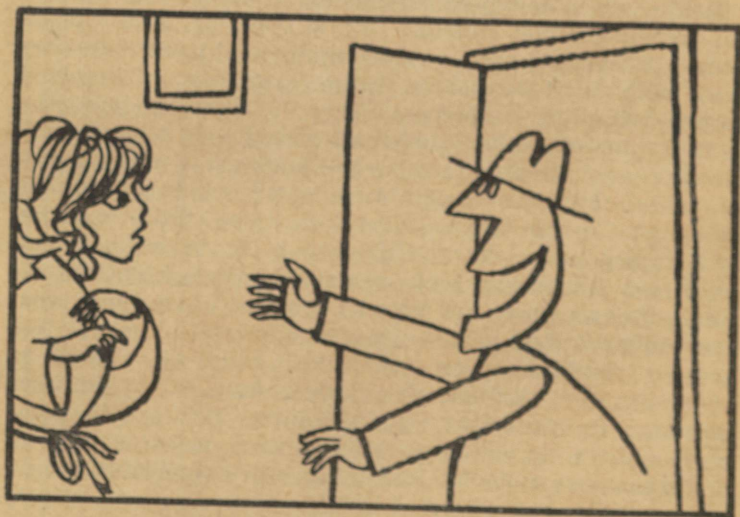
Kaastundevisiiti pole meil üldiselt kombeks teha. Seda tehakse vaid lähematele sugulastele ja sõpradele, kui neid on tabanud mingi õnnetus. Lilli ei võeta sel puhul kaasa, oma abi aga pakutakse. Kaastunde avaldamine telefoni teel näib liiga formaalne, külm, seepärast on kombeks minna isiklikult. Lähedane sõber võib kaastundeavaldusega minna otsekohe, kaugemad teevad seda hiljem, hariplikult paar nädalat pärast kurba sündmust. On arusaadav, et selline külustus nõuab külastajalt suurt taktitunnet. Kõigepealt peab teadma, kas külustatav üldse soovibki külustajaid vastu võtta. Kui selgub, et ta eelistab olla üksi oma kurbusega, oleks pealetükkiv teda külustada. Ei tule pahaks panna, kui näiteks leinaja laseb enda eest kaastundeavaldusi vastu võtta oma sugulasel või sõbral. Kui kurvast sündmusest on möödunud teatud ajavahemik ja kohatakse või külustatakse kannatanut, siis välditakse juhtunut meenutamast. Uudishimulik üksikasjade pärimine solvab kannatanut. Küsimustele vastates elab ta sündmuse taas sügavalt läbi. Südamlik käepigistus räägib enam kui terve rida otsitud lohutussõnu.

Kui matustest teatatakse kellelegi isiklikult, kohustab see teate saajat matusetalitusest osa võtma. Pole selleks või-

malust, saadetakse kaastundekiri, milles ühtlasi vabandatakse ja põhjendatakse oma ärajäämist.

Tänuvisiit tehakse neile, kellele ollakse tänulik osutatud teene, kingituse, heasoovliku tähelepanu jne. eest. Isegi siis, kui inimest isiklikult ei tunta, kuid võlgnetakse talle tänu, külastatakse teda, et väljendada oma tänulikkust. Tänuvisiidiga ei viivitata. Kui pole võimalik teha tänuvisiiti, saadetakse tänukiri. Tänuvisiit ei kohusta vastuviidiks.

Külastaja. Ootamatu külaline võib valmistada niisama palju rõõmu kui pahameelt ja kohmetust. Seepärast tuleb igal juhul arvestada külastatava aega, tema tööd, elustiili. Peab põhjalikult kaaluma, milline päev ja kellaaeg oleks külastatavale kõige soodsam külalise vastuvõtuks. Kõige otstarbekam oleks külastatavalt endalt küsida — kas isiklikult või telefoni teel —, millal ta on valmis külalist vastu võtma. Ainult siis võib minna ette teatamata, kui ollakse veendunud, et külastus valmistas külastatavale igas olukorras heameelt. Külla ei minda hommikul vara ega õhtul hilja. Üllatada kedagi pühapäeva hommikul kella 8—9 ajal või hilisõhtul võib tulla

Külla ei minda hommikul vara ja hilja õhtul.

kõne alla vaid intiimsete sõprade puhul. Ja sedagi ainult siis, kui külastaja on veendunud, et külastatav ei kohmetu, näidates end hommikumantlis, ning külastatav omakorda teab, et külastaja ei solvu, kui teda võetakse niimoodi vastu. Üldiselt valmistab varajane külaskäik kõigile, eriti perenaisele, piinlikkust. Võib-olla on tubagi veel koristamata. Perenaisel raiskab varajane külustus aega, mis on määratud majapidamistöodeks ja -talitusteks. Viisakusreeglitele vastavaks külustusajaks peetakse üldiselt ajavahemikku kella 12-st 20-ni.

Pole kombeks ilmuda ka lõuna-(õhtu-)söögi ajal. Juhtub aga külaskäik siiski sellisele ajale ja perenaine palub külalise lauda kas siira heameelega või ainult välisest viisakusest, võib tänada ja keelduda, põhjendades äraütlemist äsja söödud lõunaga jne. Kui perenaine ei taha sellest kuulda ja täidab külalise jaoks supitaldriku või teetassi, siis loomulikult ei sobi puigelda.

On nüüd söödud ja öeldud, et maitses hea, ning lõpuks lauast tõustud, oleks vahest külalisel suur soov ja vajaduski otsekohe lahkuda, aga ei või — viisakusreeglid keelavad. Söögilauast tõusmise järel on vaja veel veidi vestelda, alles siis tohib lahkuda. Üldse ei ole viisakas lõpetada külastust järsku, poole sõna pealt, niisamuti kui venitada seda üle sobiva aja.

Külas olla on mõnus ja see põhjustabki vahel külalise ajataju kadumist. Viimane aga ongi külalise taktitus. Kui võõrustaja mainib möödamindes, et tal on läinud selle aja jooksul meelest see või teine asi toimetada, või kui märgatakse võõrustajat kellale pilku heitmas, ongi juba liiga kauaks jäädud. Sageli kuuldav: «Ah, te juba lahkute, nii ruttu?» ei pea alati võtma siiralt, et jääda veel pooleks tunniks istuma. Veel vähem sobib peatuda ukse juures või esikus, et jätkata juttu. Kõike ütlemata jäänud võib öelda teine kord soojas toas, kus ei külmetata saatjat ega panda ta kannatust proovile.

On veel teisigi patustusi viisakuse ja pererahva vastu. Need algavad juba uksekella andmisest või koputamisest. Uksekella antakse lühidalt. Ei avatud esimesele helistamisele, võib veel kord helistada, kuid mitte enam. See oleks juba pealetükkiv. Kui külastatavat pole kodus ja saadakse teada, et ta viibib külastajale võõras perekonnas, siis ei sobi talle sinna järele minna. Ainult tungival põhjusel on see vabandatav. Külastades tuttavaid, ei võeta tavakoha-

selt kaasa neile võõrast isikut, kui pole eelnevalt selleks luba küsitud. Vastasel korral võib juhtuda, et kaasavõetud isik neile sugugi ei meeldi, kuid nad on sunnitud tema vastu olema külalislahked. Osutatud külalislahkus aga võib ebasoovitavat võõrast julgustada isegi teistkordseks külas-käiguks. Ainult erandjuhtumel, näiteks siis, kui teatakse, et külastatav tunneb võõra tulekust rõõmu, võetakse viimane kaasa. Võib juhtuda, et küllamineku ajaks on külastaja juurde keegi külla sõitnud. Üsna heade tuttavate juurde võib minna koos temaga, ehkki ta on külastatavale võõras.

Külla ei võeta kaasa koera, sest ta jätab jälgi, ajab karvu, võib haukuda ja valmistada muidki ebameeldivusi.

Mõnel puhul välditakse lapsi kaasa võtmast perekonda, kus neid pole. Lastel on igav istuda tegevusetult, sellepärast on pererahvas sunnitud neid löbustama.

Külla ei sobi minna veidigi viinastunud olekus. Kui inimene peab lugu külastatavast ja iseendast, siis ilmub ta külla kõigiti korrektselt: absoluutselt kainena, suitsuta suus või käes, habe hästi aetud, ise korralikus, puhtas riie-tuses jne.

Juba trepikojas puhastatakse hoolikalt jalad. Mees võtab sisenemisel peakatte peast. Kalossid, botikud ja üldse tänavajalatsid ning vihmavari jäetakse esikusse.

Meil Eestis on juba mitmel pool (eriti Saaremaal) saanud tavaks, et külastaja jätab oma tänavajalatsid esikusse. (Muide, Idamaadel on see komme juba iidne.) Ettenähtud külastuseks peaksid nii mees kui naine kindlasti kerged kingad (lapsed aga toakingad) kaasa võtma. Tänapäeval on isegi spetsiaalsed kingakotid nende kandmiseks olemas. Oleks väga soovitatav külastatavalgi külastajate jaoks mõned paarid toakingi varuda. (Kõige otstarbekamad on kannata kingad, sest need sobivad mitmele jalasuursele.)

Lühikesele külaskäigule tulev naine võib mantli või kaska selga ja kübara pähe jätta. Kui meeskülastajat pole palutud mantlit ära võtta (pererahvas peab seda kindlasti enne paluma!), astub ta tuppä mantlis ja hoiab kaabut käes. Kaabut hoides ei näidata selle voodrit. Kaabut ei panda lauale. Kui tuleb see käest ära panna, siis ainult toolile. Esemeid, mis võivad rikkuda mööblit — kas seda kriimustada, niiskeks teha või värvida —, ei asetata mööblile. Näiteks ei sobi panna vihmavarju, rahakotti,

kindaid, portfelli jt. asju lauale. Ka higiseid käsi ei asetata toolikorjule või mujale mööblile.

Kui külaline juhatatakse tuppa, kus pole kedagi, jääb ta oodates seisma. Ei ole kohane käia ühe eseme juurest teise juurde, et neid lähemalt uurida või kätte võtta, samuti heita uudishimulikku pilku läbi avatud ukse teise ruumi. Astub külastaja juuresolekul sisse veel teinegi külaline, siis ei sobi esimesel otsekohe lahkuda. Sellest võib jääda mulje, nagu oleks uustulnuka seltskond lahkujale vastu-meelne. Pealegi valmistab see ebamugavust võõrustajale, kes, alles tervitanud uut külastajat, peab kohe saatma eelmist. Eriti veel siis, kui uustulnuk on külalisele võõras, peab viimane lahkumisega veidi viivitama.

Need külastused, eriti eespool kirjeldatud visiidid, on mõeldud põhiliselt lugupidamise väljendamiseks külastatavale, sellepärast ei tohi külastaja visiidi väärtust alahinnata, öeldes mõtlematult, et astus sisse juhuslikult, kuna oli parajasti selles kandis. Niisugune ütlus võib solvata pererahvast, sest jääb mulje, nagu oleks külastaja astunud sisse võib-olla käsi soojendama või jalgu puhkama.

P e r e r a h v a s. On inimesi, kes võtavad meelega külalisi vastu, on ka neid, kes näevad viimastes ajaraiskajaid, segajaid.

Vanade põhjamaalaste kombes nõudsid, et peremees võtaks iga külastaja, isegi võõra, juba majauksel vastu. Tervitamisel pakkus ta külalisele «teretulemast-jooki». Seejärel, kui külaline oli juhitud alaliselt põleva kolde juurde ning istet võtnud, küsis peremees võõra teest ja kavatsust. Olid need täpselt määratletud viisakusküsimused esitatud, alles siis tundis peremees huvi selle vastu, kellega tal on üldse tegemist.

Sellist külalislahkust me tänapäeval ei ootagi. Vanade põhjamaalaste külalislahkuse meenutamine aga pole sugugi üleliigne ka tänapäeva inimestele, eriti neile, kes õpetavad oma lapsi valetama, et «ema või isa pole kodus». Külalist vastu võtta vähemalt mõneks minutiks võib enamasti igaüks. Külalise elutuppa juhatamine, talle iste pakkumine ja temaga paari sõna vahetamine ei võta teab kui palju aega. Puudub külastataval külalisega pikemaks vestluseks aeg, siis vabandab ta ja ütleb, et on sunnitud kohe kusagile minema, näiteks määratud ajaks polikliinikusse, või ruttama turule, et lõuna valmistamine ei hilineks, või on tal teatri- või kinopilet taskus jne. Ta lisab juurde, et

järgmine kord loodab ta külastajaga pikemalt jutelda. Sellises külastajale sageli piinlikuna tunduv as olukorras pole põhjust solvumiseks. Iga külaline, kes pole eelnevalt külastamise aja suhtes kokku leppinud, peab olema ette valmistatud, et külastataval võib antud ajale olla planeeritud midagi muud. Ka külastataval pole vaja tunda antud olukorra selgitamise pärast piinlikkust.

Üldiselt nõuab külalislahkus pererahvalt külalise suhtes vastutulelikku käitumist. Tupp juhatatud külalist ei tohi lasta kaua oodata. Viie minuti oodata laskmine väljendab juba tähelepanematust külalise vastu. Äärmisel juhul, kui ollakse sunnitud külalist üksi jätma, pakutakse talle mõni ajakiri või ajaleht. Heliseb külastaja juuresolekul telefon või kutsutakse külastatav silmapilguks välja, vabandatakse esimese ees. Telefonikõnet ei venitata pikaks. Saabub külalise juuresolekul telegramm või kiri, palutakse luba selle läbilugemiseks. Pikk kiri, kui pole oluline selle kohene lugemine, pannakse kõrvale. Pererahvas pakub külalisele mugavama istme. On saanud tavaks külastajaid kostitada. Väikese külaskäigu korral pole sugugi vaja lauda katta. Külalislahkus on täidetud, kui pakkuda külalisele nägusalt vaagnalt puuvilja, marju või maiustusi, tass kohvi, teed või mõnda kodus valmistatud karastavat jooki. Kui on kodus veini, võib pakkuda ka seda. Kost ei pea olema rikkalik. Palju olulisem on, et pakutav mõjuks kaunilt ja oleks maitsev. Pakutakse oma võimaluste piires. Ootamatu ja lühiküllastuse puhul harilikult ei kostitatagi. Ka ootamatuid külalisi ei sobi vastu võtta puudulikus riistuses (alussärgis, traksidega, pidžaamas jne.).

Kutsutud külaliste vastuvõtt. Seltskonda armastavad inimesed ei rahuldu ainult avaliku koha (kohvik, klubi jne.) külastamisega, vaid kutsuvad aeg-ajalt lähemaid tuttavaid oma koju kas pealelõunakohvile, õhtusöögil või mõnele muule koosviibimisele. Koduses õhkkonnas tähistatakse koos sõprade ja tuttavatega tähtsamaid pühi, sünnipäevi, pulmapäeva jne. Need peod ärge aga kujunegu jooma- ja söömapidudeks, kus on esiplaanil jookide ja toitude rikkus. Seltskonnas mängivad otsustavat osa ühised huvid, vaimukas ja hubane õhkkond. See saavutatakse siis, kui valitakse kaalutletult külalisi, vastuvõtuviisi ja -aega. Sageli seisab võõrustaja raske probleemi ees: keda kutsuda ja keda jätta kutsumata. Lähem tutvusringkond on ju enamasti suurem kui vastuvõtu

võimalused. Esimeseks küsimuseks on ruumide suurus. Võõrustajana ollakse kohustatud pakkuma külalistele mugavaid istumis- ja ajaviitmisvõimalusi.

Külaliste kutsumisel peab arvestama, et nad sobiksid omavahel. Kui korraldatakse pidu arvukate külaliste osavõtul, jääb külaliste erihuvide küsimus tagaplaanile, sest siin võivad ühiste huvidega inimesed grupeeruda.

Külalislahkusel on sageli kaks külge: esiteks, poolehoiust ja meeldivustundest, ning teiseks, välisest viisakusest tulenev külalislahkus.

Esimesest, siirast külalislahkusest, kantakse külaliste nimekirja sõber, formaalsest viisakusest aga inimene, keda peab kutsuma. Siin ta on: kui kutsuda A, siis peab kutsuma ka B, vastasel korral tunneks A end valusalt puudutatuna. Kui kutsutakse näiteks üks abielupool, siis peab kindlasti kutsuma ka teise. Ka kihlatud palutakse koos; eriti on see kohustuslik siis, kui võõrustajad tunnevad mõlemaid. Viisakus ja takt nõuavad ka nende kutsumist, kelle juures oldi külas, kuid keda pole veel vahepeal endale külla kutsutud. Kui ebameeldivad vahel ka näivad mõned kohustused, ei tohiks neid oma isikliku mugavuse nimel vältida. Lohutuseks võib olla see, et seltskondlikul koosviibimisel õpitakse üksteist paremini tundma ja nii mõnigi kord võib algul häirivalt mõjuvast isikust kooruda suurepärase inimese, kellele järgneval korral vaadatakse juba kui sõbrale.

Koosolijate huvides välditakse kutsumast isikut, kelle juuresolek oleks antud seltskonnale koormav. Ei sobi paluda külla neidki, kellest teatakse, et küllakutse on neile mingil põhjusel ebameeldiv. Ka perekonnale, kus on lein või raske haigus, ei saadeta peokutset. Suurele peole võib kutsuda isegi võõrast, keda isiklikult veel ei tunta, kuid kellest teatakse, et ta tuleks meeleldi.

Kutsed ja kutsu mis aeg. Pole kaugeltki ükskõik, millal ja kuidas kutsuda külalisi. Mida suurem on pidu, seda enam nõuab see ettevalmistusi nii pererahvalt kui ka külalistelt. Seepärast kutsutakse näiteks pulma, hõbe-pulma ja teistele suurematele juubelipidustustele jne. kolm-neli nädalat, väiksemale peole aga umbes nädal varem. Tavalisele, väheste külalistega koosviibimisele — kohviõhtule jne. palutakse külalisi mõni päev enne vastuvõttu. Väikesele koosviibimisele võib lähedasi tuttavaid paluda ka suusõnaliselt või telefoni teel, suure peo ja

kaugemate tuttavate puhul on kombeks saata kirjalik kutse. Kutse saadetakse kinnises kirjas (mitte postkaardil!). Pulmapeoks ja teisteks suurteks pidudeks lastakse harilikult trükkida (või kirjutatakse käsitsi ilukirjas) vastavad kutsekaardid. Kutsutava nimi kirjutatakse sellele alati käsitsi. Kutsekaardid saadetakse kõigile kutsutavaile, ka neile, keda on eelnevalt kutsutud suusõnaliselt. Perekonnale saadetakse kutse adresseeritakse perekonnapeale. Perekonnaliikmed (täiskasvanud) palutakse külla samal kutsel. Juhul kui täiskasvanud perekonnaliikmed elavad iseseisvalt, saadetakse neile eraldi kutsed. Kui saadetakse kiri, siis piisab paarist reastki. Kutse pulmapeole saadavad tänapäeval enamasti abiellujad ise. Näiteks:

Lp. sm. Peeter Põikse,

palume Teie lahkelt osavõttu meie abiellumise tähistamiseks korraldatavast koosviibimisest 7. nov. 1968. kl. 19 N. klubi ruumes, Kalinini t. 1.

*Tallinn-Nõmme,
oktoober 1968.*

*Tiiu Aare
Toomas Tõrvik*

Palume vastust 1. novembriks k. a. Aadress: Nõmme, Pikk t. 30—3.

Sageli saadavad pulmakutseid ka abiellujate vanemad. Kui koosviibimine toimub pruudi vanemate kodus, siis saadavad nemad kutse. Leiab see aset mõnes klubis või restoranis, siis võivad seda teha mõlema poole vanemad. Ka siis, kui kutsel puudub «palume vastust», on kutse saaja kohustatud võimalikult kiiresti teatama oma tulekust või ärajäämisest. See on vajalik selleks, et võõrustajad teaksid täpselt külaliste arvu. Vastus saadetakse kinnises ümbrikus kas kirjapaberil või nimekaardil. On loomulik, et kutse saaja tänab igal juhul kutse eest. Kui ta ei saa mingil põhjusel kutset vastu võtta, siis põhjendab ta seda kahetsedes.

Ütleb koosviibimisele kutsutu paaril korral ära, on kutsujal põhjust oletada, et temaga ei soovita seltskondlikku läbikäimist. Ei ole ilus kutsuda külalist viimasel silmapilgul, samuti nagu jätta kutsele vastamata või vastata alles pidupäeval. Ärajäämine viimasel minutil on vabandata vaid erakordsel juhul. Sel puhul helistatakse või saadetakse telegramm. Ei ole seda võimalik teha, tuleb saata kirjalik vabandus koos põhjendusega.

Tabab peokorraldajat või tema perekonda vahepeal mingi õnnetus, kas raske haigus, surm vms., siis tühistatakse kutse ja saadetakse kutsutule vastavasisuline teade.

Ettevalmistused vastuvõtuks. On endastmõistetav, et külaliste vastuvõtuks seatakse ruumid võimalikult meeldivaks. Mööbel, eriti istmed, asetatakse nii, et kõigil oleks mugav. Piduliku meeoleu loomisel mängib lilledel kõrval tähtsat osa ka valgustus.

Tihti toovad külalised kaasa lilli. Nende tarvis varub perenaine vaasid, et hiljem otsimisega mitte aega viita. Külaliste vastuvõtuks on soovitatav jahedam ruum. Olenevalt peo iseloomust valmistatakse ette ka laud.

Sageli kujutleb noor ja kogenematu perenaine, et võõrustamine soojade roogadega on üsna lihtne. Tegelikult pole see kaugeltki nii, eriti siis, kui tuleb hoolitseda suurema hulga külaliste eest. Ka külaliste vastuvõtmine nõuab vilumust. Seepärast talitab õigesti see, kes alustab lihtsamast ja väikesest vastuvõtust, näiteks kohvi- või külmlauast. Suuremale arvule külalistele mõeldud piduliku lõuna- või õhtusöögiga võib riskida alles siis, kui on algul harjutatud ühele-kahele, siis kolmele-neljale külalisele lõuna- või õhtusöögi korraldamisega. Vastuvõtul pakutavad toidud ja nende järjekord tuleb juba varakult läbi mõelda. Kõik, mida saab valmistada varakult, tehakse aegsasti valmis. Pidupäevaks jäetakse vaid see, mida ei saa varem valmistada või korda seada. Külaliste tulekuks peab olema kõik korras. Öeldakse, et perenaine on kodu hing. Kui see «hing» aga rühmab kogu pidupäeva tööd teha, närbub ta õhtuks ega saa väsimusest vaevatuna olla seltskonna hingeks. Seepärast olgu pakutavat pigem vähem (seda ei pane keegi pahaks), perenaine ise aga külaliste vastuvõtul värske ja puhanud. Sellest tunnevad mõnu nii külalised kui ka tema ise.

Hommikueinele palutakse tavaliselt lähedasi tuttavaid ja sedagi peamiselt suvel, näiteks puhkuse ajal. Võimaluse korral serveeritakse eine rõdule või aeda. Hommikueine värskes õhus võib kujuneda kogu päevale ilusaks sissejuhatuseks. Hommikueinest ei tehta paraadsöömaaega. (Vt. «Hommikueine» lk. 160.) Sellest osavõtval külalisel ei sobi jääda kauaks. Igal juhul peab ta lahkuma hulk aega enne lõunat.

Pealelõunakohvile või -teele palutakse meil peamiselt puhkepäeval kella 16—17-ks. Ettevalmistus ei

nõua suuri kulutusi ega aega, pealegi on see eriti sobiv
siis, kui puuduvad ruumid suurema seltskonna vastuvõ-
tuks. Vanasti võttis kohvi- või teelauast osa vaid nais-
pere, tänapäeval aga ka mehed. Tee puhul võib teetassi
ulatada igapähele sinna, kus ta parajasti istub. Perenaine
valab joogi tassi ja ulatab selle mõnele neiule või noor-
mehele (üldse nooremale), kes selle omakorda annab edasi
külalisele, pakkudes teise käega suhkrut. Teine külaline,
samuti noorematest, pakub samal ajal küpsiseid, kooke jne.
Pakkumist alustatakse vanemaist, lugupeetavamaist isi-
kuist. Pealelõunakohvi ja -teed võib korraldada ka tant-
suga. See vastuvõtt kestab umbes paar tundi. Tavaliselt
lahkutakse hiljemalt kl. 20-ks. Mis puutub rõivastusse,
siis kantakse siin pealelõunakleiti. Vanem daam võib jätta
kübara pähe.

Kokteilitud on nooremaid, kuid levinumaid küla-
liste vastuvõtuvorme maailmas. Meilgi võiks seda prakti-
seerida, eriti väikese elamispinna puhul. See on sundimatu,
mugav ja lühike koosviibimine. Istekohtade muret siin ei
teki, sest kes pole seda endale leidnud, vestleb seistes. Kui
on ruumi, võib vahepeal tantsidagi. Ei võimalda ruum kõi-
gil tantsust osa võtta, võivad seisjad istuda vabanenud
kohtadele. Kokteilitud korraldatakse kella 18—20 vahel,
sageli enne ühist teatri- või kontserdikülastust. Kokteili-
tunnil on ainult väike «aga» — see nõuab suuremat kulu
kui näiteks kohviõhtu, sest kokteile ei saa valmistada
ühelt veinimargist. Segajookide juurde pakutakse küpsi-
seid või soola- ja juustukangikesi.

Õhtusele koosviibimisele palutakse külalisi
peamiselt kella 19—21-ks. Külaliste vastuvõtmise viise on
siin mitmesuguseid. Kui kutsuda külalised peale õhtu-
sööki, kella 20—21-ks, nõuab see võõrustajalt õige vähest
ettevalmistust. Sellisel õhtul pakutakse õlut või veini,
väikesi võileibu, küpsiseid, kooke ja lõpuks teed või kohvi.
Võileivad on kujult erinevad — ümmargused, kandilised
või kolmnurksed. Nad asetatakse vaagnale nagu koogid
(ei kuhjata). Õhtuseks koosviibimiseks võib korraldada ka
külma- (e. rootsi) laua (lähemalt lk. 162). See on taas mu-
gavamaid võõrustamisviise, pealegi võtab see vähem
ruumi kui soojade toitudega laua korraldamine. Külma-
laual on seegi paremus, et võõrustaja ei pea toidu suhtes
nii palju ettenägelikkust omama kui sooja pidusöögi kor-
ral, sest kui üks toit on otsas, võetakse teist. Toitude mit-

mekesisuse tõttu leiab igaüks oma maitsele vastava. On külalised kohal, viib perenaine lugupeetavaima, vanima meeskülalise laua juurde, andes sellega külalistele märku toitumise võtmise alustamiseks. Süüakse kas seistes või istudes seal, kus keegi leiab endale koha. Kindlat kohta pole kellelgi. Külmlaud jääb kogu õhtu jooksul «avatuks». Aeg-ajalt tuleb muidugi seda korrastada ja täiendada köögis või sahvris olevast tagavarast.

On ruumi rohkem, siis kaetakse külmlaud kõrvaltuppa, kus ei tantsita.

Lõuna- või õhtusöögiga võorustamine nõuab perenaiselt kõige enam ettevalmistusi. Pidulikul lõunasöögil on täiesti küllaldane pakkuda külalisele tass puljongit või suppi, siis kas kala, linnu- või loomapraadi lisanditega ja mõnda kerget magusrooga või puuvilja. Kui lõpuks pakutakse veel tass kohvi konjaki või likööri, on vastuvõtt rikkalik.

Pidulikul õhtusöögil pakutakse ainult kerget sooja toitu. Muud toidud on külmad. Pärast õhtusööki, samuti pärast lõunasööki asutakse, kui võimalik, teise ruumi. Puudub see võimalus, tõustakse lauast, et perenaine saaks seda koristada. Naiskülalised abistavad perenaist vaid siis, kui nad on tema lähedased tuttavad.

Mängude õhtuks (male, kabe jt. lauamängud) palutakse külla võimalikult võrdvõimelisi partnereid ja nii palju, et kõik võiksid mängust osa võtta. Ühelegi mängijale ei meeldi, kui tema partner on saamatu ja oskamatu mängija, kes rikub ära tema vaimukad kombinatsioonid. Veel vähem meeldib selja taga seisev mittemängiv lobi-seja, kes mängija tegevust kommenteerib või annab nõu. Kui mõni mängupartneritest ei saa millegipärast tulla, siis on ta kohustatud sellest kutsujale teatama, et viimane saaks tema asemele paluda teise mängija.

Mängude õhtu korraldajad kostitavad külalisi võileibade, tee või kohviga, õllejoojaid — õllega.

Lahtiste uste e. kindel päev (*jour fixe*) on seltskondlikus läbikäimises juba ammu kasutusele võetud nende poolt, kes oskavad oma aega hinnata. Möödunud sajandi teisel poolel harrastasid seda ka vene literaadid ja kunstnikud.

Ajanapil tänapäeval on külaliste vastuvõtt lahtiste uste e. kindla päeva raames igas suhtes ökonoomne, pealegi võimaldab see meil vältida iga-kella-aja

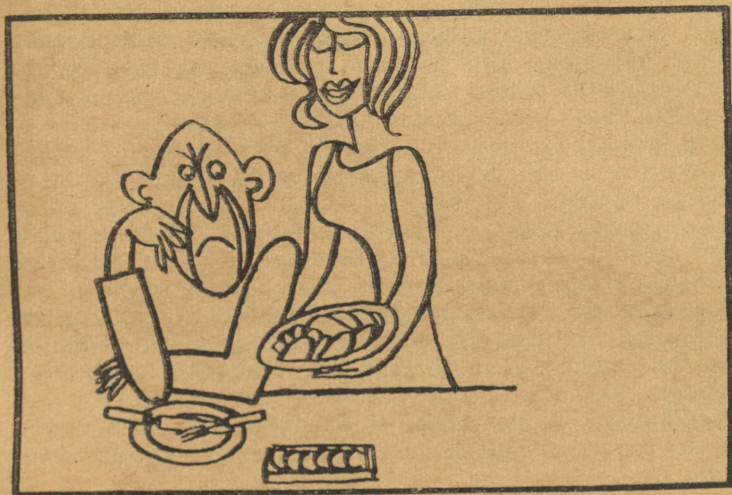
külalisi. Tuttavatele, keda soovitakse enda juures näha, saadetakse lühisõnaline teade (võib ka suusõnaliselt teatada) oma lahtiste uste päevast, näiteks iga nädala kolmapäev kl. 19.00-st või iga kuu esimesel ja kolmandal laupäeval või iga kuu 10. kuupäeval või iga kvartali esimesel pühapäeval alates kella 17.00-st. Tavaliselt teatakse sellest sügisel, külastuste hooaja eel. Kui lahtiste uste päeva tuleb mingil põhjusel muuta, siis teatakse ka sellest. Vastuvõtt kestab tavaliselt 3—5 tundi, kl. 10-ne või 11-ni. Külaline võib tulla ja lahkuda selles ajavahemikus igal ajal, võib jääda kas veerandtunniks või terveks öhtuks, nii kuidas talle sobib. Lahtiste uste päev on ainus vastuvõtt, kuhu võib oma tuttavad kaasa võtta, ilma et võõrustajaga selles eelnevalt kokku lepik- takse.

Võõrustaja poolt on kindlasti kohv või tee. Võib pakkuda ka koduveini, mahla või morssi, võileibu või küpsiseid, ka puuvilja. Kitsamas ringis toovad külalised joogikõrvast ise juurde, kes 100—200 g küpsiseid, kes pakikese biskviite või muud sarnast.

Külalised saabuvad. Täpsust austagu nii külalised kui ka pererahvas. Külalised võivad pahaks panna ja endamisi pidada perenaist saamatuks või lohakaks, kui ta nende tulekul askeldab veel köögis. Võõrustajad (ja külalised) omakorda peavad hilinenu külalist ebaviisakaks, kaasinimesi mittearvestavaks.

Külla tullakse ettenähtud ajaks enam-vähem täpselt. Tulla määratud ajast 10 minutit varem on lubatud vaid pidulikule õhtusöögile (dineele). Ilmuda sinna määratud ajast mõni minutki hiljem peetakse ebaviisakuseks. Teistele koosviibimistele ilmutakse määratud kellaajast alates 5—10 minuti jooksul. Ilmumine 20—30 minutit pärast ettenähtud aega on juba hiline mine, mis nõuab põhjendatud vabandust. Perekondlikul koosviibimisel oodatakse hilinemat enne lauda istumist umbes 30 minutit (lõunalauda isegi vähem).

Külla tulles pole niivõrd oluline kaasavõetud tähelepanu- avaldus (lilled, karp maiustusi jne.), vaid eelkõige koosviibimisele vastav meeoleu. Külaline peab meeles pidama, et tal on võõrustaja vastu kohustusi, seepärast ei tohi ta oma halva meeoleu ja ebaviisaka käitumisega valmistada neile ebameeldivusi. Külalane ei istuta jäise või virila näoga isegi mitte siis, kui miski seal ei meeldi.

Külas ei istuta virila näoga, kui miski seal et meeldi.

Üsna küsitava väärtusega on meil levinud komme — viinade ja veinide kaasatoomine. Enamasti juhtub, et ühele koosviibimisele tuuakse hulk erinevaid jooke, mis ei sobi omavahel ega ka pakutava toiduga. Sellisel juhul ei pruugi võõrustaja kõiki neid jooke külalistele pakkuda. Võõrustaja valib neist vaid antud õhtule sobivaid, ülejäänud aga paneb kõrvale — teiseks korraks. Paljud aga ei tee seda kartusest solvata kõrvalepandud pudeli toojat. Ometi oleb koosviibimise hea ja meeldiv kordaminek ka sellest, kui mõõdukalt ja mida joodi.

Esimese külalise võtavad vastu peremees ja perenaine koos. Heliseb jälle uksekell, on peremehe kohuseks minna ust avama, perenaine aga jääb varem saabunute seltsi. Peremehe asemel võivad järgmisi külalisi vastu võtta täiskasvanud lapsed, eelkõige poeg.

Kui võõrustajaks on üksik naine, siis abistab teda, võttes peremehe kohustused endale, mõni lähem meeskülaline. Teretamise järel aitab peremees (poeg) vabaneda külalisel ülerõivaist. Seejärel avab ta ukse ja laseb külalise astuda ees. Külaline, astunud ruumi, teeb kõigile üldise kummar-duse ja sammub perenaise juurde. Perenaine, kes katkes-

tab otsekohe (muidugi vabandades) vestluse, tõuseb istmelt ja astub paar sammu külalisele vastu. Ainult noort neidu või meest (kui viimane pole kõrges eas) võib tervitada istmelt tõusmata, ulatades käe. Tervitamisel tänab külaline küllakutse, perenaine — saabumise eest. Seejärel tervitab saabunu külalisi. Ei võimalda ruum astuda üksikult iga külalise juurde, piirduakse vaid kummar-dusega eemalt. Võõrustajate kohuseks on külalisi omavahel tutvustada (vt. «Esitlemine»). Peremees jääb seni seisma, kuni on istunud külalised (nii naised kui ka mehed). Istumisel ja istudes ei pöörata teiste poole selga. Uute külaliste sisenemisel tõusevad mehed ja istuvad alles seejärel, kui on istet võtnud kõik naised ja seisjatest hulga vanemad mehed. Sama teevad noored neiudki. Astub sisse soliidses eas daam, tõusevad tervituseks ka nooremad naiskülalised. Enam-vähem omavanuste ja meeste tervitusele vastavad nad kerge kummar-dusega istmelt tõusmata.

Võõrustajad pakuvad mugavamad istmed külalistele. Noorem külaline loovutab oma parema koha vanemale. Muidugi teevad seda eelkõige mehed. Nad loovutavad paremad istmed ka naistele. Üldiselt peavad noored alati meeles pidama (ka kodus), et tugitoolid, diivanid ja teised mugavad istmed kuuluvad vanematele inimestele. Väiksemal koosviibimisel juhib vestlust kas perenaine või peremees, vastavalt sellele, kes on osavam, või teevad nad seda koos. Nad peavad silmas kõigi huvisid ja hoolitsevad, et vestlus oleks kõiki haarav. Ise on nad sealjuures tagasihoidlikud, lastes külalistel rääkida. Kui peaks leiduma selliseid, kes alustavad ägedat ja vihast vaidlust, siis tuleb perenaisel (peremehel) taktitundeliselt ja osavalt juhtida jutt teisele ainele. Kui aga paar külalist satuvad kõiki huvitavat probleemi arutades viisakasse kõnevõistlusse, oleks taktitu neid katkestada, sest kes ei kuulaks meeleldi ja mõnuga pealt, kui huvitavad vestlejad lahendavad kas ühist või spetsiaalset probleemi. Juhtub, et kaks inimest leiavad ühise teema, mis on aga teistele ebahuvitav, siis ei räägita sellest ühises vestlusringis, vaid (selleks on õhtu jooksul aega) hiljem, kui inimesed on omavahel grupeerunud. Tuleb üldise vestluse ajal mõni külaline juurde, ütleb võõrustaja lühidalt, millest oli jutt, et toogi saaks otsekohe sellest osa võtta (vt. «Vestlus»).

Võõrustajad peavad hoolitsema, et kõigil oleks mugav ja

õhtust jääks meeldiv mulje, seepärast osutavad nad kõigile külalistele võrdset tähelepanu.

Perenaise kohustustesse kuulub külaliste juhtimine söögilauda, neile määratud kohtade juhatamine ja toitude pakkumise eest hoolitsemine. Enne õhtusöögilauda asumist ei tohiks vestlus kesta üle tunni. Lõunalauda istumisega viivitatakse üsna vähe, sest kuumi toite tuleb kohe serveerida. Suitsetajad kustutavad sigaretid. Suits suus või käes, ei minda lauda. Muidugi lasevad nooremad vanemaid ees astuda.

Lauast tõusmise järel jätkatakse koosviibimist meeleolukalt, kuid mitte lärmakalt, nii et see häiriks naabreid. Mängitakse seltskondlikke mängu, võib-olla ka tantsitakse ja muidugi eelkõige vesteldakse. Tekib vestluses paus, võivad võõrustajad külaliste tähelepanu lülitada ümber muusikale, lastes vahelduseks kuulata uusi heliplaate või -linte või asub keegi külalistest klaveri juurde (kui see on olemas), võtab kitarrri kätte jne. On külaliste seas lauluharrastajaid, palutakse neid laulda või lauldakse ühiselt. Muusikalisi vahepalu võetakse meeeldi vastu. Isegi siis, kui esitusviis on algeline, tänatakse esinejat plaksutamisega. Kuulamine ja tagasihoidlik aplaus on siin kohustuslik.

Vahepeal võib perenaine pakkuda maiustusi või puuvilja. Peremees aga hoolitseb suitsude ja tule eest, valab klaasidesse veini või karastavaid jooke.

Pakutud kohv, mille on valanud perenaine, juuakse kas seistes või istudes. Tühi tass asetatakse lauale, mille juures pole istujaid, või kui laual on kandik, siis pannakse sellele. Olgu mainitud, et paljudes maades on kohvi serveerimine õhtusele seltskonnale lahkumise signaaliks.

Külalised lahkuvad. Kui keegi on sunnitud lahkuma seltskonnast varem, teeb ta seda tähelepanu äratamata. Vastasel korral võiksid külalised võtta seda üldise lahkumise signaalina. Lahkuja jätab ainult võõrustajatega head aega, muidugi põhjendades oma varast lahkumist. Kui siiski märgatakse lahkujat, teeb ta seltskonnale kummarduse ja väljub.

Külaliste kohuseks on lahkuda koosviibimiselt õigeaegselt. Lahkutakse vastavalt peo iseloomule. Ollakse näiteks palutud «hubasele õhtule» (pärast õhtusööki), siis tuleks lahkuda kella 22—23 paiku. Ainult pulmapeol, ballil ja

uusaastavastuvõtul võib viibida märksa kauem. Teistelt õhtustelt koosviibimistelt lahkutakse tavaliselt kesköö paiku, hiljemalt kell 24. Ei tohi unustada, et külaliste vastuvõtt on pererahvale teatud määral pingutav. Pikaleveninud koosviibimised väsitavad nii korraldajaid kui ka külalisi ja rikuvad kogu meeldiva õhtu üldmulje. Järgmisel päeval ollakse seetõttu sageli roidunud ja morn. Halba enesetunnet põhjustab ka see, et koosviibimistel tarvitatakse liigselt alkohoolseid jooke. Nii mõnigi unustab pärast liigse klaasikese kummutamist taktitunde, unustab ettenähtud lahkumisaja.

Harilikult on esimesteks lahkujateks vanemad inimesed. Seejärel ei tohi palju kauem viivitada ka nooremad. Lahkumisel tänab külaline võõrustajat osutatud külalislahkuse eest, võõrustaja omakorda — külastamise eest. Võõrustaja (peremees) saadab iga külalise esikusse. Perenaine jääb tuppä teiste külaliste juurde. Ainult viimaseid külalisi saadavad mõlemad võõrustajad, nii peremees kui ka perenaine. Lahkumisel avab külaline ise endale ukse. Võõrustaja väldib seda, et ei jääks muljet, nagu sooviks ta kiiremini vabaneda külalisest. Muidugi, välisukse lukust lahtikeeramisel abistab peremees külalist. Väheste külaliste puhul aitavad võõrustajad külalisi rõivastumisel, ulatades mantli ja aidates selle selga. Meestele ei aita perenaine mantlit selga, välja arvatud kõrges eas olevale külalisele. Võõrustajate viimaseks kohuseks on hoolitseda üksikute naiskülaliste kojusaatmise eest. Nad paluvad seda teha daamile kõige lähemal elaval mehel või perekonnal (vt. «Kojusaatmine»).

Mis puutub külalise viimasesse kohustusse, siis see on: esimesel sobival juhul paluda võõrustajaid vastukülastusele. See võõrustamine ei pea olema samalaadne. Igaüks korraldab vastuvõtu oma võimaluste piires. Näiteks, kui oldi kutsutud pidulikule õhtusöögile, võib sellele vastata tagasihoidliku õhtu- või lõunasöögiga kitsamas ringis. Tavaliselt läheb kutsutu esimesele vastukülaskäigule kindlasti. Kuidas ta edasipidi toimib, kas kutsub ise teistkordsele võõrusele või ei, on tema vaba soov, mida ei dikteeri viisakusreeglid. Kui tutvuti võõrustaja juures mõne inimesega, keda soovitakse meeleldi näha enda juures, siis oleks võõrustaja suhtes taktitu ja solvav paluda külla üksnes uus tutvav, võõrustaja aga, kellele võlgnetakse soovitud tutvuse eest tänu, jätta kutsumata. Vähemalt esime-

sel korral kutsutakse ka võõrustaja, edaspidi võib uut tuttavat kutsuda üksi.

Need, kellel pole võimalik kutsuda võõrustajaid vastuküllastusele (näiteks pole omaette korterit, elatakse allüürnikuna või vanematega), on muidugi sellisest seltskondlikust kohustusest vabad. Jääb nende taktitunde otsustada, kuidas revanšeerida võõrustaja külalislahkust. Puudub võimalus võõrustajate vastuvõtmiseks kodus, palutakse neid kas teatrisse, kontserdile, kohvikusse, restorani või mujale.

Ametlikke pidulikke koosviibimisi korraldatakse põhiliselt samuti kui perekondlikke. Võõrustajate osa täidavad siin peokorraldajad või selleks valitud isikud. Peokorraldajad võtavad külalisi vastu ja tervitavad neid peosaali sissekäigul või vestibüülis. Aukülalisi võetakse vastu juba välisuksel või isegi väljas (soojal ajal). Peokorraldajad käituvad nagu võõrustajad perekondlikul peol. Üksiku külustus üksikule (kõne all on vastassoost kaaslased). Mõned näevad üksikult elavatele inimestele tehtavais külastusis midagi kahtlast, halvamaigulist. Kuid mis on siis selles halba, kui kaks korralikku inimest saavad kokku, et õppida, võib-olla täiendada ennast ametialaselt, maletada, ühiselt raadiot kuulata või juua koos klaas veinigi ja võib-olla tulevikuplaane sepitseda. Selles pole midagi ebaharilikku või ebaloomulikku. Taunitav oleks see siis, kui kaks koosolijat annaksid oma käitumise ja tegudega ümberkaudseile halba eeskujuga. Kõrge moraaliga ausal inimesel pole vaja olla arg, salapäratseda ja kanda valehäbikammitsaid. Ta võtab rahulikult ja varjamatult vastu oma külalisi.

8. LAUAKOMBED

«Normaalne ja kasulik söömine on söömine isuga, söömine naudinguga.»

Akad. I. P. Pavlov

Tervishoiunõuete kohaselt valmistatud toit, maitsekas serveerimine ja viisakas käitumine lauas — need on tegurid, mis söömise juures eraldavad kultuurse inimese primitiivsest.

On lausa rõõm ja igapäevastest askeldustest lõdvendust pakkuv nauding süüa maitsekalt ja isuäratavalt kaetud laua taga. Muidugi ei tohi see nauding minna liiale, muutudes eesmärgiks omaette. «Liigsöömist ei peeta patuks ainult seetõttu, et see ei tekita märgatavat kahju teistele. Kuid see on patt inimese väärikustunde vastu,» kirjutas L. Tolstoi. Ning juba Vana-Kreeka mõttetark Sokrates rääkis: «Meie sööme, et elada; meie ei ela, et süüa.» Mis puutub lauakommetesse, siis on neil, võrreldes teiste viisakuskommetega, vahest kõige muutusterohkem ja pikem arengutee.

Olid ajad, mil nn. «suursugune» seltskondki võttis toitu peoga ühisest kausist. Kauss asetati ringis lamava või istuva seltskonna keskele. Söömine lõpetatud, viidi kaus ära. Sööjad aga avaldasid võõrustajale oma rahulolu ja kiitust lärmaka matsutamise ja rõhitsemisega. See, mis meie päevil tembeldatakse barbaarsuseks, oli tollal viisakuse väljenduseks.

Aja jooksul muutusid nii viisakusmõisted kui ka serveerimisviisid. Nii näiteks oli keskajal vürstikodades käibel originaalne serveerimisviis: paraadsöömaaegadel sõitsid laudkonda teenindavad paažid ratsahobustel söögisaali ja ulatasid külalistele kausse ning kanne otse sadulast. «Ülikud» rebisid hammastega liha kondi küljest lahti, jäägid visati koertele. Vahetevahel puhastati rasvaseid käsi vastu neljajalgsete lopsakat karvkatet.

Tänapäeva lauakombed põhinevad hügieeninõuetel, otstarbekusel, lauakaaslaste vastastikusel tähelepanelikkusel ja esteetelistel nõuetel. Eri maades on lauakommetes üksikuid lahkuminekuid, mis olenevad kasutatavatest roogadest, rahva tavadest ja maitsest.

LAUAKATMINE

Maitsvalt valmistatud toidud pakuvad täit mõnu ainult siis, kui laud on meeldivalt kaetud ja istumine laua ääres mugav.

Toolid asetatakse laua ümber nii, et lauas istuja tunneks end mugavalt, et teda ei häiriks lauajalg ega naabrite küünarnukid. Selleks arvestatakse iga inimese tarvis 60—70 cm.

Laudlina peab olema alati puhas. Räpane laudlina, millelt võib lugeda perekonna või söökla nädalast menüüd, peletab söögiisu.

Peale otstarbekuse tuleb lauakatmisel arvestada ka värvide ja mustrite sobivust. Kui lauanõud on kirjud, valitagu ühevärviline laudlina, sest muidu mõjub laud silmale väsitavalt, kirevalt ja rahutult. Ühevärvilise lauaserviisi puhul võib katta laua nii kirjumustrilise kui ka ühevärvilise laudlinaga. Enne laudlina lauale laotamist on otstarbekas panna selle alla täpselt lauasuurune tihe pehme valge riie. Selline aluskate kaitseb lauaplaati toidunõude kuumuse või mõne juhusliku pleki eest. Aluskate on soovitatav sellepärast valida valge, et õhemast riidest lumivalge laudlina ei näiks toonitatuna. Teiseks võib värviline aluskate märjaks saades linale värvi anda.

Hommikueineks, pealelõunakohviks või -teeks, viimasel ajal aga ka lõunaks ja õhtuks võib ilusa pinnaga lauaplaati katta väikeste valgete või kirjude linakeste või suurätikutega (servjettidega). Sel juhul pannakse üks selline iga lauassistuja jaoks. Sellele peavad mahtuma kõik ühele inimesele vajalikud taldrikud, klaasid ja noad-kahvlid. Ka iga vaagna ja kausi alla asetatakse tilluke linake. Muu lauaplaadi osa jääb katmata. Lauda võib katta ka linnukuga.

Pidulikuks õhtusöögiks aga kasutatakse peamiselt kogu lauda katvat laudlina. Laud on kõige nägusam, kui laudlina ääred ripuvad umbes 20 cm allapoole lauaplaati.

Suurätik (servjett). Huvitav on märkida, et suurätikut kasutasid juba vanad roomlased. Vahepeal aga kadus see tarvitamiselt ja võeti taas käibele XV saj. keskpaiku. Enne seda täitis suurätiku ülesannet laudlina äär. See asetati põlvedele ja sinna pühitati käsi, suud ning isegi nina. Veel XVI saj. soovitati kauni käitumise eeskirjades kasutatud lusikas enne tagasiandmist laudlina äärega puhtaks pühkida. Sealsamas soovitati laudlina ääre asemel kasutada nina pühkimiseks tasku- või suurätikut. Möödunud sajandil jõuti arusaamisele, et riidest suurätikute kasutamine haiglates, sööklates ja pansionides on ebahügieeniline, kuna nende abil kantakse edasi haigusi. See oligi üheks põhjuseks, miks juba XIX saj. lõpul olid üsna levinud paberist suurätikud.

Tänapäeval valitakse suurätikud nii mustriks kui ka värvilt kooskõlas laudlinaga; lõunalaua kasutatakse suuremaid, kohvilaua — väiksemaid.

Oli aeg, kus suurätikust tehti mitmesuguseid «kunstipäraseid» moodustisi. Neid käännati ja väänati küll lehvikuiuks, laevukesteks, küll kübaraiks *à la* Napoleon jne. Siis peeti maitsekaks ka tupsudega plüüsportjääre ja narmastega linu. Nüüd pannakse suurätik lihtsalt pooleks, neljaks või kaheksaks kokkumurtult kas prae-, supi- või leivataldrikule. Tahetakse laud katta pidulikumalt, siis asetatakse suurätik praetaldrikust vasakule, veidi ülalpool asuvale leivataldrikule. Suurätiku alla või vahele pannakse mõnikord saiake või viil röstitud leiba, et külalisel oleks viimane kohe käepärast.

Sööginõusid ja -riistu on oma otstarbalt ja kujult lugematu hulk. Erisuguste söögiriistade (kahvlite, nugade, lusikate, tangide, kühvlite jne.) arv ulatub kindlalt üle saja. Viimastest on kõige tarvitavamad nuga, kahvel, supi-, desserdi- ja teelusikas.

On loomulik, et nõud, millega serveeritakse toitu, samuti kõik teised söömisel tarvitavad esemed peavad olema laitmatult puhtad ja korralikud. Lauakatmiseks on olemas kindlad reeglid. Ja nimelt: eelkõige olgu kõik laual olevad nõud korralikus sirges reas. Peatoidu- e. praetaldriku äär, samuti nugade-kahvlite pidemeotsad ulatuvad kas laua ääreni või on umbes 1—2 cm sellest eemal. Kõik nõud ja riistad paigutatakse käepäraselt; varem tarvitatavad asuvad väljaspool, praetaldrikust kaugemal, kust neid on hõlpsam võtta. Leivataldrik asub vasakul, prae-

taldriku kõrval. Ka salati- või kompotikausike (valmisportsjonina) on vasakul, kuid kõrgemal.

Noad asetatakse alati pea- e. praetaldrikust paremale, lõiketera pööratud taldriku poole, kahvlid aga vasakule poole. Kahvli harud on ülespidi, et need ei rikuks laudlina. Kalanuga ja kalakahvli kasutatakse ainult kala söömiseks. Kalanuga asetatakse praenoa kõrvale, sellest paremale. Puuduvad majapidamises kalanoad, siis kasutatakse kala söömiseks kahte harilikku kahvli. Neist üks paigutatakse praekahvlist vasakule, teine praenoast paremale. Kui serveeritakse enne praadi ja kala veel eeltoitu, siis on sellegi tarvis eraldi nuga ja kahvel. Viimased on praekahvlist-noast veidi väiksemad. Vastavalt toitude järjekorrale on need kõige äärmised, taldrikust kõige kaugemal. Nuge-kahvleid ei asetata lauale kunagi rohkem kui kolm paari. On eriti pidulikul söömaajal ette nähtud veel järeloit, mida süüakse noa-kahvliga, siis tuuakse need hiljem juurde. Noad ja kahvlid pannakse üksteisest ühe sentimeetri kaugusele.

Lusikad pannakse lauale kahaõnsusega ülespidi. Ülal, taldriku taga asuv supi- ja magustoidulusikas peab olema paralleelne laua äärega. Lusikavars on suunaga paremale. Supilusika võib asetada ka taldrikust paremale, noa kõrvale (viimasest paremale). Kõigi toitude juurde, mida ei serveerita portsjonitena, pannakse tõstmiseks kas lusikas, kahvel, kühvlike, tangid jne. Või juurde kuulub võinuga, nagu sinepi ja soola juurde vastav lusikas või kulbuke. Lisanditega toitude (prae) juurde on vajalik nii lusikas kui ka kahvel. Kui majapidamises puuduvad vastavad serveerimisriistad, siis tarvitatakse nende asemel harilikku lusikat, kahvli ja nuga.

Klaasi koht on taldriku taga paremal. Kohvi-, tee-, piima- ja kakaoklaasi või -tassi alla kuulub alustass. Harilik, lihtne õlleklaas asetatakse metallist, plastmassist või punutud alusele. Nende puudumisel võib kasutada väikesi klaasaluseid. Õlleklaasi alus on samuti mõeldud laudlina kaitseks, sest veidigi ettevaatamatul valamisel võib kobrutav õlu üle klaasi valguda ja määrada laudlina. Suured õllekruusid ei sobi kodusele söögilauale, neist juuakse vaid õllepoodides. Morsi, mahlade ja limonaadi jaoks on laual kas erilised kitsad nn. limonaadiklaasid või tulbikujulised klaaskarikad.

Veiniklaasid (ka õlle- ja karastavate jookide klaasid)

asetatakse lauale samuti paremale poole kas kõrvuti ritta, poolkaare- või kolmnurgakujuliselt, kuidas kellelegi meeldib. Tähtis on vaid, et need asuksid jookide tarvitamise järjekorras — s. o. varem tarvitatav oleks kõige äärmine paremal, kõige hiljem kasutatav aga vasakult kõige äärmine. Klaaside paigutamisel peetagu silmas, et need ei takistaks lusikate võtmist. Pakutakse pidulauas erinevaid jooke, siis on ka klaasid erinevad. Veiniklaasid valitakse vastavalt veini liigile. Magus- ja dessertveiniklaasid on väikesed, tulbikujulised ja tavaliselt jalaga. Punase veini klaas on veidi suurem, samuti tulbikujuline, kuid laiema avaga. Valge veini klaas on eelmistest suurem ja pikema jalaga. Kõige kõrgem on šampanja-(sekti-)klaas. See on oma kujult kas sihvakas ja kitsas karikas või jalal asuv lai ja madal kauss. Üldiselt, mida kangem ja raskem jook, seda väiksem klaas. Seepärast pakutakse viina, samuti konjakit ja likööri väikestest klaasidest. Napsiklaasid võivad olla nii paksuseinalised ja nn. kabjata kui ka õhukesed jalaga karikad. Juhul kui neil pole jalga ega kapja, asetatakse need lauale väikestele alustele. Likööri jaoks kasutatakse viimasel ajal keraamilisi või õrnu ja läbipaistvaid nn. liköörikausikesi, viimased sarnanevad pikal õrnal varrel oleva laiakroonilise õiega. Punši ja booli serveeritakse kõrvaga klaasides. Värvilisi klaase sobib kasutada ainult valge veini jaoks. Ka napsiklaasid võivad olla õrnavärvilised. Värvilise, eriti punase veini jaoks ei sobi värvilised klaasid, sest need muudavad veini värvust. (Muide, värviliste veiniklaaside valmistamine oli tingitud sellest, et algul ei osatud teha selget valget veini. Selleks et varjata valge veini sageli ebaõnnestunud värvust, hakati kasutama värvilist klaasi.) Kõige otstarbekamad, sobides iga veini serveerimiseks, on neutraalsed keskmise suurusega, läbipaistvad, värvimata klaasist jalaga karikad. Isegi konjaki võime sellesse julgesti valada, kuid sel juhul täidame vaid vaevalt neljandiku klaasist.

L a u a k a a r d i d on hädavajalikud suurtel vastuvõttudel, kus peokorraldajal on raske, isegi võimatu kõiki külalisi neile määratud kohtadele juhatada. Kitsamas ringis pole kaardid olulised. Lauakaartideks kasutatakse ühevärvilist õhukest kartongi või ilusat paksemat paberit. Lauakaardile kirjutatakse kas ainult külalise nimi või kaunistatakse kaart veel sobiva joonistuse, nurgast läbitorgatud tillukese kuuseoksa, pohlavarre või kaseurvaga jne. Heade

tuttavate-sõprade ringis võib kasutada ka tujutekitavat vaimukat värsirida, aforismi või humoorikat joonistust. Kaunistusvõtteid on üsna mitmesuguseid, tuleb vaid silmmas pidada, et kaunistus oleks peenemaitseline, mõõdukas. Lauakaardid asetatakse kas klaasi najale või praetaldriku taha, laua keskkoha poole.

Laua kaunistamine. Iga perenaine püüab erilise hoolega kaunistada pidulauda. Lilled on ka siin ilusaimaks dekoratsiooniks ja piduliku meeoleolu loojaiks. Perenaine paigutab lilled sobivasse vaasi ja kohta, milleks ei pea sugugi olema laua keskkohat. Kui suurel pidulaul on ruumi, siis võib iga koha juurde panna tillukese vaasi paari väikese õiega. See asetatakse lauanõudest vasakule üles. Lillede paigutamisel on oluliseks nõudeks, et lillkimp ei varjaks laual olevaid toite ega lauasistujaid. Söögilaua ehtimine lahtiste õite puistamisega on kaotanud poolehoiu, kuna lilled närbuvad juba enne söömise lõppu. Samas on aga kaua värskeina säilivad oksakesed, näiteks pohlavarred, meeldivaks dekooriks. Lauda kaunistatakse vastavalt aastaajale ja sellest olenevatele võimalustele. Näiteks nääriõhtu-laul kasutatakse kuuse-, männi- või kadakaoksi. Neid võib asetada madalatesse vaasidesse või laua keskele pärjana, millesse võib panna punapõskseid õunu või küünlaid. Viimased mõjuvad taolises või mõnes teistsuguses paigutuses väga dekoratiivselt, loovad põledes piduliku meeoleolu ja rõhutavad nääriõhtu omapära. Ka sündmusele vastavalt kujundatud ja õigesti lauale paigutatud lauakaardid võivad olla dekooriks.

Hoolikas perenaine püüab pakutavat toitu esitada võimalikult kaunilt. Selleks on loendamatuid võtteid, kõik oleneb vaid perenaise leidlikkusest, maitsest, võimalustest ja vahest ka ajast, mis tema käsutuses on. Muidugi — fantastilisi «lavastusi» ei tule tänapäeval enam kellelgi mõttesse luua. Kunagi kaunistasid lauda kindluste imitatsioonid, laevad, aiad, mäed jne., põõsastes pesitsesid linnud, kalad «ujusid mere lainetes» jne. See teenijate poolt suure hoole ja vaevaga valmistatud loodust matkiv hiigellavastus muutus söömise ajal kohutavaks vaatepildiks.

Mis tänapäeva lauakaunistamisse puutub, siis siin ei ole kindlaid reegleid. Kindel on vaid see, et hea maitse ja ilumeel, olles seotud otstarbekusega, on laua ja toitude kaunistamise juures enam väärt kui tõusiklik serveeri-

mine, mis kujutab endast toitude koorma all ägavat lauda ning lauanõude ja -riistade pealetükkivat näitust.

H o m m i k u e i n e. Katame nüüd hommikueineks laua. Eine- e. eeltoidutaldrik on peataldrikuks. Sellele paneme suurätiku. Taldriku kõrvale paremale asetame noa. Kui vajame mõne toidu (pudru, härjasilmade jne.) tarvis lusikat, siis on selle koht ülal, taldriku taga. Kohvitassi või -klaasi (see on alati alustassil) asukoht on paremal, ülalpool taldrikut, just seal, kus lõpeb noaots. Kohvitassi sang on pööratud paremale. Ka teelusikas, kahaga ülespidi, asub alustassi paremal äärel. Nüüd on mugav võtta tassi ja on võimalu riivata käisega taldrikul olevat toitu või loksutada üle tassis (klaasis) olevat jooki. Pakume eineks pehme muna, siis serveerime selle munapeekris. Muna terav ots on ülespidi, kuna nii püsib see kindlamini peekris. Munapeeker asetseb kas alustassil või leivataldrikul. Sellel on ka munalusikas. Munapeekri asetame vasakule, peataldrikust ülespoole. Kui serveerime hommikueineks lihailõike (vorsti, sinki, külma praadi jne.), siis on vaja ka kahvli. Kahvli asetame peataldrikust vasakule. Liha ja vorsti serveeritakse lahtilõigatult vaagnal või taldrikul. Mee- ja keedisetoosid asetsevad taldrikul, mille äärel on lusikas mee (keedise) võtmiseks. Kõik muu — kohvi-, piimakann, suhkrutoos jne. — asetatakse võimalikult käepärast.

L õ u n a s õ ö k. Tavalise perekonna-lõunalaua katame järgmiselt. Praetaldrikule asetame supitaldriku, neist paremale noa, vasakule kahvli, taldrikute taha supilusika. Kui on ette nähtud ka magustoit, siis paneme magustoidulusika supilusika ja taldriku vahele. Leivataldrik asub vasakul, praetaldriku kõrval. Ka salati- või kompotikausike asub praetaldrikust vasakul, kuid ülal, peaaegu praetaldriku taga. Et perenaisel oleks mugavam toitu serveerida, asetab ta supitaldrikud ülestikku enda ette või kõrval olevale lauakesele. Samasse, taldrikute kõrvale, paneb ta ka supikausi, samuti kõik muu, mida tuleb söömise ajal vahetada. Niiviisi võib perenaine mugavalt, oma kohalt tõusmata, täita taldrikud supiga ja saata need edasi (käest kätte) lauasistujaile. Pealegi on nii parem ka lauasistujail, sest on üsnagi ebamugav tunne näha perenaist aina edasi-tagasi jooksmas ja tunda end tülitajana.

K o h v i l a u d on meil külaliste vastuvõtuks väga populaarne. Kohvilaual kasutatakse kohviserviisi. Puudub see,

siis pakutakse kohvi keskmise suurusega tassidest või klaasidestki. Koogitaldrik asetatakse nii, et selle äär ulatub kas laua ääreni või on umbes ühe sõrme laiuselt sellest eemal. Suurätik pannakse koogitaldrikule. Taldrikust paremale asetatakse teelusikas või koogikahvel. Samuti paremale, kuid ülespoole, pannakse kohvitass, sang pööratud paremale. Alustassil, tassist paremal, asub kahaga ülespidi teelusikas. Peale koorekannu ja suhkrutoosi, mis on varustatud kas lusika või tangidega, asub laual kohvikann. See seisab perenaise parema käe ulatuskauguses. Väikese laua korral võivad suhkur ja koor asetseda ka väikesel kandikul. Kui laud on kaetud väikeste linadega, võivad kohvikann, suhkrutoos, koorekann, koogivaagen ja kõik muud vajalikud esemed asetseda perenaise kõrval oleval abi- või serveerimislaual. Harilikult valab perenaine ise kohvi tassidesse ja ulatab need külalistele. Perenaist võib ulatamisel abistada ka mõni noorem külaline. Suhkur, koor jne. antakse käest kätte. Kõik pakutav ulatatakse lauasistujale vasakult, tühi tass aga võetakse uuesti täitmiseks paremalt.

Kohvi kõrvale pakutakse kas väikesi võileibu, puuvilja- või kreemikooke, tordilõike, küpsiseid või saia želee ja võiga. Kookide, küpsiste jt. maiustustega ei koormata lauda, vaid jäetakse tagavarad abilauale. Kohvi juurde sobib liköör (meil pakutakse ka konjakit). On külalisi rohkem, siis võib ühe laua asemel katta mitu väiksemat, mille ümber istutakse nii, et toa keskpaigapoolsed otsad jääksid tühjaks. Kohvilaud kaetakse tavaliselt pärastlõunaks (kl. 16—18).

T e e l a u d. Külaliste vastuvõtuks võib katta (samuti nagu kohvilaua puhul) kas ühe suure või mitu väiksemat lauda. Teelaua katmisviis on kohvilauaga sarnane. Kui kasutatakse teemasinat — samovari —, siis asetseb see serveerimislaual. Ka siin valab teed kas perenaine või tema tütar ja abistab noor külaline. Tassidesse valatakse kõigepealt tee-ekstrakti ja seejärel kannust või samovarist kuuma vett. Uuesti täitmiseks võetakse segimineku vältimiseks korraga ainult üks tass.

Tee juurde serveeritakse suhkrut, mitmesuguseid keediseid, sidrunit, ka koort. Eelmiste järel lastakse käest kätte ringi käia võileibu, siis teekooke ja -küpsiseid, lõpuks puuvilja. Soojal ajal võib pakkuda ka jäätist. Tee ja sidruni juurde sobib konjak või rumm. Nii nagu kohvi-

nõnda ka teelaul on koogitaldrik varustatud koogilabida, -tangide või koogikahvliga. (Kohvist ja teest on täiendavalt juttu lk. 160.)

Külm- (e. rootsi) laud on võitnud meilgi laialdase poolehoidu. See on eriti otstarbekas seal, kus pole ruumi vajaliku suurusega söögilaua jaoks. Pealegi võivad külalised seda õhtu jooksul mitu korda kasutada. See on ise teenindamisega laud. Süüakse seistes või eemal istudes. Valge linaga kaetud laual on külmad toidud. Serveeritakse ka maitsekalt kujundatud väikesi võileibu. Lahtilõigatud leib ja sai pannakse lauale lumivalge suurätikuga kaetult. Laualt ei tohi puududa sool, pipar, sinep. Kergesti lõigatavaid toite, nagu sülti, pasteeti jt. võib asetada lauale lahti lõikamata. Sel juhul pannakse neile juurde ka nuga. Joogid, nagu mahlad, mõdu, morss või kali, asetatakse lauale kannudes. Puhtad, keskmise suurusega taldrikud pannakse virna; kahvlid, lusikad ja noad seatakse korralikult ritta. Ka klaasid pannakse nii, et neid oleks mugav võtta. Nii nagu vaagnaid, kausse ja kanne ei sobi täita viimse võimaluseni, nii ei tohi üle kuhjata ka lauda. Vajaduse korral tuuakse toite ja jookke juurde. On mõned vaagnad saanud tühjaks, viiakse need ära nagu kõik tarvitatud nõudki, sest laud peab kogu õhtu jooksul välja nägema korralik ja kaunis. Muide, sooja toiduna võib perenaine pakkuda külalistele tassi puljongit (rammuleent). Seda antakse alguses.

Külmlauda kasutatakse ka konverentsidel, nõupidamistel ja suurtel vastuvõttudel. Viimasel puhul seatakse see sisse ruumis, kus asuvad väikesed lauad. Laudadel seisavad napsikarahvinid, veini- ja õllepudelid ning klaasid, ka taldrikud leivaga, sinep, sool ja pipar. Külalised teenindavad end ise. Tähelepanelik mees abistab oma naiskaaslast, tuues talle külmlaualt soovitud toite. Taldriku paneb ta kokkupandud suurätikul käele, asetab sellele ristamisi noa ja kahvli (kumerusega alla) ja viib nii oma naiskaaslasele. Siis toob ta ka endale soovitud suupisteid ja istub oma kaaslase kõrvale lauda. Teenindav personal hoolitseb vaid tarvitatud nõude koristamise ja külmlaua täiendamise eest.

Dinee — eriti pidulikul puhul, näiteks pulmade, juubeli jne. suurejooneliseks pühitsemiseks või ametlikuks pidulikuks vastuvõtuks korraldatud lõunasöök (õhtusöök). Kui pidusööki alustatakse eeltoiduga, siis asub eeltoidu-

taldrik praetaldrikul. Eeltoidutaldrik on praetaldrikust väiksem. Eeltoidu jaoks pannakse lauale väike nuga ja kahvel. Vahel pannakse eeltoit igale taldrikule juba valmis. Eeltoiduks pakutakse mitut viisi valmistatud kala, kas marineeritult või keedetult, liha, salateid, kalamarja, marineeritud seeni jne. Eeltoit söödud, vahetab selle taldriku välja supitaldrik, sest reeglikohaselt järgneb eeltoidule supp. Supitirinat ei asetata kunagi pidulauale, vaid supitaldrik tõstetakse täidetult külalise ette. Alustades pidusööki supiga, võib selle tõsta taldrikusse juba enne külaliste laudaistumist. Kui supp (rammuleem, püree) on serveeritud tassis, on selle alustassil desserdilusikas. Praad lõigatakse lahti enne lauale andmist. Sooja roa jaoks toodud taldrik peab olema soe. Kalatoitu ei pakuta kunagi prae järel, vaid selle eel; juustu aga pärast praadi. Enne magustoidu serveerimist viiakse laualt ära soola- ja pipratoosid ning kõik muud enam mitte vajalikud toidud ja nõud. Magustoidulusikas või kahvel kookide jaoks asetatakse juba laua katmisel praetaldriku taha. Puuvilja pakutakse alati vaid lõpuks ja selle tarvis on laual juba algusest peale puuviljanuga ja -kahvel, mis asetsevad peataldriku taga kolmnurgakujuliselt: kahvel on vasakul, nuga paremal pool, pead on lauaääre suunas, kusjuures kahvli oma on suunatud kahvlite poole, noa oma — nuga poole. Menüülaukaart, millel on märgitud toitude järjekord ja külalise nimi, asetseb külalise ees mõne klaasi najal. Pidulauale kuuluvad ka veinid. Kui mujal pakutakse eeltoidu juurde enamasti (magus)veini, siis meil on kombeks alustada pidusööki tugeva napsiga — valge viinaga. Supi ja kala juurde pakutakse valget, prae juurde kas valget või punast veini. Viimane on nn. raske vein ja seda serveeritakse nii ulukite kui ka juustutoitude juurde. Eriti valitult koostatud menüüs esineb järeltoitude juures valge vein või mõni kergem punane vein, ka õlu. Õlut pakutakse täisrasvase juustu juurde. (Tegelikult sobib valge vein iga toidu puhul.) Magustoitude juurde antakse borddood või šampanjat. (Moka)kohv ja liköör või konjak serveeritakse alles lõpus.

Kui külaliste puhul korraldatavale söögilaua serveeringule pööratakse tavaliselt suurt tähelepanu, siis igapäevane söögilaud on paraku sageli vaeslapse osas. Ometi on siingi ilul oma sõna öelda. Aastaajale vastav lill või haljas oksake, vaagnale kaunilt paigutatud toit või mõni garnee-

ring ei nõua teab kui suurt ajakulu ja ainelisi võimalusi, kuid teeb laua alati kaunimaks ja toidu isuäratavamaks. Niisiis head isu kaunilt kaetud laua taga ka argipäeval!

JOOGID JA JOOGIKOMBED

Veinid ja viinad etendavad juba õige vanast ajast tähtsat osa pidulaual. On olnud aga epohhe ja maid, kus joomise harrastus kõigis ühiskonnakihtides ületas kõlbluse piirid. Nii näiteks keskaegsel Saksamaal olnud liigjoomine niivõrd tavaline nähtus, et väheseid mittejoojaid peetud välismaalasteks.

Inimesi, kes raiskavad oma tervist, kaotavad väarikuse ning rikuvad isegi oma elu liigjoomise tagajärjel, leidub paraku ka tänapäeval.

Kuigi alkohoolsed joogid kutsuvad esile lõbusust ja muretust, on alkohol ometi mürk, mis mõjub kõigele elavale hukatuslikult. Alkohol imendub kergesti ja kiiresti verre ning tungib kõigisse elundeisse. Ta mõjub eriti närvisüsteemile, häirides närvirakkude normaalset tööd ja eelkõige peaaajukoore kõrgemaid keskusi, mille tagajärjel lakkavad eelkõige peaaaju kõige kõrgemad funktsioonid — kaob oma tegude kritiseerimise ja kontrollimise, samuti kogu ümbruse hindamise võime. Organismi vastupanuvõime alkoholile on individuaalne. Distsiplineeritud inimene, teades oma võimeid, oskab veini- ja viinavõtmisel piiri pidada.

Veinid liigitatakse valgeteks, punasteks ja dessertveinideks. Veini aroom pääseb täielikult mõjule alles siis, kui hoida veini vastavalt nende iseärasustele. Vein ei talu ülemäärrast kuumust ega ka liigset külma. Kõik hapud, nn. «kuivad» veinid, milles on vähe suhkrut, hoitakse lamavas asendis, sest alles siis, kui kork on veinist üle uhutud, ei pääse õhk veinile ligi. Dessertveini-(magus- ja liköörveini-)pudelid säilitatakse püstasendis. Valget veini, dessert- ja liköörveine serveeritakse jahutatult (10° — 12° C); punast veini aga toatemperatuurilisena, s. o. 15° — 18° C. Napside temperatuuriks serveerimisel on 8° — 10° C. Konjakit võib serveerida kahte moodi, näiteks sakslased serveerivad seda jääkülmana, prantslased aga kehatemperatuurilisena. Kõige paremaid likööre pakutakse temperatuuril 18° C, keskmise headusega likööre aga kergelt jahutatuna.

Valged veinid liigitab asjatundja rohekaks, kahvatu- ja

kuldkollaseks, ka merevaiguvärviliseks. Punased veinid on jaotatud hele- ja sügavpunaseks, rubiin- ja tulipunaseks ning pruuniks. Dessertveinid on magusveinid ja need liigitatakse alkoholi- ja suhkruisalduse järgi magus- ja liköörveinideks. Liköörveinil on alkoholiprotsent suurem, suhkruprotsent aga väiksem kui magusveinil. Vastavalt iseärasustele on ka veinide kasutamisevõimalused erinevad. Nn. lauaveinid kuuluvad eelkõige lõunalauale, suurte pidusöökide (dinee, supee) mitmesuguste toitude juurde. Neid juuakse aga ka muudel koosviibimistel, samuti teetööl. Tervistkosutavaiks haigete veinideks peetakse vermutit, pepsiin- ja portveine ning veel mõningaid punaseid veine. Odavaid valgeveine (lauaveine), nn. boolveine, kasutatakse veini sisaldavate jookide valmistamiseks, näiteks booliks, hõögveiniks, grokiks.

Pudeliid avatakse juba köögis. Erandiks on vaid šampanjapudel. Ka nn. «lauauhkuse» — väga kaua säilitatud veinipudeli — võib avada pidulauas, lähemate tuttavate ringis. Stannioliga suletud pudel avatakse algul noa abil: allpool pudeliäärt lõigatakse stanniolkapsel läbi. Korgitõmbajat ei kruvita liiga sügavale korki, sest nii võib korgi pudelisse suruda või purustada. Ujuva korgiga veinipudelit ei sobi asetada lauale. On sattunud veini korgitükikesi, valatakse need pealt ära enne pudeli lauale asetamist. Tavaliselt tuuakse vein lauale pudelis (etiketiga), veinikarahvnis või kinnises veinikannus. Jahutusanumas olev šampanjapudel asetatakse lauaäärele või serveerimislauale. Pudel avatakse jahutajast välja võtmata. Suurätiku ots pannakse korgile ja vasaku käe põial hoitakse korgil. Parem käsi vabastab sel ajal korgi traadist. Suurätikuga kaitstud vasak käsi keerab korgi aeglaselt välja. Pudel avatakse pauguta. Kuigi pauk ja korgi lend võib ju mõnele näida väga efektsena ja tujuküllasena, ei vasta see viisakusnõuetele sel lihtsal põhjusel, et pauk võib ehmatada inimesi. Pealegi, lennutatud kork jätab pörkumisel vastu lage, seina, mööblit jne. inetu kriimustuse või pleki, halvemal juhul aga, tabades kedagi, võib põhjustada isegi õnnetuse. Et seda vältida, tuleb šampanjapudeli avamisel suruda kork enne viimast pööret ettevaatlikult kõrvale, viltu. Seejuures hoitakse pudel veidi kaldu. Nii eemaldub pudelist survet tekitav süsihappegaas. Pealegi, tänu ettevaatlikule avamisele ei lähe joogist piiskagi kaduma.

Kork võib põhjustada õnnetuse.

Ja lõpuks olgu tähendatud, et ühtegi pudelit ei tohi avada, lüües käega vastu selle põhja. Tühjad pudelid viidagu laualt ära. Veini- ja viinaklaaside täitmine. Pudelit hoitakse kinni kogu käega umbes etiketi kohalt, nii et nimetissõrm on pudeli kaelal. Veini valamisel püütakse vältida pudeli järsku kallutamist, et mitte võimalikku setet üles loksutada. Kallamisel ei toetata pudelikaela veini-klaasile. Pudelit püstasendisse tõstes peab seda veidi pöörama, et veini ei tilguks laudlinale. Restoranis pühib kelner pärast lahtikorkimist pudeliava salvrätiga puhtaks ja keerab viimase kokkupandult pudeli ümber. See kaitseb laudlina veinivilkade eest. Jooke valatakse istuja paremalt käelt. Kui ei saa astuda järgmise külalise juurde paremalt poolt, siis valatakse paremale vasaku käega, vasakule paremaga. Täis pudelist valatakse esimene lonks oma klaasi. See komme pärineb tollest ajast, mil pudelite sulgemiseks kasutati korgi asemel õli. Võõrustaja valas õlikihi kõrvaldamise järel esimese lonksu endale, et vältida õlitilgakese sattumist külalise klaasi. Ühtlasi oli see tõenduseks, et võõrustajal pole mingit kavatsust mürgitada oma külalist. Tänapäeval välditakse sel kombel juhusliku korgikillukese

sattumist külalisele. Restoranis või kohvikus valab kelner esimese, nn. proovilonksu tellija — mehe klaasi, kes proovib kohe veini maitset ja temperatuuri. On ta rahul mõlemaga, noogutab ta kelnerile. Kelner valab seejärel mehe (nais-)kaaslasele.

Võõrustaja, valanud esimese lonksu oma klaasi, täidab esiteks naiskülaliste, seejärel meeskülaliste klaasid; seda võib teha ka järjekorras. Viimasena valab võõrustaja oma klaasi. Veini või viinaga täidetakse $\frac{3}{4}$ kuni $\frac{4}{5}$ klaasist. Valamise ajal jääb klaas lauale. Ainult pikk, sihvakas šampanjaklaas võetakse kätte. Teenindab keegi end ise, võtab ta klaasi vasakusse kätte, paremaga aga valab veini. Veiniklaasi hoitakse pöidla, nimetis- ja keskmise sõrmega klaasi jalast, kusjuures neljas ja viies sõrm toetuvad kabjale. Veini valatakse uuesti vaid siis, kui klaas on tühi. Poolelijoodud klaasi juurdevalamine on solvav kaaslasele, sest sellest võib lugeda sundi. Viisakus on aga igasuguse sunni ja vägivalla vastu. Viivitajalt võib vaid leebelt paluda klaasi tühjendamist, mitte iialgi aga teda selleks sundida või manguda. Kui ei soovita, et jooki valatakse juurde, öeldakse: «tänan, ma ei joo» või «tänan, mulle jätkub». Keeldumist ei sobi väljendada klaasi käega katmisega. Sel puhul on kõige õigem jätta klaas tühjaks joomata. Lauast ajutiselt lahkunu klaasi ei täideta.

Üldiselt hoolitseb mees alati selle eest, et ta lauanaaber, vajaduse korral ka vasakpoolne lauakaaslane, saaks soovitud joogi. Harilikult küsitakse: «Palun, mida tohib teile valada?» Perekondlikul koosviibimisel ei sobi külalisel valada pudelist, seda teeb võõrustaja-peremees. On aga vein (harilikult koduvein) serveeritud karahvinis või kannus, võib neist valada ka külaline ise. Siiani pole olnud kombeks meeste seltskonnas viibivail naistel valada ise endale jooke. On mõni lauanaaber tähelepanematu, võib naine paluda teda valada soovitud jooki.

Tervisejoomine on pidulauas saanud traditsiooniks. Signaali klaaside tõstmiseks annab võõrustaja-peremees. Selleks tõstab ta esimesena oma klaasi ja, hoides seda umbes silmade kõrgusel, kutsub sõbraliku peanoogutusega või vastavate sõnadega teisi üles. Kui külaliste seas on isik, kellele peremees tahab osutada erilist tähelepanu, siis tõuseb ta ja pöördub tolle poole sõnadega «tõstan oma klaasi teie terviseks, sm. X» või «joon sm. X-i terviseks». Kõik

lauasistujad tõusevad samuti ja klaasi tervitatava poole tõstes soovivad tervist. Kui tervitatav istub kaugel, siis tõstetakse klaas ja ainult noogutatakse tervituseks pead. Peremees võib alati algatada oma külalise terviseks joomist, olgu see vana või noor. Kui peremees tõstis klaasi mõne naiskülalise terviseks, siis peab ta õhtu jooksul seda tegema ka kõigi teiste naiskülaliste austamiseks. Isik, kelle terviseks joodi, tõstab tänava peanoogutuse saatel klaasi ja joob kaasa. (Muidugi pole sundust juua klaasi põhjani.)

Külalistele kuulub tervisejoomise algatus vaid siis, kui nad tõstavad klaasi võõrustaja sünnipäeva, juubeli, pulmade jne. puhul. Peremees, kelle auks joodi, vastab alati oma-poolse tervisejoomisega: «Joon kõikide terviseks!» Kui juuakse peremehe terviseks, tuleb seda teha ka perenaise austamiseks. Külalisel ei sobi algatada teisele külalisele toosti. Erandina on see lubatud perenaise kõrval istuvalle aukülalisele, kes lausub toosti tavaliselt vaid seltskonnas viibiva eriti tähtsa isiku puhul. Ükski hästikasvatatud külaline ei püüa joomise juhtimist enda kätte võtta. See on peremehe eesõigus. Muidugi, igal meeskülalisel on veel lubatud juua eraldi ka oma partneriga kokku. Kui soovitakse klaase kokku lüüa, siis ei sirutata kätt kaugele üle laua, vaid, kui ruum võimaldab, astutakse (eelnevalt vabandades oma lauakaaslase ees) tervitatava juurde. Klaaside kokkulöömisel vaadatakse teineteisele otsa. Üldiselt ei tohi aga klaaside kokkulöömine ja tervisejoomine muududa liiga sagedaseks ja pealetükkivaks. Klaase lüüakse kokku ja juuakse terviseks eriti piduliku momendi rõhutamiseks. Tervisejoomisel tõstetakse ainult täis klaase. Kui klaasid lüüakse kokku pruutpaari, juubilari, sünnipäevalapse jne. terviseks, tühjendatakse need tavaliselt lõpuni. Seepärast ei sobi tervisejoomiseks kange viin, vaid šampanja või mõni kerge vein.

Jooma hakates ei kõnelda. Kõnetab teid sel ajal keegi, asetatakse enne klaas lauale, siis vastatakse. Veini, viina ja vee joomise vahel on vahe. Veini rüüatakse aeglaselt ja maitstes, hääletult. See ei ole sugugi veinitundja, kes sordi määramisel paljutähendaval ilmel matsutab huuli. Kõiki veine ja peeni viinu (likööri, konjakit, rummi jt.) maitstakse väikeste lonksudega ja aeglaselt — üks lonks,

äärmiselt kaks, ja taas asetatakse klaas lauale. Ainult napsiklaasi (milles on viin) võib kähku «kummutada».

Ja lõpuks: 1) ühelgi peol pole ükski külaline kohustatud jooma; 2) ainult see väärib distsiplineeritud inimese nime, kes teab, kui palju ta tohib juua, et mitte väljuda viisakuse raamest.

Kokteil. Väiksema piduliku koosviibimise moodsamaid ja ühtlasi mugavamaid vorme on kokteiliõhtu, mille kestus on tavaliselt paar tundi, näiteks kella 18—20-ni. Sellisel õhtul võivad ka külalised näidata kokteilide segamise oskust. Kokteilide segamiseks peavad varuks olema kõik vajalikud riistad: segamispeeker, sifoon ja mõõduklaas. Segamispeekrit võib asendada mõni tihedalt suletav nõu, näiteks termos pudelgi. Kokteili valmistamisel vajatakse ka jääd.

Kokteili valmistatakse mitmest viina- ja veinimargist. Viimasel ajal on meil levinud ka piima-, muna- ja mahla-kokteilid. Ehkki kokteiliretsepte on olemas hulgaliselt, võib igaüks ka ise eksperimenteerida. Kokteile juuakse kõrrega.

Õlu on väga laialdaselt levinud jook. Juba 7000 aastat tagasi pruulisid vanad babüloonlased õlut. Pärinedes päikeseküllaselt maalt, ei kannata see jook ometi pikemat päikesekiirte all olemist, vaid on temperatuuri suhtes üsna nõudlik. Järsk temperatuurivahetus rikub õlle maitse ja teeb ta häguseks. Õlu antakse lauale temperatuuriga 8°—10° C, originaal pudelites. Ainult heledat õlut võib serveerida karahvinis või kinnises kannus. Viimasel tuuakse lauale ka koduõlut. Õlle pudeli avamisel välditakse pauku ja õlle ülevahutamist. Selleks hoitakse õlleklaas veidi viltu pudelile vastu. Õlleklaasist võetakse kinni kogu käega. On see aga jalaga varustatud, siis hoitakse seda nagu veiniklaasigi — kolme esimese sõrmega jalast, altpoolt. Õlleklaase ei lööda kunagi kokku. Tervisejoomisel tõstetakse klaas vaid peanoogutuse saatel.

Karastavad joogid, nagu limonaad, mineraalveed jne., serveeritakse originaalpudeleis, kodus valmistatud karastavad joogid (mors) ja mitmesugused mahlad aga kannudes või karahvinides. **Kohvi** joomise traditsiooni algusest on mitmeid legende. Abessiinias olnud kohvi joomine üldiseks ja tavaliseks nähtuseks juba õige ammu. Kuidas kohviuba edasi Araabiasse sattus, sellest räägib järgmine lugu. Keegi mufti näinud kord rännakul oma-

päraselt lustakaid kitsi, kes löönud ööd kui päevad kepsu. Allahi teener otsustanud kohe, et siin on mustad jõud mängus. Karjased aga tähendanud, et nende hoolealused muutuvad eriti ülemeelikuks vaid siis, kui on napsanud ühelt tundmatult põõsalt kirsisarnast vilja, milles on kaks uba. Mufti hakanud siis seda vilja mitmeti proovima, küll röstima ja keetma. Maitsnud tõmmut ja kibedat vedelikkugi ning tundnud seejärel end kitsetallede moodi erk-sana.

17. sajandi algul töid Veneetsia kaupmehed kohvi suuremal hulgal Öhtumaale. Sellest alates hakkas kohv laialt levima, kuigi põhjustas algul ägedaid vaidlusi, keelde, proteste ja lõpuks suurt spekulatsiooni.

Mis imeväärne võim peitub siis selles väikeses kohvioas, mis sunnib inimesi nii visalt püüdlema selle järele?

Sisaldades kofeiini (kohviseemnes 1—2%), mõjub kohv organismile virgutavalt. Pealegi on kohvil meeldiv maitse ja aroom.

Kohvi joomisele ei järgne organismi lõtvumist nagu pärast alkoholi tarvitamist.

Suurtes ja tugevates annustes joodud kohv mõjub organismile kahjulikult. Tekib tugev ärritus, südamekloppimine, sellepärast peavad kohvi vältima südame- ja närvihaiged. Ka lastele ei peeta oakohvi soovitatavaks.

Ühtlasi on kohv aga kasutatav arstirohuna külmetuste, krampide, minestuste, akuutsete soolekatarride, narkootiliste mürgituste tagajärjel tekkinud meelemärgusetuse ja mõnede peavaluvormide puhul.

Kohv on muutunud meilgi peaaegu rahvuslikuks joogiks. Seda juuakse nii argipäeval kui ka pidulikel vastuvõttudel. Viimasel puhul (välja arvatud pealelõunakohvil) serveeritakse kohvi või mokat ainult kuumade toitude järel.

Seda, et ka kõige paremat kohvi võib ebaõige valmistamisega rikkuda, teavad kõik kohvisõbrad. Et kohv oleks maitsev ja aroomikas, tuleb kohvi hautamiseks kasutada kroomitud või tinutatud metallnõu või portselannõu. Nõu valatakse eelnevalt keeva veega üle. Nüüd pannakse sinna jahvatatud kohv ja kallatakse peale keev vesi. Kohvi ei tohi seista lasta üle 10 min. Seejärel võetakse teine nõu, mis on samuti eelnevalt kuumaks veega üle ühutud ja valatakse, loksumist vältides, valmis kohv sinna. Kohviube hoitakse õhukindlalt suletavas nõus, sest kohv tõmbab ligi teisi lõhnu ja kaotab oma. Kõige parema kohvi saame

äsja jahvatatud ubadest. Jahvatatud kohvile võib maitseks lisada näputäie suhkrut ja soola.

Tee «iseloom» ja «elulugu» sarnaneb kohvi omaga. Ka tee on paljude lemmikjoogiks. Tee kodumaa on Hiina.

Euroopasse sattus tee samal sajandil mil kohvgi. Ka teel oli algul vihaseid vaenlasi, eeskätt arstide seas. Sel ajal kui tee vaenlased ja austajad omavahel vaidlesid, vallutas see jook võidukalt Inglismaa, Hollandi ja Venemaa, muutudes neis mais armastatuimaks joogiks. Nagu kohvgi, sisaldab ka tee kofeiini (teiini) ja seda isegi suuremal hulgal, keskmiselt 2%. Seetõttu avaldab kange tee organismile kohviga ühesugust toimet. Ka teel puudub toiteväärtus (välja arvatud P-vitamiin). Suurtes annustes ülemäära kanget teed tarvitades mõjuvad selles sisalduvad eeterlikud õlid narkootiliselt. Pealegi võib liigne kange tee tarvitamine esile kutsuda krampe ja raskendada hingamist.

Tee liigitatakse mustaks ja rohelisteks. Paljudes maades eelistatakse eeterlike õlide poolest tugevamat rohelist teed.

Kostitades külalisi, ärgem unustagem tee asjatundjate kogemusi. Tee nõuab spetsiaalset nõu, milles pole olnud teisi jooke, eriti aga rasva. Teenõuks on kõige sobivam portselan-, savi- või hõbekann (ja tassid). Nõu pesemiseks tuleb tarvitada ainult puhast kuuma vett, lisamata sellele mingeid keemilisi pesemisvahendeid. Ka tee valmistamisel on tähtis, et teekann oleks eelnevalt kuuma veega üle uhitatud. Teelehekeseid valatakse üle keeva veega ja lastakse enne serveerimist «tõmmata» umbes 5 min. Teed tuleb hoida õhukindlalt suletavas purgis, sest teegi kaotab oma aroomi ja võtab ligi võõraid. Kuidas siis juuakse teed? Tee (nagu kohvi, kakao jne.) valamiseks ulatatakse klaas või tass koos alustassi ja sellel oleva teelusikaga. Kui jook on kuum, on õigem oodata, kuni see jahtub, lusikat liigutades välditagu kõlminat. Hoopis ebaviisakas on valada jooki jahutamiseks alustassile ja rüüvida sellelt. Suhkrut või keedist segatakse lusikaga klaasi põhja keskel, nii välditakse kära. Joomise eel võetakse lusikas klaasist välja. Juues teed või kohvi lauast eemal, näiteks istudes mugavalt tugitoolis, hoitakse alustassi vasakus käes ja paremaga tõstetakse tass suule. Pärast joomist asetatakse tass alustassile. Teekausikest (sangadeta) hoitakse mõlema käega, nimelt pöidla ja nimetissõrme vahel. Ainult nii on sellest mugav juua.

Kohad lauas. Perekonna söögilauas on igal perekonnaliikmel oma alaline koht. Pereema istub ikka seal, kus tal on mugavam hoolitseda teiste eest.

Külaliste puhul tuleb mõelda istumisjärjekorrale, et pidusöök mööduks täielikus kooskõlas. Eriti tuleb sellest kinni pidada ametlikel (organisatsioonide, ametiasutuste poolt korraldatavatel) bankettidel. Peoperemeheks (-perenaiseks) on siin organisatsiooni, ametiasutuse juhataja või selleks valitud või määratud isik.

Naiskülalise, keda tema vanuse või teenete tõttu tuleb eriti austada, saadab lauda peremees. Perenaine aga palub oma lauanaabriks kõige auväärsema meeskülalise. Reeglik on, et perenaisest ja peremehest niihästi paremal kui ka vasakul olevad kohad on aukohad. Pikliku laua ääres on need aukohad mõlema pikema külje keskel. Võõrustajad — peremees ja perenaine — istuvad teineteise vastas. Seega kumagi kõrval oleval kahel kohal (kokku neljal) istuvad selles seltskonnas lugupeetavamad külalised, sealjuures vanim (auväärseim) naiskülaline istub peremehe paremal käel (nagu tavaliselt ikka naine) ja vanim mees perenaise vasakul käel. Kõik teised kohad jaotatakse nii, et võimalikult igaüks tunneks rõõmu oma lauanaabrist. Üksteisega sobivaid külalisi püütakse grupeerida ühte.

Kui süüakse kahes ruumis, siis istub perenaine ühte, peremees teise ruumi või koondatakse vanemad külalised ühte, nooremad teise tupp. Võõrustajad jäävad vanemate külaliste lauda ka siis, kui nad on noored.

Vene tähe II- ja T-kujulises lauas on aukohad põiklaua välisküljel, kuid ka kõik teised põiklaua kohad on eelistatumad, järelikult istuvad seal vanemad ja lugupeetavamad külalised. II- ja T-kujulisi laudu kasutatakse rohkearvuliste külaliste puhul, s. o. organisatsioonide, ametiasutuste jt. bankettidel. Siin ei suudeta kõigile üksikult kohti kätte näidata ja selleks kasutatakse lauakaarte. Suurtel dineedel või supeedel riputatakse garderoobi kohtade järjestust kujutav lauaplaan, mille järgi on hõlpus leida vastavat lauakaarti. Iga meeskülaline tutvub juba aegsasti sellega, et näha, kus asub tema koht ja kes on ta lauanaaber, kelle ta peab lauda juhtima. Külalistel endil ei sobi lauakorda muuta, kui selles ongi ebaõnnestumisi.

Perekondlikel koosviibimistel, kui on vähe külalisi, juhatatakse perenaine suunava käeviipe saatel iga külalise määratud kohale. Näiteks nii: «Sm. Niine (naine), palun, kas teie ei istuks minu abikaasa kõrvale; sm. Kaar, palun, teie koht on seal, lauaotsas; sm. Õun (mees), palun, vahest istuksite sm. Niine kõrvale.»

Kohtade määramisel moodustatakse nn. «kirju rida», s. o. võimaluse korral pannakse vaheldumisi istuma mees ja naine. Peetakse kinni veel teisestki põhilisest reeglist: abielupaarid lahutatakse, sest nad on niikuinii päevast päeva koos ning võivad vahelduseks istuda ka eraldi. Erandi moodustab hõbe- või kuldpulmi pühitsev abielupaar, samuti ei lahutata pruutpaari. Need paarid on sel pidulikul sündmusel kogu seltskonna keskpunktiks ja nad istuvad aukohtadel, laudkonna keskel.

On külalistel kohad teada, astuvad nad oma kohtade juurde (toolide taha) ega istu enne, kui on istunud perenaine (ametlikel koosviibimistel — perenaise kohuseid täitev isik ja aukülalised). Mees abistab istumisel oma lauanaabit. Selleks tõstab ta tooli lauast eemale ja kui daam võtab istet, nihutab selle taas lauale ligi. Toolidega ei kolistata. Toolikorjust võetakse kinni kahe käega, et seda hõlpsamini tõsta. On loomulik, et noored ootavad istumisega seni, kuni on istunud kõik vanemad inimesed. (Ka kodusel söögiajal võivad lapsed istuda alles siis, kui on istunud isa ja ema.)

Ülalkirjeldatud kohtade järjestus oli maksev peamiselt kinnistel pidudel. Avalikus kohas, restoranis või kohvikus (istudes väiksemas lauas), on see teisiti. Siin peetakse paremaks kohaks seda, mis jätab vabaks vaate kogu saalile ja kus istujat ei häiri möödakäijad. Tavaliselt loovutavad mehed paremad kohad oma naiskaaslastele. Nii võibki juhtuda, et kõik naised istuvad seal üksteise kõrvale.

Serveerimine. Serveerimiskommetele tuleb vaadata mitte kui formaalsele etiketile, vaid kui vajalikkudele reeglitele, mis põhinevad otstarbekusel ja hügieenil. Kõigepealt peavad lauanõud, nagu serveerija käed ja küünedki, olema piinlikult puhtad. Vaagnaid ja taldrikuid võetakse ält ja toetatakse põidlagaga äärest. Näpud ei tohi puudutada toitu või nõu seda pinda, mis edaspidi võib toiduga kokku puutuda. Seega tuleb ka puhast taldrikut anda nii, et põial ei ulatuks kaugele üle ääre. Sama lugu on klaaside, nugade, kahvlite, lusikate jne. serveerimisel.

Ulatatav söögiriist võetakse kinni käepidemest (peast) ja antakse nii, et vastuvõtja ei tarvitseks toitu puudutavaid osi kätte võtta. Joogi- ja veiniklaas võetakse alt. Vasakul käel, millel kantakse kandikut, on kahekorra pandud puhas salvrätt. Serveerimist alustatakse peoperemehe paremal käel istuvast naiskülalisest, seega lugupeetavaimast. (Restoranis tavaliselt — naisest või vanimast laudkonnas.) Teenindab kaks inimest, siis alustatakse serveerimist üheaegselt peoperemehe paremal ja vasakul käel istuvatest naiskülalistest. Üks serveerijatest liigub vasakule, teine paremale. Serveerida võib järjest. (Serveerides inglaste kombel, pakutakse rooga algul mehest paremal käel istuvale naisele, siis vasakul istujale, seejärel mehele, siis alustatakse jälle naisest, kolmandaks on mees jne., kuni ring saab täis.)

Suppi tõstetakse taldrikule serveerimislaual. Täidetakse ainult taldriku sügavik. Serveerija astub täidetud supitaldrikuga paremalt külalise juurde ja asetab selle parema käega külalise ees olevale peatoidu- e. praetaldrikule.

Praadi, kala, köögivilja ja jälletoite, küpsiseid, kooke, kompvekke jm. serveeritakse vasakult, et külalisel oleks mugavam parema käega vaagnalt võtta.

Kohvi valab serveerija külalise paremalt käelt klaasi.

Kohvile lisab külaline suhkrut ise vastavalt oma maitsele, samuti koort. Toidu pakkumisel võib serveerija käesalg toetuda kergelt lauale. Vaagen tuuakse tihedalt taldriku juurde, et poleks võimalust linale tilgutada. Kahvli- ja lusikavars on vaagnal pööratud külalise poole. Külaline teenindab end parema käega, vasak käsi abistab. Samal ajal hoiab serveerija paremat kätt veidi tahapoole, et mitte segada toidu võtmist. Toidu pakkumisel välditakse otse toidule hingamist. Selleks pööratakse nägu veidi kõrvale, kusjuures vaade jälgib vaagnat. Toidu kohal ei kõhita.

Serveerimisreegleid lühidalt kokku võttes peetagu mees, et toitu ja sigarette pakutakse vasakult poolt, vedelikke (suppi, jooki) ja tuld paremalt poolt.

Tarvitatud nõud võetakse lauasistuja eest ära parema käega paremalt poolt, kusjuures lusikad, noad ja kahvlid korjatakse kokku ja asetatakse võimalikult käratult kandikule taldrikuvirna kõrvale. Ei ole otstarbekas, kui külaline abistamise mõttes korjab taldrikud enda ette virna. Sellega häiritakse nii serveerijat kui ka kõrvalistujaid. Muidugi

esineb olukordi, kus selline abivalmidus on vajalik. Siin lastakse end juhtida taktitundest.

Perekondlikul peol, kus perenaine teenindab ise külalisi, võib tema sagedane köögi ja pidulaua vahet jooksmine häirida. Et vältida liigseid askeldusi, asetab perenaine kõik vajaliku käepärast, võimaluse korral serveerimislauale.

Suppi pakutakse alati vaid üks ring. Kõiki teisi toite — kaks korda (ringi). Praadi ja teisi toite võtab külaline vaagnalt ise. Prae pakkumisel ulatatakse kõigepealt liha (mis on tingimata lahti lõigatud), siis aedvilja, kartuleid ja lõpuks kastet.

Soovib perenaine kedagi eriti austada, ulatab ta vaagna eelkõige tolele isikule. Ennast teenindab ta viimasena. Perenaine hoolitseb selle eest, et iga külaline oleks kõigea varustatud. On pakutud toidud söödud, korjab perenaine taldrikud kokku ja asetab need enda kõrval olevale abilauale. Seal on tal käeulatuses ka kõik vajalik järgneva toidu jaoks.

Tühje taldrikuid, vaagnaid võivad külalised nagu toidu pakkumiselgi ise ulatada käest kätte perenaiseni või, kui peres on olemas tütar, siis temani. Emale võib abiks olla ka poeg, kes paneb taldrikud ülestikku, kogub lusikad kokku ning viib virmatõstetud taldrikud ja söögiriistad käratult kõrvallauale või kööki.

Toitude võtmine. Perenaine «avab» laua. Väiksemas seltskonnas soovib ta head isu, ja seal ei alustata söömist enne, kui on seda teinud perenaine. Väga suures laudkonnas aga on võimatu jälgida perenaise «märguannet». Seal ei oodata sedagi, kuni kõik on saanud näiteks suppi. Mees viivitab vaid seni, kuni ta mõlemad naiskaaslased on söömist alustanud.

Toite võetakse vaagnail olevate kahvlite ja lusikatega, sealjuures ei puudutata nendega oma taldrikut ega unustata neid vaagnale tagasi panna. Oma nuga, oma kahvli või lusikat ei sobi kasutada toitude võtmiseks ühistest toidunõudest.

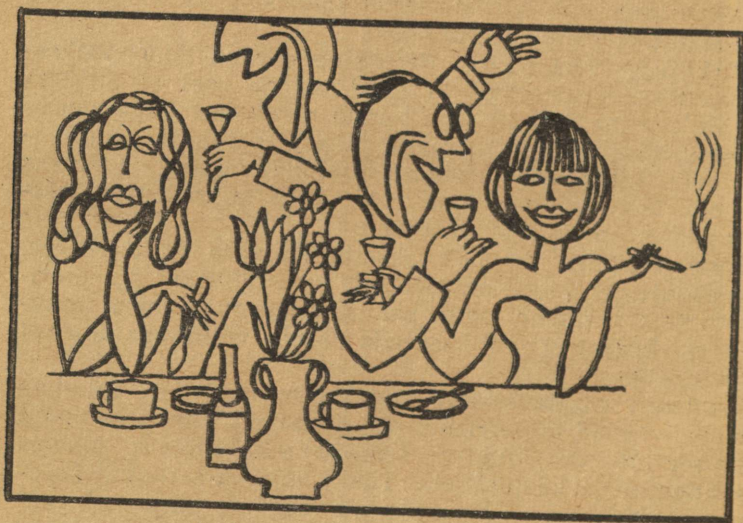
Vaagnailt või kaussidest võetakse toitu järjest, valimata meeldivamaid ja paremaid palasid, ainult linnuprae puhul on see lubatud. Muidugi tehakse seda kiiresti, pikema vaatlemise ja kaalumiseta. Tükki, mis on sattunud kogemata kahvli otsa, ei panda tagasi vaagnale või kaussi, vaid tõstetakse endale. Toitu ei kuhjata taldrikule. See on inetu ja võib teiste söögiisu peletada, kui kellegi taldrik on

servadeni toidune. Liiga täis tõstetud taldrikult võib toit kergesti ka üle ääre libiseda. Soovi korral võib ju alati juurde tõsta.

Pakutav roog, mida ei soovita süüa, lastakse lähema põhjendusega mööda minna, öeldakse ainult pakkumise eest «tänan». Pole kombeks toitu tagasi lükata sõnadega «tänan, see ei sobi mulle», «ei maitse mulle» vms. Toitu pakkudes ei sobi kedagi sundida. Kui vasakpoolne naaber ulatab «palun» saatel vaagna ja kui on tõstetud sealt rooga oma taldrikule, ulatatakse vaagen (kauss) «palun» saatel edasi parempoolsele naabrile.

Mõni inimene, kartes tülitada lauanaabreid, tõuseb püsti ja sirutab käe millegi järele üle laua. Nii häiritakse aga lauanaabreid palju enam. Teiseks võib püstitõusja ajada ümber mõne klaasi või satub ta kuuehõlm, varrukas või vööots toidusse jne. Ka istudes ei sirutata käsi pikalt välja. Kui vajalik toit või ese on kaugemal, siis tuleb toidule lähemal olijat paluda seda ulatada.

Ja lõpuks, kui külaline tõstab veel kord oma taldrikule pakutavat rooga, peab seda tegema ka perenaine, sest on ebaviisakas lasta külalisel üksinda süüa ja olla söömise pealtvaatajaks.

Süüakse ja juuakse rahulikult...

Kehahoiak ja käitumine söömisel. Hea käitumine lauas algab tegelikult juba kehahoiakust. Süües ei istuta puiselt ega kummarduta laua kohale looka. Istutakse vaid kergelt ette kallutatult ja kogu istmel, mitte selle äärel. Vesteldes parempoolse naabriga, ei pöörata kunagi selga vasakpoolsele, sest muidu ollakse lugupidamatu selja taha jäänud naabri vastu. Järelikult peab istuma otse laua suunas, vesteldes pööratakse ainult pead. Jalgu ei sirutata ette, sest nii võib riivata teisi. Jalad on ligistikku ja otse tooli juures. Küünarnukkidega ei sobi toetuda lauale, sinna kuuluvad vaid käed ja käerandmed. Küünarnukid on võimalikult keha ligi. Kui söömisel kasutatakse ainult paremat kätt, toetub vasemgi lauaäärele. Sõrmed on ligistikku. Teistest sõrmedest eemal püsti või kõverdatult hoitav väike sõrm mõjub peenutsemisena.

Lauas istudes ei arvustata lauanõusid, toite, ettekandjaid ega lauanaabreid. Ei jälgita, kuidas ja kui palju keegi sööb. Toidus ei sorita, vaid võetakse suutäisi järjest. Süüakse ja juuakse rahulikult, nagu moonutamata (ka kange napsi puhul). Igasugused häälitsused (puhumine, matsutamine, lurin, nohin jne.) ei näita head käitumist. Kombekas söömine on käratu, mõõdukas, ei rutata ühisest laudkonnast ette ega jääda maha. Suhu ei võeta korraga liiga palju või liiga suuri tükke. Mälutakse kinnise suuga. Täissuuga ei kõnelda ega naerda. See ei ole ilus, pealegi võib kõnelemisel või naermisel toit suust välja pudeneda või sattuda hingetorusse ja põhjustada läkastamist.

Niisuguste ebaseeldivuste hulka kuulub veel hammaste «pneumaatiline» puhastamine, s. t. kui keegi tõmbab õhku läbi hammaste, et kõrvaldada sealt toidujäänuseid. Ka hambaorgiga (veel vähem küünega) hammaste urgitsemine pole meil kombeks. Kunagi oli küll aeg, kus hambaorki kanti isegi ketiga kaelas, et see oleks igal ajal käepärast. Tänapäevalgi serveeritakse mõnel pool (näit. Rumeenias, Austrias ja mõnedes teistes Kesk-Euroopa riikides) isegi parimates restoranides hambaorke. Neis maades peetakse õigeks, et söögijäänuseist võib hambaid diskreetselt puhastada ka lauas. Seda tehakse suletud huultega ja võimalikult kiiresti. Osa inimesi teeb seda ka taskurätiku või käe varjus.

Meil ollakse seisukohal, et hambaid tuleb puhastada ainult üksi olles. Lõpuks ei puhastata ka küüsi või kõrvu ava-

likkuses. Avalikkuses välditakse kõike, mis võib riivata kaasinimeste ilumeelt. Samal põhjusel tuleb söömisel vältida taldriku liigset määrimist ja toidu muutmist eba-suäratavaks, näiteks kartuli või juurvilja purukslitsumist kastmes jne. Ka taldrikule laialipaisatud toidu mittesöö-davad ülejäägid, nagu kalaluud, kondid jne., mõjuvad inetult, pealegi takistavad need söömist. Kui söömisel satub suhu mõni kõhr, kondike, luu või kivi jne., siis lastakse see huultele tõstetud kahvlile või lusikasse ja pannakse taldrikule nii, et see ei libiseks laudlinale ega taldrikul olevasse toitu. Söömise järel peab taldrik olema võimalikult vähe määrdunud.

Kuidas aga toimida toidu ülejäägiga, mida ei suudeta süüa? Sellist küsimust ei saagi tekkida, kui igaüks tõstab vaagnalt või kausist ise endale parajal määral toitu. Kuid esineb juhuseid, et istutakse lauda, kus valmisportsjon (supp, magustoit) on juba taldrikul. Sööklates ja restorani-des on see tavaliseks nähteks. Kas sobib toitu järele jätta? Komme nõuab ju, et söömise järel oleks taldrik tühi. See nõue on tingitud eelkõige taktitundest. Esiteks, et mitte jätta muljet, nagu oleks pakutud toit ebamaitsev; teiseks, rohked toidu ülejäägid taldrikul raskendavad toidunõude koristamist ja pesemist; kolmandaks, see on toidu raiskamine. Igatahes, kui nähakse, eriti külas, et ei saada hakkama pakutava toidu hulgaga, palutakse anda vähem. Puudub see võimalus, tuleb lähtuda eelkõige ter-vislikust seisukohast. Süüa tuleb tarviduse järgi ning mitte enam.

Suurätik võetakse taldrikult siis, kui hakatakse toite ser-veerima. See laotatakse kahekorra pandult põlvedele ega pisteta krae vahele, nagu vanasti. Mees võib uue kombe kohaselt panna selle umbes käelaiuselt üle püksivärvli, kuuehõlmade alla, et sel viisil kaitsta juhusliku pritsme eest istumisel sageli kaardu tõmbuvat kaelasidet. Suu-rätikut ei kasutata sööginõude või -riistade pühkimiseks. See oleks perenaisele solvav, kuna näitaks, et kaheldakse tema puhtusearmastuses. Meie päevil ei tule kellelegi mõttesse pühkida käsi, lusikat, veel vähem suud laudlina äärega. Isegi puhtusest särava suurätikuga pühitakse, õige-mini tupsutatakse suud üsna harva. Seda tehakse enne joomist, et klaasile ei jääks inetut rasvast suujälge. Vaja-duse korral pühitakse suud ka pärast söömist. Söömine lõpetatud, asetatakse suurätik taldriku kõrvale, vasakule.

Seda ei kortsutata ega panda ka endiste triikimisjoonte järgi kokku. Pabersuurätik muljutakse kergelt kokku ja pannakse söögitaldrikule. Kohvikus, sööklas, restoranis pühitakse pabersalvrätikuga tavaliselt vaid sõrmi, sest ei või kindel olla, et antud salvrätikut pole varem mõni lauasistuja puudutanud. Igatahes hügieenilisem oleks suud pühkida taskurätiga.

Lusikat hoitakse pöidla ja nimetissõrmega, kusjuures vars toetub kergelt keskmisele sõrmele. Lusikas viiakse suhu veidi poolpõiki (mitte küljega). Muidugi ei võeta suhu kogu kaha. Supi või mõne muu vedela toidu puhul kallutatakse lusikas kergelt huulte vahele ja lastakse vedelik hääletult suhu. Lusikat ei võeta liiga täis, muidu võib vedelik sellelt alla tilkuda.

Nuga ja kahvel. Kahvel hoitakse vasakus, nuga paremas käes, sest toidu lõikamiseks on vaja tugevamat kätt. Noa- ja kahvlipea (käepide) ulatub parajasti peopessa. Esimese, nimetissõrme ots võib toetuda noapea ja -tera liitumiskohale, mitte kaugemale. Samuti hoitakse kahvlit. Harude kumerus on ülespidi. (Muide, mõnel maal hoitakse nuga ja kahvlit viimasel ajal veidi teisiti, nimelt nagu sullepead.)

Nuga ja kahvlit hoitakse taldriku kohal väikese nurga all, mitte püsti. Püstasendis võivad need taldrikul libiseda ja paisata toidu eemale. Nuga kasutatakse lõikamiseks ja abivahendina toidu kahvlile võtmisel, näiteks kastme või aedvilja puhul. Kõikide söökide juures, mida süüakse noa ja kahvliga, hoitakse need mõlemad pidevalt käes, isegi siis, kui momendil süüakse ainult kahvliga. Praadi ei lõigata korraga tükkideks, et süüa seda paremasse kätte võetud kahvliga. Pehme toidu, näiteks aedvilja söömisel võib kahvlit pöörata nii, et õõnsus oleks ülespidi (lusika moodi), sest siis on hõlpsam toitu võtta. Nuga ei pisteta iialgi suhu. Nuga ja kahvlit käsitletakse osavalt ja kergelt, jõudu rakendamata. Isegi siis, kui praad on väga vintske, ei panda sõrme noatera seljale või kahvli harudele, et jõulisemalt suruda.

Mälumise ajal toetuvad käelabad kergelt lauale, nuga ja kahvel aga otstega taldrikule. Nende püstihooldmine, samuti vesteldes nendega sõjakalt vehkimine on ohtlik ja ebaviisakas. On tarvis söömise ajal panna nuga ja kahvel käest (joomise, vestluse jne. ajaks), asetatakse need ristamisi taldrikule, et neid oleks hõlpus taas kätte võtta.

Noa ja kahvli püstitoidmine on ohtlik ja ebaviisakas.

Noapea on suunatud paremale, kahvlipea vasakule. Oleks sobimatu panna neid üle taldriku serva või toetada noaots ja kahvliharud selle servale, kusjuures pead oleksid laual. Nii võib määrada laudlina.

Söömine lõpetatud, pannakse nuga ja kahvel (kumerus allapoole) taldrikule rööbiti teineteise kõrvale. Pead on paremal pool. See asend on koristamiseks kõige otstarbekam, samuti näitab see võõrustajale või teenindavale isikule, et söömine on lõpetatud.

Äpardusi söögilauas. Ehkki süüakse lauakommetele vastavalt, ometi võib vahel juhtuda äpardusi isegi kõige osavama sööjaga. Niisugusel korral ei ärrituta ega muututa kohmetuks. Oletame, et kukkus põrandale kahvel või nuga. Restoranis või sööklas on lihtne, seal palutakse tuua uus, juhtub see aga külas olles, kus perenaine ise teenindab külalisi, tõstetakse mahakukkunud ese, võetakse tükike leiba, pühitakse ese sellega puhtaks (leivakild pannakse leivataldriku äärele) ja jätkatakse rahulikult söömist. Nüüd juba suurema tähelepanuga, et vältida taolisi äpardusi. Kui aga perenaine toob külalisele uue riista mahapillatu asemele, siis asetab ta selle lauale, serveerimiseks ettenähtud kohale.

Pillatakse näiteks tükk kartulit, juurvilja jt. laudlinale, siis võetakse see sealt puhta noaotsaga võimalikult ettevaatlikult, et mitte rohkem lina määrida, tõstetakse oma taldrikule ja süüakse ära. Ükski pealtnägija ei pea seda liialdatud kokkuhoidlikkuseks, vaid näeb enda ees lauakombeid tundvat, loomulikku ja mitte peenutsevat inimest. Sööklas, restoranis piirduakse lauale pudenenud toiduraasu tõstmisega taldriku äärele.

Vahel võib juhtuda veelgi ebameeldivam äpardus, näiteks lõhutakse mõni ese või rikutakse punase veiniga laudlina. On selge, et sellisel juhul tunneb külaline end äärmiselt piinlikult, kuid ometi ei sobi tal samas hakata pikalt ja laialt vabandama ja seletama, mispärast see nii juhtus. Külaline vabandab viisakalt, väheste sõnadega võõrustaja ja oma naabrite ees. Üldiselt ei pööra äpardustele erilist tähelepanu ei külaline ega perenaine, sest see häiriks lauasistujaid ja süvendaks süüdlase piinlikkustunnet. Hiljem muidugi peab külaline leidma sobiva silmapilgu, et avaldada perenaisele oma kahetsust ja vabandada.

Tuleb ka ette, et määratakse oma riided toiduga. Toidutükikese ja pleki eemaldamine toimugu võimalikult tähelepanu äratamata. Vajaduse korral lahkutakse vea kõrvaldamiseks ajutiselt lauast, vabandades vaikselt oma partneri ees.

Äpardusi ei juhtu üksnes sööjal, vaid ka söögitegijal. Näiteks võib sattuda toidusse sinna mittekuuluv lisand, nagu päevakoer lillkapsasse, juuksekarv supisse jne. Nii ebameeldiv ja söögiisu peletav, kui see ka poleks, ei tehta sellest numbrit. Süües avalikus kohas, palutakse vaikselt, teiste tähelepanu äratamata, kelnerit või ettekandjat asendada toit uuega.

Äparduste eest pole kindlustatud ka kõige parema võõrustaja pidulaud. Siin on juba õigem, kui külalisel on kõigutamatu söögiisu. «Lisand» lükatakse tähelepanu äratamata lihtsalt taldriku äärele ja süüakse edasi. Pole külaline seda suuteline tegema, lõpetab ta vaikselt söömise. Tähelepanelik perenaine märkab kindlasti, et midagi on korrast ära. Ta hoolitseb, et külaline saaks uue portsjoni. Sellega on vahejuhtum likvideeritud.

K e s k u s t e l u l a u a s. Söök kosutab kõige paremini, kui süüakse rahulikus ja heas meeleolus. Igas perekonnas tulevad vahel ette mured ja pahandused, mõnes suuremad, teises väiksemad, mis niikuinii röövivad söögiisu. Juhtub,

et mõni perekonnaliige on teinud pahanduse, kurvastanud millegagi teisi, tehakse talle etteheiteid sageli just siis, kui ollakse ühiselt koos söögilauas. Milleks seda just söögilauas? On näiteks Jüri teeninud koolist toodud puuduliku hinde eest noomituse, tuleb see talle kindlasti teha, kuid mitte söögi ajal. Ka õigustatud pahameele väljendamiseks võib alati leida aega, tuleb vaid valida hetke. Et toit tooks organismile enam kasu, vesteldakse meeoleu tõstvatel teemadel. Mis perekonna kõige noorematesse liikmetesse puutub, siis on soovitatav anda neilegi lauas rääkimisõigus, kuid muidugi tagasihoidlikes ja vanemaid arvestavais raames. See harjutab neis seltskondlikkust, mida on täiskasvanuna hädasti vaja. Igapäevases söögilauas on pearõhk suunatud söömisele, mitte vestlusele. Siin olgu mõtted kontsentreeritud eelkõige söömisele, seepärast on lubamatu (ebatervislik) lugeda sel ajal ajalehte või raamatut. Pidulauas peab keskustelu kulgema võimalikult vaimukalt ja lõbusalt, kuid mitte nii hoogsalt, et see takistaks söömist. Elavamaks jutlemiseks on mõeldud toitude vaheajad. Pidulauas ei arutata raskeid ja keerulisi probleeme ega laskuta meeoleu rikkuvatesse vaidlustesse. Üldse välditakse juttu ebameeldivaist asjust, mis võivad peletada söögiisu.

Võõrustajad ei kõnele kunagi toidu hindadest, kui palju mingisugune serveeritud toit või jook maksis, sest see võib mõjuda kiitlemisena või etteheiteks külalistele. Ka külalised ei küsi, kui palju miski maksis jne.

Lauas keskustletakse mitte üksnes oma naabriga, vaid ka lähemate lauasistujatega. Kuid vestelda üle oma naabri ainult teisega ei ole viisakas. On vaja midagi öelda sel ajal, kui naaber sööb, öeldakse naabri selja tagant.

L a u a k õ n e d. Pidulikel koosviibimistel peetakse vastavasisulisi kõnesid. Kõnedega alustatakse siis, kui külalised on juba maitsnud esimesi toite ja jooke. Kõnede pidamiseks on kõige sobivam toitude vaheaeg, sest siis ei häirita kedagi söömisel, ei jahtu toit ja kuulajate tähelepanu võib olla suunatud kõneleajale. Serveerimise ja söömise ajal ei ole kombeks alustada kõnet. Hästi läbimõeldud, ladus, vaimukas ja lühike kõne elustab alati seltskonda. Pikaks venitatud, sagedaste pausidega, takerdub sõnadetegemine on kuulajaile piinaks. Hea lauakõne on selge ja lühike. Kõneleja tõuseb püsti, kõlistab kergelt vastu oma klaasi, et äratada teiste tähelepanu, ja alustab. (Eel-

nevalt võib ta paluda täita klaasid veiniga.) Sööjad lõpetavad söömise, vestlejad aga jutu ja kõigi pilgud pöörduvad kõneleja poole. Lauakõne ajal valitseb vaikus, isegi siis, kui kõneleja jutt ei paelu.

Tavaliselt lõpetatakse kõne toostiga, kas piduliku sündmuse auks või võõrustaja, külaliste jne. terviseks. Kõik lauasistujad ühinevad sellega heatujuliselt, lüües klaasid kokku.

Toome konkreetse näite. Pulmalauas võtab sõna auväärseim külaline. Kõnet lõpetades palub ta juua pruutpaari terviseks. Ta lööb pruutpaariga esimesena klaasid kokku, seejärel pruutpaari vanematega, algul emade, hiljem isadega. Teised külalised järgivad tema eeskujul.

Järgmised kõned lükatakse järgmistele söögipausidele. Pulmade korral võtavad järgmisel vaheajal üksteise järel sõna pruudi isa ja peigmehe isa. Edaspidistel vaheaegadel kõnelevad teised. Pärast lühikest pausi tänab austatav vastukõnega. Pruudi ja enda nimel võtab sõna peigmees. Tänu kõnegi võib olla üsna lühike, peaasi et see tuleks siiralt südamest. Üldiselt ei tohi kõnedega liialdada. Nii nende pikkus kui ka arv peab olema mõõdukas, et mitte väsitada külalisi.

L a u a m u u s i k a. Korraldatakse pidusöök restoranis või ametlikes vastuvõturuumes, siis on seal tavaliselt ka orkester. Hea lauamuusika tõstab pidulikkust. Lauamuusikaks valitakse kerged palad, mis on kooskõlas pidulaua meeoluga. Mängitakse harva, peamiselt söömise ajal, sest vaheajad on kõnede ja elavama vestluse jaoks. Mäng peab olema sordiini all, kuna vali muusika häiriks vestlust lauas. Lauakõnede elaguhüüdeid saadab hoogne tušš.

Ka solistide või ansambli sündmustekohased ettekanded on kooskõlas pidulaua ja piduliku meeoluga. Üldine laul restoranilauas — avalikkuses — pole siiani olnud viisakusreeglitega kooskõlas. «Lõbusa õllepruulija», «Sauna taga...» ja teiste, isegi soliidsemate lauludega, mida meil nii sageli lauldakse, on soovitatav olla tagasihoidlikum ka kinnise koosviibimise pidulauas. Kodusel peolgi peab laulma tagasihoidlikult, eelkõige õigeaegselt, kaunilt, et mitte häirida korterinaabreid. Tervituslaulu («Ta elagu») pruutpaarile, juubilarile, sünnipäevalapsele jne. lauldakse õhtujooksul tavaliselt vaid üks kord.

Pidusöögi lõpetamine. Seal, kus lubavad ruu-

mid, ei venitata lauas istumist kunagi liiga pikale, vaid tõustakse, kui on lõpetatud viimane toidu-joogiring. Pere-naine tõuseb esimesena (muidugi siis, kui kõik on söömise lõpetanud) ja annab sellega kogu laudkonnale märku tõusmiseks. Mehed teevad kummarduse perenaisele (kui on selleks võimalus), kummalgi pool istuvale naiskaaslas-
sele, samuti ka vastasistujale. Naised vastavad peanoogutusega. Lauast lahkudes ei jäeta tooli lauast eemale, tõstetakse see tagasi laua juurde. Nagu istumiselgi, abis-
tab mees oma lauanaabrit ka tõusmisel. Ta tõuseb enne, võtab toolikorjust kahe käega kinni ja tõstab tooli eemale. On kaaslane tõusnud, asetab mees tooli taas laua juurde. Lauast tõusmisel ei sobi hakata veel kiiruga tühjendama
poolelijäänud veini- või limonaadiklaasi. Laua juurest lahutatakse nii, nagu tuld, s. o. mees saadab oma laua-
naabri teise ruumi.

ERI TOITUDE SÖÖMISEST

Supi jahutamiseks ei puhuta taldrikusse, tassi ega ka lusikasse, sest juhuslikud pritsmed võivad tekitada pahaat-
lust. Tuleb lihtsalt oodata supi jahtumist või õige ettevaat-
likult lusikaga liigutada. Kui supiliha ulatatakse eraldi vaagnal või kausis, siis võetakse sealt tükk oma taldrikule ja tükeldatakse seejärel noa ning kahvli abil. Siis alles täidetakse taldrik supiga. On suuremad lihatükid või lah-
tilõikamata vorstid supitirinas, siis tõstetakse oma taldri-
kule algul lihatükk või vorst ja lõigatakse tükkideks, see-
järel võetakse suppi. Sööklas tuuakse mõnikord taldriku-
täis suppi, milles on suur tükk liha. Siis tuleb noa ja kahvli
abil tükeldada liha supi sees. Pehmed supilisandid, nagu
klimbid, makaronid, aedvili jne. (võetakse koos supiga),
tükeldatakse pala haaval lusikaga. Seda tehakse käratult ja
ettevaatlikult, et vedelikku ei pritsiks lauale. Korralikult
valmistatud supis aga ei tohigi lisandid olla suutäiest suu-
remad. Kõiki lisandeid süüakse üheaegselt vedelikuga. Supi
juuretõstmisel jäetakse lusikas taldrikule. Rammuleent
ja püreesuppi serveeritakse peamiselt tassis ja süüakse
tavaliselt dessertlusikaga, kusjuures vasak käsi hoiab
kinni tassi kõrvast. Tassist rüüatakse vaid viimased suu-
täied. Et võimalikult kogu suppi kätte saada, kallutatakse
taldrik vasaku käega endast eemale — laua keskele — ja
parema käega võetakse taldrikuserva valgunud supp lusi-

kasse. Miks kallutatakse taldrikut endast eemale, aga mitte enda poole? Põhjendus on järgmine — esimesel juhul määratakse võimaliku äparduse (mida ei tohi juhtuda) korral laudlina, teisel juhul aga oma riided, mille puhastamine on palju tükikam ja aegaviitvam. Pärast söömist jääb lusikas taldrikule, õõnsus ülespidi, vars paremale. Supi söömise ajal ei sobi võtta laualt mõnda järgmist toitu.

P r a a d i süüakse noa ja kahvliga. Erandi moodustavad vaid pehmed ja tükeldatud lihatoidud. Pehme lihatoitute (pikkpoiss, kotletid jne.) tükeldamiseks kasutatakse ainult kahvli. Nii nende kui ka juba tükeldatud toitute (bõfstrooganov, guljašš jt.) söömisel hoitakse kahvel paremas käes. Kogu lihatükki ei tükeldata korraga, sest nii jahtub see kiiremini. Seda tehakse järk-järgult — palade kaupa. Liha eraldamiseks kondist hoitakse liha kahvliga kinni, noaga aga vabastatakse selle küljest kont. Kont lükatakse taldriku ääre poole.

L i n n u p r a a d i süüakse samuti nagu muudki liha. Üksnes väikelindude puhul (kanapraad, nepid jne.) on lubatud hoida konti paremas käes ja näksida selle ümbert liha. Kuid kui juba XIX saj. kirjutati: «Püüa niipalju kui võimalik toite mitte käega võtta,» siis peetakse nüüdki õigemaks ka väikelinnu söömisel kasutada nuga ja kahvli. Et aga ümmargune kont ei kargaks üleannetult lauale, selleks jäetakse kondi ümber olev liha pigem söömata. Liha süüakse koos lisanditega: kahvli otsas olevale lihatükikesele tõstetakse noa abil pisut aedvilja ja kastet.

K a l a ei sööda hariliku noaga, ent ometi leidub siingi nagu igal pool mujal erandeid. Näiteks angerja tugevat nahka saab lõigata ainult noaga, samuti heeringat ja rollmopsi. Üldiselt aga kasutatakse kala söömisel erilist kalanuga ja -kahvli. Pole neid olemas, kasutatakse kahte kahvli ja nimelt nii, et vasakus käes olevaga süüakse, kuna paremaga aidatakse tükeldada. On aga laual üks kahvel, siis hoitakse see paremas käes, kuna vasakus käes oleva leivakoorukesega aidatakse toit luudest eraldada. Suitsukala söömisel eemaldatakse kala ülemiselt poolelt nahk ja kõrvaldatakse kalalihast luud. On ülemine pool ära söödud, pööratakse kala ümber ja jätkatakse söömist samal viisil. Kala tükeldatakse ettevaatlikult suutäiekaupa (nagu lihagi). Ei ole ilus luid suust näppudega välja õngitseda. Äärmisel juhul, kui luu on kangekaelselt huultele kleepunud, võetakse see ära sõrmeotstega kinnistelt huultelt.

Kalanuga (teist kahvlit) tarvitatakse sellepärast, et hari-liku terava noaga võib õrnu kalaluid kergesti läbi lõigata ja siis märkamatuult viia koos lihaga suhu.

Kartulit ja aedvilja nagu kõiki teisigi pehmeid toite ei lõigata noaga, vaid tükeldatakse vasakus käes oleva kahvliga palade kaupa. Nuga on tükeldamisel kartulile vaid toeks. Noaga lõigatakse ainult küpsetatud kartulit, kuna selle krõbe koorik ei lase end kahvliga tükeldada. Koorega keedetud, nn. «mundris» kartul võetakse kahvli otsa ja kooritakse paremas käes oleva noaga. Koorred pannakse selleks otstarbeks võetud väikesele taldrikule. Puhastatud kartul tõstetakse oma taldrikule ja tükeldatakse kahvliga suutäite kaupa. Külalislauale ei serveerita tavaliselt koorimata kartuleid.

Kastet ei valata kartulitele või aedviljale, sest see kuulub otseselt liha juurde ning muudab kartuli ja aedvilja välimuse inetuks. Kastet tuleb püüda süüa koos muu toiduga nii, et seda ei jääks taldrikule järele. Ei ole viisakas korjata leivaraasukestega järelejäänud kastet. Osav sööja hoolitseb selle eest, et kõik taldrikul olevad toidud, samuti kastegi, lõpeksid üheaegselt.

Salateid, mis on serveeritud prae täienduseks igale sööjale üksikult väikesesse nõusse, süüakse sealtsamast praetaldrikule tõstmata. Mahla ei rüübita hiljem lusikaga, vaid see jäetakse järele. Lehesalatit ei lõigata, sest see peab olema tükeldatud juba köögis. Suurest nõust ei tõmmata lehesalatit üle nõu ääre, vaid tõstetakse vastava serveerimislusika ja kahvliga. «Roosikestena» serveeritud rediseid, samuti sellereid võetakse näppudega varrest, kastetakse oma taldrikul oleva soola sisse ja pistetakse sõrmedega suhu. Varred pannakse taldriku äärele või selleks ettenähtud kausikesse.

Heeringa-, kartuli- ja krabisalatit ning teisi taolisi salateid süüakse taldrikult. Neid ei sobi tõsta leivale. Sõõmiseks kasutatakse paremas käes olevat kahvlit. Vasakus käes oleva leiva- või saiatükikesega võib salatit kahvlile aidata.

Leiba ja saia võetakse alati käega (mitte kahvliga), kuid hoidutakse sealjuures puudutamast leivataldrikule jäävaid viilusid. Oma leivataldrikule pandud leiva- ja saiaviilu küljest murtakse pala ja pistetakse suhu. Tervest viilust ei hammustata, kuna see võib murduda ja siis pudeneb osa sellest maha.

Leiba ja saia võetakse alati käega, mitte kahvliga.

Võileibu (suuri, kihilisi või sooje), samuti praetud leiba süüakse noa ja kahvliga. Võileiva tegemiseks võetakse algul või oma taldrikule ja määratakse siis leiva-(saia-) viilule, mida hoitakse taldrikul kahe sõrme vahel. Leiba ei hoita peopesal, sest see on ebahügieeniline. Vorsti-, lihalõike jne. pannakse võileivale kahvliga. Võileiba ja praetud leiba lõigatakse palahaaval.

Süües leiba mee, keedise või marmelaadiga, lõigatakse leib algul ribadeks, võetakse taldrikule mett või keedist ja määratakse see noaga leivaribale, seejärel hammustatakse see osa ära. Leivariba hoitakse taldrikul vasema käe näppudega. Samuti tehakse ka järgmine suutäis.

Plaadipiruka lõike süüakse noa ja kahvliga, väikesi pirukaid — käest. On aga viimased rasvased, võib neidki süüa noa ja kahvliga.

Võid, kui see on serveeritud suures tükis, võetakse selle juurde kuuluva võinoaga (võiroosi võib võtta oma noaga). Võitükk pannakse paremale poole leiva- või desserttaldriku põhjale, mitte otse leivale. Alles oma taldrikult võetakse see ja määratakse leivale või saiale.

Sinepit ja soola võetakse vastava lusikaga ja toimatakse nagu võiga. Eriti tuleb hoiduda panemast sinepit

taldriku äärele, sest sellest jääb sinna kogu söömise ajaks inetu märdunud laik. Sinep pannakse taldriku põhjale paremasse äärde.

Munad (pehmed) serveeritakse munapeekris. Munaotsa ei lööda tänapäeval uljalt ära ega koputada seda vastu lauda. Koor lüüakse kergelt lusikaga katki. Killud võetakse munalt ära näppudega ja pannakse peekri all olevale alustassile. Nüüd võetakse lusikaga ettevaatlikult esimene pala nii, et munakollane ei voolaks üle ääre. Kõvad munad kooritakse üleni, lõigatakse pikuti pooleks ja edasi tükeldatakse järk-järgult kahvliga.

Munarooga ja **singiomletti** süüakse paremas käes hoitava kahvliga. Tarbe korral aidatakse vasakus käes oleva leivatükikesega. Härjasilma süüakse lusikaga. Suurte singitükkidega härjasilma tuleb muidugi lõigata ning seda süüakse siis noa ja kahvliga.

Riisi (keedetud) süüakse ainult kahvliga, riisiputru nagu kõiki teisi putrusid aga lusikaga.

Makaronid tükeldatakse tavaliselt enne toidu tege- mist. On need aga pikemad, kui vaja suutäieks, tükelda- takse kahvliga. Nuga kasutatakse vaid makaronide kahvli otsa torkamise abistamiseks.

Pelmeene tükeldatakse samuti kahvliga. (Nuga võib kasutada vaid sulavõi või koore tõstmiseks suutäiele.)

Ehtne pelmeen on väike, suutäesuurune. See pistetakse tervena suhu, et pelmeen on leem välja ei valguku.

Juust. Juustulõik võetakse juuresoleva kahvliga ja tõs- tetakse oma taldrikule. Stannioli või paberisse pakitud juustu ei sobi lauale serveerida. Juhtub see aga kusagil, siis vabastatakse juust ümbrisest juuresoleva noa ja kahvliga. Oma taldriku põhjale (mitte äärele) tõstetud juustulõik pannakse leiva- või saaviilule kahvliga, määrdejuustu määratakse noaga.

Vorstid. Vorsti ja sinki serveeritakse lahtilõigatult, nahk on eelnevalt eemaldatud. Jällegi tõstetakse lõigud oma taldrikule vaagnal oleva kahvliga. Kui vorstil või singil on nahk küljes, siis eemaldatakse see oma taldri- kul noa ja kahvliga (mitte näppudega).

Kuumalt serveeritavatel vorstidel ei võeta kesta korraga, vaid järk-järgult, lõiketükilt. Nii säilib vorst kauem soo- jana. Ornanahalistelt vorstidelt, nagu viinerid, näärivorst, jahivorst jt., nahka ei võeta.

Määrdevorst omandab inetu välimuse, kui seda seest

õnnestada. Seepärast vabastatakse see tükiviisi kestast. Kesta äravõtmiseks hoitakse vorstitükk taldrikul kinni ja tehakse noaga sisselõige, seejärel tõmmatakse nahk noa abil ära.

Pasteeti süüakse tavaliselt kahvliga, kuid võib abiks võtta ka lusika.

Kaaviari liigitatakse mustaks ja punaseks. Erandina teistest konservidest võib musta kalamarja serveerida pidulauale ka originaaltoosis (väikeses). Kalamari pannakse otse saiaviilule (mitte eelnevalt oma taldrikule), sest see on hinnalisemaid delikatesse, ja seda süüakse väga ettevaatlikult, et väärtuslikust toidust ei läheks teragi raisku. (Muidugi ei võeta toosist oma söögiriistadega.) Saiaviilul olevat kalamarja (nii musta kui punast) niisutatakse sidrunimahlagaga. Valmistehud võileiba süüakse otse käest. Rõstitud saiaga kaaviari süüakse kahvli ja noaga.

Vähid tõstetakse 15-min. keetmise järel koos keeduveega kaussi. Sealt õngitsetakse nad supikulbiga või lihtsalt sõrmedega välja ja pannakse oma taldrikule. Vähi süüakse harilikult käest. Vasaku käega võetakse kinni vähi esi-, parema käega taguosast ja pööramisega eraldatakse osad teineteisest. Vähi keha eemaldatakse kestast noaga. Saba, sõrad ja koivad pistetakse sõrmedega suhu ja imetakse neist liha välja. Söögiks on kõlblik vaid valge liha. Rohekaid ja pehmeid osi ei sööda. Söögiks kõlbmatut liha ja kesta ei jäeta taldrikule, millelt süüakse, vaid pannakse selleks määratud nõusse. Peale söömist loputatakse sõrmed vastavas lauale toodud nõus.

Pidulauas kasutatakse vähkide söömiseks erilist nuga ja kahvlit, mille abil on kerge liha kätte saada. Taldrikule asetatakse vähk seljaga ülespidi. Kahvel torgatakse laka ja kere vahele ja lõigatakse selg noaga pikuti lõhki. Liha võetakse kahvliga välja, nii et see jääks võimalikult terveks. Noa lõiketera otsas on väike auk, millesse torgatakse vähisõrg ja murtakse see ära. Samal viisil murtakse ka koivad. Sõrg lõigatakse noaga pikuti lõhki, et saada sealt liha hõlpsamini kätte. Neid operatsioone tuleb läbi viia väga ettevaatlikult, et mahla ei pritsiks laudlinale, sest see jätab plekke.

Vähki võib serveerida ka leemena. Seda juuakse tassist või süüakse, kastes sellesse leiba.

Kompotti serveeritakse harilikult klaaskausikeses või

-pokaalis. Kui magustoidulusikat pole juba alguses lauale asetatud, tuuakse see koos kompotiga, alustassil. Puuviljakive ei lasta kukkuda tagasi kompotti, vaid libistatakse kinniste huulte vahelt lusikale. Lusikas «transpordib» need alustassile või spetsiaalselt selleks määratud nõusse. Söömise juures võib kompotikausikest või pokaali vasaku käega alt kinni hoida. Seda ei kallutata nagu supitaldrikut.

Tordid, plaadikoogid, -kringlid jt. serveeritakse lahtilõigatult. Vaagnalt võetakse nende tükke oma taldrikule koogilabida, tangide või suure koogikahvliga. Kooke süüakse koogikahvli või teelusikaga. Kõvu kooke, mis tükeldamisel kipuvad «lendama», võib süüa käest. Paberkausikeses olev kook tõstetakse oma taldrikule koos ümbrise ja süüakse selle seest. Kringlilõike, väikesi kringleid, rosina- ja teisi saiu, mis võivad hammustamisel pudeneda, murtakse käega ja süüakse palakaupa. Väikesi kreemi- või keedisetäidisega saiu, kohvisaiu jt. aga hammustatakse käes hoides.

Küpsiseid murtakse käega ja süüakse palakaupa. Väga võiseid ja pehmeid küpsiseid süüakse koogikahvliga.

Kompvekke võetakse näppudega. Pidulauas pannakse kompvek oma taldrikule (mitte otse suhu). Taldrikul vabastatakse see paberist ja pistetakse siis suhu. Olgu kompvek nii magus, hapu või kleepuv kui tahes, seda süüakse käratult.

Marmelaadi, keedist või mett võetakse sinna juurde pandud lusikaga ja tõstetakse oma taldrikule või klaaskausikesse. Sealt võetakse see oma noaga ja määratakse saia- või leivaribakesele või pannakse oma lusikaga teesse.

Tükksuhkrut võetakse tangidega või lihtsalt näppudega, kusjuures hoidutakse puudutamast suhkruatoosi jäävaid tükke.

Värske puuvili tuleb enne söömist ja lauale serveerimist tingimata pesta! Pidulauale serveeritakse puuvili puuviljanugade ja -kahlitega ning paberist suurätikutega, kuna puuvili jätab riidest suurätikule plekid. Spetsiaalsete puuviljanugade ja -kahlite puudumisel võib kasutada roostevabu desserdinuge ja -kahlleid. Puuvilja peab asetama taldrikule või vaasi, nii et see mõjuks kaunilt. Kuhjatud puuviljanõu ei räägi heast maitsest.

Sidrunit serveeritakse toidu- või joogilisandina. Sid-

runilõik pannakse teeklaasi lusikaga, pigistatakse sellega ka mahl välja, koor tõstetakse klaasist alustassi äärel. On sidrun serveeritud kaheksandikeks lõigatult, pigistatakse tükist parema käe pöidla ja nimetissõrme vahel mahl teeklaasi. Ülejääk pannakse samuti taldrikule või alustassile. Mõnel toidul (näit. kala, šnitsel jt.) olevast sidrunilõigust pressitakse mahl välja kahvlikumerusega.

Süües sidrunit suhkruga, painutatakse sidrunilõik parema käe pöidla ja nimetissõrmega (hoides koorest) kahekorra — poolringiks, siis kastetakse lõik oma taldrikule võetud suhkrusse ja seejärel hammustatakse suhkrune «sidruniliha» kuni kooreni ära. Koorering pannakse vasakule poole taldrikule või selle äärel.

Õun ja pirn lõigatakse taldrikul pikuti neljaks või kaheksaks tükiks. Seejärel kooritakse ja kõrvaldatakse südamik. Neid tükke enam ei lõigata, vaid süüakse pala-kaupa.

Ploomid (suured) murtakse sõrmedega pooleks ja vabastatakse kivist. Väiksemad pigistatakse otstest kokku, nii et need lähevad pikuti lõhki, mille järel kõrvaldatakse noaotsaga kivi.

Virsikud ja aprikoosid. Suur virsik võetakse vasakusse kätte ja lõigatakse pikuti ümberringi kivini lahti, seejärel murtakse pooleks. Kivi kõrvaldatakse noaga. Söömisel lõigatakse pooled järk-järgult parajateks suutäiteks. Aprikoos on virsikust hulga väiksem, seepärast ei lõigata seda enam tükkideks, vaid pistetakse poolte kaupa suhu.

Apelsin võetakse vasakusse kätte ja lõigatakse selle koor pikuti kuni «lihani» viiludeks (6—8 viiluks). Kooreviilud eemaldatakse nii, et need moodustavad õiekujulise aluse. Noa abil vabastatakse apelsin teda ümbritsevast valgest nahast ja seejärel eraldatakse (samuti noaga) apelsinilõigud üksteisest. Teistele pakkumisel peavad apelsiniviilud olema täiesti terved.

Mandariinist ei tehta «roosi». Hea mandariini koor eraldub väga kergesti ja see kooritakse lihtsalt sõrmedega.

Banaan võetakse alumisest otsast vasaku käega ja lõigatakse ülemise otsa koor läbi nii, et seda oleks mugav ribadena alla tõmmata. Kuna pikk banaan võib kooreta murduda ja osa sellest maha kukkuda, siis tõmmatakse koor esialgu poolest saadik alla. On see osa ära söödud, koori-

takse banaan lõpuni. Banaani hammustatakse käes hoides. Inglismaal on aga kombeks panna kooritud banaan taldrikule ja süüa kahvliga, millega seda ka tükeldatakse. Banaanikoored nagu iga teise puuvilja koored ja mittesöödavad osad pannakse korralikult taldrikule.

Viinamarju ei napsata huultega kobara küljest, vaid võetakse näppudega. Iga mari pistetakse üksikult suhu. Seemned ja paks kest lastakse käe varjus ettevaatlikult taldrikule kukkuda.

Kirsse ja teisi väikeste kividega puuvilju või marju süüakse nii nagu viinamarju. Muide, kirsid kaunistavad lauda eriti siis, kui need on koos varte ja mõne üksiku, varre küljes oleva lehega.

Arbuuse ja meloneid serveeritakse viiludeks lõigatult ja koos koorega. Vaagnalt võetud laiem viil pannakse, koor allapidi, taldrikule, kitsas viil muidugi lapiti. Viilule raputatakse suhkrut ja süüakse «liha» kuni kõva osani teelusika või puuviljanoa ja -kahvliga.

Ananassi puhastab ja lõikab viiludeks võorustaja või serveerija lauas, et haruldane aroom jääks ruumi. Ananass lõigatakse põiki õhukesteks viiludeks ja lastakse klaasvaagnaga ringi käia. Vaagnalt tõstetakse viil oma taldrikule juuresoleva kahvliga. Soovi korral võib lõigule raputada suhkrut. Süüakse puuviljanoa ja -kahvliga või teelusikaga.

Marju pakutakse tavaliselt valmis pandud portsjonina, sest kui igaüks võtaks neid üldnõust lusikaga, oleksid need (eriti sellised marjad nagu maasikad ja vaarikad) varsti muljutud. Marjadele raputatakse suhkrut ja neid süüakse teelusikaga. Pidulikudel puhul pakutakse neid peamiselt vahukoorega. Mustikaid külalislauale harilikult ei tooda, sest need värvivad suud. Kui seda erandjuhtumil tehakse, siis serveeritakse igaühele suu puhastamiseks ka viil sidrunit. Sidrunilõiguga ei nühita energiliselt, vaid tupsutatakse suud.

Aedmaasikaid võib serveerida ka koos tupplehtedega. Oma taldrikule pannakse suhkrut, mari võetakse näppudega tupelehest kinni, kastetakse suhkrusse ja pistetakse kuni lehtedeni suhu ning napsatakse kontsu osast huultega.

Pähkleid ei purustata kunagi hammastega, vaid pähklitangidega. Sõrmedega vabastatakse tuum koortest ja pannakse suhu. Soovitakse kellegagi jagada mingit puuvilja,

siis lõigatakse vili pooleks ja pakutakse parem ning ilusam osa. Endale jäetakse varre, südamiku või kiviga pool. Pärast puuvilja söömist pühitakse käed paberist salvrätikuga ja pannakse see kergelt kortsutatult oma puuviljataldrikule.

«Vabamates» tingimustes, kus vastavad riistad puuvilja ja marjade söömiseks puuduvad, talitatakse enam-vähem samuti nagu eespool kirjeldatud, kuid ikkagi nii, et see toiming ei häiriks meid ümbritsevate inimeste isu ja ilumeelt. Puuvilju, nagu õuna, pirni, virsikut, aprikoosi või suurt ploomi, hoitakse pöidla ja keskmise või nimetissõrme vahel ja hammustatakse kas otse tervet puuvilja või, kui õnnestub ja on otstarbekam, poolitatakse see eelnevalt kätega.

Puuvilja ja marjade kive või seemneid ei sobi isegi vabas looduses kaares välja sülitada. Need lastakse käe varjus kas mõnele lehele, paberile või pihku, et hiljem sobivasse kohta poetada, või lastakse need käe varjus maha kukkuda (kus see on võimalik). Hügieeni seisukohalt on ka vabas looduses puuviljade ja marjade pesemine enne nende tarvitamist kohustuslik! Neilt tuleb kõrvaldada mitte üksnes tõlm ja putukate, eriti kärbestest poolt kantud mikroobid, vaid ka inimorganismile kahjulikud kemikaalid (näiteks viinamarjadelt). Seega — säästkem tervist ja söögem ainult pestud puuvilja!

Eri maades serveeritakse mitte üksnes mõningate erinevustega, vaid ka erinevaid toite. Niisiis võib juhtuda, et satutakse, näiteks turistina, kuhugi, kus on laual seni proovimata toit. Kui ei teata täpselt, kuidas seda süüa, on kõige õigem viivitada mõni hetk ja jälgida märkamatu, kuidas toimivad selle toidu tundjad.

9. PEREKONDLIKUD SÜNDMUSED JA KINKIMINE

Perekondlike sündmuste ja tähtpäevade pidulikuks tähistamiseks on tänapäeval kujunenud välja uued, sotsialistlikud traditsioonid.

Meie maal on inimene lahutamatult seotud ühiskonnaga. Mitte ainult ühises töös ja ühiskondlikult tähtsate eesmärkide taotlemisel, vaid ka rõõmsa või kurva sündmuse puhul isiklikus elus tunneb inimene oma kollektiivi osavõttu ja moraalset, vahel ka ainelist toetust. On saamas juba traditsiooniks, et ühiskondlikud organisatsioonid (ettevõtete ja asutuste partei-, komsomoli- ning ametiühinguorganisatsioonid) ja töökollektiivid võtavad aktiivselt osa oma kollektiivi liikmete ja isegi nende omaste elu suursündmuste tähistamisest.

Alljärgnevalt on perekondlike tähtpäevade ja sündmuste käsitlemisel piirdutud vaid üldist poolehoidu leidnud ja laialdasemalt levinud ilmalike tavade ning vastavate käitumisreeglitega. (Mis puutub perekondlike sündmuste tähistamisse rahvatavade alusel, siis võib selle kohta leida häid nõuandeid ja soovitusi vastavatest brošüüridest, nagu «Tähistagem pidulikult perekondlikke sündmusi», ERK, 1960, «Kaunilt, meeldejäädvalt», kirjastus «Eesti Raamat», 1965 jt.)

LAPSE SÜND

Kauaoodatud perekonnavõsu sünd toob majja elevust. Samal ajal kui ema viibib vastsündinuga haiglas, kujutleb noor isa tavaliselt oma esimest järeltulijat punnis- ja punapõskse beebina. Suur on aga kohmetus, kui ta näeb äkki tillukest, punakat, kortsus näoga hädist olevust. Kui palju unetuid öid veedab ema, kui palju hoolt ja armastust va-

jab väike abitu olevus, enne kui ta muutub selliseks, nagu maalis teda oma vaimusilma ette noor isa!

Kahjuks leidub vahel isasid, kes võib-olla sellepärast, et oodatud poja asemel sündis tütar, näitavad abikaasale ja ümberkaudseile oma virilat nägu.

Mõni isa tuleb haiglasse abikaasa ja lapse järele viinastunud olekus, solvates sellega mitte üksnes abikaasat, vaid ka kõiki juuresolijaid. Viinastunud olekus, olgu see tingitud siis pettumisest või suurest rõõmust, ei minda oma armsate lähedaste järele.

Lapse sünd toob rõõmude ja murede kõrval otsekohe kaasa ka ametlikke ja nn. seltskondlikke kohustusi. On saanud kombeks kohe pärast lapse sündi teatada sellest lähematele omastele — lapse vanavanematele ja teistele sugulastele, pärastpoole ka sõpradele ja tuttavatele. Vastsündinu vanavanematele teatab sünnist viimaste poeg (või väimees). Elavad nad lähedal, siis teatab ta neile suusõnaliselt, muidu teeb ta seda kirjalikult, telegraafi või telefoni teel. Mitmel pool on kombeks teatada tuttavale oma lapse sünnist sellekohase kaardiga. Kaardile trükitakse (võib ka käsitsi kirjutada) lühidalt: «Teatame oma tütre Reeda sünnist. Katrin ja Rein Tuulerand.»

Õnnitlus vastsündinu puhul saadetakse niipea, kui on saadud vastav teade. Õnnitleda võib telegrammiga, kirjaga, nimekaardiga või mõne sobiva õnnitluskaardiga. Naistuttavad, kes viivad õnnitluskaardi haiglasse või koju, lisavad selle juurde lõikelilli. Äsja haiglast saabunud ema külastavad peamiselt naistuttavad, kusjuures ühetoalise korteri puhul soovitatakse sellestki hoiduda esimese paari kuu jooksul. Meestest külastavad teda ainult lähemad sugulased. Külastus võetakse ette vaid siis, kui seda lubab ema ja lapse tervislik seisund. Külastajad viivad kaasa lõikelilli, maiustusi, puuvilja või midagi praktilist vastsündinu jaoks. Tuppa, kus viibib ema ja laps, ei minda ülerõivais. Käitumises ollakse tagasihoidlik. Hügieenilisest seisukohast lähtudes on nii lapse kui ka ema embamine ning suudlemine lubamatu. Lärmakas jutt ja naer on sobimatu, sest need häirivad ema või vastsündinut. Õnnitleja on tagasihoidlik vestluses, ei esita taktituid küsimusi, ei imesta, kui näeb näiteks kidurat või väikest last, ei võrdle teda mõne teisega, kes on (või oli) suurem, tugevam, ilusam jne. Kui ema peaks ise tundma muret nõrga lapse

pärast, lohutatakse teda ja avaldatakse veendunult lootust, et laps kosub ja paraneb. Taktitundeline külastaja käitub igal juhul nii, et lapse ema meeleolu tõuseks. Õnnitluskülastus peab olema üsna lühike, et noort ema mitte väsitada ega tema aega viita. Mõni aeg pärast lapse sündi korraldatakse vahel selle tähistamiseks koosviibimine. Seda võib pidada mitmel kujul (lähemalt «Kutsutud külaliste vastuvõtt»). Pidulauas peetakse kõnesid ja tõstetakse klaas eelkõige lapse, siis ema ja isa terviseks.

Külalised toovad lapsele kingitusi. Need võivad olla praktilised asjakesed, mida laps võib kohe kasutada, kuid ka väärtuslikud esemed, mida ta kasutab alles tulevikus.

N i m e v a l i k. Tänapäeval antakse meil lapsele tavaliselt üksainus nimi ja sellest piisab täielikult. Nimi peab sobima perekonnanimega, s. o. üheskoos lausutuina peaksid need olema kaunikõlalised ja kergesti hääldatavad. Liialt otsitud ja meile võõrad nimed mõjuvad kentsakaina. Pole kuigi õige valida ainulaadseid nimesid, mis on seotud üldtuntud ajalooliste isikutega või kirjanduslike kangelastega. Sellised nimed manavad otsekohe kujutlusse sellenimelisi kangelasi ja tahes-tahtmatult tekib kõrvutamine. Juhtub näiteks Garibaldi nime kandev poiss olema aravõitu ja kleenuke, võib ta muutuda eakaaslaste pilgete märklauaks.

Välditagu ka sellist pruuki, et kui perekonnanimi on näiteks Suur või Koidula, antakse lapsele nimeks Peeter või Lydia.

Nimi jääb inimesele eluajaks ja seda peab arvestama nime valikul. (Näiteks ei sobi liiga lilleline-õrnake nimi keskealisele või vanemale naisele.)

Nime valikul võib suurt abi anda E. Rajandi teos «Raatmat nimedest».

Kui nimi on leitud, tuleb vastsündinu ühe kuu jooksul pärast sündimist registreerida kohalikus perekonnaseisusaktide büroos. Sinna esitatakse avaldus, arstitunnistus ja lapsevanemaid tõendavad dokumendid. Seejärel kantakse vastsündinu ka majaraamatusse.

SÜNNIPÄEV

Sünnipäev on kogu inimelu kestel inimesele alati märkimisväärseks tähtpäevaks. Sünnipäevalast õnnitletakse sünnilisel, kirjaga, telegrammiga, telefoni teel või vastava

kaardiga. Sageli ilmuvad sõbrad sünnipäevalapse koju, et teda isiklikult õnnitleda. Õnnitluskülastusi tehakse alles kella 12-st. See peab olema lühike, umbes 5—10-minuti-line visiit. Sünnipäevalapsele tuuakse kingitusi. (Lähemalt «Kinkimine», lk. 211.)

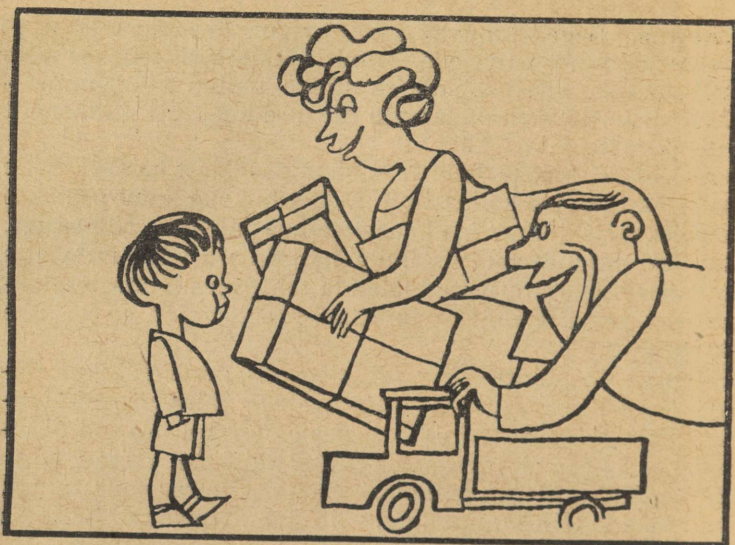
On saanud tavaks õnnitleda sünnipäevalast ka töö. Selle tava vastu ei ole kollektiivil midagi niikaua, kuni peetakse meeles järjekindlalt iga kaastöötaja sünnipäeva. Niipea aga, kui asi muutub vaid üksikute, näiteks asutuse juhataja ja mõnede teiste juhtivate töötajate tähtpäevade meelepidamiseks, samal ajal aga unustatakse reatöötajad, on see juba inetu tava.

Sünnipäeva pühitsetakse nii kitsamas, perekondlikus ringis kui ka koos sõprade ja tuttavatega. Sünnipäevakülalised kutsutakse peamiselt kas pealelõunakohvile või õhtusöögile. (Lähemalt lugege «Kutsutud külaliste vastuvõtt».)

Kui mõningaid koosviibimisi (näiteks uusaastavastuvõtt, maipühade tähistamine jne.) võib finantseerida ühiselt, siis sünnipäevakulud tasub sünnipäevalaps tavaliselt ise.

Lapse sünnipäev. Juba väikelapsele on sünnipäev suureks, kauaoodatud rõõmupäevaks. Lastele kaetakse nende ärkamise ajaks sünnipäevalaud. Sellele pannakse kingitused ja traditsiooniline sünnipäevakingel või tort. Kringli keskele asetatakse nii mitu küünalt, kui on sünnipäevalapsel aastaid. Pole tähtis, et kingid oleksid kallid ja et neid oleks palju, samuti pole tähtis ka kringli suurus. Mõned vanemad hellitavad oma lapsi kallite ja rohkete kinkidega. Sellega aga võtavad nad ise lapselt võimaluse tunda rõõmu lihtsatest ja väikestest asjadest. Rikkumatu laps õpib hindama ka kõige pisemat ja tähtsusetumat eset. Hellitatud lapsele aga toodagu kas või kuu taevast, miski ei suuda talle enam rõõmu valmistada. Lapsele peab tegema tema vanusele vastavaid kinke.

Need, kellel on võimalik korraldada sünnipäevapidu, peaksid seda kindlasti tegema. Lapse sünnipäev olgu tõeliseks lastepeoks, kus külalisteks oleksid ainult lapse mänguseltsilised, vanematel lastel aga lähemad koolikaaslased. Tädid ja onude koht pole laste lauas. Lapsi kutsutagu külla pealelõunaks, mitte lõuna- ega õhtusöögiks. Kaetakse laud, süüdatakse küünlad ja hiljem lubatakse sünnipäevalapsel endal need ära puhuda. Tavaliselt pakutakse lastele mahla või morssi, soojadest jookidest kakaod, sinna juurde sünni-

Mõned vanemad hellitavad oma lapsi kallite ja rohkete kinkidega.

päevakringlit, kooke, küpsiseid ja teisi maiustusi, ka või-leibu. Kõike seda võimaluste piires. On tähtis, et serveering oleks kaunis. Vanemad koolis käivad lapsed peaksid ise mängima võõrustajat — täitma tassid ja pakkuma juurdekuuluvat. Pole halb, kui nad (ka poisid) abistaksid jõudumööda ema juba köögis. See pakub neile endilegi suurt huvi ja ühtlasi harjuvad nad juba maast-madalast edaspidises elus vajalike võõrustaja-kohustuste täitmisega.

Lauast tõusmise järel mängitakse ühiseid vanusele vastavaid mängu. Väikelaste mängu võib juhtida perekonnas olev koolis käiv laps. Kui pole perekonnas vanemat last, siis võib kutsuda peole mõne tuttava tubli tütarlapse või poisi, kes on meeleldi nõus juhtima laste mängu. Võib korraldada ka laste esinemisi. Tahavad lapsed öelda mõne luuletuse või laulda laulukese, tuleb neid selleks ergutada. Selleks sundida aga ei tohi kunagi. Esinejat peab julgustama, võib kiita, kuid ei tohi ülistada. Ülistamine rikub ära juba põlvepikkusegi, rääkimata vanemast lapsest. Lapse sünnipäeva korraldamine harjutab lapsele vajalikke seltskondlikke kombeid.

TÄSIKKA JÕUDMINE

Meil on muutumas kauniks traditsiooniks tähistada pidulikult noorukieast täisea piirile jõudmist. Suve ilusamal ajal korraldatakse noortele nn. suvepäevi. Iga rajoon ja linn püüab neid läbi viia võimalikult kaunimalt ja paremini, valides laagrikohaks looduslikult ilusaid paiku. Suvepäevadel kuulevad noored loengute näol palju õpetlikku ja huvitavat. Kuuldu rikastab noori ja aitab neil aru saada nii mõnestki probleemist, millega nad puutuvad kokku juba nüüd ja ka tulevikus.

Noored kohtuvad vanade revolutsionääridega, kes jutustavad neile töörahva möödunud võitlustest, kuulevad mitmete erialade tööeesrindlastelt nende töösaavutustest ja kogemustest, kohtuvad kirjanike, heliloojate ja kunstnikega, kes räägivad neile kirjanduse, muusika ja kunsti ajaloost ning oma loomingust. See aitab neil kunstist paremini aru saada ja õpetab seda armastama. Arstid õpetavad noortele, kuidas säilitada tervist. Kõik see eluks nii vajalik, õpetlik ja huvitav põimub meeoluka tegevusega laagris: pallimängu, võimlemise, suplemise ja päevitamise, laulu ja tantsuga, romantilise istumisega lõkketule ääres. Toredad laagripäevad lõpetatakse pidulikult täisikka jõudmise tähistamisega.

Päeva väärikusele vastavalt on neid rõivastatud valgesse, noormehed tumedasse pidulikku ülikonda. (Vt. «Noorte rõivastus», lk. 256.) Noored sammuvad rivis neile määratud aukohtadele. Algab pidulik aktus. Kõnedes tervitatakse noori, soovitakse edu nende edaspidises töös ja tegevuses. Noorte nimel vastab tervitustele nende poolt valitud esindaja. Iga noor saab suvepäevadest osavõtmise tunnistuse, mälestusalbumi ja lilli.

On saanud ilusaks kombeks, et suvepäevade korraldajad saavad suvepäevaliste vanematele piduliku aktuse kutsed.

Paljudele noortele korraldatakse ka kodus pidulik koosviibimine. Sellele kutsutakse sugulasi ja lähemaid sõpru. See pidu on väga tujuküllane, kuid ei tohi muutuda lärmitsevaks joomapeoks. Ehkki astuti täisea lävele, ometi ei anna see veel õigust tarvitada alkoholi. Noorus on lõbus alkoholitagi.

Noor saab oma aupäeval kingituseks lilli, raamatuid, mõne ilu-, ehte- või tarbeasja, nii kuidas ja mida kellelgi on

jõukohane kinkida. (Vt. «Kinkimine», lk. 211.) Noormees või neiu tänab kingituste eest kõiki ühesuguse südamlikkusega.

ABIELLUMINE

Sotsialistlikus ühiskonnas on abiellumine kahe inimese vastastikuse armastuse tulemus. Meie ajal ja meie ühiskonnas on täisikka jõudnud noor täielikult iseseisev inimene, kes võib toimida oma tunnete järgi täiesti vabalt ja sundimatult. Kui aga heita põguski pilk möödunud sajandi abiellumistavasid käsitlevasse kirjandusse, perekonnaasjade koodeksisse ja kas või abiellumist kujutavaile maali-
dele (peatugem korraks Pukirevi «Ebvõrdse abielu» ees), näeme ja tajume kohutavat, õilsaid tundeid ängistavat olukorda.

Meie maal on abielu sõlmimine äärmiselt lihtne. Ühel päeval ütlevad noored oma vanematele üsna lihtsalt: «Me armastame teineteist ja tahame abielluda.» Ja abieluõnn on nende endi käes. See on muidugi sel juhul, kui noored ei abiellu ülepeakaela.

Nii mõnegi noore inimese abielu oli just selle tõttu lühike ja õnnetu, et ta tormas sellesse kinnisilmi. Kas polnud siin põhjuseks see, et noor samastas oma armunud olekut, seda kergelt ja kiiresti mööduvat psüühilist seisundit, armastusega — suure, tõeliselt püsiva tundega, mille aluseks on vastastikune usaldus ja sõprus? Aga võib-olla oli selle lühikese ja õnnetu abielu põhjuseks rumal edevus või põikpäisuski? 18-aastaselt neiu on vahel edev soov saada abielus olevaks naiseks, paarikümneaastaselt noormehel aga — «olla soliidne abielumees». Elu maksab edevuse eest sageli väga valusasti kätte. Ka põikpäisel ei lähe paremini. Tagantjärele on juba hilja meenutada vanemate ja lähemate sõprade hoiatavaid nõuandeid viivitada abiellumise, et õppida paremini tundma oma väljavalitut.

Tänapäeval, kus abiellumine on juriidiliselt nii lihtne, pole mõtet kiirustada. Kerge on abielluda, palju raskem lahutada. Tuleb aega võtta, et õppida paremini teineteist tundma. Sageli näidatakse enne abiellumist, tahtlikult või tahtmatult, ainult n.-ö. oma pühapäevast palet. Abielus on aga argipäev vältimatu.

Noored peavad arvestama või vähemalt kaalumagi vanemate nõu ja tähelepanekuid. Abiellumiskavatsusest tuleb

kindlasti teatada vanematele. Vastupidine käitumine solvaks neid. Pealegi võtavad vanemad ka edaspidi osa oma lapse röömudest ja muredest.

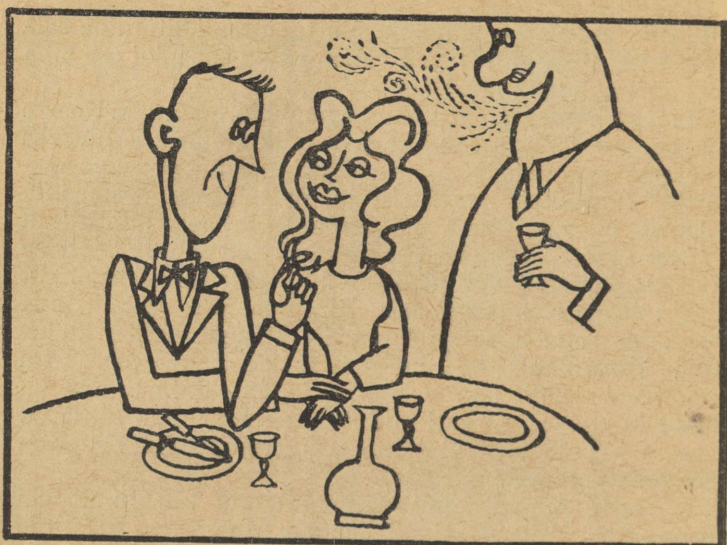
Kihlust ei maksa võtta kui aegunud formaalsust. Noorte elus on see tänapäevalgi väga vajalik ajajärk. Kihluseks nimetame ajavahemikku, mis algab mõlema poole vastastikusest lubadusest abielluda ja lõpeb abielu seadusliku registreerimisega. Kuna see on kahe inimese puhtisiklik asi, siis oleneb see neist, kas nad teatavad sellest laiemale tutvusringkonnale või jääb see kuni abiellumiseni ainult kõige lähemate omaste teada. Kihlusest võib teatada oma lähematele sugulastele ja sõpradele kirjaga, käsitsi kirjutatud, kunstnikult tellitud või trükitud kaardiga. Kui meeldib, siis võib kaardi alumisele äärele kirjutada ka kihluse kuupäeva, samuti kihlatute elukoha. Kui kihlatud elavad eri kohtades, trükitakse pruudi oma vasakule, peigmehe oma paremale nurgale.

Kihlakaardi saajad õnnitlevad kihlatuid kirjalikult või suusõnaliselt. Kihlusest võib teatada lähematele omastele ja sõpradele ka sel puhul korraldataval pidulikul koosviibimisel, näiteks õhtusöögil. Tavaliselt korraldavad selle pruudi vanemad. Pruutpaar istub kõrvuti laua laiema küljel. Pruudi paremal käel istuvad peigmehe vanemad, peigmehe vasakul käel — pruudi vanemad. Pruudi isa teatab laua ääres kihlusest lühikese ja asjaliku kõnega. Kõne lõpetab ta tervisejoomisega. Külalised tõusevad, löövad klaasid kokku pruutpaariga ja seejärel nende vanematega.

Kihlatud käituvad korrektselt. Lembedunded, mis on kaht inimest kokku viinud, on nende isiklik asi, seepärast oleks taktitu, kui kihlatud demonstreeriksid neid kõigile. Õrnutsemine teiste juuresolekul on täiesti sobimatu, sest see asetab pealtvaatajad enamasti piinlikku olukorda.

Tõsised, siirate tunnetega kihlatud hoiduvad kõigest, mis võiks tekitada teisele meelehäarmi. Nii mõnigi kihlus, nii mõnigi abielu on purunenud selle tõttu, et üks pooltest on püüdnud rumala edvistamise kaudu tõsta partneri silmis oma väärtust — näidata talle, et ta on ka teiste poolt ihaldatud. Vaevalt leiduks kedagi, kellele meeldiks, et ta väljavalitu flirdib teisega.

Kui juba kihluse perioodil puudub aus, teineteisest hooliv ja lugupidav käitumine, siis pole seda loota ka abielu ajal.

Oleks taktitu, kui kihlatud demonstreeriksid oma lembetundeid.

Kooskõlaliseks ja õnnelikuks abieluks, eriti seal, kus ollakse sunnitud elama koos vanematega, on peale abielupaari vastastikuse lugupidamise mõõduandev ka hea läbisaamine oma abikaasa vanematega. Armunud käituvad sageli nii, nagu ei eksisteeriks peale nende enam kedagi. Ümbrus aga eksisteerib ja võtab armastajapaari oma kriitiliste pilkude alla. Kõige lähemaks ümbruseks ja kõige teravamateks kriitikuteks on mõlema armastaja vanemad, eriti emad, need «kurikuulsad» ämmad. Aga kas nad ongi nii kurjad, nagu neid peab mõni minia või väimees? Ämm on ju väljavalitu ema. Väljavalitud aga armastatakse just tema iseloomuomaduste, harjumuste ning välismuse pärast. Küllap on need pärit ämma ja äia perekonnast. Järelikult peab neid omadusi olema ka ämmal ja äial, seega väärivad nemadki poolehoidu. Armastatakse nende poega (tütart), eks armastatagu ka neid. Ei suudeta neid armastada, siis vähemalt püütagu neist lugu pidada ja aru saada. On ju elukaaslase vanemad andnud kogu armastuse ja helluse oma lapsele, on toonud talle ohvreid, on kasvatanud ja õpetanud teda. Ja kui nüüd väimees või

minia ei arvesta neid, ei pööra neile tähelepanu, tunneb vanapaar end valusasti puudutatuna — mahajäetuna ja pettununa.

Iga hea poeg või tütar ümbritsegu oma vanemaid endise tähelepanu ja hoolitsusega ka siis, kui ta on leidnud endale elukaaslase. Tark ja südamlilik elukaaslane ei suhtu üksnes ise oma ämmasse ja äiasse vajaliku hoolitsusega, vaid ergutab selleks ka oma väljavalitut, nende poega (tütart).

Mis puutub armukadedusse, siis see on perekonnaelu raskemaid probleeme, mis tumestab nii mõnegi abielu rõõmu. Öeldakse: «Armukadedus ja rumalus kasvavad ühel puul.» See on tabav rahvatarkus. Armukadedus, see mõttetu psüühiline seisund, tuleneb puhtal kujul omanikutundest ja isekusest. Suur ja tõeline armastus ei tunne armukadedust. Armastus rajaneb ju usaldusel ja sõprusel.

Abielu registreerimine. Abielu astub seaduslikult jõusse registreerimisega perekonnaseisuaktide büroos. Meil kehtivas perekonnaseaduses on kindlaks määratud abiellujate vanuse alammäär — 18 aastat. Abielluda soovijail tuleb perekonnaseisuaktide büroosse esitada vastav sooviavaldus ühes mõlema poole isikut ja perekonnaseisu tõendavate dokumentidega.

Registreerimine toimub perekonnaseisuaktide büroos vastavas ruumis ja kindlaks määratud kellaajal. Pruutpaar, samuti külalised, ei tohi hilineda. Pruutpaar läheb sinna kas üksi, oma lähemate sugulaste või sõprade saatel. Külalised saabuvad veidi varem.

Pruutpaari tulekul registreerimisruumi seisavad külalised püsti ja istuvad alles siis, kui on istunud pruutpaar. Peig istub pruudi paremal käel.

Registreerija võtab sõna ja selle lõpul loeb ette abieluakti. Abieluakti ettelugemise ajal seisab pruutpaar püsti. Seejärel palub registreerija pruutpaari kinnitada oma abiellumissoov abieluaktile allakirjutamisega.

Juhul kui peigmees andis abielusõrmused eelnevalt registreerija kätte, siis pannakse sõrmus esimesena pruudile, seejärel peigmehele sõrme. (Sõrmuste külge ei tohi unustada hinnalipikuid. On piinlik, kui need peab kõrvaldama perekonnaseisuaktide büroo töötaja.) Sõrmust ei panda kinnastatud sõrme. Ka allkiri kirjutatakse kinnastamata käega.

Allkirjad antud, kuulutab registreerija, et abielu on astunud seaduslikult jõusse. Sel ajal seisavad kõik püsti.

Esimesena õnnitleb noorpaari abielu registreerija. Seejärel soovivad noorpaarile õnne nende vanemad ja siis külalised. Külalised õnnitlevad ka noorpaari vanemaid. Enamasti ulatavad õnnitlejad pruudile lilli. Et pruut ei oleks lilledega koormatud, selleks võtab need enda kanda mõni lähemal seisev külaline. Pruudi kätte jääb pruudikimp. Mis puutub kingitustesse, siis perekonnaseisuaktide büroos sobib üle anda vaid mõni sümboolne kingitus, näiteks selline, mis on seotud vanade rahvakommetega. Üldiselt aga saadetakse või viiakse kingitused pruutpaari koju. (Lähemalt «Mida millalgi kingitakse», lk. 218) Registreerimisruumist lahkub kõige ees pruutpaar, järgnevad vanemad ja siis külalised.

Kui registreerimine toimub enne lõunat, siis tavaliselt lõunastavad noorpaar ja nende saatjad kas mõnes restoranis, kohvikus või ootab neid lõunasöök kodus. Lõunasöök ei pea olema rikkalik ega kestma kaua, eriti veel siis, kui õhtul korraldatakse pulmapidu. Registreerimist võib tähistada piduliku koosviibimisega ka mõni päev hiljem. Pulmapidu on suurim ja rõõmsaim perekonnapidu. Vana kombe kohaselt algab pidustus sageli juba pulmapäeva eelõhtul lõbusa noorte koosviibimisega, mis sümboliseerib noorpaari hüvastijätku vallaspõlvega. Selle lõbusa, sageli ülemeeliku peo keskpunktis on pruutpaar, kellele on suunatud kogu tähelepanu. Pruutpaari aadressil peetakse humoorikaid kõnesid, loetakse õhtule sobivaid humoreske ja luuletusi, improviseeritakse väikesi stseene noorpaari tulevases elust, ennustatakse tulevikku ja tehakse muudki teravmeelset nalja. On endastmõistetav, et naljadega ei tohi sattuda lialdustesse, mis võiksid solvata pruutpaari või koosolijaid. Tänapäeval ei tule kellelegi mõttesse purnustada klaase või nõusid. Vanasti oli see barbaarne komme seotud ebausuga, et killud toovad noorpaarile õnne.

Selleks «hüvastijätuõhtuks» kaetakse külmlaud. Jookideks on limonaad, õlu, vein või bool, lõpuks kohv või tee. Mingil juhul ei tehta sellest õhtust joomapidu. Koosviibimine on lõbus ja mugav ega ole seotud kindlate lauas istumise reeglitega. Koosviibimist ei venitata kunagi liiga pikaks. Tavaliselt kutsutakse külalised kella 19—20-ks ja lahkutakse kella 23—24 vahel. Kui järgmisel päeval korraldatakse pulmapidu, siis pole kohustuslik kutsuda sellele «hüvastijätuõhtust» osavõtnud noori. Enamasti ongi nii, et

kui «hüvastijätuõhtu» on külalisterohke, siis peetakse pulmapidu ainult kitsamas sugulaste ringis. «Hüvastijätuõhtul» ei kannu pruut pulmakleiti, vaid mõnda tavalist heledat või rõõmsavärvilist pidukleiti. Peigmees on harilikus tumedas ülikonnas.

«Hüvastijätu-» või nn. «vallaspõlveõhtut» peetakse praegugi veel mitmel pool üsna erinevalt. Näiteks sakslastel on kombeks, et selle õhtu («Polterabend») korraldavad pruudi vanemad ja pruutpaar võtab sellest osa koos. Venelastel ja inglastel aga kutsub kumbki pool külalised eraldi, kusjuures peigmees veedab selle õhtu oma sõprade, ainult poissmeeste ringis (vene k. nn. «maltšišnik»), pruut aga oma vallaliste sõbrataride keskel («devitšnik»). Inglise nime-tavad seda õhtut «farewell party'ks».

Nii nagu «hüvastijätuõhtu», nõnda korraldatakse ka pulmapidu enamasti pruudi vanemate kodus. Kutsed pulma-peole saadetakse juba varakult. (Lähemalt vt. «Kutsed ja kutsumisaeg».) Kes kutsutuist ei saa pulmapeost osa võtta, saadab peale kohese vabanduse ja tänuavalduse kutse eest pulmapäevaks vähemalt õnnitlustelegrammi.

Kommunistlikel noortel on saanud ilusaks kombeks korraldada ühiselt nn. komsomolipulmi. Kui pulmad peetakse õhtul mõne organisatsiooni klubis, siis sõidab noorpaar registreerimiselt algul koju ja ilmub piduruumidesse alles siis, kui on kogunenud kõik külalised. Külalised võtavad noorpaari vastu aurivis juba uksele ja vestibüüli ning pulmapeoks valitud korraldajad juhivad noorpaari saali. Õnnitlemisele järgneb tervisejoomine tavaliselt šampanjaga, mida pakutakse vastavates klaasides kandikult. Seda juuakse seistes ja mitte kunagi rohkem kui üks klaas. Pärast tervisejoomist vesteldakse seistes väikestes gruppides. Isegi siis, kui mõni vanem naiskülaline istub, vestlevad meeskülalised temaga seistes, kuni palutakse kõiki lauda. Iga külalise koht on kindlaks määratud nimelise kaardiga. Lauda võivad juhatada ka meestest peokorraldajad.

Pidulauas kuulub aukoht noorpaarile. Istumiskord on sama mis kihluspeol. Kui vanemad pole lauas, siis istuvad noorpaari kõrval eakamad omaksed või pulmavõõrad, kelle ühiskondlik seisund nõuab erilist tähelepanu. Pidulik söögiaeg kestab sageli mitu tundi. Pidulauas peetakse noorpaarile tervituskönesid, lauldakse püsti seistes «Nad elagu!» ja loetakse ette saabunud õnnitlustelegrammid. (Lähemalt

peatükis «Lauakombed».) Pärast pidusööki algavad tants ja muud lõbustused. Esimese tantsu tantsib noorpaar koos. Seejärel tantsib noor abielumees ämmaga ja oma emaga. Noorik tantsib samal ajal äiaga ja siis isaga. Hiljem tantsivad mõlemad vastabiellunud ka teiste külalistega. Vanasti korraldasid noored pulmapeo haripunktis ringmängu. Noorik kõndis seotud silmadega ringi keskel ja andis oma pärja mõnele neiule. Peigmees andis samal viisil oma kübara kellelegi noormehele. See lõbus mäng pidi ennustama järgmist abielu.

Pulmapidu võib kesta varahommikuni.

Noorpaarile teevad kingitusi nii vanemad, sugulased kui ka kõik kutsutud külalised. Ka noored kingivad teineteisele vastastikku mõne mälestuseseme. (Pulmakingist lähemalt «Mida millalgi kingitakse», lk. 218.)

Kingitused saadetakse registreerimispäeva hommikul või päev enne seda kas pruudi või peigmehe koju, olenevalt sellest, keda tuntakse. Saatja lisab kingile juurde nimekaardi või nimelise õnnitluskaardi.

Meil pole enam kombeks korraldada näitust, nagu teevad seda inglased või sakslased. Kuna niisugusel «kingituste näitusel» on kingi juures nime- või õnnitluskaart, siis võib mõni võimalustevaesem kinkija tunda oma tagasihoidliku kingi pärast piinlikkust. Muidugi poleks seda vaja kellelgi tunda, sest igaüks ostab kingi oma võimaluste piires.

Noorpaar tänab kingituste tegijaid võimalikult kohe. Pulmakülalisi tänatakse veel enne laudaistumist. Neile, kes ei ilmunud pulma, kuid õnnitlesid ja saatsid kingituse, tehakse tänuvisiit, või kui nad elavad kaugemal, kirjutatakse vastav kiri kohe pärast pulmi.

Tuttavaile, kes ei viibinud pulmas, teatab noorpaar oma abiellumisest erilise kaardiga. Näiteks:

*Tanel Toome
Anne Toome
sünd. Aus*

*Tanel Toome
Anne Aus
abiellunud*

Kui naine jätab endale neiupõlvenime, siis trükitakse kaart kihlakaardi sarnaselt, märkides «kihlatud» asemel «registreeritud» või «abiellunud». Elukoht ja registreerimise kuupäev jäetakse harilikult ära. Võtab aga mees endale naise perekonnanime, toimib ta ülalnäidatud esimese kaardi eeskujul. Kaardid saadetakse laiali esimese abielu-

nädala kestel. On loomulik, et kaardisaajad õnnitlevad kohe noorpaari kas suusõnaliselt või kirjalikult.

Kihla- ja abielusõrmus. Sõrmuse kandmine ulatub kaugesse minevikku. Juba ammu enne meie ajaarvamist oli sõrmus juutidel ja nn. paganatel abielu märgiks. Edaspidi muutis kirik selle laulatuse sümboliks. Tänapäeval kannavad meilgi paljud abielutruuduse ja seotuse tähisena sõrmel kuldset võru. On tavaks, et sõrmuse muretseb peigmees. Sõrmuste siseküljele graveeritakse eesnimed või nimede algustähed ja registreerimise kuupäev. Mõrsja sõrmusesse graveeritakse peigmehe nimi, peigmehe omasse — mõrsja nimi. Kes soovib, võib graveerida ka kihluse kuupäeva. Paljud ostavad abielusõrmused valmis juba kihluseks ja kannavad neid kihluse tunnusena vasaku käe nimetissõrmes. Suuremate võimalustega peigmees võib kinkida mõrsjale kiviga kihlasõrmuse. Ka sellele graveeritakse (sissepoole) peigmehe nimi. Peigmees annab sõrmusekarbi kinniselt mõrsjale. Viimane avab kohe karbi ja võtab sõrmuse välja. Sõrme paneb selle peigmees. Kihlasõrmusena kantav abielusõrmus tõstetakse vasakust käest paremasse pärast registreerimist. Muretseb peigmees sõrmused alles registreerimispäevaks, siis paneb need sõrme registreerija või teeb seda peigmees juba hommikul, registreerimise eel või selle järel. Peigmees paneb algul pruudile, seejärel endale sõrmuse sõrme.

Lesk kannab meil oma ja lahkunud elukaaslase sõrmust, lahutatu aga ainult oma sõrmust vasakus käes.

Hõbe- ja kuld pulm. Abielupaarid, kes elavad vastastikusel lugupidamises, tähistavad rõõmuga abiellumise aastapäeva. Mees kingib abikaasale vähemalt lilli. Tavaliselt teeb ta veel mõne kingituse. Ka naine kingib mehele midagi. Abiellumise ümmargust, 10. aastapäeva tähistatakse koos kutsutud külalistega pidulikumalt. Sakslased nimetavad seda «roosipulmadeks». Järgmine suur aastapäev on juba hõbepulm. Seda tähistatakse 25. kooseluaastal ja peetakse igal pool suureks pidupäevaks. Muidugi oleneb abielupaarist endast, kuidas ta seda pühitseb, kas ainult oma perekonna keskel või kutsub ta külla lähemaid tuttavaid. Tavaliselt võetakse külalised vastu õhtupoolikul või õhtul. Vastuvõtmisviise on mitmesuguseid, alates külmlauast ja lõpetades suure pidusöögiga — dineega. (Lähemalt vt. «Kutsutud külaliste vastuvõtt».) Hõbepruut kannab traditsioonilist hõbehalli kleiti. Hõbe-

peigmehel on tume pidulik ülikond. Lapsed, sugulased ja külalised teevad hõbepaarile kingitusi. Hõbepulm on rõõmus pidu, eriti veel siis, kui külaliste seas on neid, kes võtsid osa abielupaari pulmadest.

Kuldpulma peetakse 50. pulma-aastapäeval. Kui kuldpaari tervislik seisund lubab, peetakse ka kuldpulmi suurejooneliselt. Pidud ei ole aga kuigi pikk, et mitte väsitada kõrges eas olevat kuldpaari.

SURM, MATUSED JA PEIED

Surmajuhtum toob perekonda hingelise kannatuse kõrval ka mitmesuguseid kohustusi ja toimetusi. Kõigepealt tuleb arstilt muretseda surmatunnistus ja esitada see 3 päeva jooksul vastavasse perekonnaseisuaktide büroosse. (Õnnetusjuhtumile või vägivallale järgnenud surmast teatatakse 24 tunni jooksul.) Järgnevad muud vältimatud toimingud: puusärgi tellimine, ettevalmistused kalmistul. Ühtlasi tuleb surmast teatada sugulastele ja sõpradele. Lähematele teatatakse kas telefoni, telegraafi või kirja teel. Surmateadetes (ka ajalehekuulutuses) märgitakse matmise aeg ja koht. Teadaanne on lühike ja asjalik.

Kes on saanud surmateate isiklikult, võtab, kui vähegi võimalik, matusetalitusest osa. Puudub selleks võimalus, saadetakse kirjalik kaastundeavaldus koos vabanduse ja ärajäämise põhjendusega. Kaastunnet väljendatakse paari südamliku lausega, ei sobi kalduda suuresõnalisusse. Suusesõnaliselt kaastunnet avaldades pole mõtet kasutada kulu- nud ja tühiseid lohutussõnu. Kaastundeavalduseks polegi neid vaja — seda loetakse silmadest ja tuntakse käepigistusest. Leinajate kurbust püütakse leevendada osavõtva ja abistava tähelepanuga. Sugulased, sõbrad ja töökaaslased on matuse korraldamisel leinajatele igati abiks. Eriti on vaja meeste abi vanematele inimestele ja üksikuks jäänud naistele. Lahkunule aga osutatakse oma viimset lugupidamist matusetalitusest osavõtu ja lilledega. Lilledega saatmine on õige vana komme ja see on levinud kogu maailmas. Juba vanad kultuurrahvad pühendasid surnule teatud lilli, eriti priimulaid, noorele neiule aga kibuvitsaroose. Surnule viiakse lõike- ja potililli, lillekimpe ja pärgi, kuid ka üksikuid õisi — nii, kuidas kellelgi on võimalik ja meeldib. Pärjale kinnitatakse leinalint, millele on kirju-

tatud (samuti asjalikus sõnastuses), kellele pühendatud ja kellelt on pärg.

Matusetalitusest osavõtjad kogunevad määratud kellaajaks leinamajja, kabelisse või organisatsiooni ruumesse, kuhu on paigutatud kirst lahkunuga. Kaasatoodud lilled asetatakse kirstu ümber. Need, kes pole veel kohanud lahkunu omakseid, avaldavad kaastunnet käepigistusega. Pikemat vestlust ei sobi siin alustada. On tarvis kellelegi midagi öelda, tehakse seda tasasel häälel. Leinamajast kannavad mehed kirstu surnuautole. Suuremates linnades, kus kalmistud asuvad linnast kaugel, sõidavad matusetalitusest osavõtjad sinna selleks tellitud autobussis. Kaugematel tuttavatel ei ole kaasasõit kohustuslik. Pole neil aega, siis võivad nad pärast kirstu autole asetamist lahkuda vaikselt teiste seast. Üldtuntud ühiskonnategelaste surma puhul moodustatakse eriline matuseid korraldav komisjon, kes hoolitseb matusetseremoonia eest. Lippe (sõjaväeosa või organisatsiooni omi), samuti pärgi ja aumärke kantakse surnuauto ees. Aumärgid on tavaliselt mustal sametpadjal. Orkester sammub matuserongi ees või taga. Surnuauto järel kõnnivad lahkunu omaksed, neile järgnevad teised matuselised, kuna sõidukid on leinarongi lõpus. Vanemad ja haiglased inimesed sõidavad matuserongi järel. Leinarongis, samuti nagu kalmistulgi, ei vestelda valjusti, ei naerda ega uurita teisi matuselisi.

Leinarongile vastutulijad ja möödaminejad paljastavad puusärgist möödudes viivuks pea. See on viimseks avalduseks leinajatele. Matuserongist osavõtjad kõnnivad külmal ajal kaetud peaga. Ainult kirstu haudalaskmisel paljastatakse pea. Kalmu ehitakse pärgade ja lilledega. Lilli võib visata ka hauda. Pärgade asetamisel lausuvad organisatsioonide esindajad ja töökaaslased järelhüüdeid. Kalmu juures peetakse kindlasti ilus, südamlilik ja mõdukas kõne. Matusetalituse läbiviimiseks on lisaks veel teisi kauneid võimalusi, näiteks võib lahkunu mälestuseks ja viimse au andmiseks laulda sobivaid laule jm.

Matusetalitus lõppenud, suruvad matuselised leinajatel jumalagajätku kätt ja lahkuvad kalmistult.

Maal tulevad matuselised mitmete kilomeetrite tagant. Sel puhul on iidseks kombeks korraldada peied leinamajas. Kuid ka tänapäeva linnas peavad omaksed lahkunu mälestuseks peiesid. Peiedele palutakse sugulasi ja lähemaid tuttavaid. Kutsumata külalisena ei sobi sinna minna, ehkki

lahkunut leinatakse väga. Peied korraldatakse vastavalt oma ainelistele ja ruumide suurusest olenevatele võimalustele. Peielistele võib pakkuda alates kohvist või teest või leibadega või väikesest einest kuni suure õhtusöögini. Igal juhul aga tuleb hoiduda ohtrast viinavõtmisest. Taunitavad on peied, mis kujunevad kärarikkaks sööma- ja joomapeoks. Need kõnelevad kõigest muust kui leinast.

Ka peielauda kaunistatakse, kuid vastavalt sünnimusele ja meeolule — kurvalt mõjuva dekooriga, nagu seda on kuuseoksad või pohlavarred, must leinalint või mustad lindikesed. Kaunistada võib mitmeti, näiteks võib laiem must lint joosta pikuti või põiki üle valge linaga kaetud laua või on laua roheline dekoor musta lindiga seotud või põimitud. Laudlina olgu range. Valge asemel võib kasutada näiteks tumesinist, sinist mustade triipudega või isegi musta laudlina. Leinalauale on kõige kohasem must-rita valge, valge tumesinise või üldse tõsiselt mõjuva ääristusega serviis. Lahkunu mälestuseks jäetakse üks tool (tavaliselt see tool ja koht, kus ta pidulauas istus) lauas tühjaks. Tooli korju võib raamida musta leinalindiga läbi-põimitud kuuseokstega. Ka lahkunu koha ette pannakse lauale söögi- ja jooginõud. Kahvel ja nuga aga asetatakse paralleelselt tühjale taldrikule, sest maine söömine on lõppenud. Lahkunu söögi- ja jooginõude juurde võib panna musta lindiga seotud põleva küünla.

Peiedel ei pea sugugi kõlama vaid halin. On isegi heaks troostiks, eriti lahkunu lähedastele, kui meenutatakse lahkunu huumorimeelt, koomilisi situatsioone tema elust, mis kutsuvad leinalauas naeru esile jne. Üldiselt meenutatakse lahkunu häid omadusi ja häid tegusid, sest «surnutest halba ei räägita». Kõneleja võib järelehüüu lõpetada üleskutsega: «Joogem kadunu mälestuseks!» (mitte aga «kadunu terviseks», nagu sageli võib kuulda).

Pärast matuseid tänavad omaksed kõiki, kes osutasid tähelepanu ja avaldasid oma osavõtuga viimset lugupidamist lahkunule. Kui matusetalitusest võttis osa hulk inimesi, tänavad omaksed neid kohaliku ajalehe kaudu.

Leinajad ja matusetalitusest osavõtjad kannavad võimaluste piires tumedaid rõivaid, sest eredad ja säravad värvused pole kooskõlas leinameeleoluga. Traditsiooniliseks leinavärvuseks on must.

KINKIMINE

Meie igapäevases elus on lugematuid võimalusi kaasini-
mestele meeleheha valmistamiseks. Mitte üksnes pompoos-
sed lillekorvid tähtsate pidupäevade puhul ei ole need, mis
valmistavad rõõmu ja jätavad kinkijast kauni mälestuse:
inimese elu koosneb peamiselt argipäevadest, pidupäevi on
sootuks vähe. Üsna väike tähelepanuavaldus muulgi ajal
võib argipäevast teha pidupäeva.

Tähelepanuavalduseks on ka kostitamine. Kena komme on
pakkuda juuresolijaile puuvilja, maiustusi, isegi vitamiine,
enne kui ise võetakse. Tahetakse suitsetada, pakutakse jäl-
legi enne teistele. Pakkumise kommet tuleb kasvatada
juba lapseast peale.

Väiksempi tähelepanuavaldus, pisimngi kingitus kõneleb
südamlikkusest ja äratab vastusüdamlikkust. Kingitus,
olgu see väike või suur, on ainult siis väärtuslik, kui see
tuleb südamest, kui see on tehtud teisele rõõmu valmista-
miseks. Selline kingitus valmistab rõõmu mõlemale, nii
kingi saajale kui ka kinkijale. Niipea kui kingituses räägib
kohustus, enesearmastus, omakasupüüdlikkus vms., kaob
kinkimisrõõm.

Kinkimisel ei tohi esineda rõõmu tumestavat omakasu-
püüdlikkust tagamõtet. Kinkimise juures ei mängi raha
kaugeltki peaosas, sest kingitusel peab olema eelkõige mõt-
teline väärtus ning kingituse valikul on vaja leidlikkust,
fantaasiat, head maitset ja taktitunnet. Mida valitum ja
leidlikum on kingitus, seda kauem valmistab see kingi
saajale heameelt ja seda selgemini meenutab kinkimisega
seoses olevat sündmust ning kinkijat ennast.

Kingitusel on sageli sümboolne tähendus. See on sõnatu
tunnete väljendamine viis. Sellise sümbolina võib kingituse
materiaalne väärtus olla tähtsusetu, kingituse saajale on
see aga suurima väärtusega. Väärtuslikuks muutub see
tähenduse tõttu, mille annab sellele kinkija ja mida mõis-
tab vastuvõtja. Kink, mis omab üksnes rahalist väärtust,
polegi õige kink.

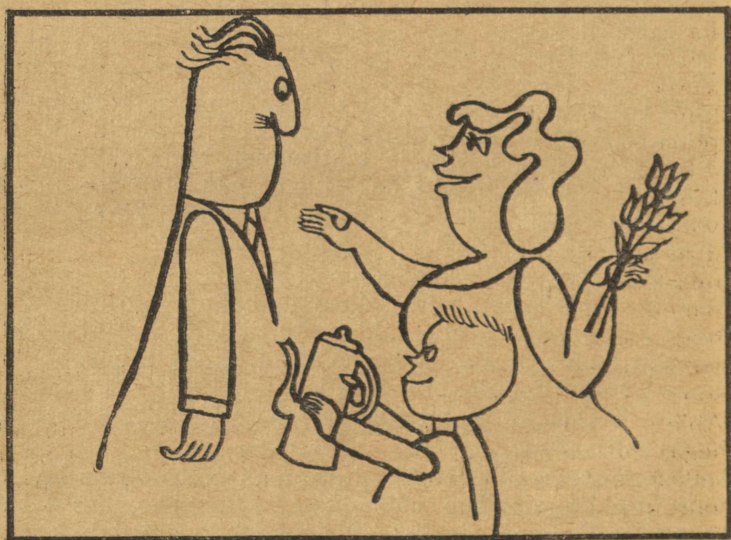
Endastmõistetavalt peab kingituse maksumus olema koos-
kõlas kinkija aineliste võimalustega. Inimene, kes teeb
kingituse üle oma aineliste võimaluste, valmistab kingi
saajale rõõmu asemel piinlikkust. Ja vastupidi — see, kes
oleks võimeline tegema isegi «sajarublaseid» kinke, kingib

aga süstemaatiliselt kopikasi, sunnib teisi tundma enda pärast häbi.

Isegi kinkimise sagedust peab dikteerima taktitunne. Tihti on nii, et suuremate võimalustega inimene seab oma rohkete ja kallite kingitustega kingituste saaja piinlikku olukorda, sest viimane tunneb selletõttu ennast kinkija suhtes kuidagi kohustatuna ja tänuvõlglasena. Nii võib liialdatud kinkimine valmistada rõõmu asemel mõnikord tuska.

Kingid, mis pole kooskõlas kingi saaja elujärje ja sellega seoses olevate tarvidustega, valmistavad samuti rõõmu asemel kibestust. Kujutlegem, mida tunneks kitsastes oludes elav abielupaar, kui ta saaks pulma-aastapäeva kingitusena kokteili segamise garnituuri.

Kingituse valik nõuab kaalumist. Kinkija, kes soovib teisele rõõmu teha, valib kingituse läbimõeldult ja aegsasti, arvestab kingi saaja iseloomu, vajadusi, maitset ja huvi-ala. Vajaduse korral juhib ta märkamatu jutu kinkimiseks mõeldud asjadele, et üht-teist «välja uurida». Sellisel

Kinkide hulka ei kuulu kõigile perekonnaliikmeile kasutamiseks mõeldud majapidamistarbed.

kinkijal ei tarvitse tormata viimasel minutil kauplusse, et osta esimene kättejuhtunud ese, mis vastab enam-vähem ettenähtud summale.

Mida sobib kinkida?

Perekonnaliikmetele kinkimine on kõige lihtsam, sest on teada, mida keegi vajab ja millest kõige enam rõõmu tunneb. Perekonnas on lubatud teha igasuguseid kingitusi — praktilisi, harilikke ja ebaharilikke, väikesi ja suuri — alates lilledest ja lõpetades intiimseima kingi — aluspesuga. Praktiliste kinkide hulka ei kuulu aga kõigile perekonnaliikmetele kasutamiseks mõeldud majapidamistarbed. Ärgu arvaku ükski mees, et kui ta «kingib» abikaasale (poeg või tütar — emale) poti, panni, vaibakloppitsa või mõne muu taolise asja, mille peab niikuinii muretsema majapidamise täienduseks, siis on ta tähelepanelik abikaasa (poeg, tütar). Niisama ei valmista mehele mingit rõõmu saada abikaasalt kingituseks supikulp või põrandahari.

Lähedaste puhul on lubatud osta suuremat kinki isegi koos kingi saajaga. Näiteks mees, kes tahab abikaasale kinkida kleidi- või mantliriide, kasuka või mõne muu suurema rõivastuseseme, teeks õigesti, kui ostaks selle koos abikaasaga. Eriti rõivastusesemete valimisel on väga tähtis värvi ja lõike sobivus, sellepärast ongi vajalik kingituse saaja juuresolek. Kuna sellisel korral läheb kaduma kinkimise juures nii meeldivalt mõjuv üllatusmoment, siis püüab iga tähelepanelik kinkija lisada koos ostetud kingitusele veel mingi pisiasja. Kas poleks meeldiv üllatus kingitud mantli selgapanemisel «avastada» taskus kas või väike tahvel šokolaadi, paki avamisel aga leida seal kleidiriidega sobiv sall, taskurätik, sõlg vms.? Üllatuste tegemiseks on alati võimalusi. Ka armastusväärne ja tähelepanelik naine ei karda oma meest ära hellitada, vaid temagi teeb vahetevahel mehele kingitusi. Mehelegi on meeldivaks üllatuseks «avastada» vahel ülikonna juurde nii hästi sobiv särk või kaelaside.

Abielupaarid peaksid sagedamini meenutama oma kihlusaega, mil murti pead ja tunti juba eelnevalt meelega sellest, kuidas ja millega valmistada rõõmu oma väljalitule.

Teadmine, et elukaaslane suhtub sinusse tähelepanu ja armastava hoolitsusega, toob halli argipäeva päikese-sära.

Lapse kingitus. Lapsi tuleb aegsasti õpetada tähelepanu osutama oma perekonna liikmetele ja teistelegi inimestele. Nad peavad kogema, et teistele rõõmu valmistamiseks on tarvis veidi vaeva näha. Seepärast peab neid juba varakult juhendama, et nad valmistaksid, vastavalt oma võimetele, ise midagi perekonnaliikmetele kingiks. Nad võivad midagi joonistada, punuda, välja ömmelda jne. Väikelaps võib õppida mõne värsi või laulukese, et seda esitada isa või ema sünnipäeval või mõnel muul perekondlikul tähtpäeval. Koolilaps meisterdab kodus või tööõpetuse tunnis mõne tarbeeseme või maalib pildi, kõike vastavalt sellele, mida keegi oskab või paremaks peab. Tüdruk võib edukalt kududa, heegeldada või tikkida kauni tarbe- või iluasjakese.

Ei ole soovitatav, et isa annaks lapsele raha emale kingi ostmiseks, ja vastupidi, ema annaks raha kingituse tegemiseks isale. (Vahel, eriti siis, kui laps tahab kinkida oma mänguseltsilisele, koolikaaslasele jne., annavad vanemad kingituse ostmiseks raha ja nõu.) Aasalt või metsast oma käega nopitud lilled, mis laps kingib emale või kellelegi teisele, näitavad, et laps oskab mõelda ka teistele, olla tähelepanelik. Seda oskust tuleb lapses juba varakult arendada.

Siinkohal on aga üsna problemaatiline, kas on õige lubada kooliõpilasel kinkida (välja arvatud kooli lõpetamisel) midagi, näiteks lilligi, oma õpetajale. Isegi siis, kui kingitus on siiras ja õpetaja on laitmatu pedagoog, kes suhtub, vaatamata mõnelt lapselt või lapsevanemalt kingituseks saadud uhkele roosikimbule, igasse õpilasesse ühesuguse tähelepanu ja südamlikkusega, on ometi kingituse tegemine õpetajale hukkamõistetav. Kõikidel õpilastel, õigemini õpilaste vanematel, pole ühesuguseid ainelisi võimalusi õpetajale lilled kinkimiseks. Pealegi tunneb soliidne õpetaja kingituse puhul alati piinlikkust. Kahjuks püüavad viimasel ajal mõned vanemad muuta seda väärnähet kombeks.

Senikaua kui õpilane õpib koolis, ei ole sünnis temal ega ta vanematel teha õpetajale ükskõik missugusel kujul kingitusi. Neid võib teha siis, kui õpilane on kooli lõpetanud. Selline tänuavaldus on õpetajale meeldivamgi, sest selles näeb ta ainult siirast tänu.

Mõnes koolis on lõpetajatel meeldivaks tavaks kinkida kollektiivselt oma klassijuhatajale lilled ja album, milles on

lõpetajate ühispilt või üksikult iga õpilase fotoportree (ka mõlemad). See on heaks mälestuseks õpetajale. Kui õpilaste vanemad soovivad mõnda tublit klassijuhatajat või õpetajat tänada, võivad nad oma laste kooli lõpetamise järel teha talle ühise kingituse. Selleks, nagu ikka kollektiivse kingi puhul, pannakse raha kokku ja ostetakse sobiv mälestusese. Valitud esindaja annab kingituse üle kõigi lastevanemate nimel.

Lastele tehakse kõigepealt eakohaseid kingitusi. On otstarbetu kinkida lapsele asju, mis ei vasta tema eale, vaid on sellest ette jõudnud või millest laps on välja kasvanud.

Üldiselt valitakse mänguasju nii, et need arendaksid lapse vaimu ja mõjuksid kasvatuslikult. (Kui ei osata valida iseseisvalt, võib paluda nõu mänguasjade kaupluse müüjalt.) Mänguasjad on lapsele vaimseks toiduks. Nii nagu toitu antakse lapsele vastavalt tarvidusele ja välditakse ületoitmist, nii tuleb ka mänguasjadega olla mõõdukas. Lapsi ei tohi üle külvata sagedaste, rohkete ja kallihinnaliste kingitustega. Eriti need vanemad, kellel on võimalik täita lapse iga soovi, peavad ennast kinkimises pidurdama, kui nad ei taha rikkuda oma last, muuta teda hellitatuks, jonnakaks ja ilusast küllastunuks

Mänguasjad, mis kingitakse väikelapsele, olgu eelkõige kergesti pestavad, värvilt ja vormilt kaunid. Lapsele võib juba varakult kinkida pildiraamatuid, kuid ainult selliseid, mille pildid (ja tekst) oleksid talle arusaadavad. Kinkides lasteraamatuid valitult ja õpetades nende korralikku hooldamist, pannakse alus raamatutearmastusele. Üsna varakult võib kinkida ka joonistusvahendeid, algul muidugi värvipliitseid ja pastellkriite, hiljem ka vesivärve (tavaliselt mitte varem kui 4—5-aastaselt). Koolilastele kingitakse vanusele vastavaid juturaamatuid, koolitarbeid, lauamänge jm. Peale mänguasjade, raamatute, joonistusvahete jne. meeldib igale lapsele saada kingituseks maiustusi, puuvilja ja riietusesemeid. Isegi paariaastane oskab hinnata ilusat rõõmsavärvilist kleidikest, paela, põlle, mütsikest jne. Seega mitte üksnes lelude, vaid ka praktiliste esemete kinkimine valmistab normaalselt kasvatatud lapsele rõõmu. Lastele kingitakse ka lilli.

Mis puutub kingituse pakendisse, siis olgu see alati kaunis ja lapsepärane, eriti peetagu seda silmas maiustuskarpide ostmisel.

Sõpradele kinkimine ei tohiks valmistada erilisi raskusi, sest siingi, nagu perekonnaliikmete puhul, teatakse nende maitset ja isegi soove. Neile võib kinkida ka praktilisi asju: majapidamistarbeid, rõivastusesemeid (mantli-, kleidi-, pluusiriiet, pesu, sokke jne.), muidugi viimaseid kingib mees mehele, naine naisele.

Sageli eksivad kingituste valikul armunud noored. Armununa ollakse enamasti suurejooneline ja ka kinkimisel räägib eelkõige kaasa kuum süda. Taktitundeline mees ei kingi isegi oma pruudile pesu, sukki ega muid taolisi asju, pealegi võib mees omakorda piinlikku olukorda sattuda, kui naine lükkab tema südamest tulnud, kuid taktitu kingituse tagasi. Naisel on alati õigus ja isegi viisakuskohustus keelduda mehe poolt tehtavast intiimsest kingitusest (kombinee, pesu, öösärk, sukad, korsett, rinnahoidja, supeltrikoo, kingad jne.), samuti hinnalistest kingitustest (kasukas, karusnahk, sõrmus jne.).

Kingitused enne abiellumist ei ületa tavaliselt harilikke tähelepanuavalduskinke. Hinnalised kingitused, mis naine vastu võtab, kohustavad teda ja võivad viia vahel ebameeldivasse sõltuvusse. Kahtlemata teab iga mees, et ükski kingitus ei anna talle õigust naise suhtes vabamaks käitumiseks.

Naine ei tee tavaliselt mehele esimesena kingitust, välja arvatud siis, kui ta on kutsutud viimase sünnipäevale. On nad aga juba pikemat aega tuttavad ja sõbrustavad, võib temagi teha väikesi tähelepanuavaldusi — võib-olla kingib raamatu, kaelasideme, mehe huvialaga seotud eseme. Rõivastusesemeid, nagu pesu, sokid, särk, kaabu jne. (kaelasidet peetakse iluasjaks) kingib ta ainult oma abikaasale või lähematele sugulastele.

Kingitused, mis on alati lubatud ja mida võib teha kõigile, on lilled, maiustused, puuvili (kingitakse tavaliselt naistele, lastele ja haigetele), vein, raamatud, kirjutustarbed (kirjapaber, ümbrikud, sullepead jne.), lõhnaõli, suitsetajatele — suitsud ja suitsetamistarbed (sigaretid, sigarid, tubakas, piip, sigaretipits, portsigar jne.), klaas-, kristall- ja hõbeesemed (vaasid, peekrid, tuhatoosid, kannud jne.), nahkesemed ja nahkehistööd (mapid, rahakotid ning -taskud, raamatu- ja märkmiku-kaaned jne.), keraamika, ehismetalltooted (küünlajalad, tuhatoosid, vaasid, sõled jne.). Hinnalisematest kinkidest võiks nimetada kujutava kunsti teoseid — maalid, gra-

vüürid, akvarellid, pisiplastika, kunstipärases köites raamatud jne.

Raamatut peavad paljud kõige erapooletumaks kingituseks, ometi on sel palju enam individuaalsust kui keeraamilisel vaasil või kaelasidemel. Raamatut kinkides peab teadma, millisest kirjandusest hoolib kingi saaja. Üldiselt sobib aga raamatut nagu lilligi kinkida igaks puhuks. Veel üks küsimus seoses raamatu kinkimisega. Kas kirjutada sellesse pühendus või mitte? On selleks maitset ja andi, siis võib seda teha. Mõnikord on üsna kohane tsiteerida esimesel valgel lehel mõni sobiv mõte raamatust endast. Kui pühenduse leidmine valmistab raskusi, on küllaldane kirjutada kellele kellelt või jätta ära seegi.

Lilli kingitakse igaks perekondlikuks sündmuseks ja muudeks tähtpäevadeks, näiteks uueks aastaks, naistepäevaks, 1. maiks, ka külaliste vastuvõtul või nende saatmisel jaamas, lennuväljal jne. Isegi jalutuskäigul või kohvikus ja restoranis on alati lubatud kinkida naiskaaslasele lilli. Peetagu meeles, et potililled, samuti lillekorvid viiakse või saadetakse ilmtingimata saajale koju. Tähistatakse aga kellegi juubelit avalikult mõnes organisatsiooni- või teatri-saalis, viiakse või saadetakse ka potililled sinna. Kui lilli ei anta isiklikult kätte, siis lisatakse neile kas nimekaart või vastav kiri.

Lillede valik ja rohkus ei olene ainult aastaajast, vaid ka sellest, kellele kingitakse ja millises vahekorras ollakse temaga. Näiteks noorele neiuale ei sobi saata suurt lillekorvi. See mõjub tavaliselt ametlikult, väga pidulikult; kinkija suhtes mõjuks see noore neiu puhul isegi veidi tõusiklikult. Tütarlapsele sobib kinkida õrnu lilli, nagu maikellukesi, sireleid, kannikesi, nelke jt. Sageli võib väike kevadkannikeste kimbuke mõjuda palju soojemini kui uhked roosid.

Hinnalist suureõielist lille või lilleoksa võib kinkida üldiselt ka üksikult, näiteks üks orhidee, roos, kalla, suur krüsanteem, nelk, liilia, gladiool, varakevadine sirelioks jne. Väike õis, õiekobar või oksake võib saata ka kingituspakki, näiteks võib paki paela vahele panna ühe kannikese, priimula või asalea jne. Lilled on täiuslikumad koos oma lehtedega, seepärast püütagu eriti üksikut lille tema lehega täiendada.

Vana tava kohaselt kingitakse tulipunaseid roose vaid lähedastele inimestele (pruudile, abikaasale, sõbratarile,

emale, isale, õele), sest punast roosi peetakse armastuse sümboliks. Üldiselt aga lillede, samuti kui kalliskividegi puhul pole mõtet olla pedantne ning otsida liigis ja värvides mingit tähendust. Mis puutub kingitavate lillede arvusse, siis on tänapäeval täiesti ükskõik, kas kingitakse paaritu või paaris arv.

Lilled ulatatakse alati paberist vabastatuna. Külastamisel võetakse paber juba esikus ära. Tuleb külla abielupaar, ulatab mees perenaisele lilled, hoides need vasakus käes, et parem oleks tervitamiseks vaba.

Naised kingivad tavaliselt harva meestele lilli. Seda teevad nad peamiselt mehe sünnipäeval, mõnda haiget mees-tuttavat külastades ja Nõukogude armee aastapäeval, austades lilledega tuttavat sõjaveterani.

Rahakink. Meie kainel ajastul on lubatud teha ka rahakinke. Tavaliselt antakse see asutuse või organisatsiooni poolt juubilarile. Rahakink ulatatakse tingimata ümbrikus. Üldiselt teevad üksikisikud rahakinke harva. Ümbrikus olevale rahakingile lisatakse kas või üsna tillukegi tähelepanuavaldus- või üllatuskink, mõni pisiasi, karp maiustusi või lilled. Sama on soovitatav teha ka kõigi teiste praktiliste kingituste puhul, et anda neile juurde soojust.

Mida ei kingita? Oma päevapilti ei kingita isikule, kes pole selleks avaldanud soovi. Veel vähem tohib kingida teise pilti, kui pildiomanikult pole selleks nõusolekut.

Anonüümseid kingitusi peaks vältima, sest need valmistavad kingituse saajale peamurdmist. Igaüks tahab ju teada, keda tänada. Ainult lillede puhul ei olda nii range. Ka ühiselt korraldataval nääriõhtul võib näärikotist jagada anonüümseid kingitusi. On loomulik, et keegi ei anna sinna asju, milletaolisi ta ise ei sooviks saada.

Ehkki on lubatud teha kasvatuslikke kingitusi ka täiskasvanuile, tuleb nende puhul olla siiski ettevaatlik. Esiteks tuleb teada kingi saaja juures esineva puuduse põhjust, teiseks — valida kingitus ja kinkeviis võimalikult peenetundeliselt, et «õpetus» oleks teiste eest varjatud ega riivaks valusalt kingi saaja tundeid.

Mida millalgi kingitakse? Üldiselt kingitakse alati siis, kui soovitakse osutada kellelegi tähelepanu ja valmistada meeldivat üllatust.

Sünnipäevaks kingitakse tavaliselt lilli, maiustusi.

raamatuid, mitmesuguseid tarbe- ja iluasju. Kõik oleneb sellest, missuguses vahekorras ollakse sünnipäevalapsega. Tööl on küllaldane, kui töökaaslased ehivad kolleegi laua või töökoha lilledega ja soovivad südamlikult õnne. Omaksed ja sõbrad aga hoolitsevad juba suurema rõõmu valmistamise eest.

Pulmadeks ja juubeliks tehakse hinnalisemaid kingitusi. Muidugi ei puudu ka neil puhkudel kunagi lilled. Kui soovitakse kingitus varustada pühendusega, siis olgu see tagasihoidlik. Mõnikord võidakse «imetleda» näiteks pulmadeks või juubeliks kingitud kunstiteose raamil suurt hõbedast plaati, millele on graveeritud, kellele kellelt, mis ajal ja mis puhul see teos kingiti. Selline plaat kipub vägisi teosega võistlema. Kui kardetakse, et kingi saaja unustab kinkijad, siis kinnitatagu taoline plaat kusagile tagaküljele. Ka portfellil või rahakotil võiks see olla pigem sees- kui väljaspool.

Meil julgevad vähesed noorpaarile viia pulmakingiks vajalikku panni või potti, peamiselt kingitakse kristallvaasikesi, hõbepeekreid või muid luksus- ja iluasju. Tegelikult aga oleks praktiliste kingituste tegemine meilgi uue kodu loojatele üsna teretulnud. On loomulik, et kinkija püüab arvestada noorte maitset ja vajadusi. Tavaliselt on kink mõeldud ühiseks kasutamiseks — alates mööbliese- meist ja lõpetades majapidamistarvetega. Selles laias kingitusteskaalas ei tohiks unustada ka mõnda väärtuslikku kunstiteost (maali, gravüüri, tarbekunstieset jne.), mis oleks uues ühises kodus kauniks pulmamälestuseks. On väga otstarbekas teha kollektiivseid kinke, sest nii saab noorpaar vajalikke hinnalisemaid esemeid. Kollektiivselt võivad kinkida nii sugulased, sõbrad kui ka töökaaslased. Et hoiduda ühesuguste asjade kinkimisest, oleks õigem küsida järele ühistelt tuttavatelt, kes mida kavatseb kinkida. Võib pöörduda ka noorpaari, eriti pruudi vanemate poole ja pärida järele, missugune kingitus valmistaks noorpaarile rõõmu.

Inglastel on saanud kõigis seltskonnakihtides tavaks, et pruutpaar koostab soovitud esemete nimistu, mille järgi siis omaksed ja tuttavad teevad neile pulmakingitusi. Kingitakse kõike vajalikku, alates keedunõudest ja lõpetades peene lauaserviisiga. Sel moel loob noorpaar endale kergesti majapidamise.

Naiste päeval austatakse naiti kõigepealt lilledega.

Mees ei piirdu sel päeval üksnes kingituse tegemisega oma abikaasale, vaid püüab teda vabastada ka majapidamistöödest. Muide, hea abielumees on alati majapidamistöodel abiks.

N ä ä r i d e k s kingitakse üsna paljudele ja seetõttu ei pea kingitused olema hinnalised. Huumoriküllane, vaimukas ja sealjuures maitsekas väike kink valmistab sel puhul alati rõõmu.

K ü l a s t u s e l ulatatakse võõrustajale-perenaisele lillekimp või isegi üksik lill või karp maiustusi. Eriti suure peo puhul võib saata lilled juba päeval ette. Lilledele (või lillekorvile) lisatakse saatmisel vastavasisuline kiri.

Külastades perekonda, kus on väikesi lapsi, võetakse nende jaoks tavaliselt midagi kaasa (maiustusi või mänguasju).

Pikemalt r e i s i l t tulles kingitakse omastele ja sõpradele mõni huvitav kaasatoodud mälestuse. See ei pea olema hinnaline asi, vaid ainult väike ja maitsekas meeldetuletus. Pole käepärast midagi muud, võib tuua kaasa näiteks Musta mere rannalt oma käega korjatud omapäraseid teokarpe või värvilisi kivikesi. Igal juhul on selline kink südamlikum kui nii mõnigi ostetud labane «suveniir». Alati võib koostada ka väikese fotoalbumi või lihtsalt kinkida külastatud paikade vaateid.

Kuidas kingitakse? Me satuksime viisakusega vastuollu, kui unustaksime hoolitseda sündsä kinkimisviisi eest. Et kinkimisel pole tähtis hind, vaid tähelepanuavaldus — kingitus ise, siis võetakse igalt kingitusest hinnasedel ära. Kõik kingitused, välja arvatud lilled, ulatatakse kaunis pakendis: ilus paber, sobivas värvis pael, mõni oksake või lill, näärdeks kuuseoks, pistetud paela vahele. Külastusel ulatatakse kingitus kas kohe tervitamise järel või siis, kui mantel on ära võetud.

Kinkija kuulab tänamist tagasihoidlikult, hoidudes pikemalt kingi üle rääkimast. Ise ei kiideta oma kingitust ega nimetata selle väärtust. Ei sobi aga ka vastata: «Ah, see on nii tühine asi, see ei maksagi suurt midagi ja pole tänu väärt» jne.

Saates kellelegi kingituse, tuleb hoolitseda, et see saabuks tähtajaks, võimalikult tähtpäeva eelõhtul või hiljemalt hommikul.

Perekondlikus ringis asetatakse kingitused sageli ka pidulauale, näärde puhul näärikuuse alla.

Kingituse vastuvõtmine nõuab peenetundelisust. Kui kingitus antakse isiklikult kätte, võtab saaja selle kinkija juuresolekul võimalikult kohe pakendist välja ning avaldab heameelt ja tänu. Oleks kinkija solvamine panna kink kõrvale või jätta kauemaks lahti pakkimata. Kingituse saaja ei näita liigset tagasihoidlikkust ega lausu midagi taolist: «oh, ma pole ju seda ära teeninud», «see on nii ilus, et ma ei julge seda vastu võtta», «kuidas oskan küll seda tasuda!» Viimase lause puhul oleks kohane meenutada, et kinkimine pole kaubavahetus.

Kinkija saamatust ja maitsetust aga ei tohi pahaks panna.

Teiselt poolt peaks kinkija, märganud kingi saaja pettumust või oletades seda, ise soovitama kingituse vahetamist. Seepärast võiks kassakviitung jääda igaks juhuks tasku.

On kinkija millegipärast ebasümpaatne kingituse saajale, ei lükka viimane ometi kingitust tagasi, vaid püüab seda esimesel võimalusel revanšeerida.

Kingituseks saadud maiustusi, puuvilju või sigarette ei panda kõrvale, vaid pakutakse kinkijale ja teistele juuresolijatele.

Saadetud või kolmanda isiku kaudu üleantud kingituse eest tänatakse mõnerealise kirjaga. Seda tehakse võimalikult pea, igatahes lähemate päevade jooksul.

Kingituse tagasilükkamine. Üldiselt ei lükata kingitusi tagasi, seda tehakse ainult viisakusevastaste kingitustega. Seda võib teha ka siis, kui kingitus on niivõrd hinnaline, et sunnib kingi saajat tundma ennast võlgnikuna. Keeldumisel rõhutatakse, et teise tähelepanuavaldust tunnustatakse täiel määral, kuid ollakse sunnitud sel ja sel põhjusel kingituse tagasi lükkama. Hoidutagu aga suurte sõnade tegemisest. Eriti naeruväärseks muutub asi siis, kui pika «kauplemise» järel ja oma «põhimõttele» vaatamata võetakse kingitus ometi vastu. Kingitus lükkatakse tagasi soliidset: viisakas toonis ja kategooriliselt.

10. KIRJAVAHETUS

Arheoloogilistel kaevamistel saadud leiud tõendavad, et kirju on kirjutatud juba õige vanal ajal. Kõige vanemad mälestusmärgid sel alal kuuluvad Idamaa rahvaile, kellel oli kõrge kultuur juba aastatuhandeid e. m. a.

Ehkki vanade Idamaa rahvaste kirjade kohta on vähe andmeid, ometi teatakse antiik- ja idamaade kirjanduse kaudu, et juba tol ajal valitses kirjaetikett. Nii näiteks algasid antiikaja kirjad saatja nimega, sellele järgnes saaja oma, siis tuli tervitus, mis väljendas mingit head soovi, ja alles seejärel tekst.

Ka kirjutusmaterjal on aegade jooksul tohutult muutunud. Kirju on kirjutatud kivi-, puit- või savitahvlitele, palmilehtedele, papüürusele, vahaga kaetud lauakestele, pärgamendile ja alates XIV sajandist paberile.

Tänapäeval kasutatav kirja kuju (tavaline), samuti ka kleebitud äärtega ümbrik võeti käibele alles möödunud sajandi kahekümnendail aastail Inglismaal. Sama sajandi keskel võeti kasutusele postmark.

Kiri tänapäeval. Igaühel on meeldiv saada korraliku välimusega kirja. Tindi- või rasvaplekiga, mahatõmmete ja radeerimisjälgedega, kortsus või lohakalt rebitud paber jätab ebameeldiva mulje mitte ainult kirjast, vaid ka selle saatjast.

Isegi paarilaulelise kirja puhul tuleb tarvitada tervet paberilehte. Kiri pannakse kokku nii, et kirja tekst jääb sissepoole.

Ümbrik peab formaadilt olema niisugune, et kirjapaber mahuks sinna korralikult sisse, sest korrapäratult kokkupandud kiri ei jäta kuigi head muljet. Ümbriku sulgemisel ei niisutata liimist äärt keelega, sest esiteks võib nii keelde lõigata, teiseks võib liim tekitada infektsiooni, ja lõpuks on see toiming inetu.

A a d r e s s olgu täpne ja selgesti loetav. Kirjade vormistamise kohta on igas postiasutuses vastavad näidised.

Saatja aadressi juurdelisamine säästab vastaja aega, sest viimane peaks võib-olla kaua otsima kirjasaatja aadressi. Pealegi, kui vahetatakse kirju harva ning ei säilitata neid, võib aadress olla kadunud. Saatja aadress on vajalik ka kirja tagastamiseks sel juhul, kui adressaat ei ela enam aadressil märgitud paigas või on aadressi kirjutamisel tekkinud viga.

K ä e k i r i olgu selgesti loetav, et kirja saaja ei tarvitseks pingutada oma silmi ega raisata aega. Märkused kirjal, nagu «palun vabanda mu halba käekirja, aga mul on täna väga kiire» jms. võivad küll põhjendada halvasti loetavat kirja, kuid vaevalt need vabandavad seda. Lohakalt, ebaselgesti kirjutatud kiri näitab, et oma aega hinnatakse teise ajast rohkem.

Medit siini alal töötajad — diagnostikud, analüüside ja retseptide kirjutajad jt. —, kellest oleneb kaasinimeste tervis või koguni elu, on kohustatud eriti hoolikalt, loetavalt kirjutama. Käekirjaga ei edvistata, «arstikäekiri» nagu professori hajameelsus või kunstniku boheemluski on igand, mineviku seebimull.

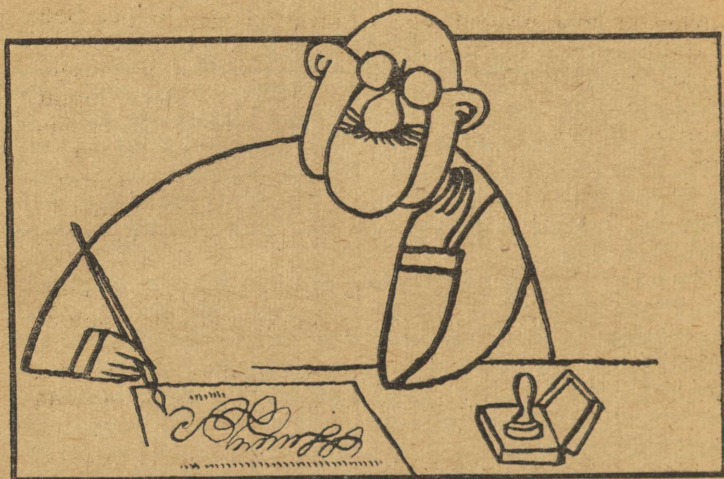
Lohaka, raskesti loetava käekirja taga varjatakse sageli ka grammatilisi vigu või oma erialast võimetust või ebakindlust. Raskesti loetav käekiri on samasugune ebaviisakus kui täis suuga häälitsemine.

Ka allkiri olgu loetav. Kõigis neis külgeharjutatud konkudega ja laiakaareliste tõmmetega ainulaadsetes allkirjades ei ilmne niivõrd originaalsus, kuivõrd ekstravagantsus. Allkirja loetavus kergendab asjaajamist.

Masinakiri on muidugi hõlpsasti loetav, kuid kaotab selle südamlikkuse ja läheduse varjundi, mis on käsitsi kirjutatud kirjal, seepärast kasutatakse seda peaaesjalikult ametlikus kirjavahetuses. Masinal kirjutatud erakirjal võiks olla vähemalt paar ridagi käega kirjutatud, allkiri aga olgu seda igal juhul.

Mitmesugused õnnitlused, kaastundeavaldused ja tänukirjad kirjutatakse ainult käsitsi (tindiga), sest neist peab tundma saatja isiklikku lähedust.

Kirja keelest. Kõnes esinevaid keelevigu sageli ei märgatagi, kirjas aga on need silmatorkavad. Lugemist raskendavad valesti tarvitatud või sootuks ärajäetud kirjavahemärgid, kõigepealt punktid ja komad, pealegi võib

Allkiri olgu loetav.

valesti asetatud kirjavahemärk anda lausele hoopis teise tähenduse. Kes ei ole kirjavahemärkide tarvitamises kindel, püüdku kirjutada võrdlemisi lühikesi lauseid. Hea tahtmise juures võib igaüks oma keeleoskust täiendada. Tõhusat abi pakub siin «Õigekeelsuse sõnaraamat».

Teksti paigutus. Kirjapaberi vasakule äärelle jäetakse paari sõrme laiune vaba äär, mis on ülalt kuni alla ühelaiune. Kui üte on lühike ja selle ees ei tarvitata pikka «lugupeetud seltsimees» või muud taolist, siis asetseb see umbes rea keskkohas, 3—4 sentimeetrit üläärest. Kirja tekst algab tavaliselt paar sentimeetrit allpool kõnetlust, kusjuures esimese rea algus on vasakust äärest veelgi kaugemal (taandrida) kui järgnevad. Ka alumisest äärest jäetakse vabaks umbes 2 kuni 3 cm. (See on suurekaustalise paberi puhul, väiksemal võib olla 1—2 cm.) Poogna kinnine (murtud) külg jääb muidugi vasakule.

Parema ääreni võib küll kirjutada, kuid ka siin mõjub kitsas vabaks jäetud äär kaunimalt kui täiskirjutatud.

Ametlikud kirjad (avaldus, tõend, elulookirjeldus jne.) tuleb kirjutada ainult paberi ühele poolele, sest nii on neid hõlbus toimikusse kōita. Teisel kirjapaberi poolel, samuti ka teisel poognal alustatakse kirjutamist umbes kahe sõrme kauguselt üläärest. Vasak-, parempoolne ja alläär on nii nagu esimesel leheküljel.

Kuupäev ja koht peavad olema märgitud igas kirjas. See on vajalik selleks, et kirja saaja teaks, kust ja millal talle kiri saadeti. Kuupäev ja koht kirjutatakse esimesele leheküljele, üles (tavaliselt paremale) või kirja lõppu vasakule. Kuud märgitakse mitmeti, näiteks Tallinnas 16. märtsil 1970, Tallinnas 16. 03. 70, Tallinn, 16. III. 70.

Kirjalik kõnetlus. Kirjutamist alustatakse pöördumisega kirja saaja poole. Kõnetluse järel on hüüumärk, punkt või koma. Harilikult tarvitatakse meil hüüumärki, näiteks: «Armas sõber!»

Neil juhtudel, kus ei taheta anda üttele lähedast, südamlukku tooni, pannakse selle järele punkt, näiteks: «Seltsimees Kõvera.»

Omakseid ja lähedast sõpra kõnetab igaüks nii, kuidas talle (ja ka kõnetatule) meeldib ja kuidas ütlevad seda ette tunded.

Tuttavale, kellega ollakse sõbralikus vahekorras, alustatakse kirja: «Armas seltsimees (sm.) Mets!», «Armas Ants Mets!», «Armas neiu Maasik!»

Kaugetele tuttavatele ja võõrastele kirjutatakse: «Lugupeetud (Lp.) või austatud seltsimees (sm.) Metsmaa.» Isikule, kellel on kraad või ametiaste, võib kirjutada: «Lugupeetud doktor», «Väga austatud professor», «Lugupeetud seltsimees direktor» jne.

Üldiselt ei sobi kirjutada nimetult, pealegi kui puudub tiitel. Näiteks on sobimatu kirjutada ainult «Lugupeetud seltsimees!». Nimetult pöördutakse vaid ametlikus korras, kirjutades ametiasutusele, näiteks:

Tartus 16. 03. 70.

ENSV Haridusministeeriumile,

Vastuseks Teie järelepärimisele teatame, et...

Pöördudes aga siingi kindla isiku poole, kelle nime teatakse, kirjutatakse: «Lugupeetud seltsimees Mets!», «Lp. doktor Mets!»

Kirja kolleegile võib alustada nii: «Armas kolleeg!»

Kirjalikult kellegi poole pöördumisel tarvitatakse kõnetlussõnades Teie ja Sina suurt algustähte.

Abielupaarile ühiselt mõeldud kirjas pöördutakse mõlema poole vastavalt sellele, missuguses vahekorras ollakse abielupaariga või abielupoolega. Niisiis võib kirjutada: «Armas Aino! Armas Jaan!», «Lugupeetud Aino, armas

Jaan!», «Lugupeetud seltsimees Mets, armas Jaan!»
«Lugupeetud seltsimees A. Mets, lugupeetud seltsimees
J. Mets!», «Armas Aino, lugupeetud seltsimees Mets!».

Kirja tekst. Ilus kirjapaber, tindi ja paberi rahulik värvus, kirja korralik välimus jm. on kahtlemata meeldivad momendid kirja saamise juures, kuid peamine, mis köidab, on kirja sisu ja selle stiil. Viisakusreeglite kohaselt ei alustata meil nagu enamikus teisteski maades kirja sõnaga «mina», sest selles nähakse hoolimatust kirja saaja suhtes. Näiteks ei sobi alustada: «Ma tänan Teid südamest», vaid «Südamlik tänu Teile...». Meil on kombeks, et algul räägitakse kirja saajast ja alles seejärel endast.

Kiri on nagu külastus adressaadile, seepärast peaks kirja kirjutama niisama loomulikus toonis, nagu vestleks kirja saatja selle saajaga.

Kuidas kirja koostada ja millest selles vestelda, selle kohta on võimatu anda täpseid juhiseid. Kui inimesel on ilusaid tundeid, südamlikkust ja taktitunnet, siis oskab ta alati leida sobivaid sõnu ja kirjutada nii, et kirja saaja tunneb sellest rõõmu.

Oluline on see, et kiri oleks lihtne ja loomulik, ilma otsitud ja kunstlikult paisutatud tundepuhanguteta, ilma kõlavate fraaside ja labase lobisemiseta. Kui pole millestki kirjutada, siis ei maksa raisata teiste ja oma aega tühiste sõnade tegemisega.

Õelda midagi lühidalt ja hästi polegi nii kerge ega kõigile omane. On vana tõde, et hea ja lühikese kirja kirjutamine on palju raskem ja aeganõudvam kui pika kirjutamine.

Ka erakiri nõuab loogilist mõtlemist. Kes pole harjunud kirjutama (seegi toiming nõuab vilumust) või kellel on halb mälu, see peaks eelnevalt üles märkima, millest on vaja kirjutada. Võib kirjutada ka mustandi. Tähtsate kirjade puhul on see isegi väga oluline, sest mustand jääb sel juhul koopiaks.

Kirja kirjutamisel tuleb alati arvestada, et mustvalgel fikseeritud sõna või lause võib vahel väikese vääratuse, ebatäpsuse või puudulikkuse tõttu solvata lugejat valusamini kui lausunud sõna, sest viimast võib pehmedada kõnetoon või näoilme, naeratus. Kirjutatu aga mõjub täpselt sellisena, nagu see on paberil. Kirja läbi tekkinud arusaamatusi on raskem lahendada ja leevendada kui neid, mis tekivad rääkimisel.

Eelöeldut on vaja eriti silmas pidada ärritatud meeleolus.

Sellises olekus on õigem mitte kirjutada. Kui aga tehakse seda, siis hoitagu kiri järgmise hommikuni, et seda veel kord enne saatmist läbi lugeda. Kui paljud ärritatuist on hiljem kahetsenud oma kiirustamist! On aga mõne vastu-sega nii suur rutt, et kirja ei saa hoida järgmise päevani, siis mõeldagu vähemalt järele, kas seda või teist asja ka siis kirjutatakse, kui oldaks rahulikus ja kaines meeleolus. Rasketele, ärritavatele küsimustele peab vastama just põhjaliku vaagimise järel. Ka kirjalikus läbikäimises peab inimene kasvatama endas tasakaalukust ja väärikust.

Väikestest ebameeldivustest ja äpardustest on õigem mitte kirjutada. Tavaliselt on nii, et sel ajal, mil neist saab teada kirja saaja, on saatjal need ammugi ununenud. Kirja saaja aga, eriti veel lähem sugulane, võib neid oma kujutelmas suurendada ning asjatult muretsema hakata.

Arenenud kirjutaja arvestab alati lugeja vaimset taset. Näiteks, kui ta kirjutab mõnele, kes on vaimselt temast madalamal tasemel, vähem haritud, siis väljendab ta oma mõtteid lihtsamal, lugejale arusaadavamal keeles.

Kiri tuleb enne ärasaatmist tähelepanelikult läbi lugeda. Isegi siis, kui aega on vähe, peab seda tegema. Kiri on dokument, mis aastategi pärast võib rääkida kirja saatja poolt või vastu. Kirja järgi saadakse selle kirjutajast teatud mulje.

Kirja lõpp ei tohiks olla järsk ja ootamatu. See peab loogiliselt järgnema tekstile ja olema kõnetlusega kooskõlas. Kirja lõpp kirjutatakse tavaliselt paremale poole. Esimene rida algab umbes paar sentimeetrit allpool teksti viimast rida. Esimesele reale kirjutatakse näiteks «südamlike tervitustega», teisele reale «Teie» või «Sinu» ja kolmandale reale allkiri. Muidugi pole antud reegel obligatoorne.

Kui kirja saajat kõnetati näiteks «armas Jaan», siis lõpetatakse kiri näiteks: «Sinu (Teie) Jüri», «Sinu sõber Jüri», «südamlike tervitustega Jüri» jne.

Headele tuttavatele kirjutatakse:

Südamlike tervitustega

(Teie)

Jüri Kahu.

või

Tervitades

(Teie)

J. Kahu.

Kaugematele tuttavatele lõpetatakse harilikult:
Lugupidavalt (austavalt)

(Teie)

J. Kahu.

või

Suurima lugupidamisega

(Teie)

J. Kahu.

Kiri ametiasutusele lõpetatakse lihtsalt oma nimega, kui ei kasutatud kõnetlust. Kasutati aga kõnetlust, s. o. kui pöörduti kindla isiku poole, siis kirjutatakse tavaliselt: «Lugupidamisega J. Kahu.» Omab keegi tiitlit, siis kirjutatakse see oma nime ette ainult juhul, kui kiri läheb täiesti võõrale isikule, näiteks: «Dr. Jüri Kahu» või «Dr. J. Kahu».

Perekonnanimi eesnimeta või eesnime esitäheta kirjutatakse vaid siis, kui see on ainulaadne ega esine segiajamise võimalust.

P. S. (postskriptum) ehk järelkiri on lisamärkus, mis kirjutatakse kirja lõppu, kui äkki meenub veel midagi, millest peaks tingimata teatama. Näiteks: «P. S. Unustasin mainida, et ostsin Sinugi jaoks Fr. Tuglase «Valiku kriitilisi töid»» või «P. S. Palun teata kindlasti, missuguse rongiga sõidate».

Postskriptumit võib kirjutada ainult lähedastele inimestele. Ametlikus kirjas, samuti kirjas vanematele ja ühiskondlikult kõrgemal seisvatele isikutele, ei sobi ega ole viisakas seda tarvitada, sest hoolikas kirjutaja peab aegsasti teadma, mida ta teisele tahab ütelda. Ametlikus kirjas võib seda tarvitada ainult siis, kui kirja ärasaatmise eel saabus mingi tähtis teade, mis puudutab ka kirja saajat. *Postskriptumi* järele kirjutatakse veel kord oma allkiri või vähemalt nimetähed.

Juurdelisatud mark. Mark lisatakse kirjale juurde vaid siis, kui palutakse mingeid kirjalikke teateid võõralt eraisikult.

Saata vastuse jaoks mark tuttavale oleks äärmiselt solvav. Ainult erandjuhtumeil võib seda saata sugulane või lähedane tuttav näiteks noorukile, kes ise veel ei teeni. Igal juhul peab seda tegema väga taktitundeliselt, et mitte solvata inimest.

Ametiasutusele saadetavale kirjale tavaliselt marki ei

lisata, sest igas ametiasutuses on olemas vastav summa kirjavahetuse pidamiseks.

Lahtine kaart (post-, vaate- ja piltpostkaart). Neid tarvitatakse siis, kui kirja kirjutamiseks puudub aeg või aine või kui soovitakse midagi lühidalt teatada.

Kaardi piiratud ruumi tõttu on teksti paigutus sellel lihtsam ja vabam kui kirjas; kuid siingi tuleb silmas pidada ilu ja korralikkust. Lahtist kaarti võib igaüks lugeda, sellepärast ei kirjutata sinna seda, mis võiks uudishimulikke huvitada. Post- ja vaatekaardil kirjutatakse vaid sellest, millest võib rääkida võõraste juuresolekul.

Lahtisel kaardil ei tehta kunagi etteheiteid ega kriitilisi märkusi. On nende tegemine kirja teel tõesti möödapääsmatu, siis valitakse selleks kinnine kiri.

Küllakutseid, mõningaid õnnitlusi, nagu juubeli, kihluste, pulmade ja lapse sünni puhul, samuti kaastundeavaldusi ei saadeta postkaardil. Niisugustel puhkudel kasutatakse kirja, ümbrikus olevat kaarti või telegrammi. Ka endast kõrgemal seisvale isikule ei saadeta kunagi lahtist kaarti.

Õnnituspostkaarte (pulmapäevaks, sünnipäevaks jne.) on alati viisakam saata kinniselt — ümbrikus, sest lahtine kaart võib määrdua.

Kui kaardi saaja näitab kellelegi mingit ülesvõtet või joonistust postkaardil, siis ei sobi vaatajal kaarti ümber pöörata ja teksti lugeda. On saatja talle tuttav, siis võib küsida, mida ta kirjutab.

Kirjasaladus. Pole kuigi mõistlik avaldada isiklike saladusi kirja teel. Veel vähem sobib kirjutada (nagu rääkidagi) teise inimese poolt usaldatud saladusest, sest kiri võib sattuda võõra isiku kätte, kes võib seda antud isikute (mõnikord isegi ühiskonna) suhtes pahatahtlikult kasutada.

Loetud kirju ei jäeta hooletult vedelema. Kui ei soovita neid säilitada või kui puudub kindel koht, kuhu võõrad pilgud ei ulatu, siis on õigem need ära põletada.

Kirja ei sobi ette lugeda neile, kellele see pole määratud, sest vaevalt sooviks seda ükski kirja saatja. Kirjavahetus on kirjavahetajate omavaheline asi, mis pole määratud kõrvaliste isikute uudishimu rahuldamiseks. Viimaste eest on kirjasaladus teatud juhtudel kaitstud isegi seadusega. Kes omavoliliselt rahuldab oma uudishimu ja rikub nn. kirjasaladust, seda võib ametlikult vastutusele võtta.

Kirjasaladus ja -puutumatus peaks maksma ka perekonnas, ja tavaliselt maksabki. Igale perekonnaliikmele (või kaasüürilisele) antakse saabunud kirjad viivitamatult ja avamatult kätte. Leidub siiski uudishimulikke naisi, kes «kogemata» avavad abikaasale adresseeritud kirja, ja mehi, kes kontrollivad oma abikaasa kirjavahetust. Abielupaaride vahel peab valitsema vastastikune usaldus. Kui see puudub, siis omatagu nii palju väarikust ja ärgu püütagu tungida abikaasale saadetud kirja saladusse, sest igal inimesel võivad olla omad väikesed, ei kedagi ega midagi kahjustavad saladusedki.

Kindel on see, et endast lugupidav inimene ei loe võõrast kirja, ükskõik mis kujul see ka ei oleks. Viisakus ja moraal nõuavad kirjasaladuse respektierimist.

Millal vastata kirjale? Igale kirjale vastatakse võimalikult kiiresti. Kui pole aega, kirjutatakse vähemalt paar ridagi. Kiire vastus on eriti oluline siis, kui palutakse mingisugust nõu või teateid. Igale kirjas esitatud küsimusele tuleb püüda vastata. Ka siis, kui palvet pole võimalik täita, teatatakse sellest otsekohe.

Pidevas kirjavahetuses olivate suhtes ei ole vastamise osas mingit kindlat tähtaega, sest igaüks kirjutab vastuse siis, kui tal on selleks aega ja tahtmist. Liigne viivitus aga ei ole siingi viisakas.

Ka õnnitlustele vastatakse ja seda võib teha üsna lühidalt. Kui õnnitlejaid on palju, näiteks juubeli puhul, siis võib vastata ajalehe kaudu.

Tänu avalduskiri saadetakse kõigile neile, kes osutasid mingit erilist vastutulelikkust ja lahkust (näiteks kinkisid midagi, andsid soovitusi jne.) ning keda pole saadud tänada suusõnaliselt. Kui pole võimalik kirjutada otsekohe ja ollakse sunnitud seda tegema hiljem, vabandatakse ja põhjendatakse viivitust.

Vabanduskiri saadetakse isikule, keda on kuidagi solvatud — ükskõik, kas tahtmatult või tol momendil tahtlikult, kas suusõnaliselt, kirjalikult või käitumisega.

On juhtumeid, kus ollakse sunnitud vabandama ka siis, kui solvamine oli solvatu enda poolt välja kutsutud. Solvaja, kellel põhiliselt võiski olla õigus, kaotas ägedushoos enesevalitsemise ning ületas lubatavuse piiri. Sellisel juhul on vabanduse palumine hulga raskem ja ebameeldavam. Siin peab vabandust paluma väga läbimõeldult, et mitte tekitada uut konflikti. Vabandust palutakse selles

osas, milles eksiti, igal juhul tehakse seda õiglaselt ning siiralt.

Mis põhjusel ja kuidas ka ei solvatud teist, peab solvajal jätkuma alati mehisust ja väärikust tunnistada ning andeks paluda seda, milles oldi süüdi.

Eespool öeldust nähtub veel kord, kuivõrd oluline on inimese enesevalitsemine nii kirjalikus kui ka suusõnalisel läbikäimises.

Viisakus nõuab, et vabandust palujale andestatakse ja vastatakse lepituskirjaga.

Meeldetuletus kirjutatakse isikule, kes on unustanud oma kohustuse või sihilikult viivitab selle täitmisega. Meeldetuletus saadetakse ainult ümbrikus ja kirjutatakse viisakas toonis isegi siis, kui kirjutaja ei pea paluma, vaid kui tal on ka juriidiline õigus nõuda kohustuse täitmist, näiteks võla maksmist, laenatud asja tagastamist jne. On selge, et iga vähegi korralik inimene, saanud meeldetuletuskirja, reageerib sellele otsekohe oma kohuse täitmisega ja saadab ka vastavasisulise vabanduskirja. Soovituskiri on teatud mõttes vastutus ja protektsioon, seepärast antakse see ainult isikule, keda tuntakse hästi. Soovituskirjas selgitatakse lühidalt soovitatava isiku võimeid, oskusi ja iseloomuomadusi — seda, mida antud olukorras on vaja.

Endastmõistetavalt tänab soovituse saanud isik soovitajat. Teades, et tal on moraalseid kohustusi ka oma soovitaja vastu, käitub ta kõigiti väärikalt.

Kaastunde avaldus saadetakse isikuile, keda on tabanud mingi õnnetus: kas on lähedastest inimestest keegi surnud, raskesti haigestunud või on teda ennast tabanud tervise- või varakaotus. See on raskemaid kirju, mis nõuab kaastunde ja lohutuse väljenduseks suurt taktitunnet. Inimene vajab kõige enam tuge ja tähelepanelikku, südamilikku kohtlemist just siis, kui teda on tabanud õnnetus. Kaastundeavaldus ei pea olema pikk, kuid igal juhul olgu see südamluk ja lohutav.

Kaastundeavaldusi saadetakse kirjaga, ümbrikus oleva kaardiga (mitte lahtisel kaardil) või telegrammiga. Kaastundeavalduse eest tänatakse kas isikliku kirjaga, sageli vastava trükitud kaardiga või avaldatakse lehes tänu kõigile neile, kes leinajaile kaasa tundsid.

Tarbekirjad. Eraisikuil tuleb sageli asutustele kirjutada mitmesuguseid kirju, enamasti avaldusi. Need on

sisult näivõrd erinevad, et siinkohal on võimatu neid üksikasjalikult käsitleda.

Kõik avaldused, milleks pole erilist blanketti, kirjutatakse suurele, tavaliselt masinakirjalehe-suurusele valgele paberile. Üles kirjutatakse selle asutuse, vahel ka isiku nimi, kelle poole pöördatakse. Selle alla, paremale poole, märgitakse oma, s. o. avalduse esitaja täielik nimi (ees-, isa- ja perekonnanimi; vahel on nõutavad ka passiandmed), aadress või töökoht, ka telefoninumber. Lehe keskaika, jättes tühjaks ühe rea, kirjutatakse vastavalt sisule kas «avaldus», «volitus», «tõend» vms. Paari sõrme laiusele vahele järgneb avalduse tekst. Teksti paigutus on sama mis erakirjal (vt. «Teksti paigutus», lk. 224). Tarbekirjade vormistamise näiteid on J. Valgma raamatus «Eesti keeleõpetuse reegleid» (ERK, Tallinn, 1963, lk. 111—115).

Ametlik kiri kirjutatakse võimalikult lühidalt, asjalikult ja selgelt, nii et saajal oleks asjast täpne ja selge ülevaade. Kes ise ei oska tarbekirja koostada, see palugu nõu mõnelt asjatundlikumalt inimeselt.

Kui tarbekirjaga koos nõutakse ka muid dokumente ja tunnistusi, vahel ka fotosid jm., siis lisatakse need ja antakse nende loetelu teksti lõpus pealkirja all «Lisa».

Ja lõpuks esineb veel üks kiri, mille tegelikult peaks iga sellise kirja saaja läbi lugemata ära põletama. See on...

A n o n ü m k i r i — kõige inetum, kõige amoraalsem kirjaliik. Kiri saatja allkirjata on kiri argpüksilt, kellel puudub kodanikujulgus avaldada oma nimi. Harilikult sepitseb anonüümkirju väiklane inimene, kes oma isiklike võimete küündimatuses püüab kadedusest mustata teisi, külvata kahtlust ja vaenu. Sellel kirjaliigil pole mõtet pikemalt peatuda.

Endast lugupidav inimene ei lasku kunagi nii madalale, et kirjutab nimeta kirja. Küll aga võib ta, juhtides tähelepanu mingile väärnähtusele ja soovides mitte astuda avalikkuse ette, paluda asja jälgimisel ja uurimisel oma nime mitte nimetada.

N i m e k a a r t. Isikutel, kellel tuleb paljude asutuste ja võõrastega suhelda, on nimekaart lausa vältimatu. Nimekaart säästab aega. Näiteks selle asemel, et viita vastassuhtleja ja oma aega oma ja asutuse nime, ametiala, aadressi jne. ütlemise või isegi kirjutamisega, on palju hõlpsam ulatada

nimekaart, millel on kõik vajalikud andmed selgesti loetavas trükikirjas. Nimekaart võib olla nii- või teistsuguse kujuga (see on moeküsimus) ja mitmes suuruses. Tarvitatavamad on järgmised suurused sentimeetrites: 5×9 , $5,5 \times 9$, $4,5 \times 8,5$ ja nendele lähedased. Suurused üle 10×6 või alla 3×7 (sentimeetrites) pole otstarbekad. Soliidne nimekaart on lihtne: vastava paksusega paber on kas valge, kreemikas või hallikas. Kiri on selge: must, tumesinine või pruun. Ees- ja perekonnanimi (vene keeles ka isanimi) trükitakse suuremate tähtedega kaardi keskele, vajaduse korral veidi ülespoole, et nime alla mahuks tiitel, elukutse, amet ja asutuse nimetus. Kaardi vasakul nurgal on aadress ja paremal — telefoninumber. Nimekaarte on otstarbekas trükkida kahes keeles, ühel pool eesti — teisel pool venekeelne tekst.

Kellegi juurde jutulepääsemisel või vastuvõtule ilmunisel antakse nimekaart sekretäri kätte, kes selle oma šefile viib (mõnel pool kasutatakse nimekaartide viimiseks vastavat kandikut). Nimekaart ulatatakse ka ise esitlemisel. Kaardi saaja tänab peanoogutusega ega paku seda hiljem tagasi. Tundes vajadust kinnistada ka oma isikut teise mälus, ulatab temagi vastuseks oma nimekaardi. Nimekaarte kantakse rahataskus, kus selleks on olemas vastav vahe. Nimekaarte kasutatakse analoogiliselt ka seltskondlikus läbikäimises, eraelus.

II. KÄITUMINE KODUS JA KODUKULTUÜR

Statistikud kinnitavad, et inimene veedab poole oma elust kodus. Kodu on iga inimese esimeseks maailmaks. On rahvusi, kes oma kodu otse fetišeerivad. Inglise, kelle vanasõna «Minu kodu on minu kindlus» on üldtuntud, ei jää maha kodurahu ja -mugavuse hindamisel meiegi. Koduprobleemid on tihti kutsunud esile üldisi vaidlusi. Mõnede arvates on kodumugavuse hindamine väikekodanlik, paljude mõistes aga osa õnnest. Olgu kuidas on, kuid mugavates oludes elada on ikkagi inimlik püüdlus. Elamispinna küsimus on inimkonna teravamaid sotsiaalseid probleeme tänapäevalgi. Statistilised andmed näitavad, et kapitalistlikes ja koloniaalmaades on sunnitud praegugi 180 miljonit perekonda peavarjuta või lagunenud hurtsikuis oma elupäevi rõõmutult mööda saatma. Viimane maailmasõda röövis ka meie kodumaal väga paljudelt inimestelt kodumugavuse. Selle tõttu on meilgi korteriolud veel kohati kitsad, kuid see probleem lahendatakse lähimate aastate jooksul.

Eriti tähtsaks peavad Kommunistlik Partei ja Nõukogude riik elamuprobleemi täielikku lahendamist. Mitte ükski ühiskonnakord ei ole suutnud seda probleemi lahendada. Nüüd on elamuehitus võtnud meie kodumaal enneolematu ulatuse.

Partei poolt ülesseatud programmi täitmine viib meie kodukultuuri enneolematule tasemele. Kodukultuur on üldkultuuri lahutamatu ja ilmtingimata vajalik koostisosa, sest pole mõeldav, et kõrge vaimukultuuriga ühiskonnaliige võiks elada ebahügieenilises, primitiivses ja maitselagedas kodus. Kodukultuur on samuti nagu kõik kultuuriharud ühiskondliku tähtsusega küsimus. Otstarbekas, mugav ja kaunis kodu on mitte ainult üksikisiku esteeti-

line eralõbu, vaid kogu ühiskonna kultuurse elu küsimus. Igale inimesele, tema kehale ja vaimule peab kodu olema elujõu allikaks. See on vaieldamatu tõde, et elutarvetele vastavas ja kaunis kodus taastab ja säilitab inimene kõige paremini oma füüsilise ja vaimse jõu, järelikult on selliste kodude olemasolu kogu ühiskonna seisukohalt tähtis tegur.

KÄITUMINE KODUS

Kommu naalkorterite naabrid ja maja-elanikud. Kooselu kunst seisneb vastastikku inimlike elamistingimuste loomises. Eriti võõraste inimestega ühise katuse all, veel enam, ühise nelja seina vahel elamine nõuab kaasinimeste erilist arvestamist.

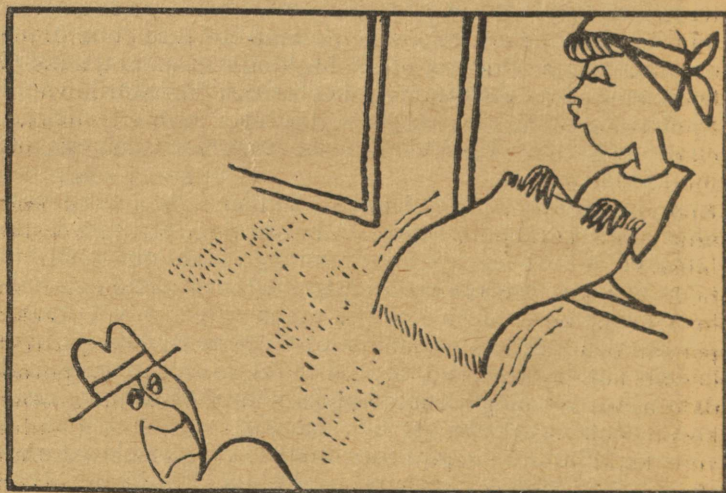
Kunagi vist ei satu ühte korterisse ühesuguse temperamendi ja harjumustega elanikud. Seepärast juhtubki, et ühe harjumus segab teise eluviisi. Sel puhul oleks kõige õigem ühiselt aru pidada, et siis vastastikuste järeleandmistega püüda teineteist segavaist olukordadest vabaneda või neid vähemalt leevendada. Oleks otstarbekas juba kooselu esimeste päevade jooksul omavahelisi õigusi ja kohustusi selgitada, et siis neid mõlemaid pooli rahuldava ühise nimetaja alla viia. Sellega luuakse juba alguses kord majja. Õige on otsekohe kindlaks määrata köögi kasutamise aeg, ühisruumide korrashoiu järjekord, vanni kasutamine, üüri, elektri, gaasi jt. ühiste arvete tasumine, öörahu algus jne. Kokkulepitud kodukorrast tuleb rangelt kinni pidada.

Ühise inventariga peab hoolikalt ümber käima ning vastutama tekitatud rikete eest. Vahel juhtub, et keegi ühise pinna valdajaist on kogemata midagi rikkunud, teinud mõne vea, siis peab ta seda ka tunnistama, mitte aga halvasti kasvatatud lapse kombel maha salgama või hooltult käega lüües lootma jääma, et teine parandab või kõrvaldab vea. Kui paljud suured tülid saavad alguse just tähtsusetuist piasiasjust, mida oleks võinud ausa ja kohuse-truu käitumisega juba eos likvideerida!

Inimeste rahuliku kooselu suurimateks vaenlasteks on enamasti nende endi põikpäisus ja isekus. Tülitsevas õhk-konnas ei tunne kodurahu ja -mugavust keegi, isegi juhuslik külaline mitte.

Ka nina püsti, kivilinenud ja jäiga ilmega oma korterikaaslastest möödumine ei tee kooselu meeldivaks. Vastupidiselt, alaline pingulolek rikub tervist ja vanandab kiiremini.

Korteri- ja majakaaslasti tuleb arvestada ka pisiasjus. See perenaine, kes hakkab vaipa kloppima või tolmulappi rapsima siis, kui teisel on samas pesu kuivamas, on karistamise väärt. Tolmu väljakloppimiseks tuleb, arvestades tuule suunda, valida võimalikult soodsam koht, et mitte tolmutada möödakäijaid, aknaid jne. Samuti on lubamatu põrandavaipade ja muude tolmuste asjade rapsimine ülemiste korruste akendest või rõdult, sest alumised aknad võivad olla lahti ja siis lendab tolm teise korterisse; kuid ka kinnise akna puhul langeb tolm sellele. Niisama lubamatu on närtsinud lillede ja igasuguse muu prahi loopimine aknast õue. Näiteks Hollandis on vaipade ja tolmulappide kloppimine ning tolmuimejate puhastamine päeval keelatud. (Muide, vaipu klopivad seal peamiselt mehed.) Igasugune tolmutamine on seal lubatud vaid varasel hommikutunnil ja hilisõhtul.

Akendest või rõdult ei rapsita tolmuseid esemeid.

Iga inimene oskab oma tööd ja vaeva hinnata, osaku ta ka kaasinimeste oma austada — selles peitubki inimese kultuursus.

Oma toas unustatakse tihti, et korterite seinad ei ole mitte nii helikindlalt vooderdatud nagu raadiomaja stuudiod. Unustavad selle need, kes raadio viimase võimaluseni lahti keeravad, kärarikkaid olenguid peavad, tantsivad ja tram-bivad nii, et alumise korruse laest krohv pudeneb, kes ühiskoridorides müdinaga treppidest alla tuiskavad ning enda järel välisukse paukudes kinni löövad, ja üldse kõik need, kes käratult midagi teha ei oska.

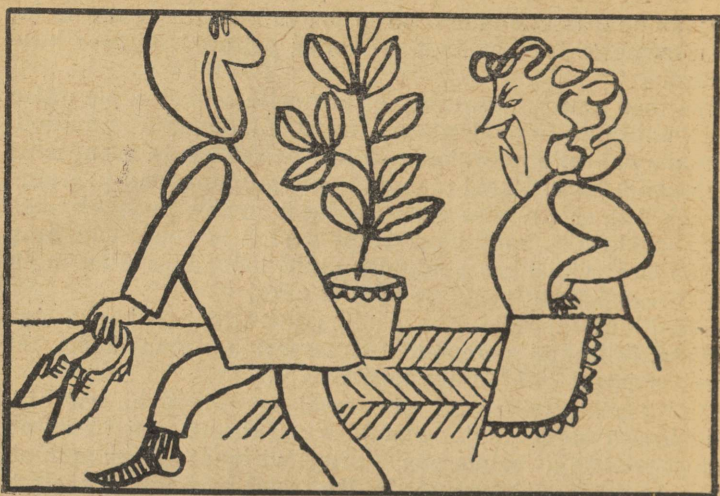
Korralikud lapsedki ei tee liigset müra, ei karju ega vilista. Viisakad peremehed dresseerivad oma koeri, et need asjatult ei klähviks koridoris või toas.

Hästi kasvatatud lapsed tervitavad oma majas ka vöörleid, rääkimata sama maja elanikest. Üldiselt aga tervitab majja siseneja esimesena, kuigi viisakas mees püüab majja astuvat naist ennetada. Ka trepil kergitab ta kaabut, isegi vöörast naisest möödudes.

Käitumine perekonnas. Nii nagu inimese välimuses peegeldub ta vaimne olemus, nii annab ka kodu peegelpildi selle elanikest. On ekslik mõelda, et kodumugavus oleneb hinnalisest mööblist, kuulsate kunstnike teostest seintel, uhketest vaipadest ja toredatest tarbeesemetest. Ka kõige lihtsam kodu võib ja peabki näitama, et on tegemist kultuursete inimestega. Kodumugavus ja kodurahu eeldavad head maitset ja vastavat käitumist.

Inimesel on õigus ja vajadus kodus rahulikult ja mugavalt elada, sest rahu ja mugavus võimaldavad tal koguda uut jõudu, mis on vajalik igapäevaseks tööks ja tegevuseks. Kodumugavuse ja -rahu eeltingimusteks on puhtus ja kord ning kogu perekonna ja kaaselanike püüd elada kooskõllaliselt.

Seal, kus puudub kord ja puhtus, kus perenaine on ise hooletu ja korratu, on kodurahu häiritud. Aga ka «eksponaatkorteris», kus perenaine, tiivustatuna puhtusekiirest, keelab haiglasliku pedantsusega meest täie tallaga põrandale astumast ning püüab lastest teha vaateakna mannekeene, pole mugavust ja rahu. Nii ühel kui teisel puhul võib kodu muutuda põrguks, kust siis varem või hiljem põgeneda püütakse. Mõlemad äärmused on kahjulikud. Puhtus ja kord korteris nõuab, et iga ese oleks otstarbekas ja asetseks oma kohal. Korteris, kus elavad korda armasta-

Aga ka «eksponaatkorteris» pole mugavust ja rahu.

vad inimesed, ei ripu ükski rõivastusese tooliseljal ega vedele midagi laual, mis ei kuulu otseselt sinna. Sellises korteris ei ole ka laste mänguasjad tuba mööda laiali paisatud, vaid väike lapski oskab neid kohe pärast mängu lõpetamist oma kohale tagasi panna. Korra ja puhtuse eest peavad hoolitsema kõik perekonnaliikmed vastavalt oma võimetele ja võimalustele, isegi siis, kui pereema on seotud ainult koduse majapidamistööga. Seal aga, kus pereema käib tööl ning kodus puudub otsene majapidaja, ei ole teistsiti mõeldavgi, kui et kõik perekonnaliikmed majapidamistööd omavahel ära jaotavad. Iga perekonnaliige aidaku kaasa sisseostude tegemisel, toiduvalmistamisel, nõudepesemisel, korteri koristamisel ja igas muus majapidamistöös. Ka väikestele lastele tuleb anda jõukohaseid ülesandeid, sest see kasvatab lastes tööarmastust ja kohusetruudust. Vaatamata perekonnaliikmete abile, langeb peamine vastutus kodu korrashoiu eest traditsiooniliselt ikka pereemale.

Ka need naised, kes on ainult koduse majapidamistööga seotud, peavad oskama oma aega planeerida. Plaanipärane töö võimaldab kasutada aega ratsionaalsemalt.

M a j a p i d a m i s r a h a. Mõnedes perekondades tekitavad majanduslikud küsimused lahkhelisid ja isegi tülisid.

Materiaalne baas on nii ühiskonna kui ka perekonna heaolu aluseks. Selle tagamiseks on perekonna majapidamise planeerimine niisama vajalik nagu rahvamajanduse planeeriminegi. On äärmiselt tähtis põhimõtteliselt lahendada majanduslikud küsimused, et neis valitseks kindel süsteem ja kord.

Rõhuvas enamikus töötavad mõlemad abielupooled väljaspool oma majapidamist, järelikult on mõlemal sissetulekud. Enamasti on need ka erinevad. Kuidas üks või teine abielupaar lahendab rahalisi küsimusi, see on muidugi igaühe eraasi. Lähtudes aga üheõiguslikkuse seisukohalt, mis nõuab vastastikust abistamist ja lugupidamist, tuleks rahalised küsimused, nagu iga muugi majapidamisega seotud probleem, lahendada abielupoolte võrdsuse põhimõtte alusel. Näiteks, kui on võimalik, jätab kumbki oma teenistusest endale teatud summa n.-ö. taskurahaks, põhiline osa aga pannakse ühisesse kassasse. Oleks väga otstarbekas, kui perekonnas teostatakse eelarvelist kalkulatsiooni. Erakordseid, ettenägematuid väljaminekuid peab abielupaar omavahel kooskõlastamata. Kõiki kulutusi, eriti suuremaid, on soovitatav üles märkida. Selles perekonnas, kus majandusküsimustes valitseb kindel kord, on ka omavaheline läbisäämine kindlam, rahulikum. Missuguse süsteemi keegi valib, on igaühe enda otsustada, kuid igal juhul peab olema eesmärgiks kord rahaasjades. Neis perekondades, kus pereema tegeleb ainult koduse majapidamisega, annab pereisa majapidamisraha perenaise kätte korrapäraselt. Ei ole liigne, kui see on võimalik, anda ka perenaise isiklikeks vajadusteks, taskurahaks, teatud summa.

Kodurahu sõltub nii mehest kui ka naisest. Selle esimesteks tingimusteks on vastastikune usaldus, teineteise mõistmine ja viisakas käitumine.

Paljud mehed, kes väljaspool kodu on teiste alluvuses või kui neil juhtub tööalaseid või muid ebameeldivusi, võtavad pahatihti kodused oma halva meeoleu märklauaks. See inetu egoistlik käitumine tunnistab inimese ebakultuursust.

Et elada kooskõlas, tuleb end valitseda. Kui tihti kahetsetakse hiljem ägedas meeoleus öeldud solvanguid. «Sõna on kui lind, kes lendu tõuseb,» öeldakse. Tegelikult võib

aga ennem linnu kinni püüda, kui solvava sõna jäljetult ja jäägitult tagasi võtta.

Viisakas mees, samuti naine, kohtleb oma perekonna liikmeid niisama viisakalt kui võõraidki, ei räägi jämedalt, labaselt, hoidub inetutest žestidest ega tee teisele solvavaid märkusi ei vanemate, laste ega ka võõraste ees. Kui midagi on valesti, võib seda öelda nelja silma all ja teist solvamata.

Laste õige kasvatamine on lastevanemate mitte üksnes moraalne, vaid ka juriidiline kohus.

Kodus saab laps esimesd õpetused eluks. Lapsi tuleb maast-madalast kasvatada ausas ja töökas õhkkonnas, arendada neis kõiki kultuurse inimese omadusi ja harjutada neid viisaka käitumise nõudeid täitma — ainult nii suudetakse kasvatada tõeliselt kultuurset ja kõrge moraaliga ühiskonnaliiget, kes hakkab elama kommunistlikus ühiskonnas. Et lapsest kasvaks aus ja korralik kodanik, selleks peavad vanemad talle oma käitumisega eeskuju andma.

Laste kasvatamise küsimustes peab mõlema vanema vahel valitsema kooskõla.

Last tuleb juba varakult harjutada korda ja puhtust armastama: enne sööki käsi pesema, enne magamist mitte ainult nägu ja hambaid, vaid ka kõrvu ja kaela pesema, taskurätti tarvitama, korralikult sööma jne. Ei tohi lubada nina urgitseda, sõrmi ja muid asju suhu pista, küüsi närida, katmata suuga aevastada või köhida, täis suuga rääkida jne. Lastel on kombeks millelegi või kellelegi näpuga osutada. Et see ei muutuks halvaks harjumuseks, tuleb neile juba varakult selgitada, et see on ebaviisakas, sest näpuga osutatu võib solvuda, pealegi võib väljasirutatud käsi juuresolijaid häirida ning, et mõtete väljenduseks on inimestel keel jne. Aegsasti tuleb last õpetada õigesti sööma, viisakalt teretama, vanematesse inimestesse austavalt suhtuma jne. Vanematega suheldes peab lapse esinemine olema julge ja siiras. Ka lastele tuleb öelda «palun» ja «tänan», sest selles näevad nad teatud tunnustust oma tegevusele ja harjuvad ka teisi lugupidavalt kohtlema. Juhtub, et lapsele tehakse ülekohtu. Kui selgub, et see oli nii, siis tuleb talt vabandust paluda. Täiskasvanud võivad vahel kogemata või arusaamatusest solvata väikest. Ka sel puhul peab lapse ees vabandama. Lapses peab tunnustama ta häid omadusi ja kaunist käitumist. Ühtlasi aga ei ole

omal kohal alalised pillavad kiitused (neid ei lubata teha ka võõrastel), nagu «tark laps», «ilus laps», «väga hea laps» jne. Alaline ja põhjuseeta kiitus kasvatab lapses edevust.

Kuna laste kasvatamine on väga vastutusrikas ülesanne, siis on nõutav, et iga lapsevanem tutvuks juba lapse sündimisest alates lastekasvatuseprobleemidega. Selleks on meil vastav kirjandus olemas, pealegi spetsiaalne kursus kultuuriülikoolides ning vastavad loengud, mida korraldatakse küll kultuuri- ja rahvamajades, asutuste ja teha-
haste klubides, koolides, raadios jne.

Lõpuks olgu veelkord rõhutatud, et laste kasvatamiseks on kõige olulisem vanemate eeskuju. Asjatu on nõuda hiljem lastelt häid omadusi ja kombeid, kui vanemad ise pole selleks eeskuju andnud.

KODUKULTUUR

Kodukultuur ei tähenda ainult minu kodu, mis on piiratud vaid minu eluruumi nelja seinaga ja minu eluoluga seal, vaid see on ka meie kodu ja meie elu-olu kultuur.

Kahjuks leidub veel üksikuid kummaliselt piiratud arusaamaga inimesi, kes mõistavad kodukultuuri all ainult oma isiklike eluruumide puhtust ja ilu ega hooli ühiskonna kasutuses olevate ruumide, iluaedade, parkide ja tänavate puhtusest ning korrast. Sildid «Palutakse jalgu pühkida», «Hoida puhtust», «Muru mitte tallata» jne. on kodukultuuri häbikirjad. Kas siis tõesti inimestele, kes peavad ennast kultuurseiks, on vaja neid meeldetuletusi? Kas on kodukultuuri jälgi sealgi, kus vanemad (ka võõrad) ei keela lastel majaseintele ja plankudele kritseldamist, ühisaias või pargis muru ja lillede tallamist ning okste murdmist?

Kahjuks võib mõnikord kõike seda veel kohata. Need üksikud maitsetust ja korratust levitavad inimesed on meie kodukultuuri õonestajad. Samasugust nime pälvivad needki, kes elumaja ühisruume (keldrit, pesukööki, pööningut jne.) kasutades jätavad need ja ühise inventari enda järel korrastamata ja puhastamata.

Kodukultuuri põhilisteks tingimusteks on sanitaareeskirjade täitmine, kord ja arenenud ilumeel.

Kaaluvamaks teguriks kodukultuuri tõstmisel on see, kui iga inimene kujundab oma isikliku elulaadi, kodu ja lähema ümbruse kodukultuuri nõuete kohaselt ning suhtub ühiskasutuses olevatesse asutuste ruumidesse, parkidesse, aedadesse jne. samasuguse hoolega nagu oma isikliku kodussegi.

Meie ühiskonnas on igal inimesel võimalik omandada kodukultuurialaseid teadmisi vastavates rahvaülikoolides ja kodukultuuriringides, mis järjest laiendavad oma tegevust. Sellelaadseid teadmisi, maitset ja ilutunnet süvendavad veel tarbekunstinäitused, spetsiaalsed ajakirjad, neist eelkõige «Kunst ja Kodu», raadio ja televisioon.

12. RÕIVASTUSEST JA KOSMEETIKAST

Käitumisreeglitega on tihedalt seotud ka rõivastus, kosmeetika ja hügieen.

RÕIVASTUSEST

Selleks et olla maitsekalt riides, on vähe oskusest sobitada omavahel stiililt ühtlased rõivastusesemed, kooskõlastada need oma figuuriga ja valida endale sobivates toonides riided. Me peame veel téadma, kuidas ja kus mida kanda ning mis on kellelegi eakohane. Rõivaid liigitatakse kandmise otstarbe järgi.

Magamisrõivaid — öösärki ja pidžaamat — tarvita-
takse ainult magamiseks. Ja ometi on mehi, kes ei hooli
kaaskodanikest ning istuvad rongis või jalutavad supel-
rannas, puhkekodu koridorides või kodus pidžaamas ringi.
See on ju võrdne aluspesus avalikkuse ette ilmumisega.
Pesu(kaasa arvatud naiste kombinee) on intiimsemaid
rõivastusesemeid. Seepärast, nii kaunis ja hinnaline kui
see polekski, ei ole viisakas lasta seda pealisriiete alt välja
paista. Ometi esineb naisi, kes piinlikkust tundmata oma
kombinee pitsi dekoltees demonstreerivad.

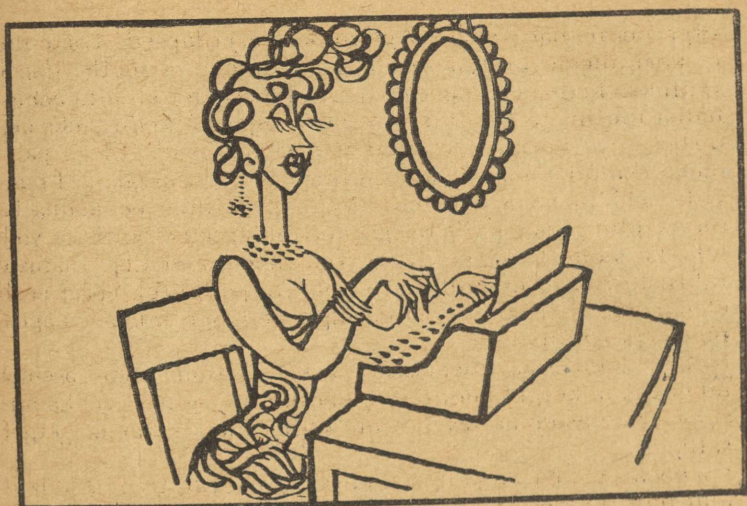
Hommikurõivaid — hommikumantlit või -jaki —
kantakse vaid tualeti tegemise ajal. Leidub aga naisi, kes
hommikutundidel, toakingad jalas, hommikumantel seljas
(vahel paistab selle alt isegi öösärk!), lippavad üle tänava
kaupluse või vestlevad maja koridoris või hoovis naabri-
naiseaga. Hommikumantel ei asenda kodukitlit ega -kleiti
ja selles ei sobi isegi juhuslikke külalisi vastu võtta.
Kodurõivad. Paljud inimesed liiguvad kodus mil-
jões väga hooletult ja isegi lohakalt riietatuna. Mõni arvab:

«Ega kodus näe keegi.» Aga abikaasa ja lapsed? Laste ilu- ja korrameele arendamisele see inimene ei mõtle. Sageli kantakse kodus vanu peokleite. Selle asemel, et jätta endast halba muljet ja tunda ka ise ebamugavust kodu jaoks ots- tarbetus ja vormi kaotanud vanas peokleidis, oleks palju mõistlikum kanda mugavat, lihtsat ja nägusast odavast puu- villasest riidest kittelkleiti. Väga praktiline on kodus ka seelik pluusi või pulloveriga või pihkseelik. Viimase võib teha ka mõnest vanast villasest pealelõunakleidist. Koduste talituste juures on vältimatu põll või põllkittel. Seegi peab olema nägus. Kodurõivastus olgu eelkõige mugav, nägus, puhas ja isikupärane.

Mehed kannavad meelsasti raske ülikonnakuue asemel mugavat ja kergelt kodujakki, kodukuube, pluusi või kamp- sunit. Kaelasidemä asemel on kodus mõnus kanda kergelt salli.

P ä e v a s t r õ i v a s t u s t kantakse päeval, n.-ö. asjalikul ajal tööl (kus ei vajata spetsiaalset tööriivastust), tänaval, muuseumis, näitusel, kohvikus, restoranis, ka päevasel külastusel. Naiste päevane rõivastus on lõikelt ja mater- jalilt tagasihoidlik ja lihtne, eriliste kaunistusteta ning selle juurde ei kanta silmapaistvaid, suuri ja säravaid eh- teid. Sportliku joonega rõivastus on alati päevane.

Materjalidest kasutatakse talvekleitideks matte ühevärvi- lisi või kirjusi villaseid, pool- ja tehisevillaseid ning pak- semaid tehiskiust või puuvillaseid riideid. Suvekleidid õmmeldakse kergesti pestavast ja puhastatavast puuvilla- sest, pool- või täislinasest, matist tehiskiust ja siidriidest. Efektse, silmatorkava kirjaga kangast tuleb päevases tänava- ja tööriivastuses vältida (rannarõivastuseks on see aga kohane). Samuti ei sobi päevaseks kleidiks samet (välja arvatud pesusamet), taft, läbipaistev kaproon, šifoon, pits või mõni muu sädelev, sillerdav ja pidulikult mõjuv riie. Päevaseid kleite ja pluuse ei kaunistata hinna- liste pitside ja tikanditega, säravate ja sädelevate pärl- või helmestikanditega, vaid tagasihoidlikumate vahenditega, nagu kandid, tepingud, seos, nõõrvoldid, tagasihoidlikud matid tikandid, kitsad, jämedad või tihedad pitsid (viimas- test näiteks broderiipits või jäme linane pits jt.). Viimasel ajal, kus pits ja tikandid on üldiselt moes, kipuvad mõned noored liialdama. Sädelevate pärl- või helmestikanditega kleidid, mis õhtusel ajal ja kinnises ruumis on kõigiti koha- sed, muutuvad päeval kantuina maitselt odavaks, labaseks.

Ka selliseid naistöötajaid oleme näinud.

Päeval on sellised kleidid hea tooniga täielikus vastuolus. Kleitide (ka mantlite ja kostüümide) tegumoes välditagu ekstravagantseid (asümmeetrilisi) lõikeid ja rikkalikke pidulikult mõjuvaid drapeeringuid. Talvel on eriti otstarbekas ja mugav kanda seelikut või pihikseelikut. Mitmesugused pluusid, pulloverid või jakid toovad rõivastusse vaheldust ja on mugavad kanda. Pikki ja poolpikki pükse (need sobivad ainult saledatele ja noortele naistele) võib kanda koduste toimingute juures või vastava töö korral ka töökohas, turul sisseoste tehes, reisil ja eelkõige sportimisel või matkal.

Päevaseks kandmiseks tuleb valida lihtsalõikelised ja võimaluse korral madala või poolkõrge kontsaga kingad. Kõrge kontsaga kingi kandes tuleb neis käia kindlalt, loomulikult ja kaunilt. Need kingad pole sobivad pikemaks käimiseks või seismiseks.

Mehed kannavad talvisel ajal tumedamaid, suvel heledamaid ja kergemast riidest ülikondi. Aasta läbi kandmiseks sobib keskmise tumedusega ülikond. Päeval lubavad mehed endile ka värvikamaid ja isegi tugeva kirjaga rõi-

vastusesemeid, olgu see mantel, ülikond, särk, kaelaside, sokid vm. Päeval kantakse sportlikku, kombineeritud või harilikku tänavauelikonda. Pesusametist pükstega sobivad ainult sportlikud kuued või pluusid ja neid kantakse ainult päeval. Päevase ülikonnakuue all võib peale vesti kanda ka villast kampsunit, pulloveri või sviitrit.

Külmal ja niiskel ajal on otstarbekas kanda kautšuktallaga kingi. Tänavakingadeks on sobivamad mustast, pruunist või hallist, suvel ka muudes heledamates toonides harilikust nahast (mitte lakknahast!) jalatsid. Päeval ei kanta õhukesi (peaaegu läbipaistvaid) siidsokke.

Kui suvel palavaga käiakse särgiväel (traksideta muidugi), siis lastakse kaelasidemel vabalt rippuda. Spordisärki kantakse kaelasidemeta. Suvised lühikeste varrukatega kirevad puhkeaja e. nn. nädalalõpusärgid (meil rahvasuus «lõngusesärgid») on mõeldud lühikestel pükstel kandmiseks vabas looduses või suvituskohas. Linna tänavapilti ei sobi need isegi suvel palavaga. Samuti ei ole see kohane riietuse ametiasutuses töötajale, eriti veel seal, kus käib palju külatajaid. Pikkade pükstega kantakse kirjut särki pükste sees.

Mantlit ei sobi kanda, hõlmad valla, vaid see peab olema ikka korralikult nõõbitud.

T ö ö r ö i v a s t u s. Smokingis ja lakk-kingades meest pole me siiani veel tööl näinud, pidulikus kleidis või silmator-kavalt ehitud naistöötajaid aga vahel siiski. Tööl nagu koduski ei sobi kanda vanu, kantud pidulikke rõivaid.

Töörõivastus peab vastama töö iseloomule, olema otstarbekas ja mugav, praktiline ja tagasihoidlik, eriti hästi õhku läbilaskev. Ventilatsioonivaene rõivastus teeb inimese loiuks, sest teatavasti ei hinga me mitte ainult nina kaudu, vaid ka kehapoorid vajavad hingamiseks hapnikku. Töörõivastus ja jalatsid peavad vastama aastaajale ja välistemperatuurile. Inimene ei tohi külmetuda ega ka üle kuumeneda. Viimasel juhul tekib higistamine. Eriti on seda vaja silmas pidada niisugustel töödel, kus inimesel tuleb viibida kas liiga kuumas või liiga külmas ruumis või vaheldumisi mõlemas, samuti niiskes või märjas keskkonnas. Tuleb hoiduda keha ja jalgade märjaks saamisest. Rõivastuse otstarbekusel on oluline osa mitmesuguste, eriti kroonilisteks kippuvate haiguste (nagu reuma jt.) profülaktikas. Uurimused on näidanud, et töötamiseks on kõige soodsam keha ja rõiva vaheline temperatuur 28—30°C.

Kui see langeb allapoole või tõuseb ülespoole, väheneb töövõime.

Tehes külma käes higistama panevat tööd, on kõige otstarbekam kanda villaseid riideid, sest isegi niiskena kaotab villane palju vähem soojendavat võimet kui teised materjalid. Tuule käes töötades tuleb kasutada tihedast materjalist, näiteks impregneeritud riidest ülerõivast. Keskmise või sellest soojema temperatuuri ja higistama paneva töö juures on kasulik kanda kerget puuvillast trikoopesu ja sellel silmkoelist jakki. Silmkoelised (trikoo-) rõivad võimaldavad hõlpsamat higi väljaauramist, samas säilitavad nad temperatuuri maksimumi. Kuumas päikeses käes töötamisel on kõige otstarbekam kasutada heledat, hõredat ja sileda pinnaga, kas linasest või puuvillasest riidest rõivastust. Higistama paneva töö juures on ebatervislik kanda nailonist, kilest või kummeeritud mantlit, sest see takistab peaaegu täielikult higi väljaauramist ja värske õhu juurdevoolu.

Töörõiva otstarbekus oleneb ka löikest. Üldreeglina peab töörõivas olema mõõdukalt avar ja võimaldama vabalt liigutusi sooritada.

Jalanõud olgu mugavad, vabad ja jalale tuge andvad. Viimases osas täidavad hästi oma ülesande saapad või kanda katvad kingad. Naiste tööjalanõud, eriti seismist või liikumist nõudva töö juures, olgu madalad või 2—3 cm kõrguse kontsaga.

Töö on produktiivsem, kui rõivastus vastab töö iseloomule. Vastavalt erialadele on välja töötatud spetsiaalsed töörõivastuse tüübid, mis on kooskõlas ohutustehnika ja hügieeninõuetega.

Näiteks tööline, kes liigub masinate ja mehhanismide vahel, peab tööõnnetustest hoidumiseks kandma raskemini langevast materjalist rõivaid ning vältima rõivastuse juures igasuguseid lahtisi ja rippuvaid osi (pearätiku nurgad, vööpaelad ning laialõikelised varrukad ja seelikud jne.). Rauatehase valukodades ja teistes samalaadsetes kohtades, kus valitseb kuumus ja lendavad metallisädemed, kannab tööline asbestist või nahast tunkesid.

Töötajail, kes puutuvad kokku tervist kahjustavate lenduvate ainetega, on otstarbekam kasutada koreid villaseid (ka puuvillaseid) materjale, mis absorbeerivad gaase. Aias või põllul töötavatele inimestele on sobivamad «ühes tükis» tööülikonnad (püksid rinnaesisega või koos pluu-

signa). Aias või põllul töötaja võib kasutada ka kirevaid materjale, sest rohelise looduse taustal ei mõju need «karjuvalt».

Toiduainete kaupluse müüjatele on kõige otstarbekamad kitlid. Need ei pruugi olla ainult valgest riidest. Nägusad on ka heledates toonides värvilised, nagu helesinine, helehall või -beež. Muudes kauplustes aga võib naismüüja kanda edukalt kitli asemel vajalike taskutega pihikseelikut, mille all saab vastavalt aastaajale kasutada kas pluusi või villast pulloveri. Töö iseloomust olenevalt peab valima ka tööriivaste materjali. See materjal olgu alati kergesti pestav või puhastatav. Tööl, kus pole vajalik spetsiaalne riieus, näiteks mitmesugustes ametiasutustes, kantakse üldiselt päevast riivastust, kuid ka suvel palavaga ei sobi tööruumi liiga avatud, dekolteeritud kleit või pluus. Kui juhtubki, et tuleb otse töölt minna teatrisse või koosviibimisele, siis võib esinduslikku riietust varjata korraliku töökitliga või kanda kleiti, mida saab vastavate lisanditega muuta kergesti pidulikuks.

Need, kes kasutavad liigselt kosmeetilisi vahendeid, peaksid hea tooni seisukohalt lähtudes tööl olema tagasihoidlikumad.

Moe-, kosmeetika- või juveelikaupluse töötajal on punased küüned (kui need sobivad kogu riivastusega), tugevam kosmeetika, ka mõni ehe omal kohal. Mõnes muus kohas, eriti meditsiini alal, toiduainete tööstuses ja kauplustes töötajate juures aga on see eemaletõukav ja groteskne.

Tööriivastuses ei tohi alahinnata ka värvuspsühholoogia osa. Viimase aja uurimused on näidanud, kui võrd suurel määral sõltub töömeeleolu ja tööjõudlus ümbritsevaist värvustest ja nende kombinatsioonidest. Töötajaterohkes ja mürarikas ruumis ning eriti veel seal, kus töö nõuab keskendumist, peab tööriivastus olema nii värvuste kui ka värvus- ja heleduskontrastide poolest võimalikult tagasihoidlik ja rahulik, samas aga ei tohi värvused olla rusuvad ja sünged.

Töötaja välimus vastaku ikka töö iseloomule.

Sportriivastusele esitatavate nõuete, mugavuse, kerguse ja ilu kõrval peab see riivas rahuldama ka kehasoojuse reguleerimist. Inimese kehasoojuse otstarbekal reguleerimisel on määratu suur tähtsus. See annab sportlasele võimaluse kasutada oma energiat maksimaalselt, vältida keha ülesoojenemist või liigset jahtumist. Viimased

nähtused põhjustavad sageli haigestumisi. Spordirõivaste puhul peab iga konkreetse spordiala jaoks tingimata arvestama ka sportlase koormust, eesmärki, mida sportlane taotleb, ja sportimise aega ning kohta.

Kõige laialdasemalt harrastatav spordiala on meil suusatamine. Kuidas riietuda suusatamiseks? Vastates sellele küsimusele, peab kahtlemata vahet tegema sportlase ja asjaarmastaja-suusataja vahel. Tegevspordlase ülikond tehakse nüüd kaproonist, mille vahel on õhuke poroloonikiht. Kantakse ka villast silmkoelist sviitrit ja selle peal tuulekindlast riidest (rips, impregneeritud või purjeriie) pluusi ning samast materjalist põlvpükse. Jalas on villased põlvsokid ja suusasaapad. Slalomist ja mäehüppaja rõivastuvad harilikult soojemalt kui murdmaasuusataja, sest viimane on pidevalt liikumises. Peas kannab võistleja silmkoelist tihedalt vastu pead liibuvat mütsi või nn. «risti».

Asjaarmastaja-suusataja riietus on harilikult lõike- ja värvirikkam. Meeste ja naiste suusarõivastus üldjoontes erineb. Samuti nagu mehed, kannavad naisedki kiillõikelisi, s. o. allapoole kitsenevaid suusapükse, mille sääri on soovitatav lõpetada tihedalt jala ümber liibuva villase patentkoelise osaga. Püksteks kasutatakse tihedat villast või tehivillast trikooriidet, impregneeritud või purjeriie, õhemaat kalevit või pesusametit. Samadest materjalidest võib valmistada ka pluusi. Tuulepluusi materjaliks on siiski soovitatav kasutada tuulekindlat, kuid sealjuures õhku läbilaskvat riidet. Väga otstarbekad on puusadeni ulatuvad tuulejakid, sest lühemad kipuvad liikumisel üles kerkima. Tuulejakid võivad olla lõikelt mitmesugused. Peamiseks nõudeks jääb, et nad ei takistaks liikumist. Varrukad võivad olla otsa pandud, pikendatud õlaga või raglaanlõikelised. Kimonolõige ei ole soovitatav, sest see ei võimalda igas suunas vaba liikumist. Tuulejaki kinniseks on eriti otstarbekas kasutada tõmbelukku. Tuulejakk varustatakse samast riidest kapuutsiga, mille võib teha ka külgenõõbitava. Väga mugavad on silmkoeliste osadega (kaelus, käti- sed) jakid ja pluusid. Eelnevalt kirjeldatud tuulejakkide kõrval võib edukalt kanda ka kalevist või karusnahast veste. Praktiline ja ilus on kanda villasest riidest jaki kaeluses madalakarvalisest karusnahast rinnaesist. Spordikostüümide juurde kantakse ka silmkoelisi villaseid, küll ühevärvilisi, küll kirevaid jakke, mütse, sokke, salle ja

kindaid. Suusatamisel on kõige praktilisemad nahklabakud; mis ei kulu hõõrdumisel nii ruttu ja on vastupidavamad niiskusele.

Suusatamisel ja uisutamisel on oluline, et jalad oleksid soojad. Selleks kantakse saabastes villaseid sokke.

Tennisērōivastus. Tennisemāngu juures on saanud traditsiooniks valge rōivastuse kandmine. Mehed kannavad lühikesi või pikki valgeid pükse, lühikeste varrukatega särki või villast pulloveri.

Naised kasutavad lühikesi pükse või volditud seelikuid. Tennisingade juurde sobivad sokid.

Rannarōivastest on tähtsamal kohal päevitusriided. Need peaks tegema atsetaatsiidist või puuvillasest riidest, sest esimene laseb peaaegu täielikult läbi ultraviolettkiiri, teine aga osaliselt. Päikese toimel tekib nahaalustes kudes D-vitamiin.

Suplemiseks on otstarbekam kasutada heade hügrokoopsete ja elastsete omadustega villast või elastikmaterjalist trikood. Pärast suplust tuleb keha kaitsta liigse jahtumise eest ja vahetada märg trikoo kuiva rōivastusega. Ümberriietumisel on mugav kasutada froteest või šenillist rannajakki, -mantlit või pantšot. Päikesepaistelisse rannapilti sobivad hästi eredavärvilised ja efektse mustri- ning värvikujundusega rōivad. Otstarbekad on mitmesugused kittelkleidid, eriti aga kombineeritud rannarōivad — päevitusülikond, seelik, pluus või jakike. Viimaseid võib valmistada nii, et neid saab kasutada ka suvekleidina.

Kuivade juuste puhul on soovitatav kanda teiste riietega sobivat pearätikut, mida on võimalik mitut viisi pähesiduda, või laiaäärelist kübarat. Viimane varjaks ühtlasi silmi tugevate päikesekiirte eest. Rannariietega nagu spordirōivastusegagi ei sobi kanda ehteid ja kõrgekantsalisi kingi.

Reisirōivastus on lihtne, praktiline, mugav ja tagasihoidlik, sportliku või muu asjaliku tegumoega ning igal juhul korralik. Riidmaterjal valitakse mittekortsuv, kergesti puhastatav ning tagasihoidlikus mustris ja värvuses, näiteks hall, tumebeež, helepruun või üldse sellises toonis, millelt reisitolm välja ei paista.

Mees reisib päevases rōivastuses — spordi-, reisi- või tänavaülikonnas, viimane võib olla ka kombineeritud, s. o. kuub üht, püksid teist värvi. Ülikonna juurde valib ta sobiva ja tagasihoidliku värviga särki ning kaelasideme.

Peas kannab kas baretti, sonimütsi või pehmet viltkaabut. Reisiks sobib sportliku või ulsterlõikega mantel, soojal ajal tolmumantel.

Naine kannab sõidul päevast rõivastust. Sellest ajast, kui loodi kostüüm, on see muutunud ideaalseks reisirõivaks. Suvisel ajal on otstarbekas ka tolmumantel. Mõlemaid täiendatakse kas bareti või tagasihoidliku kübaraga, aga ka rätikut (salli) võib reisil kanda.

Külmal ajal eelistatakse kostüümi asemel kanda mantli all villast päevast kleiti või seelikut ja pluusi, ka džemp-rit. Neid on mugav täiendada villase kootud jakiga. Talvemantli all polegi soovitatav kanda kostüümi, sest see on liiga raske ja rikub kostüümi välimust.

Igal aastaajal sobivad noorele ja saledale naisele pikad püksid, mida täiendatakse sportliku pluusi või pulloveri, spordikingade, lühikese sportliku tegumoega mantli ja baretiga. Suvel palavaga on kohane kanda tagasihoidlikku kleiti. Eredavärviline, kirev lilleline või suuremustriline silmatorkav kleit ei sobi reisiks, samuti nagu helkivast, sätendavast või õhulisest materjalist rõivastusesemed (ainult sall võib olla ka õhuline). Niisama kohatud on sõidul silmatorkavad ja hinnalised ehted. Maitsetu on see, kes ilmub rongi, autobussi, lennukisse või laevale välimusega, nagu läheks ta teatrisse või tantsupeole.

Pikemad automatkad nõuavad vastavat rõivastust. Autorõivastus on tagasihoidlik, praktiline ja otstarbekas, eelkõige tolmukindel. Pikemal matkal kantakse kas nahast või tuulekindlast, tihedast, näiteks impregneeritud riidest mantlit või jakki. Talvel võivad need olla karusnahkse või vatiinoodriga. Peakattena kasutatakse spordimütsi või baretti. Naine võib kanda ka tihedalt pähe seotud salli. Üldiselt sobib autos kanda ka tänavarõivastust.

Reisilaeval kantav rõivastus peab vastama kõigepealt ilmastikule ja laeva iseloomule. Teatud määral ja võimaluste piires arvestatakse ka kaasreisijate rõivastumisviisi. Suurtel luksuslaevadel riietutakse vastavalt päevaajale, s. o. ennelõunal ollakse tänavariietuses nagu linnaski, lõunasöögile ja kellaviiteele ilmutakse pealelõunarõivastuses, õhtusöögile aga isegi õhturõivastuses; sportimisel kantakse vastavat spordirõivastust.

Pealelõunarõivastust kantakse päeva teisel poolel või õhtul kas kohvikus, restoranis, kellaviiteel, teatris,

kontserdil, aktusel, perekondlikul koosviibimisel, sünnipäeval jne.; suveõhtutel kantakse seda ka väljas.

Pealelõunarõivastuse materjal ja tegumood on elegantsem päevasest. Et see on esindusrõivastus, siis võib selle juurde kanda silmapaistvamaid ehteid, nagu rikkalikku käevõru, suure sädeleva kiviga sõrmust, säravat rinnanõela vms. Tekstiilist kasutatakse peenemat villast tehista täissiidi või tehiskiust materjale. (Sametit, välja arvatud pesusamet, ei kasutata.)

Pealelõunal sobib kanda kleiti, kostüümkleiti, seelikut pluusi või ka peenvillase pulloveriga. Viimast võib kaudistada särava klipsi või keega. Kingad on harilikult peenemast nahast ja kõrgema kontsaga. Pealelõunase rõivastusega kantakse ka kübarat, mis peab värvuselt ja vormilt sobima kogu riietusega. Daam võib kübara pähe jätta kohvikus, restoranis, visiidil, ka pidulikult aktusel. Pealelõunarõivastusega ei sobi kandekott. Käekottki valitakse väiksem ja rõivastusega sobivas lõikes ning värvuses.

Mehe d riietuvad samal ajal ülikonda, mille all on ülikonna- või teisest sobivast riidest vest (mitte villane pullover). Särkidest valitakse valge või heledama tooniga ühevärviline. Tumeda, tagasihoidliku kaelasideme kõrval võib kanda ka värvikamat. Kingad on tumedad. (Pruunid kingad ei sobi musta ega tumesinise ülikonnaga.)

Õhturõivastus on saanud oma nimetuse sellest, et seda kantakse õhtul kas teatris, kontserdil, tantsu- või suuremal perekondlikul peol. Olles eriti pidulik, on see kujunduselt ja materjalilt hinnalisem ja rikkalikum kui pealelõunarõivastus. Materjalidest kasutatakse sameteid, hinnalisi siide (taft, šifoon, damast, pits, tüll jne.), kaprooni, brokaati, õhemat peent villast, ka puuvillast jne. Ehted võivad olla silmapaistvad ja rikkalikud, ometi peab siingi hoiduma eri liiki ehetega «üleehitmisest». Ei ole soovitatav kunagi kasutada korraga palju ehteid, vaid väheseid ja hoolega valitud.

Kõrgekontsaliste kingade kõrval kantakse viimastel aastatel õhtul ka täiesti kontsata kingi, mis eriti sobivad pikakasvulistele. Õhtukleidi juurde valitakse väike sametist, brokaadist, taftist, lakk- või seemisnahast jne. käekott. Õhuline, õrn käekott, näiteks kaproonriidest, sobib kõigepealt õrnemast materjalist õhtukleidi juurde. Pärlitest, litritest või tikitud käekotiga täiendatakse vaid ühevärvilist õhtukleiti, ja vastupidi, kirjatud, läikivast või siller-

davast materjalist õhtukleidi juurde valitakse ühevärvi-
line, kas kleidi põhitoonis või sobivas värvuses õhtu-
kott.

Lühike õhtukleit on olenevalt moest kas tavalise kleidi
pikkune või veidi pikem. Ta on pikast õhtukleidist ehk nn.
suurtualetist alati tagasihoidlikum. Viimast kantakse
ainult suurtel vastuvõttudel, ballidel, perekonnapidudel
ning eriti pidulikel teatrietendustel või kontsertidel, mis
toimuvad näiteks mõne kõrge külalise auks või näitleja,
kunstniku juubeli tähistamiseks.

Pikal õhtukleidil kantakse kas pikka õhtumantlit või
-keepi, lühikest õhtumantlit, -jakki, keepi või kasukat.
See peab lõikelt, värvilt ja materjalilt sobima õhtuklei-
diga.

Pikas õhtukleidis daami partner peab olema vähemalt
smokingis. Õhturõivastust kantakse umbes kl. 20-st alates.
Selles ei jalutata tänaval ega avalikes parkides.

Üldiselt algab õhtul kantava naisterõivastuse skaala peale-
lõunakleidist ja lõpeb nõudliku suurtualetiga (pika õhtu-
kleidiga).

Mehed on õhtul riietatud tumedasse, pidulikku ülikonda
või smokingisse, viimast kantakse umbes kl. 20-st alates.
Särk on valge, kaelaside — tagasihoidlik, must, hõbehall,
valge). Kingad ja sokid on tumedad.

Piduliku rõivastuse valimisel peab eriti arvestama ümb-
rust, meeolule, pidulikkuse astet ja kellaega.

Pidulik ametlik üritusel, nagu aktusel, dip-
lomi või väitekirja kaitsmisel, diplomi, aukirja vastuvõtmi-
sel, näituse avamisel jne. kantakse peamiselt pealelõuna-
rõivastust. Naisel on selleks pealelõunakleit või -kostüüm,
mis on nii tegumoelt, värvilt kui ka kaunistustelt äärmis-
elt tagasihoidlik. Mehed riietuvad musta või tumesinisesse
(üldse tumedasse) ülikonda, sinna juurde kuulub valge
särk, mustad kingad, soliidne, tagasihoidlik (enamasti
tume) kaelaside ja tumedad sokid.

Teatrisse või kontserdile minnes rõivastatakse
samuti vastavalt ümbrusele ja meeolule. Näiteks süm-
fooniakontserdil valitseb tõsine ja pidulik meeolule, mil-
lega on kooskõlas tõsiseilmeline (mitte kirev, vaid rahu-
lik ja rangema löikega) pidulik kleit. Estradikontserdile
aga võib minna ka «edevamas» riietuses.

Tavalisele argipäevasele etendusele ilmub naine esindus-
likus puhkepäeva- või nn. pealelõunarõivastuses, mis ei

ole kireva mustriga. Mees kannab siin tavaliselt tumedamat tänavaülikonda. Spordiülikond oleks vastuolus seni maksvate rõivastusreeglitega, samuti teatris, kontserdil või aktusel valitseva meeoluga. Esietendusele sobib ilmuda ka lühikeses õhtukleidis, mis ei ole liiga avaralt dekolteeritud.

Tantsupeol klubis, kultuurimajas, perekonnas või mujal kantakse mitmesuguseid kleite, nagu pealelõuna-, tantsukleiti, lühikest õhtukleiti, ka pidulikku seelikut õhtupulloveri või -pluusiga. Kõik oleneb ümbrusest, meeolust, võimalustest. Kui tantsukleidi juurde kuulub jakk, siis pannakse see enne tantsima minekut toolistmele ega dekoreerita sellega toolileeni. Tantsuks on otstarbekas avara seelikuga kleit. See liik pidulikku rõivastust lubab suuri võimalusi nii materjali, värvuse kui ka tegumoe valikul. Tantsukleit võib olla dekolteega või isegi õlapaelteta. Materjalina kasutatakse kangaid alates puuvillastest ja lõpetades kõige hinnalisematega. Ka värviskaala on lai, sest kus siis mujal võibki nii igas värvuses silledada kui mitte meeolukal tantsupeol.

Mehed riietuvad tumedasse ülikonda või pidulikku õhturõivastusse. Suvisele tantsupeole minnakse suverõivastuses. Toimub tants vabas õhus, kantakse tavalist puuvillast või lihtsamast siidist suvekleiti, millega ollakse soojal ajal päevalgi. Ehetest sobivad siia vaid tagasihoidlikumad (pärlirida, klips, kett või lihtne käevõru).

Mehed kannavad nii ühevärvilist kui ka kombineeritud suveülikonda (näit. heledad püksid, tume kuub). Siin võib kanda ka heledaid suvekingi.

Külalastusel kantav rõivastus sõltub koosviibimise iseloomust. Põhireeglüks on, et tumedas tänavaülikonnas mees ja pealelõunakleidis naine sobivad igale koosviibimisele. Eelkõige ei tohi rõivastuses esineda lohakust.

Ametlike ja suurte pidude puhul märgitakse nõutav rõivastus kutsele alla nurka. (Kirjalik kutse viitab juba isenesest pidulikule koosviibimisele, mis lubab nii naisel kui mehel ilmuda õhturõivastuses.) Võõrustaja ise valib endale alati nüansi võrra tagasihoidlikuma rõivastuse kui on külalistel. Taktiküllane perenaine ei püüa oma tualetiga varjutada külaliste rõivastust, teiselt poolt — ta ei solva neid ka oma hoolitsemata välimusega.

Kunagi ei eksi see, kes valib tagasihoidliku tualeti. See aga, kes ilmub väikesele koosviibimisele või tagasihoidli-

kult rõivastatud seltskonda uhkes tualetis, võib ennast naeruvääristada. Seltskondlik koosviibimine ei ole moe-demonstratsioon.

Pulmarõivastus. Registreerimisel viibijate rõivastus võib olla väga lihtne, kuid seejuures korralik ja vastavalt sündmusele diskreetne (suur dekoltee, paljastatud käsi-varred, lõhikuga seelik, pealetükkivalt läbipaistev kleit või pluus vms. ei ole kohane ei pruudile ega külalistele). Pruudil ja naiskülalistel võib olla elegantne tänava- või pealelõunakleit. Kui pruut kannab tänavakleiti või -kos-tüümi, siis ei sobi naiskülalistel tulla pealelõunakleidis. Mehed (ka peigmees) on sel puhul korralikus (tumedas) tänavälikonnas. Pruudil on käes pruudikimp. Järgneb registreerimisele pulmapidu, siis kannab pruut pulma-kleiti ja peigmees pidulikku ülikonda.

Pruudikleit ei tarvitse olla traditsiooniliselt valge. See võib olla ka värviline, kuid hele, igatahes mitte kirju. Vastavalt moele ja figuurile kasutatakse mitmesuguseid materjale ja tegumode. Pruudikleit peab mõjuma vastavalt sündmusele pidulikult, kuid olema sealjuures tagasihoidlik. Kui kleidil on lühikesed varrukad, siis võib kanda selle juurde sobivaid kindaid.

Pruudi rõivastuse iseärasuseks on õhulisest, õrnast mater-jalist või lilledest pärg, kroon, diadeem jne. Pruut võib kanda ka traditsioonilist valgest tüllist, kaproonist või õrnast pitsist väikest loori, kuid ka selles küsimuses jäl-gitagu moodi.

Külaliste rõivastus oleneb noorpaari rõivastusest. Siin nõuab takt, et külaline ei püüaks oma tualetiga varju jätta noorpaari, eriti muidugi nooriku rõivastust. Samal ajal on aga nõutav, et külalised austaksid noorpaari oma elegantse rõivastusega. On kombeks, et neiud ja noored naised riietuvad heledasse või värvirõõmsasse kleiti. Vanemad tüsedama figuuriga naiskülalised on sunnitud muidugi valima endale sobivaid tumedamaid värvusi. Musta pidukleiti kaunistatakse rõõmsavärvilise salli, lillekimbu või särava ehtega, et see ei mõjuks rõõmsa sündmuse puhul süngena.

Ja lõpuks — laitmatu välimus ning taktitunne väljendub ka eale vastavas rõivastuses. Viimases küsimuses eksivad tavaliselt üksnes noored, sellepärast on otstarbekas pea-tuda noorte rõivastusel.

NOORTE RÕIVASTUS

Viimasel paaril aastakümnel on üle maailma pööratud erilist tähelepanu noorte rõivastusele, mida püütakse kujundada nende psüühikale ja tegevusele vastavaks. Noorte rõivastus on nüüd värske, siluett rahulik ja selge, värvused rõõmsad, muster elav ja materjal praktiline.

Neidude rõivastus (umbes 15.—19. eluaasta vahel). On arusaadav, et 15—16-aastane rõivastub tütarlapselikumalt kui 17-aastane ja üle selle. Üldiselt aga sobivad noortele (vastavalt tüübile) eredad ja heledad värvid, nagu punane, kollane, säravroheline, valge, roosa, helesinine ja kõik teised küllastunud või õrnad ja puhtad toonid. Tumedat rõivastust elustatakse heledate lisanditega (krae, müts, sall jne.). Valitakse väiksemakirjalisi, mitte ekstravagantsete mustritega kangaid. Noortele sobivad kerged ja õhulised materjalid. Raskelt langevad ning hinnalised kangad (paksud siidid, pansamet, brokaat, pits jne.) ei ole noortele kohased. Pesusamet sobib nii päevaseks kui pidulikuks kleidiks. Üldiselt ömmeldakse tänapäeval noorte rõivad odavamast materjalist, sest noorte kasv ja figuur muutuvad kiiresti. Tähtis on, et rõivastus oleks otstarbekas ja mitmekülgsest kasutatav.

Eelkõige muretsetagu sobivad rõivad päeval kandmiseks. Pidulik kleit jääb sageli kappi rippuma ja sellest kasvatatakse kiiresti välja. See on asjatu raharaiskamine ja noortes edevuse kasvatamine. Kuid on veelgi halvem, kui päevaseks rõivastuseks sobimatut pidulikku kleiti kantakse koolis, tööl või kodus.

Noored armastavad rõivastuses vaheldust. Selles mõttes on neile praktilised kombinatsioonid võimaldavad rõivastusesemed.

Noore neiu garderoobis on praktilise ja asjaliku löikega mantel, mille muretsemisel jälgitakse muidugi ka moejoont. Karusnahksed kraed on tagasihoidliku löike ja madalama karvaga. Hõbe- ja sinirebasekraed nagu muudki hinnalisemad nahad ei ole noortele kohased. Peakatetest sobivad noortele mitmesugused dekoratiivsed, rõõmsavärvilised või kirevad kootud mütsikesed, baretid, kaaprid või kapuuts. Ka tagasihoidliku vormiga kübar on noorele kohane.

Saledale tütarlapsele ja neiuks on mugavaks ning sobivaks rõivaks spordiväljakul, matkal, kodus või tööl pikad

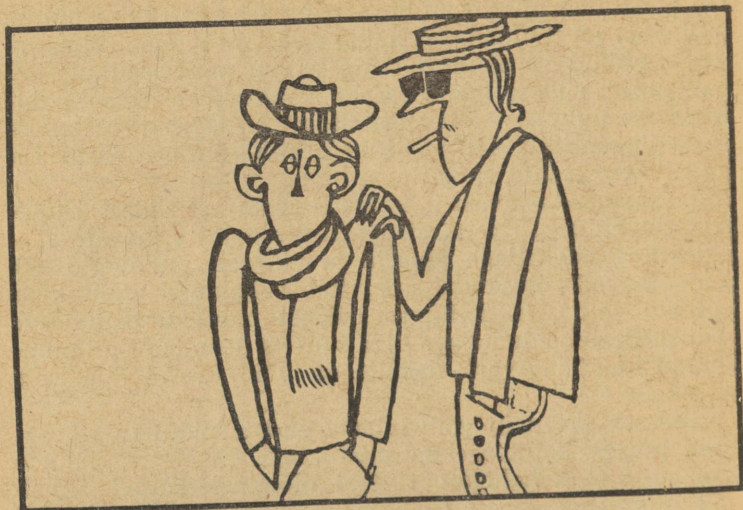
või poolpikad püksid, millega kantakse sportlikku pluusi, pulloveri või tuulepluusi. Häid varieerimisvõimalusi annavad seelikud ja pluusid. Muretsetagu paar seelikut: üks paksemast riidest igapäevaseks kandmiseks, teine pidulikumaks puhuks — õhemast riidest. Eriti hästi sobib noorele plisseeritud või volditud seelik, ühtlasi püsib see enam-vähem alati moes.

Mitmesugused odavast ja kergesti pestavast riidest (satäänist, popeliinist, ripsist, sitsist, sefiirist jt.) erinevate värvide ning mustritega pluusid ja villased pulloverid või jakid toovad rõivastusse soovitud vahelduse. Pidulikuks puhuks võib teha kallimast riidest piduliku tegumoega pluusi. Peab hoiduma aga liiga suurest dekolteest nii pluusil kui kleidil. Avara dekolteega võib noorel olla vaid suvekleit.

17—18-aastane neiu võib lubada endale piduliku rõivastuse juurde ka kõrgekontsalisi kingi. Et mitte rikkuda kõnnakut ja kehahoidu, ei tohi üleminek kõrgele kontsale olla järsk. Konts peab kõrgenema järk-järgult. Nii näiteks kannab 15—16-aastane neiu pidulikul puhul madala kontsa kõrval ka pookõrge kontsaga kingi.

Noortele sobivad ainult tagasihoidlikud ehted: pärlikee, sõlg, peen ilukett, tagasihoidliku kiviga sõrmus või klips. Kleiti kaunistav lillekimp valitakse väikeseõieline ja õrn — kannikesed, maikellukesed jt. Noorele on kohane lihtne ja loomulik soeng. See peab muidugi harmoneerima näokujuga. Eredaks lakitud küüned ei sobi ühelegi neiuale isegi pidulikul puhul.

Noorukitele (15.—19. a.) sobib sportliku joonega rõivastus. Isegi pidulike ülikondade tegumoes kasutatakse sportliku rõivastuse elemente: pealeõmmeldud taskuid, viltuseid taskuklappe jne. Päevaseks rõivastuseks on väga praktilised spordi- ja tuulepluusid. Talvel sobib kanda poolpikka impregneeritud riidest kattega talvepalitut, millel on lambanahkne krae. Ka mütsi võib teha samast nahast või kanda sobivas värvuses baretti või soni. Kaabu igatahes selle juurde ei sobi. Pealegi on kaabu eelkõige täisealise peakate. 17—18-aastane kaabut kandev nooruk eksib väga, kui arvab, et ta näib selles soliidsem, vanem. Tavaliselt on tulemus hoopis vastupidine — kaabu alt näib ta nagu isegi lapselikumana. Sageli eksivad noorukid ka moeküsimustes. Taotledes moodsat välimust, pakuvad nad üle ja mõjuvad seetõttu keigarlikult. Nii näiteks suvi-

Sageli eksivad noorukid ka moeküsimustes.

seid särke, mis on kuuma ilmaga tõesti väga otstarbekad, ei sobi teha valimatult igasugusest riidest. Linnas kantakse värvuselt ja kirjalt tagasihoidlikke särke, vabas looduses aga võib lubada ka kirevamaid, sest seal ei eraldunad nii silmatorkavalt ümbrusest. Suvel palavaga on noortel otstarbekas kanda kas pesusametist või tugevamaast puuvillast riidest lühikesi pükse ja sandaale.

Õpilaste rõivastus. Enamikes õppeasutustes on ette nähtud koolivorm. Vähemalt kooliruumides viibides peaksid kõik õpilased seda kandma. Klassis viibib tavaliselt 30—40 õpilast. Kui iga õpilane kannaks, näiteks talvel, erineva ja ereda värvusega kootud jakkigi, kui-võrd väsitavalt mõjuks selline kirevus nägemisorganitele! Selle tagajärjel väsiks õpilane kiiremini ja ta tähelepanu muutuks loiuks. Ühtlase rõivastuse kandmine on juba sellepärast otstarbekas. Teiseks jätab ühtlases rõivastuses koolipere ilusa, korrektse ja rahuliku mulje. Koolivorm on ühtlasi esimeseks väliseks distsipliini ja kollektiivsuse tunnuseks, seepärast peab koolivormi kandma väarikalt. Ka koolipidudel on nägus kanda vormikleiti.

Kõrgemate õppeasutuste üliõpilased, kellel ettekirjutatud vorm (välja arvatud peakatted) puudub, peaksid loengutel kandma värvide ja lõigete poolest tagasihoidlikku rõivastust.

Noored rõivastugu nii, et nad ise tunneksid end mugavalt ja jätaksid ka teistele hea mulje. Need noored, kes iga hinna eest taotleavad täiskasvanu välimust ja käitumist, ei tea, kui koomiliselt ja kurvalt nad mõjuvad. «Daamitsemise» ja «täismehetsemisega» reedavad nad vaid oma puudulikku kasvatust ja halba maitset.

Paari puhul (mees ja naine, kaks sõbratari või sõpra) peab mõlema rõivastus omavahel sobima. Ei ole ilus, kui üks partneritest on pealelõunarõivastuses, teine aga õhtuses või kui naine on õhtuetaletis, mees aga tänavauilikonnas.

Vahel võib juhtuda, et ei teata, missugune rõivastus sobib antud olukorrale. Kindlam on alati otsustada lihtsama kasuks, sest lihtne, tagasihoidlik ja elegantne rõivastus ei tekita kunagi endale ega teistele piinlikkust. Võib kanda hinnalisi rõivaid elegantsita ja mõjuda puiselt, kohmakalt või isegi labaselt ning olla lihtsas odavas rõivastuses elegantne. Kõik oleneb kandjast ja rõivaste sobivusest kandjaga.

Maitse, hea välimus ja viisakus ei väljendu üksnes riiete valikus, vaid ka nende korrashoius ning viisis, kuidas neid kantakse. Korraliku, puhta rõivastusega väljendame lugupidamist kaasinimeste vastu. Ka korralikult paigatud ja nõelutud rõivad tunnistavad korrameelt. Et olla laitmatu välimusega, peab oskama hoolitseda oma rõivaste eest.

Mitte ainult ülerõivad, vaid ka pesu ja jalanõud olgu korras. Puhastamata või viltutallatud kingad jätavad inimesest halva mulje. Niisama inetud on naisel lohakalt jalga tõmmatud või poripritsmeid täis sukad, kuigi tänavad on möödunud vihmast juba kuivad. Puuduv nõop, supiplekk või mõni muu korratus riietuses ei ole vabandatav ka poissmehele.

Kindad. Kui mantli, kostüümi või tänavakleidi juurde kantakse kübarat, siis peavad käed olema kinnastatud. Ka paljapäi käies kantakse kindaid isegi suvekleidiga, kuid sel puhul ei tohi unustada, et neid võib kanda ainult siis, kui on sukad jalas.

Õhturõivastuse juures kantakse õhemast materjalist, nagu glaseenahk, kaproon, peenest siidniidist filee jne. kindaid.

Tantsu ajal võib kindad kätte jätta, söömisel tuleb need aga tingimata ära võtta. Kinnastatud käega võib tõsta vaid klaasi, pokaali. Naine võib teretada kinnastatud käega, kui kinnas on õhuke ja raskesti käest võetav. Neiu ulatab eakamatele tuttavatele kinnastamata käe.

Taskurätik olgu puhas ja mitte kägardatud. Meeste taskurätik on naiste omast suurem ja tagasihoidlikuma mustriaga. Higist nägu ei pühita energiliste liigutustega, vaid tupsutatakse taskurätikuga. Naiste taskurätikud on väikesed, õrnemast materjalist ja väga erisuguste kaunistustega. Nii värvuselt kui ka materjalilt peaksid need olema kooskõlas kogu rõivastusega. Taskurätik pannakse taskusse või käekotti vabades voltides ega murta seda pärast tarvitamist triikimisjoonte järgi kokku.

KOSMEETIKAST

«Kõik naised, ükskõik missugusest seisusest või vanuses, kes Inglismaal pärast käesoleva seaduse andmist võrgutavad mõnda Tema Majesteedi kodanikku parfüümi, minikide, iluvahendite, valehammaste, kõrgete kontsade jne. abil ja ahvatlevad abielluma, langevad sama karistuse alla kui nõiad ja teised niisugused kurjategijad, ja sellised abielud loetakse pärast süüdimõistvat otsust tühistatuks...» Eksiarvamuste ärahoidmiseks peab kähku lisama, et niisuguse seaduse võttis Inglise parlament vastu XVII saj. algul. See ülimalt puritaanlik suhtumine kosmeetikavahendeid tarvitavatesse naistesse oli ajaloos vist ainulaadne. Igatahes on mitmesuguseid «võrgutamishendideid» kasutatud nii enne kui ka pärast seda seadust. Juba rohkem kui 4000 aastat tagasi oli Egiptuse ülikute käsutuses hulk erilõhnaga õlisid ja mitmesuguseid minke. Rafineeritud rooma patriitsitar tõmbas oma kulmukarvad üle söestunud sipelgamunadega ja värvis huuli kinaveri, menniku ning isegi plii ja krokodillisõnniku seguga! Roomlased leiutasid muinasjutulisi meetodeid oma näo ja keha kaunistamiseks.

Ühes Rooma riigi lagunemisega kadus kauaks minkimiskunst, et puhkeda taas õitsele XII sajandil.

XVI saj. lõpul Prantsusmaal, Henri III ajal, ei jäänud mehed minkimiskunstis ja parfüümide tarvitamises naistest sugugi maha. Louis XV ajal aga polnud minkide ja

parfüümide tarvitamisel enam otsa ega äärt. Samal ajal elas Prantsuse õukond äärmiselt räpaselt, tundmata isegi kümblust. Siis mõisteti kosmeetika all puudrite, minkide, lõhnaõlide ja muude ilustusvahendite ohtrat ning osavat kasutamist, mis vastas tolle aja ilumõistele. Kosmeetika oli luksus.

Tänapäeval põhineb kosmeetika (iluravi) hügieenil. Hügieen aga on õpetus inimese tervise säilitamisest.

Hügieeninõuete täitmisega, s. o. tervise säilitamisega, püsib inimene kauem noor, värske, töövõimeline ja seega ilus. Et säilitada tervist ja järelikult ka ilu, on vaja iga päev täita kõige algelisemaid hügieeninõudeid, ja need on: hoolitsemine ihu, hammaste, juuste ning rõivaste (muidugi ka elu- ja tööruumide ning ümbruse) puhtuse eest; töö, puhkuse ja une reguleerimine ning füüsiline treening.

Kes tahab säilitada oma keha kaunina ja vaimu värskena, peab eluviisides olema korralik ja mõõdukas. Ei aita mingi kunstlik ilustusvahend, kui inimene selle asemel, et pärast päevast tööd jalutada või sportida värskes õhus ja magada end korralikult välja, veedab pooled ööd lõbusas seltskonnas või tantsupõrandal.

Korrapärane, eriti keskööeelne uni on kõige parem kosmeetikavahend. Korrapäratutel kellaaegadel magaminek nõrgestab organismi ja uni ei saavuta vajalikku sügavust. Enne magamaminekut soovitatakse jalutada värskes õhus. Magamisruum peab olema hästi õhustatud. Ei tohi ka unustada, et ööks on ebatervislik koormata seedeelundeid, seepärast tuleb süüa umbes kaks tundi enne magamaminekut. Voodipesu, samuti kui ihupesugi, peab olema puhas. Musta pesusse koguneb mitmesuguseid mikroobe. Ei ole tervislik magada päeval kantavas pesus.

Eespool nimetatud tervishoiunõuetega on samaväärne isiklik puhtus, s. o. keha (näo, juuste, käte jne.) eest hoolitsemine, mis ongi tänapäeva olulisim kosmeetika. Kosmeetikaalast kirjandust on meil ilmunud ammendavalt nii perioodikas kui ka eriväljaannetena.

Tänapäeval on nii kosmeetikavahendeid kui ka -meetodeid, alates naturaalsest ja lõpetades kirurgilistega, niivõrd palju, et kosmeetika moodustab soliidse arsitedusharu. Enne kui hakata loetud kirjanduse põhjal ise näiteks oma näonahka ravima, tuleks siiski pöörduda selle oma-

duste kindlakstegemiseks ja konsultatsiooniks arsti-kosmeetiku poole.

Ehkki inimese ilu väljendub põhiliselt tervises, ometi võib hügieenilise iseloomuga kosmeetiliste abinõude kõrval rõhutada ilu ka kunstlike kosmeetiliste vahenditega (puuder, huulepulk jt.), muidugi eeldusel, et neid tarvitatakse maitsekalt ja taktitundeliselt. Järgnevalt on peatutud vaid puhtesteetilistel ja ka viisaka käitumisega seosesolevatel kosmeetikaküsimustel.

N ä g u kui vaimumaailma peegeldaja on ühtlasi ka inimese ilu kõige tähtsamaks väljendajaks. Näos ilmnevad kõige kiiremini vananemise tundemärgid: kortsud, kortsukesed ja jume kaotus. Eriti on naised huvitatud värskelilmelise välimuse säilitamisest. Lähtudes nii kosmeetika kui viisakuse nõudest, peaks iga ema õpetama oma last vältima grimasse — neid näoilu suurimaid vaenlasi, kortsude ja kortsukeste tekitajaid.

H a m b a d. Hoolitsetud, värskel näo juurde kuuluvad ka hästi korrashoitud hambad. Olgu nägu kuitahes ilus, ta kaotab palju oma võlust, kui hambad on jäetud hoole tusse. Pealegi võivad vigased hambad põhjustada mitmeid haigusi, nagu reumat, südame ja neerude kahjustusi, närvipõletikke jne.

J u u k s e d ja **s o e n g.** On tuntud tõe, et inglannadel on ilusad juuksed. Inglannad ütlevad, et võlgnevad selle eest tänu harjale, millega nad juba maast-madalast on harjunud juukseid mitmes suunas iga päev pool tundi harjama. Kammid ja harjad peavad alati olema puhtad ja ainult isiklikuks tarvitamiseks, nii nagu hambahari ja muud pesemisvahendid. Pole viisakas laenata kammi. Küsib keegi seda ajutiseks kasutamiseks, ja kui puudub desinfitseerimisvõimalus, võib julgesti vastava põhjendusega keelduda andmast.

Mis puutub juuste värvimisse, siis see, kellel tekib niisugune mõte, peaks eelnevalt põhjalikult kaaluma, kas soovitud värvus talle sobib. Harva näeb värvitud juukseid, mis on kooskõlas inimese näonaha värvusega. Kõige parema kooskõla annab tavaliselt ikka oma loomulik juuksevärvus. Õhukesti pehmeid juukseid on isegi kahjulik värvida. Eriti ettevaatlik peab olema vesinikülihapidiga, sest see kuivatab pikapeale juuksed ja muudab need elutuks. Värvitud juukseid peab kahekordse hoolega toitma ja hooldama.

Ilusad ja korrastatud juuksed on kauneimaks ehteks. Näiteks korraliku soenguga naine näib ka tagasihoidlikus, lihtsas riietuses hoolitsetud, isegi pidulik. Korrastamata juuksed aga rikuivad kõige esinduslikuma rõivastuse. Soeng ja riietus peavad omavahel sobima ka stiililt. Mehed, kelle lõug on nagu kõrrepõld, ei näita üksnes oma lohakust, vaid ka hoolimatust kaasinimeste suhtes. Endast lugupidaval mehel on nagu kõrrepõld, ei näita üksnes oma lohakust, vaid ka hoolimatust kaasinimeste suhtes. Endast Käte hooldest. «Tööst pühitsetud käsi», nagu ütleb nii ilusasti George Sand, tuleb austada. Ja meie ühiskond teeb seda. Tööst pühitsetud käed ei tarvitse aga olla karedad ja punased.

Kauneid käsi ei leidu küll kuigi palju, kuid puhtaid ja hoolitsetud käsi võib omada igaüks.

Kõige enam pesemist vajavad käed. Endastmõistetavalt peseb inimene käsi enne söömist, enne toiduvalmistamist ning ilmtingimata pärast tualetiruumi kasutamist. Tuleb hoolikalt pesta ja puhastada ka küünealuseid, sest sinna kogunenud mustus on pisikute taimelavaks. Künnteile on kõige soodsam, kui neid pesta küüneharjaga, sest kaapi-des neid, eriti veel terava metallist küünepuhastajaga, võib küüsi vigastada ja veelgi suurendada pisikute «eluruumi».

Küüsi lühendatakse viilimisega, sest lõikamisel võivad need murduda. Murdub üks küüs, tuleb viilida teisedki niisama pikaks, sest ebaühtlase pikkusega küüned ei näi kuigi kaunid. Kõige ilusam on ovaalne või mandlikuju-line küüs, mis pole liiga pikk. Inetuna, justkui mõne röövlinnu küünised, mõjuvad ülipikaks kasvatatud küüned, eriti veel siis, kui need on veripunased. Kõige ots-tarbekam on jätta küüs nii pikaks, et see katab sõrmeotsa kõrgeimat tippu. Sel puhul ei muutu ka küüne peafunkt-sioon — sõrmeotste kaitse — illusoorseks.

Mis puutub künnte lakkimisse, siis on see maitseasi. Kau-nilt viilitud, puhtad ja lakkimata terved küüned mõjuvad võrratult ilusamini kui lohakalt lakitud. Tuleb valida sel-line lakk, mis oleks kooskõlas nii huulte kui ka rõivaste värvusega. Ehkki tumepunane lakk teeb sõrmeotsad näi-liselt saledamaks ja käsi mõjub valgemana, nõuab see kaunist, hoolitsetud kätt ja vastavat rõivastust.

Küüned vajavad õhku, seepärast on tarvis lasta neid vahetevahel puhata. Ärgu lakitagu neid vahetpidamata.

Äärmisel juhul peetagu vahet vähemalt üks öögi nädalas.

Ja lõpuks, kes tahab hoolitseda oma käte korraliku välimuse eest, peab töö juures, mida on võimalik teha kindlasti, kandma töö spetsiifikale vastavaid kas kummist, nahast või riidest kindaid.

Et küünealused ei määrduks mustast tööst (kui pole võimalik kanda kindaid), vajutatakse küüned enne tööleasumist seebisse, mis kaitseb neid määrdumisest.

Puuder, mink, huulepulk, kulmutušš. Kunstlike kosmeetikavahendite liialdatud tarvitamine ei tee kunagi inimest ilusamaks. Kelle nägu on juba iseenesest matt, peaks puuderdamist vältima, sest alalisest puudri tarvitamisest ja selle hooletust kõrvaldamisest näolt ummistuvad poorid. Selle tagajärjel ei saa nahk enam korralikult funktsioneerida ja muutub lõdvaks ning kuivaks, mistõttu tekivad peagi inetud kortsud. Nõuab aga nägu puuderdamist, tuleb seda teha hoolikalt ja teadlikult.

Puudri värvus valitakse tooni võrra tumedam kui nahk. Puudrit ei tupsutata otse näonahale, vaid nägu võitakse eelnevalt kergelt kreemiga. Viimanegi valitakse teadlikult, vastavalt oma näonahale. Puuder tupsutatakse näole kergelt. Puuderdamiseks on kõige hügieenilisem tarvitada vatti, mis igakordse tarvitamise järel tuleb ära visata. Hästi puuderdatud näol ei ole näha puudrijälgi, sest ka puuderdatud nägu peab mõjuma loomulikuna. Ülearune puuder kõrvaldatakse uue puhta vatitükikesega. Päeval puuderdatakse võimalikult vähe, öhtul veidi enam, sest öhtuses valguses ei paista puuder nii välja, kuid nüüdki ollakse sellega tagasihoidlik. Enne magamaminekut, olgugi et ollakse vahel unine ja väsinud, tuleb puuder tingimata näolt kõrvaldada.

Minkimine nõuab suurt oskust ja asjatundlikkust, sest minkija peab teadma, mis talle sobib, mis mitte. Tänapäeval mingitakse vaid öhtutualeti puhul, sest elektrivalgusel võib nii mõnigi nägu näida kahvatuna, diskreetselt jumesatuna aga muutub ilmekamaks.

Kelle huuled on juba loomulikult punased, sel pole mingit mõtet rikkuda neid huulepunaga. Peab aga keegi otsima abi huulepulgalt, valitagu see näo, juuste ja ka riiete värvusega sobivalt. Üldreeglina sobib heledanahalisele blondile porgandipunane (oranžikas), kinaver ja soe roosa (kollakasroosa) huulevärvus. Tumedanahalisele blondile

sobib kinaver ja kirsipunane, heledanahalisele šataänile või brünetile — keskmine roosa, kirsi- ja vaarikapunane, kärmiinpunane ning lillakaspunane, tumedanahalisele brünetile on soodsad kirsi-, tume- ja lillakaspunane. Punasejuukselisele sobib kõige paremini vaid huuli toonitav örn värvus või pruunikaspunane. Päevitunud näoga on hästi kooskõlas puhas punane, külm roosa (sinakas) või lillakaspunane aga mõjub siin eemaletõukavana.

Huulte värvi peab sobitama ka rõivastusega. Näiteks korallpunase kleidi juurde oleks vale värvida oma suu kirsi- või isegi lillakaspunaseks. Punastes toonides rõivastuse või eriti näo läheduses olevate samades toonides rõivastusliandite korral valitakse huulevärv väga tähelepanelikult. Rõivastuse punane toon peab korduma huultel kas samas, tugevamas või nõrgemas astmes. Ükskõik, millist värvi ka ei kasutataks, peab teadma, et päeval ollakse huulepunaga tagasihoidlikum, õhtul aga (elektrivalgusel) võib huuli rõhutada tugevamini. Neoonvalguse (kunstliku päevavalguse) juures peab olema ettevaatlik, sest selles valguses omandavad lillakaks värvitud huuled haiglase välimuse. Igal inimesel on loomulik suukuju kõige paremini kooskõlas tema isiksuse, tüübiga, seepärast on ohtlik anda suule vägivaldselt mingit muud kuju. Kunstlik, tüübile võõras suu rikub inimese välimuse, pealegi ei suuda ka tugevaim ülemaalimine varjata suu loomulikke piirjooni. Lubatav on vaid üksikute tagasihoidlike võtete rakendamine, et tekitada silmapetet. Näiteks, kui jätta värvimata suunurgad, võib suud näiliselt vähendada. Muidugi ei tohi värvuse üleminek olla järsk. Et suu mõjuks plastilisemalt, võib ülahuult rõhutada veidi tugevamini kui alahuult. Seda süütut «kavalust» võib tarvitada eelkõige siis, kui alahuul on võrreldes ülahuulega liiga tugev. Alahuule toonitamine aga muudab ovaalse näo jooni ilmekamaks. Niisama inetult nagu üle piirjoonte valguv suu või liiga tugev «maalimine» mõjuvad ka huulepunast koloreeritud hambad ja sigaretiotsad. Huulepulka ei laenata ega laenutata.

Kulmutu šš valitakse samuti vastavalt oma näovärvile. Brünett võib oma kulme ja ripsmeid rõhutada musta tušiga, šataän valib aga peamiselt pruuni tuši. Blond võib tarvitada ainult pruuni (heledam), sest must otse karjub ta näol. Ka punasejuukselisel on kohane vaid pruun. Ehkki hea välimus tõstab enesetunnet, ometi ei hoolitseta

selle eest avalikkuses. Kõik, mis puutub kosmeetikasse, alates juuste kammimisest ja lõpetades küünte puhastamisega, tehakse kodus, kosmeetikasalongis või juuksuriäris. Seltskonnas kasutatakse selleks tualetiruumi või silmapilku, kui ollakse üksi.

Lõhnaõli kasutatakse nii, et selle lõhn oleks aimatav, mitte aga tuntav. Iga inimese nahal on oma spetsiifiline lõhn. Ihulõhn ja lõhnaõli peavad moodustama meeldiva kooskõla. Seepärast on soovitatav lõhnaõli muretsemisel hõõruda seda käeseljale ja lasta pisut seista, et siis seda aistida. Peale selle valitakse lõhnaõli vastavalt oma tüübile. Heleda, õrna naisolevusega on kooskõlas kerge, õrn lõhnaõli; tumeda ja temperamentsega aga raskem, teravam, sportlikule tüübile sobib ainult karge lõhn. Kõige neutraalsem ja kõige tagasihoidlikum on kolmekordse kõlni vee või lavendli lõhn. Neid võivad kasutada kõik. Mehed ja noormehed tarvitavad üksnes lavendliõli või kolmekordset kõlni vett. Neile ei ole kohane ükski lõhnaõli, eriti veel lillelõhnaline.

Ka noortele neidudele sobib kõige paremini kolmekordne kõlni vesi, mis on ühtlasi hea desinfitseerimisvahend. Hoolitsetud välimus on kooskõlas viisaka käitumise nõuetega. Niisiis tänapäeva kosmeetika pole mingi moealpus või luksus, vaid üks viisakuse väljendusi ja kultuurse inimese igapäevane vajadus säilitada oma keha tervena ja kaunina.

*

Kokkuvõtteks võib öelda, et rõivastus ja kosmeetika ei tee veel inimest kauniks, kui inimese vaimne areng ja tema käitumine kaasinimeste ning kogu ümbruse suhtes jätab soovida. Tuletagem siin veel kord meelde A. Tšehhovi mõtet: «Inimeses peab olema kõik ilus: nägu, rõivastus, hing ja mõtted...»

SISUKORD

1. KÄITUMISKULTUUR JA INIMISIKSUS	7
Käitumiskultuur	7
Käitumisreeglid minevikus ja olevikus	10
Mõningatest iseloomujoontest	16
Positiivseid iseloomujooni	17
Taktitunne	17
Kriitika	17
Tagasihoidlikkus	19
Loomulikkus	20
Väärikus	22
Negatiivseid iseloomujooni	23
Enesekasvatus	24
Esteetiline kasvatus	26
2. KEHAHOIAK	32
Seisang	33
Kõnnak	33
Kummardus	34
Istumispoos	35
Käed	36
Peahoiak	37
Kõhimine, aevastamine jm.	38
Naer	38
3. KEELEKULTUUR JA VESTLUS	39
Kõnetoon	40
Kõnetlused	41
Tiitlid	42
Sinasõpruse sõlmimine	44
Vestlus	45
Vestluse teema	45
Kus millest ei räägita?	46
Nali või anekdoot	48
Kompliment	48
Kuidas vestelda?	48

4. TERVITAMINE JA ESITLEMINE	53
Kuidas tervitada?	53
Püstitõusmine tervitamisel	54
Kes tervitab esimesena?	55
Vastu- ja kaasatervitamine	56
Kus ja keda tervitada?	56
Käeulatamine	58
Peakattest tervitamisel	59
Esitlemine	61
Kuidas esitleda?	62
Iseesitlemine	64
Esitlevate käitumine	65
5. KÄITUMINE AMETIASUTUSTES JA MUUDES AVALIKES KOHTADES	67
Töökaaslased omavahel	67
Käitumine ametiasutustes	68
Telefoni kasutamisest	72
Käitumine kauplustes	75
Kohvikus, sööklas, restoranis	77
Sisenemine saali	77
Iseteenindussööklas	79
Lauas	79
Kes tasub arve?	83
«Jootraha»	84
Lahkumine	84
Kinos, loengul, teatris	84
Istekoht	85
Kui algab ettekanne	87
Eesriie sulgub	89
Näitusel, muuseumis ja raama- tukogus	90
Käitumine tantsupeol	92
Tantsupeole minek	94
Kutse tantsule	94
Tantsupõrandal	96
Kellega tantsida	98
Käesuudlus	98
Kinnisel tantsupeol	99
Kojusaatmine	100
Suitsetamisest	100
6. KÄITUMINE TÄNAVAL, SÕIDUKIS, REISIL JA VABAS LOODUSES	107
Käitumine tänaval	107
Möödumine	107
Mitmekesi kõrvuti	109
Käe alt kinnihoidmine	110
Kohtumised ja kõnetamised	110
Muid viisakusnõudeid tänaval	111
Trammis, autobussis, rongis ja taksos	113

Sisenemine ja väljumine	113
Sõidukis	113
Mida ei sobi teha sõidukis?	115
Pileti ostmine	115
Konduktor ja kontrolör	116
Taksos ja eraautos	116
Käitumine reisil	117
Ettevalmistused reisiks	118
Rongis	119
Istekohad	120
Magamisvagunis	121
Ebaviisakad reisijad	121
Söömine reisivagunis	122
Restoranvagunis	122
Lapsed reisil	122
Keskustelu sõidul	123
Sihtkohta saabumisel	123
Lennukis	124
Laeval	124
Hotellis, puhkekodus, sanatooriumis	127
Käitumine turismireisil	127
Matkamine ja suhtumine loodusesse	129
7. KÜLASTUSED	134
Visiitide aeg ja kestus	134
Esitlusvisiit	135
Lahkumis- ja tagasi jõudmisvisiit	136
Önnitlusvisiit	136
Visiit haigele	137
Kaastundeviit	138
Tänuvisiit	138
Külastaja	141
Pererahvas	142
Kutsutud külaliste vastuvõtt	143
Lõused ja kutsumisaeg	145
Ettevalmistused vastuvõtuks	145
Hommikueine	145
Pealelõunakohv või -tee	146
Kokteilitund	146
Õhtune koosviibimine	147
Lõuna- või õhtusöök	147
Mängude õhtu	147
Lahtiste uste e. kindel päev	148
Külalised saabuvad	151
Külalised lahkuvad	153
Ametlikud pidulikud koosviibimised	153
Üksiku külastus üksikule	154
8. LAUAKOMBED	155
Lauakatmine	155
Laudlina	156
Suurätik	156

Sööginõud ja -riistad	156
Lauakaardid	158
Laua kaunistamine	159
Hommikueine	160
Lõunasöök	160
Kohvilaud	160
Teelaud	161
Külm- (e. rootsi) laud	162
Dinee	162
Joogid ja joogikombed	164
Veinid	164
Pudelite avamine	165
Veini- ja viinaklaaside täitmine	166
Tervisejoomine	167
Kokteil	169
Ölu	169
Karastavad joogid	169
Kohv	169
Tee	171
Käitumine lauas	172
Kohad lauas	172
Serveerimine	173
Toitude võtmine	175
Kehahoiak ja käitumine söömisel	177
Äpardusi söögilauas	180
Keskustelu lauas	181
Lauakõned	182
Lauamuusika	183
Pidusöögi lõpetamine	183
Eri toitude söömisest	184

9. PEREKONDLIKUD SÜNDMUSED JA KINKIMINE

Lapse sünd	194
Õnnitlus vastsündinu puhul	195
Nime valik	196
Sünnipäev	196
Täisikka jõudmine	199
Abiellumine	200
Kihlus	201
Abielu registreerimine	203
Pulmapidu	204
Kihla- ja abielusõrmus	207
Hõbe- ja kuldpulm	207
Surm, matused ja peied	208
Kinkimine	211
Mida sobib kinkida?	213
Kingitused, mis on alati lubatud	216
Mida ei kingita?	218
Mida millalgi kingitakse?	218
Kuidas kingitakse?	220

10. KIRJAVAHETUS	222
Address	223
Käekiri	223
Kirja keelest	223
Teksti paigutus	224
Kirjalik kõnetlus	225
Kirja tekst	226
Kirja lõpp	227
Juurdelisatud mark	228
Lahtine kaart	229
Kirjasaladus	229
Millal vastata kirjale	230
Tänuavalduskiri	230
Vabanduskiri	230
Meeldetuletus	231
Soovituskiri	231
Kaaštundeavaldus	231
Tarbekirjad	231
Anonüümkiri	232
Nimekaart	232
11. KÄITUMINE KODUS JA KODUKUL- TUUR	234
Käitumine kodus	235
Kommunaalkorterite naabrid ja majaelanikud	235
Käitumine perekonnas	237
Majapidamisraha	239
Laste kasvatamine	240
Kodukultuur	241
12. RÕIVASTUSEST JA KOSMEETIKAST	243
Rõivastusest	243
Magamisrõivad	243
Hommikurõivad	243
Kodurõivad	243
Päevane rõivastus	244
Töörõivastus	246
Spordirõivastus	248
Rannarõivad	250
Reisirõivastus	250
Pealelõunarõivastus	251
Õhturõivastus	252
Pidulikul ametlikul üritusel	253
Teatris ja kontserdil	253
Tantsupeol	254
Külastused	254
Pulmarõivastus	255
Noorte rõivastus	256
Neiud	256
Noorukid	257
Õpilaste rõivastus	257

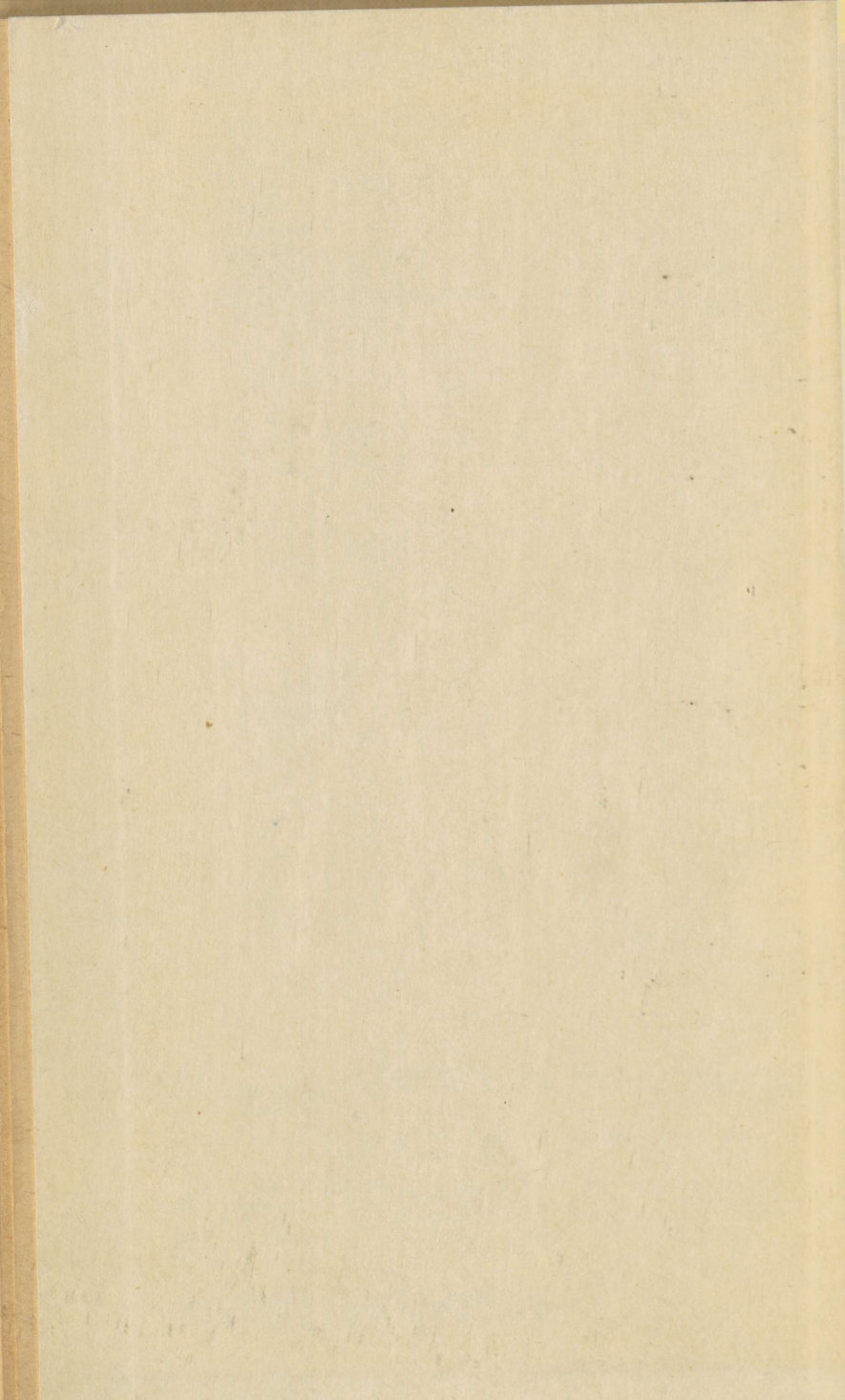
Paar rõivastub sobivalt	259
Kindad	259
Taskurätik	260
Kosmeetikast	260
Nägu	262
Hambad	262
Juuksed ja soeng	262
Käte hooldest	263
Puuder, mink, huulepulk, kulmutušš	264
Lõhnaõli	266

Ийна Аасамаа. О ПОВЕДЕНИИ. На эстонском языке. Художественное оформление Х. Валк. Издательство «Валгус», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja R. Järve. Kunstiline toimetaja A. Säde. Tehniline toimetaja M. Sein. Korrektorid U. Karelaid ja E. Kask.

Laduda antud 10. XII 1969. Trükkida antud 26. XII 1969. Leningradi M. Gorko nim. Paberivabriku trükipaber nr. 3. 54x84/16. Trükipoognaid 17,0. Tingtrükipoognaid 14,28. Arvestuspögnaid 15,12. Trükiarv 30 000. Teilmise nr. 3201. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/58. Hind 70 kop.

CONTROLLEKSEMPLAR

A-30434

76346

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00493836 3

A-30434

76346

KÄITUMISEST

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00493836 3